

DÜNYA UŞAQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

119(4)
R 13

FRANSUA RABLE

QARQANTUA
VƏ
PANTAQRUEL

235636.

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”

BAKI-2005

*Bu kitab "Fransua Rable. Qarqantua və Pantaqrnel"
(Bakı, Azərşaqəncnəşr, 1961) nəşri əsasında təkrar
nəşrə hazırlanmışdır*

Tərcümə edeni: **Əhməd Cavad**

Ön sözün müəllifi: **Cəlil Nağıyev**

843.3 - dc21

AZE

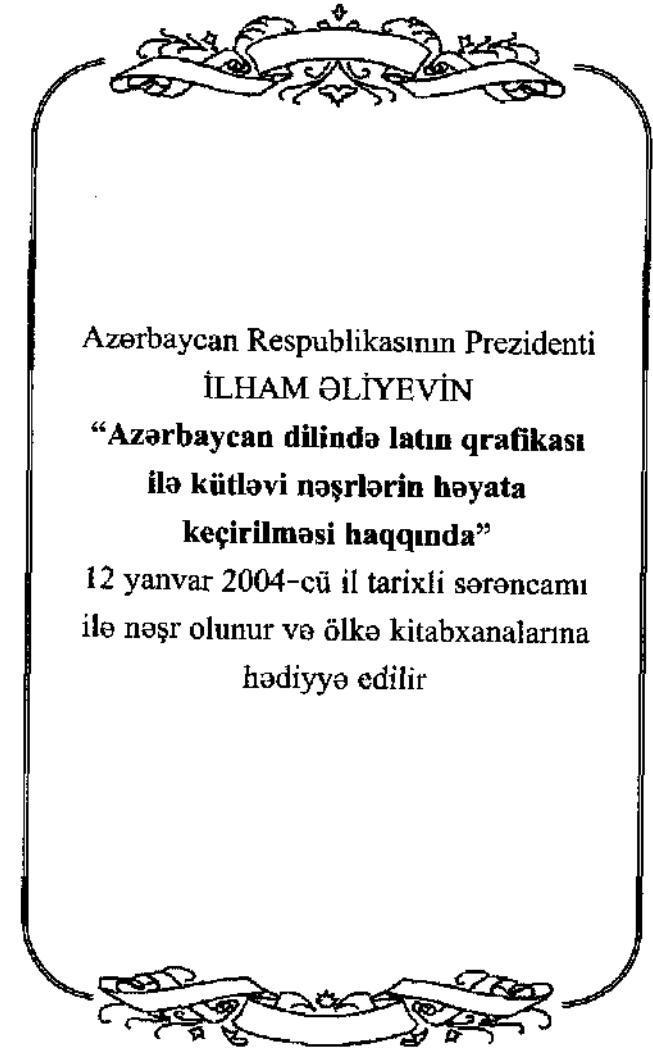
Fransua Rable. Qarqantua və Pantaqrnel. Bakı, "Öndər nəşriyyat",
2005, 304 səh.

Məşhur fransız yazıçısı, Renessans dövrünün ən görkəmli nümayəndələrindən biri Fransua Rablenin fantastik "Qarqantua və Pantaqrnel" romanı xalq yumoru ilə zəngin bir əsərdir. Fransız Renessansının ensiklopedik abidəsi sayılan bu əsərdə tərkidünyalıq, cəhalət və riyakarlıq, mənəvi əsarət satira atəşinə tutulur, humanist ideallar tərənnüm edilir. Romanda realist təsvirlər qrotesk üsürləri ilə üzvi surətdə birləşmişdir.

Kitabdakı illüstrasiyaların müəllifi məşhur fransız qrafik rəssamı Qüstav Doredir.

ISBN 9952-416-50-3

© "ÖNDƏR NƏŞRİYYAT", 2005

RABLE GÜLÜŞÜ

Məşhur bir ifadə var – Homer gülüşü. Adətən mənalı, eyhamlı gülüşü belə adlandırılır və buna kinayə də deyirlər. Belə ki, hələ qədim yunan şairi, məşhur “İliada” və “Odisseyə” dastanlarının müəllifi Homerin vaxtından (e.ə. I minilliyin əvvəlləri) etibarən, hələ bəlkə də çox-çox qabaqkı zamanlardan başlayaraq insanlar mənalı gülüşə üstünlük verməyə başlamışlar. Bir də var deyirlər ki, sağlam gülüş insanın ömrünü uzadır. Bu fikrin nə qədər doğru-düzgün olduğunu deyə bilmərəm, ancaq bircə onu deyə bilərəm ki, gülüş yaxşı şeydir, özü də mənalı gülüş. Dünya ədəbiyyatı yarandığı gündən, istər dünya xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığında olsun, istər əsatirində olsun, istər ilkin dini-fəlsəfi ədəbiyyatında olsun, istərsə də yazılı bədii ədəbiyyatında olsun gülüş başlıca yerlərdən birini tutmuşdur. Hələ lap qədim dövrlərdən başlayaraq insanlar gülə-gülə əylənmiş, gülə-gülə tərbiyə etmiş, gülə-gülə cəmiyyətdə olan nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmışlar.

Dünyanın ən böyük gülüş ustalarından biri, bəlkə də lap clə birincisi görkəmli fransız yazıçısı Fransua Rabledir. Rable bütün ömrü boyu vur-tut bircə roman yazmışdır (hər halda belə deyirlər). Ancaq onun bu bir kitabı böyük bir kitabxanaya bərabərdir. Bütün ömrü boyu yazdığı “Qarqantua və Pantagruel” romanı onu dünya ədəbiyyatının ən güdrətli nümunələri ilə bir sraya qaldırmışdır. Ədəbiyyat tarixində bu romanla müqayisə ediləcək ikinci bir əsər tapmaq çox çətin olsa da, hər halda o, Homerin “İliada” və “Odisseyə”, Ə.Firdovsinin “Şahnamə”, N.Gəncəvinin “Xəmsə”, A.Dantenin “İlahi komediya”, M.Servantesin “Don Kixot”, R.Erazmın “Axaqlığın tərfi”, M.Füzulinin lirik poeziyası, U.Şeksprin dram əsərləri, O.Balzakin “Bəşəri komediya”, L.Tolstoyun “Hərb və sülh”, C.Məmmədquluzadənin yaradıcılığı ilə bir sırada dayanır. Hətta, bəzən Rablenin bu qeyri-adi epopeyasını (həqiqətən də bu, romandan daha çox epopeyadır) şərti olaraq bədii ədəbiyyatın məhək daşı da adlandırılır.

Fransua Rable çox güman ki, 1494-cü ildə Şinyon şəhərində anadan olmuşdur. Məşhur rus alimi A.K.Civələqov deyir ki, Rable kiçik

bir məhkəmə memurunun kiçik oğlu olmuşdur*. Hərçənd ki, görkəmli fransız tənqidçisi, XIX əsrdə yaşamış və Viktor Hüqonun dostu, onun yaradıcılığının ən fəal tənqidçisi olan Şari-Ogüstyen Sent-Böv bu barədə başqa fikirdə olmuşdur. Tam dəqiq bilməsə də və özünün də qeyd etdiyi kimi, böyük fransız alimi Niseronun 43 cildən ibarət olan və 1727-1745-ci illərdə çap edilmiş “Məşhur yazıçılar haqqında məmuarlar” əsərinə istinad edərək o, deyir ki, Rablenin atası ya kiçik bir dükən sahibi, yaxud da əcazətli olub**.

O dövrdə əsasən dini təhsilə üstünlük verildiyindən, uşağın yeddi yaşına qədər onu dini məktəbə (monastıra) verirlər. Fransuanın oxumağa çox böyük həvəsi var idi. Ancaq ruhani təhsilə heç də onun üreyincə deyildi. Rable 16 yaşından etibarən başını qırxdıraraq Fonten-Lekontda rahib olur və ruhani rütbəsi alır. Validələrinin təkidi ilə dini təhsil almasına baxmayaraq Rable gələcəkdə ruhani olmaq istəmirdi. Monastırda olan dostlarının köməyi sayəsində o, bir sıra qədim dilləri və dünyəvi elmləri öyrənməyə başlayır və bu sahədə çox böyük uğurlar qazanır. Rable tezliklə qədim yunan və latın dillərini öyrənir, antik dövrün şairlərinin və filosoflarının (Homer, Vergili, Platon və s.) əsərlərini böyük çətinliklərlə əldə edərək oxumağa başlayır.

Kilsə xadimləri, müqəddəs Fransisk təliminin daşıyıcıları və keşikçiləri olan rahiblər gənc Rablenin bu qeyri-ənənəvi təhsilindən xəbər tutan kimi, onun min əzabla əldə etdiyi bu qədim yunan kitablarını əlindən alırlar. Rahiblər belə hesab edirdilər ki, heç də hər şeyi bilmək lazım deyil, çünki onların etiqad etdikləri müqəddəs Fransisk belə demişdir: “Qoy nədən adamlar savadlanmağa çalışmasınlar!”. Dostlarının köməyi ilə o, Benedikt məzhəbini qəbul edir və yerini dəyişərək Malyeza abbatlığında yaşamağa başlayır. Benediktçilər təhsil məsələlərində fransiskçilərdən fərqlənirdilər və Rable artıq burada nəinki üreyi istədiyi kitabları tapıb oxuya bilirdi, o, hətta burada bir sıra təbiət elmləri ilə, xüsusilə də təbabət elmi ilə dərinləndirən məşğul olmağa başlayır. Burada o, yepiskop d’Estissakla dostlaşır. Təhsilini davam et-

* Вих: А.К.Дживелегов. РABLE, Предисловие к кн.: Франсуа РABLE. Гаргантюа и Пантагрюель, Серия “Библиотека Всемирной Литературы”, М.: Художественная литература, 1973, стр. 5.

** Ш.Сент-Бёв. Литературные портреты. Критические очерки, М.: Художественная литература, 1970, стр. 297.

dirmək məqsədilə o, dini rəhbərlərin razılığı ilə 1528-ci ildə Parisə yollanır. O dövrdə baş verən bir sıra siyasi hadisələr nəticəsində dini dünyagörüş məsələlərində və qadağalar sahəsində bir qədər yumşalmalar baş vermişdi. Bundan ruhlanan gənc Rable daha böyük səylə öz dövrünün elmlərini öyrənməkdə davam edir. Xüsusilə, o dövrün böyük humanistlərinin başçısı Gilyom Byüde bu işdə ona çox kömək edir.

Kardinal dyü-Bellenin məiyyətində Romaya səfərlərinin birində, Ş.Sent-Bövün dediyi kimi, Fransua Rable çox məhəmətlə ruhani rəhbərlərindən bir çox sənətlərlə məşğul olmaq üçün icazə-sənədlər (indulqensiya) qopara bilmişdir. 17 yanvar 1536-cil tarixində verilmiş belə sənədlərin birində deyilir ki, "ona hər yerdə təbətətlə məşğul olmağa icazə verilir, ancaq bir şərtlə – bu gərəmə təmənnəsiz olmalıdır və oddan və demirdən istifadə olunmamalıdır, çünki, bu tipli əməliyyatlar ruhanilərə qadağan edilib"*.

1537-ci ildə Rable tibb doktoru adını qazanmışdır. Beləliklə, Rable Fransanı şəhərbəşəhər gəzərək həm həkimlik edir, həm ruhani kimi fəaliyyət göstərir, həm də günü-gündən təhsilini artırır. 1532-ci ildə Lion şəhərində yaşayarkən o, böyük bir xəstəxananın həkimi olur və elə həmin vaxt da Niderland humanizminin və ümumiyyətlə, Avropa İntibahının ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan Rotterdamlı Erazmla məktublaşır. "Qarqantua və Pantaqrue" romanının "Məşhur Pantaqrue"nin çox dəhşətli və vahiməli əməlləri və qəhrəmanlıqları" adlanan birinci kitabını da Fransua Rable məhz elə bu şəhərdə yazmış və 1533-cü ildə Alcofridas Nasier (yazıçının adının anaqrammasıdır) imzası ilə çap etdirmişdir.

Bu dövrdə Rable hələ yazıçı olacağı barədə tam qərara gəlməmişdi və daha çox elmi fəaliyyətlə məşğul olurdu. O, bir müddət astronomiya (nücum elmi), təbət və arxeologiya elmləri ilə ciddi məşğul olmuş, daha doğrusu, 1532-1533-cü illərdə tibb sahəsində və hüquq sahəsində olan antik əsərlər üçün (Hippokrat, Halen) hazırladığı izahatları və təqvimləri çap etdirmişdir. Yazıçının bioqrafiyasının və dünyagörüşünün bəzi cəhətlərindən bəhs edən Ş.Sent-Böv Qarqantuanın təhsili ilə bağlı mövzunu təhlil edərkən, bunu Rablenin öz şəxsi həyatı ilə müqayisə edir və deyir: "... belə ki, Rable – astronom, təq-

* Bax: Ş.Sent-Böv. Gösterilən əsəri, səh. 297.

vimlər naşiri, heç də Rable-həkimdən geri qalmır: heç bir elmi, insan təbiəti haqqında bizim biliklərimizin heç bir sahəsini o özü üçün yad hesab etmir"*.

Rablenin belə universal biliklərə sahib olması, heç şübhəsiz ki, İntibah dövrünün tələblərindən irəli gəlirdi. Avropa İntibahının bütün digər titanları (Dante, Petrarka, Leonardo da Vinçi, Mikelancelo, Rotterdamlı Erazm, T.Mor, Şekspir və s.) kimi, Rable də bir sıra elmlərlə məşğul olmuş və məşğul olduğu bütün bu sahələrdə böyük uğurlar qazanmışdır. Məşhur yazıçı olduqdan sonra da Rable elmi araşdırmalardan uzaqlaşma bilməmiş, təbətə və arxeologiyaya aid elmi əsərlər yazaraq, onları çap etdirmişdir. Yazıçının bütün bilikləri, müxtəlif elmi sahələrdə əldə etdiyi nailiyyətlər, heç şübhəsiz ki, onun bədii yaradıcılığına təsir etməyə bilməzdi. Hətta, böyük yazıçı, qələmə aldığı yeganə romanını formaca "qeyri-ciddi" üslubda (nağılvani) yazsa da, bu əsərdə çox ciddi məsələlərə toxunmuş, məşğul olduğu ən ciddi elmlərin nailiyyətlərini burada əks etdirmişdir.

İctimai və elmi sahələrdə bir sıra əhəmiyyətli işlər görəsə də, Fransua Rable dünya mədəniyyəti tarixinə ilk növbədə "Qarqantua və Pantaqrue" romanının müəllifi kimi daxil olmuşdur. Bu əsərin yazılmasının ilkin səbəbi kimi, 1532-ci ildə, o zaman Rablenin yaşadığı Lion şəhərində, "Nəhəng bədheybət Qarqantua haqqında böyük və qiyməti olmayan xronikalar" adlı müəllifsiz (anonim) bayağı bir roman çap olunmuşdur. Bir sıra fırıl-daççı "Qarqantuanın əvvəlcədən verdiyi xəbərlər" adı altında dalbadal astronomik kitabçalar çap etməyə və bu yolla ucuz qazanc əldə etməyə çalışır. F. Rable Qarqantua obrazının, eləcə də, ümumiyyətlə bu mövzunun o dövr üçün müəyyən əhəmiyyət kəsb edə biləcək mətləbləri ifadə etmək üçün çox böyük ədəbi-bədii potensiala və imkanlara malik olduğunu hiss edir və bu qiymətli mövzunun korlanmasının qarşısını almaq məqsədilə tez-tələsik, guya bu əsərin davamı olan "Pantaqrue" hissəsini yazıb çap etdirir. Bu əsərinin çox böyük uğur qazandığını görən yazıçı bundan sonra romanın qalan hissələrini də yazmağa başlayır və beləliklə, 533-cü ildən yazmağa başladığı bu romanı ömrünün sonuna qədər davam etdirir. Belə ki, bu romanın beşinci, sonuncu kitabı Rablenin ölümündən sonra – 1564-cü ildə işıq üzü görmüşdür.

* Yəni orada, səh. 301.

Rablenin yaşadığı dövr Avropanın tarixində ən ağır dövrlərdən biri idi. Bir tərəfdən geniş xalq kütlələrinin avamlığı, digər tərəfdən dövlət memurlarının nadanlığı və ən nəhayət cəmiyyət üzərində tan hökmranlıq edən din xadimlərinin vəhsiliyi fərqli, azad fikir söyləməyə imkan vermirdi. Bu addımı atanlar, buna cəsarət edənlər inkvizisiyanın (din məhkəməsinin) ən ciddi hökmləri ilə üzləşir, ya tonqallarda yandırılır, ya ömürlük zindanlara atılır, ya da ki, muzdlu qatillər tərəfindən qətlə yetirilirdi. Rable isə nəinki fərqli fikir söyləyir, azadfikirlik nümayiş etdirirdi, o, mövcud cəmiyyətin, ictimai-siyasi quruluşun, din ehkamlarının və hökmranlığının əsaslarını, ana sütunlarını dağıdırdı. A.K.Civeleqov tam haqlı olaraq yazır: “Rable bu köhnəliyə pəhləvan zərbələri endirirdi, elə zərbələr ki, Qarqantuanın dəyənəyinin zərbələrindən Ved qalasının divarları və qüllələri necə dağılırdısa, bu köhnəliyin sütunları da eləcə dağılırdı. Rableni hər yandan söyürdülər. O, müdafiə olunurdu, maskalanırdı, manevrlər edirdi və qaragürhün ən amansız tezyiqlərinə baxmayaraq, bu həddindən artıq çətin də olsa belə, tonqala düşmürdü – bunu bacarırdı”*.

“Qarqantua” çap olunduqdan bir qədər sonra I Fransiskin siyasətində köklü dəyişiklik olur, katoliklər lüteranları (protestant və quqenotları), xüsusilə də, azadfikirli adamları rəhmsizcəsinə izləməyə və qəddarcasına cəzalandırmağa başlayırlar. Belə təqib olunun adamların bir çoxu artıq alovlanmaqda olan tonqallardan və ya dar ağaclarından xilas olmaq üçün vətəndən qaçmağa məcbur olur. Belə “mühacirlərdən” biri də Fransua Rable olur. O, İtaliyaya qaçır və güman edir ki, artıq Sorbonna xəfiyyələrinin əli ona çata bilməz.

Rable təxminən səkkiz aya yaxın Romada yaşayır. Bu zaman Roma papası VII Klimenti III Pavel əvəz edir. Vaxtının çoxunu papa iqarətəgahında keçirən Rable burada da “səmərəli işlərlə” məşğul olur, o, saray bağçasında bir sıra ona məlum olmayan tərəvəz və bitkilər aşkar edir, onların toxumunu toplayaraq Fransaya göndərir. Romadan qayıdandan sonra isə o, bir müddət botanika elimi ilə məşğul olur. Rable eyni zamanda, təbəttülə, astronomiya və arxeologiya ilə də məşğul olur. Sanki romanın üçüncü kitabını yazmaq haqqında düşünür. Əslində isə o bu barədə düşünürdü, özü də çox ciddi düşünürdü. Belə ki,

o, yaxşı bilirdi ki, Sorbonna ruhanilərini aldatmaq, onların diqqətli gözlərindən nəyi işə yayındırmaq elə də asan iş deyil. Onun həyatı təhlükə qarşısında idi və həm öz həyatını qorumaq, həm də başladığı bu əzəmətli işi başa çatdırmaq üçün o, lazımı adamlardan təminat almağı, canını sığortalamağı idi. Bu vaxt Rable üçün çox uğurlu bir neçə hadisə baş verir: əvvəla onun köhnə dostu, artıq kardinal vəzifəsinə keçən dyü Belle Rableyə məsul bir tapşırıq verir.

Bundan başqa, 1538-ci ildə, əlamətdar bir gündə, o, Eqmontda V Karlla görüşən I Fransiskin məyyəti arasında olur. Bütün bunlara baxmayaraq Rable yenə də arxayın ola bilmir, öz təhlükəsizliyini qismən də olsa təmin etmək üçün romanının artıq çap olunmuş birinci və ikinci kitabları üzərində yenidən işləyir, protestantlığa işarə edə biləcək yerləri çıxardır, bəzi yerləri yumşaldır və həmin kitabların yerlərini dəyişərək (əvvəlcə “Qarqantua”, sonra isə “Pantaquiel”) yenidən çap etdirir.

Nəhayət, 1546-cı ildə romanın “Üçüncü kitabı” çapdan çıxır. Rablenin özünü qorumaq üçün etdiyi bütün ciddi-cəhdlər hədəfə gedir. Bu zaman kilsə qanunları və inkvizisiya tüğyan edirdi. Onun keçmiş dostu Etyen Doleni tonqalda yandırılırlar. Sorbonna bu romanın həm əvvəlki iki kitabını, həm də üçüncü kitabını mühakimə edir. Canını tonqalda yanmaqdan qurtarmaq üçün yazıçı yenə də vətəndən qaçmalı olur. O, bir müddət Metsdə yaşayır, sonra isə dyü Belle yenə onu İtaliyaya aparır. Bu dəfə Rable İtaliyada lap çox qalır və bu müddətdə bu ölkənin qabaqcıl ziyalıları, alimləri və yazıçıları ilə görüşür.

1548-ci ildə onun romanının “Dördüncü kitabı”nı bir hissəsi çapdan çıxır. 1552-ci ildə yazıçı bu kitabı da yazıb bitirir. Bu kitab da əvvəlki kitablar kimi, din məhkəməsinin qərarı ilə qadağan edilir. Hətta, bu zaman, bir vaxtlar onun yaşadığı Lion şəhərində söz-söhbət gəzirmiş ki, guya Rable həbs edilib. Parisdə onun izinə düşmək cəhdləri boşa çıxır. Rable sanki qeybətə çəkilmişdi. Hər halda, çox tədbirli Rable yenə də təqibdən yaxa qurtara bilmiş. Rable 1553-cü ildə Parisdə vəfat edib və elə o şəhərdə də dəfn edilib.

“Qarqantua və Pantaquiel” romanını oxuyub başa düşmək həm asandır, həm də çətin. Ona görə asandır ki, roman nağıl formasında yazılıb. Əyləncə, macərə romanları üslubundadır. Burada da, bütün digər nağıllarda olduğu kimi, həm real (gerçək), həm də fantastik hadisələr təsvir olunub. Çətindir – ona görə ki, böyük alim olan müəllif

* A.K.Civeleqov. Göstərilən əsəri, səh. 5.

burada ifadə etdiyi hər bir sözü, ifadəsi; yaratdığı obrazı, süjeti; təsvir etdiyi əhvalatı, hadisəsi ilə nə isə demək istəyir. Özü də dediklərini gizli deyir, üstü örtülü, eyhamla deyir, gülə-gülə deyir. Hətta, romanda elə yerlər var ki, onlar hələ indi də gizli olaraq qalır (məs.: Telem abbatlığının quruluşu, mənası) və dünya rəbləşünasları bu sirri hələ bu günə qədər aç bilməyib.

Bu romanın ideya-məzmun xüsusiyyətləri də çox zəngindir və bütün dahi əsərlərdə olduğu kimi, müasirdir, aktualdır. Əsərdəki bütün motivləri, ideyaları, qoyulmuş problemləri nəinki kiçik bir məqalədə, heç onlarla monoqrafiyalarda açmaq mümkün deyil (bilmirəm bu ümumiyyətlə heç mümkündürmü?). Ancaq bununla belə bu romanda verilmiş bir sıra məsələlərə diqqət yetirək.

Romanın təhlilinə keçməzdən əvvəl birinci onu deyim ki, bu əsər başdan-başa bədii şərtlik üzərində qurulub və hətta müəllif bu sahədə o qədər ifrata varıb ki, çox vaxt bu şərtlikləri açmaq mümkün olmur. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, bədii ədəbiyyatın əyanı, bədilik səviyyəsi ilk növbədə onun bədii şərtliyinin dərəcəsi ilə ölçülür. Və bütün bu bədii obrazlılığın, şərtliklərin, eyhamların, rəmzlərin arxasında isə dünya işlərindən başı çıxan müdrik bir ağsaqqalın çox ağıllı, həddindən artıq dərin və mənalı fikirləri gizlənilib. İndi hünərin varsa, bu qiymətli söz-inciləri bu qatmaqarışılıqda axtar, tap. Bunu müəllif özü də yaxşı bilirdi və təsadüfi deyildi ki, öz romanını zahiri görkəminə görə cındırından cin hürkən Sokrata oxşadır. O, romanın müqəddiməsində yazır: “Hə, deyirlər Sokrat da beləcə imiş. Görkəmcə o, gülünc və yöndəmsiz bir qoca imiş. Onun burnu küftəyə, gözləri öküz gözlərinə bonzoyirmiş, hər cür oldu geyinir, həmişə də dişlərini ağardır, hey gülərmiş. Sözü qısa – xalis zırrama imiş, zırramadan isə məlumdur ki, fərli bir şey gözləmək olmaz. Lakin bu ilk baxışda elə görünərmiş. Həqiqətdə isə Sokrat o zamankı alimlərin hamısından bilikli imiş. O, zarafat cədə-cədə və gülə-gülə o zaman hələ heç kəsin ağına gəlməyən dərin fikirlər irəli sürərmiş”.

Müəllifin böyük yunan filosofu Sokrat haqqında dedikləri bu sözlər tam mənasında onun əsərinin məğzini təşkil edir. Məğzdən söz düşmüşkən; bilirsinizmi müəllif öz əsərinin məğzini tapmaq üçün öz oxucusuna nə tövsiyə edir? O, deyir ki, zibillikdən bir sümük tapan itin onu necə “ehtiyatla”, “səbrlə” gəməndiyini yəqin ki, görübsünüz. İt o

sümüyün beyin iliyini sormaq istəyir. Sonra isə yazıçı deyir: “... öziz dostlar, istərdim ki, siz bu ağıllı, fərasətli və səbirli itə oxşaya idiniz. Siz əvvəl başdan mənim kitabımı yaxşıca iyləməli, dərinədən duymalısınız. Sonra da, asudə vaxtınızda, onun bəresində düşünməli, sümüyü sındırmalı, beyni sormalısınız”.

“Qarqantua və Pantaquiel” romanında ifadə olunmuş bütün mətləblərə toxunmaq qeyri-mümkün olduğundan, onlardan bəzilərinin üzərində dayanmaq daha məqsədəuyğun olar. Bu əsərdə təsvir olunan bütün məsələlər eyni dərəcədə aktual, əhəmiyyətli olduğuna və müasir dövrlə səsleşdiyinə görə onları dərəcələrə bölməyə, onların arasında hansısa bir təsnifat aparmağa da ehtiyac yoxdur.

İlk növbədə romanın forması, zahiri görkəmi barədə. Bu həqiqətdən də, müəllifin özünün də dediyi kimi, bu roman zahirən “... üstünə buyuzlu dovşan, yəhərli ördək, qanadlı keçi... “ kimi məzəli şəkillər çəkilmiş və içində qiymətli şeylər saxlanılan mücrüyə bənzəyir. Rablenin öz dövrünün ən “ciddi” adamlarından biri – ruhani, həkim, alim olmasına baxmayaraq romanına belə “qeyri-ciddi” – fantastik, əfsanəvi, nağılvary forma seçməsi heç də təsadüfi deyildi. Bu ilk növbədə, yuxarıda da deyildiyi kimi, ayıq-sayıq din xadimlərinin, inkvizisiyanın gözündən pərdə asmaq üçün lazım idi. İkinci, o dövrdə əhkam halını almış bir sıra mətləblərə qarşı çıxmaq üçün yararlı idi, nəhayət, üçüncü, bu, o vaxtın və həm də sonrakı vaxtların oxucularının tələbatına uyğun idi.

Bu romanda bədii forma kimi, müəllif ifrat dərəcədə şişirtmələrə müraciət etsə də, bir o qədər də dəqiqliyi, həqiqiliyi qorumuşdur. Məsələn, Qarqantuanın anadan olması ərəfəsində Qranquzye “367 014 kök öküz kəsdirir” və onların içalatını bişirdirərək, böyük bir qonaqlıq verir. Bu və bu kimi yüzlərlə, minlərlə ifadələr vasitəsilə müəllif demək istəyir ki, o, belə qeyri-adi şişirtmələri verməklə, eyni zamanda ən xırda, ən kiçik detalları da göstərmək istəyir və oxucularına həmin incəlikləri, xırdalığı, dəqiqlikləri görməyi tövsiyə edir.

“Qarqantua və Pantaquiel” romanının ən böyük məziyyəti, onun ən yüksək yumora malik olmasıdır. Əlbəttə, bəzən bu yumor qərəzsizdir, şirindir, xoşməramlıdır; əksər hallarda isə o, zəhər kimi acı, iti qılmc kimi kəsərli, od-alov kimi yandırır-yaxandır. Çox vaxt, bu romanda, şirin yumor acı satıraya çevrilir, cəmiyyətin ən dəhşətli belə-

larını tənqid atəşinə tutur, ifşa edir. Başlıcası da budur ki, müəllif ən adi məsələləri də, ən ciddi problemləri də gülə-gülə deyir, zarafatla, eyhamla deyir, özü gülür, başqalarını da güldürür və beləliklə, cəmiyyətdə elə bir sahə, elə bir məsələ, elə bir problem, elə bir adam qalmır ki, onların haqqında, onu narahat edən məsələlər barəsində öz münasibətini bildirməsin, öz fikirlərini açıqlamasın.

Rable öz dövrünün məmurlarının kütbeyinliyini, qanmazlığını göstərmək üçün heç də uzağa getmir, uzun-uzadı araşdırmalar aparmır, adicə olaraq Qarqantuanın onlara qonaq gəlmiş saray əyanlarına atlarına yer göstərməsi səhnəsini təsvir edir: tövlədə bütün atlara yer olmadığından körpə Qarqantua hersoq de Franrep və qraf de Muyevarın atlarını bağlamaq üçün eşikağasını və cənab Panesakın mehtərini öz taxta atlarını saxladığı saray qülləsinin lap yuxarı mərtəbəsinə qaldırır. Nəhayət, axırda ələ salındıqlarını başa düşən və etiraf edən bu adamlara isə Qarqantua "Axmaqlar bir ağaclıqdan tanınır", deyir.

Romanda diqqəti cəlb edən və bu gün də çox aktual və əhəmiyyətli olan təhsil, təlim-tərbiyə problemi də çox maraqlı şəkildə təsvir olunmuşdur. Rable özü təhsil aldığı zaman bir sıra çox böyük problemlərlə qarşılaşmışdı. Cörkəmli bir humanist, qabaqcıl elm adamı, müdrik bir ziyalı kimi Rable yaxşı başa düşürdü ki, cəmiyyəti dəyişmək, onun nöqsanlarını aradan qaldırmaq, sağlam düşüncəli, ayıq dünyagörüşlü, dərin təfəkkürlü insanlar yetişdirmək üçün ilk növbədə kamil, doğru-düzgün təhsil sistemi yaratmaq lazımdır. Ümumiyyətlə, Rable bu romanında sələfi Nizami kimi ideal cəmiyyət (utopiya), qabaqcıl, humanist hökmdar obrazı yaratmaq istəmişdir. Bunun necə yaranacağı yollarını elə də aydın şəkildə təsəvvür edə bilməyən yazıçı bir şeyə tam əmin idi ki, bunun üçün ilk növbədə kamil təhsil lazımdır.

Bütün valideynlər kimi, Qranquzye də oğlunu ağıllı, tərbiyəli və yaxşı təhsilli görmək istəyir və onu oxumaq üçün mert Tubal Olofern adlı məşhur bir alimə tapşırır. Bu alim Qarqantuaya əlifbanı elə yaxşı özbərlədir ki, "... uşaq onu başdan-ayağa və tərsinə, ayaqdan-başa su kimi rəvan oxuya bilir". Sonra yazıçı onu da qeyd edir ki, "Qarqantua bu işə beş il üç ay vaxt sərf etdi". O, eyni zamanda, kinayə ilə əlavə edir: "Bax oxumaq belə olar!". Bundan sonra o, eyni qayda ilə uşağa "latın qrammatikasını, dua kitabını və kilse təqvimini özbərlədir" və "bu işə də on üç il altı ay iki həftə vaxt" sərf edir Axırda atası görür

ki, bu təhsilin nəticəsində onun oğlu "Qarqantua nə qədər çox oxuyursa, bir o qədər çox sarsaqalayır". Rable Tubal Olofern obrazı vasitəsilə o dövrdə Avropanı, eləcə də Fransanı kor edən, şikəst qoyan orta əsrlərdə geniş yayılmış sofist, şolast, pedant təhsil sistemini tənqid atəşinə tutmuşdur.

Bundan sonra, Qranquzyeyə Ponokrat adlı başqa bir müəllim məsləhət görülür. Oloferndən fərqli olaraq Ponokrat təcrübəli, ağıllı, zəkali təhsilin tərəfdarı idi. Ponokrat öz şagirdini, səhər tezdən yuxudan oyadır, əvvəlcə qəlyanaltıdan qabaq onu gəzintiye aparır, yeməkdən sonra onu səliqə-sahmana salır, öyrəndikləri köhnə dərsi təkrar edir və yeni dərsə keçirdilər. Onlar meydançada gəzişir, idmanla məşğul olur, hətta yemək vaxtı da məzəli əhvalatlar danışirlar. Əsərdə deyilir ki, "Vaxtaşırı Ponokrat öz şagirdini gəzməyə çıxarırdı. Qarqantua metal əridilib top tökülən emalatxanaya, kimyagərlərin laboratoriyasına, sikkəxanaya, ipək parça və məxmər toxunan fabriklərə gedirdi, hər şeyə göz yetirib işlə tanış olurdu". Ş.Sent-Böv bu iki müəllim tipini müqayisə edərək yazır: "Bizə indicə köhnə məktəb müəllimlərinin əlinə verilmiş, kobud, nadan, şablon, pedant və nəhayət uşağı kütləşdirən, – bir sözlə ölməkdə olan orta əsrlərin son nəfəsini təşkil edən, belə bir təhsilin kədərli məhsulu olan gənc Qarqantuanı göstərdilər. Əksinə, Ponokrat – o, yenilikçidir, yeni dövrün adamıdır, İntibah adamıdır. O, şagirdini götürüb Parisə aparır, orada onu rəndələyir"*.

Romanda, təhsil və təlim-tərbiyə problemindən heç də geri qalmayan başqa bir məsələ – yalançı elm və mənasız natiqlik sənəti də ifşa olunmuşdur. Bunu, Qarqantuanın qumrov yerinə öz atının boynuna bağlamaq üçün kilse zənglərini götürməsi səhnəsində açıq-aydın şəkildə görmək olar. Bütün şəhər bundan təşvişə düşür və belə qərara gəlirlər ki, zəngləri ondan almaq üçün ibarə ilə danışan alim Yanotusun rəhbərliyi altında böyük bir alimlər heyətini onun yanına göndərsinlər. Bu boşboğaz alimi-biəməl Yanotusun uzun-uzadı çərenləmələrindən Qarqantua heç nə anlamır bu onu ancaq əyləndirir. Axırda onun nə demək istədiyini adi sözlərlə Qarqantuaya izah edəndən sonra o, həmin kilse zənglərini parisilərə qaytarır, bu alim heyətini də onları əyləndirdikləri üçün mükafatlandırır.

* Ş.Sent-Böv. Gösterilən əsəri, səh. 299.

Romanda yazıçı böyük şəhərlərin insanların mədəniləşməsi əvəzinə, əksinə mədəniyyətsizləşməsinə apardığını komik bir formada göstərmişdir. Parisdən vətənə – müharibəyə cəlb olunan atasının köməyinə qayıdan Qarqantua yolda düşmən ordusu ilə rastlaşır və düşmənlər onu topa tuturlar. Düşməni qaladan qovandan sonra evə gələn Qarqantua saçını daradığı zaman başından top güllələri tökülür. Bunları bit hesab edən Qranquzye: “– İlahi, özün saxla, – dedi, – oğlum yoxsa sən Montegyüden bizə xırda cüllüt gətirmisən? Ponokratın seni o murdar məktəbə verəcəyini mən ağıma da gətirməzdim”. Bu sözlərlə Rable həm də Parisdə olan dustaqxana tipli məktəbləri ifşa etmişdir.

Romanda müəllifin toxunduğu və bu gün də çox aktual olan problemlərdən biri – müharibələrə münasibət, onların başlanmalarının səbəbləri və mənasızlığı məsələsidir.

Pikroxol* (tərcümədə Pikrokol kimi verilib) Qranquzye ilə müharibə edir. Müəllif bu müharibənin başlanmasının səbəbini özünəməxsus bir yumoristik üslubda vermişdir. Lerne şəhərindən gələn Pikroxolun qutabsatanları ilə Qranquzyenin çobanları mənasız bir iş üstündə dalaşırlar. Daha doğrusu çobanlar ləmelilərdən qutab alıb yemək istəyirlər. Qutabsatanlar çobanlara qutab satmaqdan boyun qaçırırlar, hələ üstəlik onları təhqir edirlər. Çobanlar isə bunun əvəzində onları yaxşıca əzişdirir, pulunu verib onlardan zorla qutab alıb yeyirlər. İki ölkə arasında dava da elə bunun üstündə başlanır. Pikroxol obrazı ilə Rable qəsbkar, militarist dünyagörüşü, dünyaya ağaltıq etmək istəyən səfeh hökmdar obrazı yaratmış və bu yolla bütün dünya müharibələrinin mənasız, antihumanist, dağıdıcı bir iş olduğunu göstərmişdir.

Bu romanın əsas tənqid obyektinə orta əsrlərin və müəyyən qədər də İntibah dövrünün ən başlıca bəlalardan olan rahiblik və cəngavərlik hadisələri olmuşdur. Belə ki, bu bəlalardan hər ikisi cəmiyyəti normal inkişafdan yayındırır, insanları xurafat və yalançı qəhrəmanlıqlar xülyasında yaşadır. J.J.Russo bununla əlaqədar deyir: “Xalqların səadətinin və hətta dinlərinin sonu o zaman çatdı ki, iki yazıçı, Rable və Servantes, biri Fransada, digəri isə İspaniyada peyda oldular və eyni zamanda rahiblik hökmdarlığını və cəngavərlik hökmdarlığını laxlatdılar”**.

* Kitabda Pikroxol sözünün izahı – “esəbi”, “acıqlı” kimi verilmişdir. Əslində isə yunanca “pikros” – acı və “xole” – öd, yəni acı öd deməkdir.

** Bax: Ş.Sent-Böv. Göstərilən əsəri, səh. 304.

Romanın baş qəhrəmanı Qranquzye və Qarqamellanın oğlu nəhəng Qarqantua. Nəhəng adam obrazı hələ Rabledən əvvəl də dünyada ədəbiyyatında mövcud olmuşdur. Homerin “Odiseya” əsərindəki Siklop (Polifem), “Kitabi-Dədə Qorqud”da olan eyni səciyyəli Təpəgöz və eyni zamanda dünyanın bir çox xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığında olan nəhəng adamlar buna misal ola bilər. Bu qəhrəmanlar bir halda sırf mifik (əsatiri) məzmun kəsb edirsə, digər halda, şişirdilmiş, qroteskləşdirilmiş səciyyə daşıyır.

Rable qəhrəmanının doğulmasını İntibahın qanunauyğunluğu kimi verir. Belə ki, uşaq dünyaya gələndə adətən qışqırır, ağlayır. Qarqantua isə içmək, içmək deyə bağırır. Ş.Sent-Böv bunu orta əsrlərdən sonra insanların bilik, elm, azadlıq arzusu-ıçkisi kimi izah edir. O, yazır: “İçmək! İçmək! – hər tərəfdən ucalan ah-nalələr belə səslənirdi; və təsadüfi deyil ki, bu Qarqantuanın ifadə etdiyi ilk söz oldu”**.

Uşağın adını da atasının onun haqqında dediyi ilk sözdən götürürlər. Qarqantua – yeni “Ke qran tyu a” “Sənin (udlağın) nə yaman böyükdür”. Əsərdə bu qeyri-adi qəhrəmanın ilk uşaqılıq illəri, təlim-tərbiyəsi və təhsili, bir az böyüdükdən sonra isə əsl cəngavərlər kimi, qəhrəmanlıqlar göstərməsi, özünə yeni-yeni dostlar (rahib Jan, Gimnast) tapması və bir sıra bu kimi səhnələr başdan-başa orta əsr hoqqabaz səhnə tamaşaları üslubunda təsvir edilmişdir. Rable təsadüfən öz qəhrəmanını belə qeyri-adi ölçülərə malik olan nəhəng adam kimi təsvir etməmişdir. İntibah dövrü titanlar dövrü idi, yazıçı da məhz belə bir titan hökmdar obrazı yaratmaq istəmişdir. Qarqantua ancaq bədəncə nəhəng deyil, o, həm də mənəvi cəhətdən hamudan ucadır, böyükdür, nəhəngdir. O, həddindən artıq insanpərvərdir, sülhpərvərdir, ədalətlidir, rəhimdildir, müdrik və xeyirxahdır. Rableyə görə ideal hökmdar məhz bu keyfiyyətlərə malik olmalıdır o, insani, mənəvi keyfiyyətləri ilə adi insanlardan qat-qat yüksəkdə dayanmalı, onlardan seçilməlidir.

Qarqantua ilə yanaşı Pantaquiel obrazı da əsərdə əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Romanın ikinci kitabının əvvəlində Rable zarafatlı yanaşmada bu qəhrəmanın şəcərəsini vermişdir. Pantaquiel onun atasının 524 yaşı olanda anadan olub. O, doğularkən, həddindən artıq iri və ağır olduğu üçün anası dünyasını dəyişir. Onun adı “hər şeyi içmək

* Yeno orada, səh. 307.

istəyən” deməkdir. Belə ki, Pantaqurel ölkədə böyük quraqlıq olan zaman doğulub və bütün ölkəni “içki (öyrənmək) yangısı” bürümüşdü. Bir də atası, peyğəmbərcəsinə anlamışdı ki, onun oğlu bütün “içki üçün üreyi yananların” hökmdarı olacaqdır. Onun ilk qəhrəmanlıqları ancaq yeyib-içməklə bağlı olmuşdur. Pantaqurel bütün Fransanın universitetlərini gözə-gözə təhsil almışdır. O, atasının “fasiləsiz olaraq kamilləş” sözlərini rəhbər tutaraq “savadın bütün sahələrinə aid biliklər” qazanır. Onun savadı qarşısında bütün qalan alimlər “mantiyali danalardan” başqa bir şey deyildilər.

Pantaqurel bir dəfə təsadüfən ac-yalavac, cır-cındır içində olan Panurqla rastlaşır, onun hazırcavablılığı və iti ağı xoşuna gəlir və onunla dostlaşır. Pantaqurel və Panurq həm hökmdar – təlxək, həm də mədəni qəhrəman və onun əksi olan fırıldaqçı, kələkbaz obrazlarının ifadəçiləridir. Demək olar ki, romanın əsas hadisələri də elə bu iki qəhrəmanın ətrafında cərəyan edir.

Pantaqurel öz dostları ilə birlikdə Utopiya üzərinə hücumu keçən Anarxa qarşı döyüşdə də iştirak edir və qeyri-adi qəhrəmanlıq göstərərək qalib gəlir. O öz ordusu ilə dispoqlar ölkəsinə yürüş edərkən onları yağış tutur və Pantaqurel ordusunu bu yağışdan yekə dili ilə xilas edir.

Romanın canı, demək olar ki, Panurqu həmişə düşündürən bir suala – o, evlənsin, ya yox? – cavab tapmaq üzərində qurulmuşdur. Bu o qədər çətin sualdır ki, heç kim ona cavab verə bilmir və axırda qərara gəlirlər ki, bunu dünyanın mərkəzində yerləşən peyğəmbər butulkadan soruşsunlar. Romanın dördüncü və beşinci kitabları da məhz bu ciddi məsələyə həsr olunmuşdur. Sən demə bu sualın cavabı çox sadə imiş – “trink”, yəni bu sözün bir mənası belədir ki, özünü çox da çətinə salma, iç, ya da – boş butulkamın tıxacını açarkən çıxan səs, yəni – boş şeydir.

Romanın maraqlı obrazlarından biri də rahib Jandır. Bu qəhrəman da Rablenin başqa müsbət qəhrəmanları kimi, xeyirxah, cəsur, həyatı sevən və ədalət tərəfdarı olan adamdır. Maraqlıdır ki, Qranquzenin çobanları da belə açıq fikirli, ədalətli adamlardır. Onlar qutabları alıb yeyərkən onun pulunu verməyi unutmurlar, hətə “üstəlik onlara yüz dənə qoz, üç səbət də ağ üzüm” verirlər.

Aşağı təbəqəyə məxsus başqa adamlar kimi, gənc və sağlam oğlan olan Ötkəm Jan “şeytan kimi cəld”, “xoruz kimi qışqırıqçı”, “hər cür

kələk gəlməyə hazır”, “sırtıq” və “həmişə də kefi kök” bir rahib idi. O, monastırın üzüm bağının (vətəninin) talanmasına razı ola bilmir, “nizə kimi uzun, yumruq yoğunluqda möhkəm bir xaç dəstəyini” qapıb düşmənin üzərinə gedir və monastırın üzümünü (vətəni) xilas edir.

Romanın ən maraqlı, həm də xeyli mürəkkəb hissəsi olan Telem abbatlığı mövzusu da bu rahibin adı ilə bağlıdır. Belə ki, müharibəni qələbə ilə başa vuran Qarqantua dostlarını mükafatlandırır. Jan Qarqantuanın mükafat əvəzinə “öz səliqəsi ilə monastır” düzəltməyə icazə istəyir və beləliklə, Telem abbatlığı yaranır. Rahibin planlarına görə bu monastır başqa monastırlardan fərqli olmalıdır; onun hasarı olmayacaq, çünki, onun fikrincə, hasar “zindan, darsıqallıq, çəkişmə və toqquşma” deməkdir, burada azadlıq və şənlik olacaqdır, bu monastır qadınlardan deyil “hər cür rahib və müftəxorlardan” azad olacaqdır və s. Rahib Jan Qarqantuanın razılığı ilə bu abbatlığı tikir. Bu abbatlıq xüsusi formada inşa edilir (altıbucaqlı, hər bucağında bir dəyirmi qüllə, bina altı mərtəbəli idi, burada 9332 otaq var idi və s.). Bu abbatlığın devizi belə idi: “Nə istəyirsən et!”.

Romanın maraqlı qəhrəmanlarından biri də Panurqdur. Bu adın hərfi mənası – hər şey edən deməkdir. Pantaqurelle dostlaşdıqdan sonra, onun həyat tarixçəsi verilir. Panurqun həyat hekayəsini müəllif – Alkofribas Nazyc danışır. Məlum olur ki, Panurq 35 yaşında, orta boylu, əyri burun, nə çox kök, nə də çox arıq, nə də çox uzun, nə də çox gödək, həddindən artıq xoşqılıq bir adam idi. “Pulsuzluq – dözülməz xəstəlikdi” azarına tutulmuş, zarafatçı, fırıldaqçı, yeyib-içən, kələkbaz, cyni zamanda da ən vicdanlı olan bu adam Pantaqurelle fransız dilindən başqa, on üç dildə danışır və pul qazanmağın 63 vasitəsini bilir.

Məlum olur ki, Panurq türklərin əlində əsir olmuşdur və xüsusi məharət göstərərək oradan qaçmışdır. Belə ki, türklər onu piyə bələyib qızartmağa başlayırlar. Bir möcüzə nəticəsində o, türklərin əlindən qaçır, onu “1311 it” qovur, Panurq ancaq üzərində olan piyləri bu itlərin qabağına atmaqla xilas ola bilər. Panurq İncilin kəlamlarını öz bildiyi kimi izah edərək pul qazanır, Pantaqurelle birlikdə dispoqlara qarşı döyüşdə iştirak edir. Xüsusilə, onun məşhur ingilis alimi ilə işarələr vasitəsilə mübahisə etməsi səhnəsi diqqəti cəlb edir. Məlum olduğu kimi, Molla Nəsrəddin də cyni yolla fransız alimi ilə mübahisə etmişdir.

Həmişə şən, qayğısız həyat tərzi sürən, subaylığın sultanlığı olduğuna əmin olan Panurq, hər halda bütün başqa adamlar kimi, evlənmək fikrinə düşür. Bu ağır yükün altına girməzdən əvvəl Panurq falına baxdırır ki, görsün evlənəndən sonra o, xoşbəxt olacaqdır. Evlənsin ya evlənməsin – bu sual onu düşündürür. Bu suala cavab tapmaq üçün o, Homerin və Vergilinin kitablarına baxır, yuxuları yozur, can verən məşhur şair, astroloq və falçı Her Tripaa ilə məsləhətləşir, rahib Jana müraciət edir. Axırda qərara alınır ki, İlahi Butulka Orakulundan bu sualın cavabını soruşsunlar.

Pikroxo obrazı da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Heç bir əsas olmadan o, yaxın qonşusu və dostu Qarqantua ilə müharibə edir, kiçicik uğurdan başı gicəllənən bu başabəla hökmdar bütün dünyaya sahib çıxmaq istəyir. Panurq obrazı zaman-zaman bu xülyaya düşən başiboş sərkərdələrin, dövlət başçılarının tipik obrazıdır və bu gün də öz aktuallığını itirməyib.

Rablenin “Qarqantua və Pantaqrue” romanı öz dərin məzmunu, ideya istiqamətləri, obrazlar sistemi, ədəbi fakturası və problematikasına görə dünya ədəbiyyatının ən nadir nümunələrindən biri olaraq qalır. Əsrlər boyu insanları öyləndirən, güldürə-güldürə onları tərbiyə edən, işıqlı fikirlər aşılaman bu roman dünya ədəbiyyatının inkişafında da əvəzsiz rol oynamışdır. Bu romanın böyük rus şairi N.Zabalotski tərəfindən uşaqlar üçün işlənməsi və eləcə də görkəmli Azərbaycan şairi Əhməd Cavadın həmin əsəri dilimizə tərcümə etməsi təsadüfi olmamışdır. Məşhur fransız qrafik rəssamı Qüstav Dorenin romana çəkdiyi illüstrasiyalar da əsəri daha anamlı etmişdir.

Cəlil Nağıyev

*M*ənim dostlarım, siz bilirsinizmi Sokrat kim idi? Sokrat məşhur yunan alimi idi. Deyirlər ki, o silenə bənzəyirmiş. Qədim zamanlarda varlıların qiymətli şeylərini saxladıkları mücrüyə silen deyərdilər. Bu mücrülərin üstünə buynuzlu dovşan, yəhərli ördək, qanadlı keçi... kimi müxtəlif şəkildə bəzək vurulardı. Bu şəkillər elə məzəli idi ki, onlara baxan istər-istəməz gülümsünərdi. Heç kəsin ağına gəlməzdi ki, bu gülməli mücrüdə nadir və qiymətli şeylər saxlanılır. Halbuki üzük, boyunbağı, qiymətli daş-qaşlar və nanə cövhəri, hil, müşk kimi müxtəlif atırlı dərmanlar bu mücrüdə gizlədilər.

Hə, deyirlər Sokrat da beləcə imiş. Görkəmçə o gülünç və yöndəmsiz bir qoca imiş. Onun burnu küftəyə, gözləri öküz gözüne bənzərmiş, hər cür oldu geyinər, həmişə də dişlərini ağardar, hey gülərmiş. Sözü qısa – xalis zırrama imiş, zırramadan isə məlumdur ki, fərli bir şey gözləmək olmaz. Lakin bu ilk baxışda elə görünərmiş. Həqiqətdə isə Sokrat o zamankı alimlərin hamısından bilikli imiş. O, zarafat edə-edə və gülə-gülə o zaman hələ heç kəsin ağına gəlməyən fikirlər irəli sürərmiş. Bundan əlavə, Sokrat həmişə şən, həmişə sakit bir adam imiş; üstündə başqalarının çox zəhmət çəkdiyi, dənizlər aşdığı, vuruşduğu bir çox şeyləri o, tamamilə boş və mənasız sayırmış...

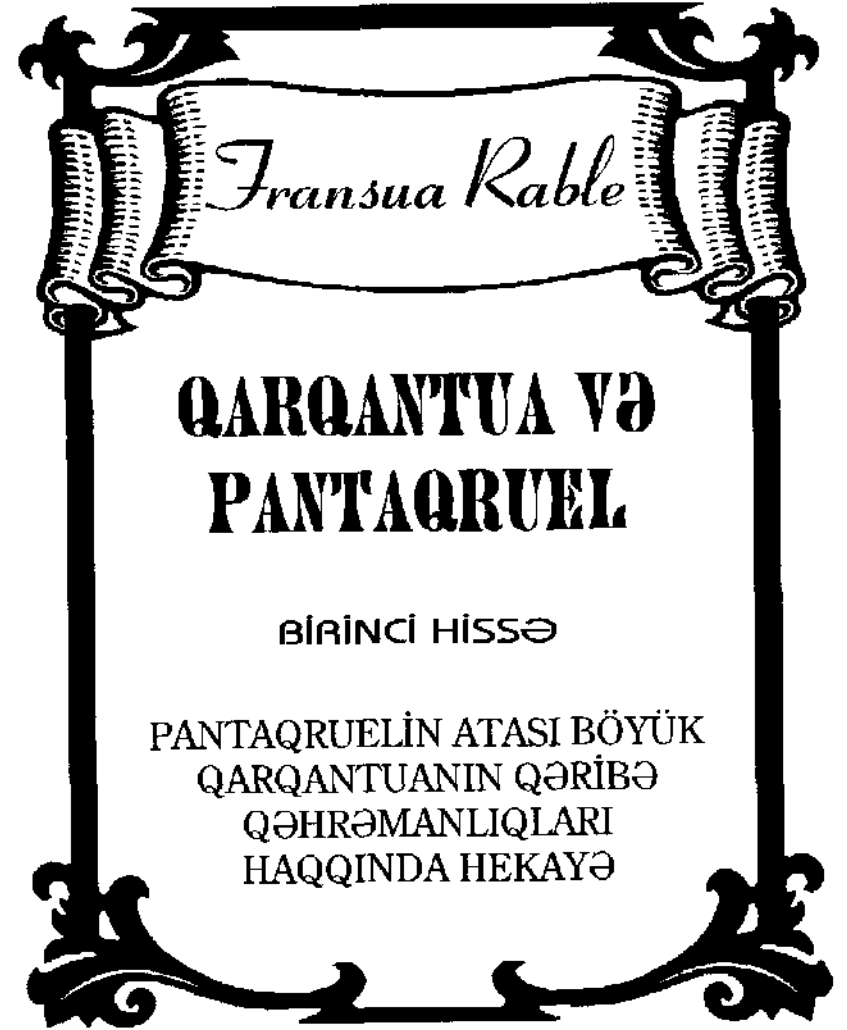
Sizin fikrinizcə nə üçün mən sizinlə bu qədər uzun söhbət açdım? Mənim əziz dostlarım, bunun hamısı onun üçündür ki, siz bu kitabı oxuyanda elə düşünməyəsınız ki, burada ancaq zarafatdan, cürbəcür məzəli əhvalatlardan bəhs olunur. Siz özünüz də deyirsiniz ki, “adamı paltarla tanımazlar”. Mənim kitabımı da tək gülməli paltarı ilə tanımayın. Nağıl – nağıl yerində, lakin burada nağıldan başqa ciddi şeylər də taparsınız.

Tullantu yığınında beyin sümüyü tapan iti görmüsünüzümü? Baxın, it onu necə qoruyur, necə qədrini bilir, dişləri ilə necə

bərk tutur, nə qədər ehtiyatla dişləyir, necə səbirlə gəmirir, necə də təmiz sorur. Nə üçün it bu qədər əlləşir? Bu kirli sümükdən o nə almaq istəyir? Məsələ aydındır: it o sümükdən beyini sormağ istəyir. Beyinin necə dadlı yemək olduğunu isə hamı bilir.

Mən də, əziz dostlar, istədim ki, siz bu ağıllı, fərsətli və səbirli itə oxşaya idiniz. Siz əvvəl başdan mənim kitabımı yaxşıca iyləməli, dərindən duymalısınız. Sonra da, asudə vaxtınızda, onun barəsində düşünməli, sümüyü sındırmalı, beyni sormalısınız.

İndi isə iş başına, mənim dostlarım! Mənim kitabımı oxuyun, can sağlığı ilə özünüz üçün ləzzət çəkin. Ancaq ay tənbellər, sizə bir sözüm də var, kitabın axırcı səhifəsini oxuyub qurtaranda məni mehriban sözlərlə yad etməyi də unutmayın.

QARQANTUANIN ANADAN OLMASI

Öz vaxtında nəhəng Qranquzye² yaman zarafatçıl və qarınqulu idi. Onun anbarında bol ərzaq: bud qaxacı, çoxlu kolbasa, xardallı basdırma, kürü və yağlı sosiska saxlanardı. Yaşa dolmuş vaxtında bu adam gözəl və sağlam Qarqamelə evləndi, bir ildən sonra isə Qarqantua anadan oldu. Bu həmin Qarqantuadır ki, sonralar Paris Notrdam kilsəsinin zəngini çıxarıb apardı və dəhşətli bir vuruşmada eral Pikrokola qalib gəldi.

Oğlunun anadan olması münasibətilə Qranquzye elə bir qonaqlıq verdi ki, o yerlərdə çoxdan bəri bu sayaq qonaqlığı görənlər olmamışdı. Elə həmin vaxtda, duzlayıb yaza saxlamaq üçün, 367014 kök öküz kəsdilər. Özünüz başa düşürsünüz, kifayət qədər və elə ləzzətli içalat alındı ki, hamı barmağını yaladı. Yubanmadan içalatın hamısını aşırmağa qərar verdilər. Bunun üçün də bütün mahalın qoçaqlarını çağırdılar. Bunların hamısı yemək həvəskarı, yaxşı keq l oynayan şən uşaqlar idi.

Dəsgahlı qonaqlıq oldu. Şüşələr dövrə vurur, qaxac budlar atılıb-düşür, stəkanlar ayaq tutub gezişir, piyalələr cingildəyirdi. Lap arxayın olun ki, içalatın öhdəsindən yaxşıca gəldilər. Qranquzyenin özü şadlığından düz on altı çəllək, iki vedrə, altı güvəc içalat yedi. Bağırsaqları yaman genəldi ha!

Nahardan sonra hamılıqca meşəyə gedib orada, göy otluqda tuluq zurnası və tütək çalib oynadılar.

Keyfin ən şirin yerində təzə doğulmuş oğlunun kəskin çığırtısı Qranquzenin qulağına dəydi.

Uşaq:

– Su! Su! Su! – deyə qışqırırdı.

Ürəyiaçıq Qranquze:

– Ke qran tü a! – deyə səsləndi. – Sənin nə yaman böyük udlağın³ var!

Qonaqlar:

– Düz sözə nə söz, – dedilər. – Qoy atasının birinci sözüne görə bu uşağın adı “Qarqantua” qoyulsun.

Bu ad Qranquzenin çox xoşuna gəldi. Körpə bir az dincəlsin deyə, atası ona doyunca üzüm şərabi verdi, sonra da kilsəyə aparıb xristian qaydasınca xaç suyuna çəkdi.

Qarqantua bir az böyüdükdən sonra onun üçün qəşəng bir araba qayırdılar. Bu arabada öküzlər onu o yana, bu yana gəzdirir, yoldan ötüb keçənlər də bu qərribə uşağa baxıb təəccüb edirdilər. Doğrudan da təəccüb etməli idi! Qarqantuanın on çənəli qərribə bir sifəti var idi! Bunu da demək lazımdır ki, çox gec-gec qışqırsa da, dəqiqəbaşı yeyərdi.

Bir qədər keçəndən sonra Qarqantuaya bəzəkli paltar tikdilər. Bəlkə həmin paltara nə qədər parça getdiyini bilmək sizin üçün maraqlı olar? Mən bu barədə sizə dürüst məlumat verə bilərəm, çünki qədim kitablarda bunu ətraflı yazıblar.

Onun köynəyinə 900 qulac ən yaxşı firəng kətanı sərf olundu, 200 də onun qoltuğunun altına vurulan dördküncü quraqlara

getdi. Gödəkə üçün 813 qulac ağ atlas, şalvar üçün 1105 qulac ağ şal işləndi. Onun şalvarı zolaqlı sütun şəklində tikilmişdi, dal tərəfdən diş-diş idi; bunu da bilin ki, uşağın çox gözəl ayaqları var idi, ayaqlarının uzunluğu da boyuna görə idi.

Onun başmaqlarına 406 qulac açıq göy məxmər getdi. Çəkməsinin altına min inək gönü güclə çatardı. Başmağının burnunu o zamanın dəbinə görə dik qaldırdılar.

Arxalıq üçün 1800 qulac çox açıq göy məxmər işləndi. Məxmərin qıraqlarına zərdən haşiyə tikilmişdi. Qurşağına 300 ½ qulac yarısı ağ, yarısı göy ipək astarlıq getdi.

Onun kisəsi fil gözündən, şlyapası məxmərdən idi, həm də onun şlyapasında su quşu lələyindən qayrılmış gözəl bir cıqqa yellənirdi.

Qarqantuaya əlcək tikmək üçün on altı damdabacanın dərisini soydular. Əlcəklər belə bir xammaldan bütün qaydası ilə hazırlanmışdı.

Özünüz görürsünüz, Qarqantuanın paltarı iki rəng idi: ağ və göy. Qranquzye bununla oğlunun doğulmasının onun üçün göydəndüşmə bir səadət olduğunu göstərmək istəyirdi. Çünki ağ rəng şadlıq, səadət, şənlik əlamətidir, göy rəng isə göylər aləminə məxsus olan rəngdir. Mən yaxşı başa düşürəm ki, bu sətirləri oxuyarkən siz məni lağa qoyub deyəcəksiniz: “Bu qoca nə yava şeylər quraşdırır! Ağ və göy rəng nə üçün göylərə aid şadlıq əlaməti olsun?” Nə olar, özünüz üçün sağlıqla gülün! Burada nağıl etdiyim şeylərin hamısı həqiqətdir.

Qədim millətlərdə qara rəngin qəm-qüسسə, ağ rəngin şadlıq əlaməti olduğunu bilirsinizmi? Qədim yunanlar xoşbəxt günlərini xırda ağ daşlarla, qəmli günlərini isə qara daşlarla qeyd edərtilər. Roma sarkərdələri qələbə ilə evə qayıtdıqda ağ at qoşulmuş arabalarla gəlirdilər. Bundan sonra ağ rəngin şadlıq əlaməti olduğu aydın deyilmi? Göy rəngə gəldikdə başınızı qaldırıb yuxarıya, göylər aləminə baxın, o, göy rəngdə deyilmi? Deməli, belə çıxır ki, göy rəng göylərə aiddir, göy rəng ilə qarışıq ağ rəng də göylər aləminə məxsus şadlıq əlamətidir.

Üç yaşından beş yaşına kimi Qarqantuani necə lazımsa, bəsləyib tərbiyə etdilər. O da öz vaxtını başqa xırda uşaqlar kimi keçirirdi: içirdi, yeyirdi, yatırdı; yeyirdi, yatırdı, içirdi; yatırdı, içirdi, yeyirdi.

Onun daha nələr etdiyini bilmək istəyirsinizmi? Qulaq asın, mən sizə söyləyim:

Girərdi hər gün palçığa,
Heç baxmazdı toza, zığa.
Ağzı, burnu bulanardı,
Veyil-veyil dolanardı.
Başmaqla diş itilirdi,
Şorbani sabun elərdi.
İstəkanla qaşmardı,
Kürsülərlə daşmardı.
Köpük sabun buraxardı,
Hər yerə burun soxardı.

Bir sözlə tamam keyf içində yaşayardı. Daha nə?

Görün tənbel olduğunu,
Qaşıyardı qoltuğunu.
Xəlbirlərlə su daşıyardı,
Quş tutmağa həvəskardı.
Paltarını dartışdırar,
Baltanı suda qaynadar,
Oynar, gülər, nə vecinə!

Uşağa at minməyi öyrətmək üçün ona taxtadan iri bir at bağışladılar. Qarqantua bu atı yorğa sürür, yortur, dördnala çapdırır, eşşək və dəvə kimi yeridirdi. O, atını hərdənbir rəng ilə boyayardı; at gah kəhər, gah kürən, gah ala, gah qara, gah boz, gah qula, gah da səmənd... olardı.

Qarqantua iri, yağun bir kötükdən ov atı, boş çəlləkdən də gəzinti atı qayırmışdı. Bundan başqa, onun on iki yədək, yeddi də poçt atı vardı. Gecə bu atların hamısını çarpayısının yanına yığardı.

Bir dəfə cənab Penansak⁴ böyük bir dəstədən ibarət öz adamları ilə onun atasının ziyarətinə gəldi. Həmin günü hersoq de Franrepa⁵ ilə qraf de Muyevevan da onlara qonaq gəldi. Doğrusu, onların evində bu qədər adama yer çatmırdı. Tövlə isə lap darısqal idi. Eşikağası ilə cənab Penansakın mehtəri bilmirdilər atları hara bağlasınlar.

Onlar Qarqantuadan:

– Bu evdə ehtiyat üçün başqa bir tövlə yoxdurmu? – deyə soruşdular.

Qarqantua:

– Var, – dedi, – gəlin dalmca.

Uşaq onları iri pilləkənlə zaldan keçirdi, baş şüşəbəndə, düz qüllənin yanına gətirdi.

Mehtər qüllənin pillələri ilə qalxanda:

– Bu balaca yəqin bizi aldadır, – dedi, – axı yuxarı mərtəbədə tövlə tikməzlər.

Eşikağası:

– Bəlkə o biri tərəfdən enməyə yer var, – deyə cavab verdi.

– Qoy yəqin etmək üçün balacadan soruşum.

O, Qarqantuadan:

– Əzizim, siz bizi hara aparırsınız? – deyə soruşdu.

Qarqantua onlara:

– Tövləyə, – deyə cavab verdi. – Mənim böyük atlarım da oradadır. Bu saat oraya çatacağıq, bircə bu pilləkəni də çıxmalıyıq.

Bu sözləri deyərək uşaq onları ağac atlarını saxladığı otağa gətirdi.

Qarqantua:

– Tövlə buradır, – dedi. – Bu mənim ispanyol aygırım, bu macar atım, bu da yorğa atım.

Bu sözlərdən sonra Qarqantua iri kötüyü onlara tərəf diyirlədi:

– Bu ov atını sizə bağışlayıram. Mən onu Frankfurtdan almışam. Aparın, sağlıqla sahib olun. Bu çox yaxşı və davamlı atdır, – dedi.

Eşikağası gülərək:

– Əziz İoanna and olsun, biz yaxşıca ələ salınmışıq, – dedi.

Qarqantua:

– Axmaqlar bir ağacliqdan tanınar, – deyə səsləndi.

Eşikağası:

– Lənət şeytana, – dedi. – Bunun dili lap ülgüc kimidir! Allah eşqinə, bizdən əl çəkin, cənab heyvərə, siz söz altında qalmazsınız.

Bu sözlərdən sonra onlar dəstənin yerdə qalan hissəsinin şam elədiyi zala endilər. Başlarına gələn əhvalatı nağıl etdikdə qonaqları o qədər güldürdülər ki, az qala gülməkdən partlasınlar.

METR TUBAL OLOFERNİN⁶ QARQANTUAYA SAVAD ÖYRƏTMƏSİ

Beş yaşına çatana kimi Qarqantua öz atasını çox az görürdü: bu zaman Qranquzye cəbhədə idi. Qranquzye müharibədən qayıtdıqda oğluna baş çəkdi. Qranquzye uşağı öpüb oxşaya-oxşaya dayələrdən ona təmizlik və səliqə öyrədib-öyrətmədiklərini soruşurdu. Bu suallara Qarqantua özü cavab verib dedi ki, işlərini yaxşıca nizama salmışdır və indi bütün ölkədə ondan daha səliqəli bir uşaq tapıla bilməz.

Qranquzye:

– Necə ki? – deyə soruşdu.

– Çox sadə, – deyə Qarqantua cavab verdi, – burnumu silmək üçün ən yaxşı bir üsul tapmışam.

Qranquzye:

– O nə üsuldür? – deyə soruşdu.

Qarqantua onun cavabında dedi:

– Bu saat sizo söyləyim. Bir dəfə mən burnumu bir qızın örpəyinə sildim, örpək yumşaq ipəkdən olduğuna görə mənə çox ləzzət verdi. İkinci dəfə burnumu şlyapaya silmək istədim sə də, şlyapaya tikilmiş qızıl düymələr yanaqlarımı cırdı. Bunun əvəzində yumşaq lələklərlə bəzədilmiş başqa şlyapaya burnu silmək mənə xeyli xoş gəldi.

Qranquzye:

– Hansı üsul daha rahatdır? – deyə soruşdu.

Qarqantua:

– Bu saat nağıl edim, – deyə cavab verdi. – Mən papaq, balıq, tufli və səbətə burnumu silmişəm. Sonra toyuq, xoruz, cücə, dana dərisi, göyərçin və dovşanla da burnu silməli oldum. Ancaq nəticədə sizə deməliyəm ki, burnu silmək üçün zərif tüklü körpə qazdan daha yaxşı şey yoxdur. Adam onu buruna tutanda, donmuş burnu o dəqiqə isinir.

Saf ürəkli Qranquzye bu sözlərdən çox xoşhallanıb üzünü dayələrə tutdu:

– Siz bilirsinizmi, Makedoniya kralı Filip, oğlu İskəndərin⁷ çox ağıllı olmağından necə xəbər tutdu? Qulaq asın bu əhvalatı mən sizə danışım.

Padşahın bir atı var imiş, ancaq bu at o qədər vəhşi və qorxunc imiş ki, heç kəs ona minməyə ürək etmirmiş. Bu vəhşi at,

bir çox miniciləri vurub şikəst edibmiş: birinin boynunu, o birinin ayağını, üçüncüsünün kolləsini, dördüncüsünün çənəsini vurub qırılmış. Bir dofə, cıdır meydanında atlara baxarkən İsgəndər atın öz kölgəsindən hürküb azğınlaşdığını görür. İsgəndər atın belinə sıçrayıb günəşə qarşı atın başını elə buraxır ki, kölgə arxaya düşür. At da həmin saat sakitləşir. Filip bu xəbəri eşitdikdə İsgəndərin yaşına görə çox ağıllı olduğunu qət edir və yunan alimləri içində ən bilikli olan Aristoteli⁸ ona müəllim tutur.

Saf ürəkli Qranquzye sözünə davam etdi:

– Bu gün biz hamımız oğlum Qarqantuanın necə ağıllı və fərasətli olduğunu gördük. Mənə elə gəlir ki, buna layiqli elm öyrədilsə, bu uşaqdan dəyərli adam olar. Ona görə də alim bir adamı buna müəllim təyin etmək istəyirəm.

Çox keçmədən belə bir adam tapıldı. O, məşhur metr Tubal Olofer idi. Tubal Olofer əvvəlcə Qarqantuaya əlifbanı elə yaxşı özbərlətdi ki, uşaq onu başdan ayağa və tərsinə, ayaqdan başa su kimi rəvan oxuya bilirdi. Qarqantua bu işə beş il üç ay sərf etdi. Bax, oxumaq belə olar!

Sonra Qarqantua eyni sayaqla latın qrammatikasını, dua kitabını, kilse təqvimini özbərlədi, bu işə də on üç il altı ay iki həftə vaxt sərf olundu.

Belə bir cəhətə də fikir verin ki, o dövrdə kitab çap etməyi hələ bacarmırdılar. Kitabların üzü əl ilə köçürülürdü. Bir kitabın üzünü köçürmək üçün yarım il, bəzən də tamam bir il zəhmət çəkmək lazım gəlirdi. Qarqantua savad öyrəndikdən sonra özü üçün bütün dərs kitablarının üzünü öz əli ilə köçürdü. Bax, oxumaq belə olar!

Qarqantua komerində iri qələmdan gəzdirirdi. Onun qələmdanı elə böyük və ağır idi ki, qələmdandan daha çox kilse sütununa oxşayırdı. Qələmdandan yoğun dəmir zəncirle yekə çəlləyə oxşayan mürəkkəbqabı asılmışdı.

Qarqantua dərin mətləblərdən bəhs edəndə daha bir çox kitab özbərləyəndən sonra, axırda Qranquzye gördü ki, oxumaq işi yaxşı getmir. Qarqantua nə qədər çox oxuyurdusa, bir o qədər çox sarsaqlaşırdı.

Qranquzye dostu don Filipə bundan şikayət etdi.

Don Filip:

– Burda təəccüblü bir şey yoxdur, – dedi. – Onun müəllimi metr Tubal Olofer özü odun kimi səfehdir. Onun bütün elmi səfehlik, kitabları isə xalis cəfəngiyatdır. Siz mənə inanmasanız şanlı müəllim Ponokratın⁹ yanında oxuyan uşaqlardan birini çağırın, öz oğlunuz ilə müqayisə edin. Onların hansının daha bilikli olduğunu özünüz görürsünüz.

Bu məsləhət Qranquzyenin xoşuna gəldi, bu işlərin yerinə yetirilməsi üçün əmr verdi.

Budur, bir axşam, şam zamanı don Filip balaca paji Yevdemonu¹⁰ özü ilə bərabər gətirdi. Yevdemon saçını elə sıgallı darı-mışdı, elə qəşəng bəzənmişdi, o qədər nəzakətlə salam verib gülümseyirdi ki, adamdan daha artıq körpə bir mələyə bənzəyirdi.

Don Filip:

– Bu uşağı görürsünüzmü? – deyər soruşdu. – Bunun on iki yaşı var. İndi görək bu uşaq ikicə ilin içində Ponokratdan nə öyrənib?

Qranquzye Yevdemonu dinləməyə razı oldu və nitqə başlamasını əmr etdi.

Yevdemon şlyapasını ölinə alıb ayağa durdu, al dodaqları ilə mehribanca gülümsəyərək, öz nitqini başladı. O, Qarqantuaya üzünü tutaraq, birinci, yaxşı xasiyyətinə görə, ikinci, biliyinə görə, üçüncü, nəcibliyinə görə, dördüncü gözəlliyinə görə onu tərif etməyə başladı, beşinci olaraq, onun təhsili yolunda bu qədər zəhmət çəkən atasına daha çox hörmət göstərməsi üçün mülayimliklə ona öyüd verdi. Axırda isə, Yevdemon Qarqantuaya bildirdi ki, özünü onun sədaqətli nökrü hesab edir və təzə ağasına xidmət göstərərək faydalı olmaqdan başqa özü üçün bir şey arzu etmir.

Bütün bu sözlər elə gözəl ədə, elə təəccüblü məharətlə, o qədər qəşəng bir latın dilində deyildi ki, Yevdemon adı bir fransız gənclindən daha çox keçmiş zamanların Siseronuna¹¹ bənzəyirdi.

Növbə Qarqantuaya çatdıqda o, cavab əvəzinə papağını üzünə basıb inək kimi böyürməyə başladı. Nə qədər çalışdırsa da, ondan bir söz belə qopara bilmədilər.

Qarqantuanın atası elə qəzəbləndi ki, Tubal Olofernə elə oradaca öldürmək istədi. Yaxşı ki, don Filip vaxtında iş qarışıb, yazıq Qranquzyeni sakit elədi. Qranquzye Tubal Olofernə mənasının tamam verilməsini və evdən qovulmasını əmr etdi.

Tubal Olofern evi tərk edən kimi, Qranquzye Yevdemonu oxudan Ponokrati oğluna müəllim götürməyə qərar verdi. Bundan başqa, Qarqantua ilə Yevdemonu təzə müəllimlə birlikdə Parisə yollamağı qərar etdi ki, gedib orada fransız gənclərinin necə təlim-tərbiyə keçdikləri ilə tanış olsunlar¹².

III fəsil

QARQANTUANIN PARİSƏ GÖNDƏRİLMƏSİ

Elə bu vaxtda Qranquzye Afrikadan iri bir at peşkəş almışdı. Bu, dünyada ən böyük at idi. O, altı fil boyda idi; ayaqları barmaqıq olub, Lanqedok keçisi¹³ kimi qulaqları sallanırdı. Atın dağında xırda bir buynuz da bitmişdi. Bu at boz xalları olan qonur

bir at idi. Ən zəhmli yeri quyruğu idi. Bu quyruq dirək yoğunluqda olub hər yerində iri tikanları vardı.

Atı Qranquzeyə üç barj və bir gəmidə dəniz yolu ilə gətirmişdilər. Qranquzeyə atı görəndə səsləndi:

– Bu at lap vaxtında gəldi! O, mənim oğlum Parisə aparar. Düzü, indi işimiz tamam yoluna düşdü. Oğlum, vaxtı gələndə, böyük alim olacaq.

Ertəsi gün Qarqantua doyunca qəlyanaltı eləyib fəzə müəlimi Ponokrat, paj Yevdemon və onu ötürən başqa adamlarla birlikdə yola çıxdı. Hava çox gözəl idi. Bizim səyyahlar ləzzətlə yeyə-yeyə, içə-içə, kefləri saz yol gedib Orleana çatdılar. Sonra qalm bir meşəyə çıxdılar, meşənin uzunluğu otuz beş mil, eni on yeddi mil, yaxud, buna yaxın olardı. Bu meşədə o qədər at çibini və milçək vızıladaşdı ki, atlar çox əziyyət çəkib yol gedə bilmirdi. Ancaq Qarqantuanın atı özünü itirmədi və milçəklərdən əziyyət çəkən həmcinslərinin intiqamını aldı.

Dostlarımız meşəyə girən kimi milçəklər onların üstünə hücum etdikdə, at quyruğunu elə salladı ki, ətrafındakı ağaclar yı-

ğın-yığın yerə sərildi. At quyruğunu sağa, sola, ora, bura, irəli, geri çırpa-çırpa ağacları, ot biçən kimi biçirdi. Bir az sonra bütün meşə böyrü üstə yığıldı. Hər tərəfə baxsan qalaq-qalaq devrilmiş ağac görürdin. Aydındır ki, bundan sonra bir dənə də milçək diri qalmayacaqdı.

Səyyahlar yollarına davam etdilər. Bir neçə gündən sonra onlar sağ-salamat gəlib Parisə çatdılar.

IV fəsil

QARQANTUANIN PARİSDƏKİ MƏRYƏM-ANA KİLSƏSİNİN ZƏNGİNİ APARMASI

Bizim dostlar lazımınca dincəldikdən sonra Qarqantua şəhərə baxmağa çıxdı. Ancaq o, şəhərə çıxan kimi avara adamlar dəstə-dəstə onu bürüdü. Bəziləri Qarqantuanın iri boyuna, bəziləri onun həddindən artıq köklüyünə, bir parası da paltarının

gözəlliyinə heyrət edirdilər. Məlumdur ki, dünyada Paris əhalisi qədər yüngül adam tapılmaz. Doğru demişlər ki, parisiləri yedirtmə, içirtmə, imkan ver oyunbaza, yaxud küçə çalğıçısına tamaşa etsinlər. Həm də Qarqantua kimi bir qoçaq lap onların zövqünə uyğun gəlirdi. Parisilər Qarqantuanın dalınca düşüb o qədər zəhləsini tökdülər ki, onların əlindən qurtarmaq üçün Mər-yəm-ana kilsəsinin qülləsinə dırmaşmağa məcbur oldu.

Qarqantua qüllədən oraya yığışan adamlara baxıb dedi:

– Görünür, bu avaralar onlarla xoş-beş etməyimi istəyirlər. Çox əcəb! Bu saat mən onlara bir toy tutum ki, illərcə yadlarından çıxmasın.

Bunun ardınca Qarqantua döşünə hava çəkib elə bərk üfürdü ki, şəhərdə görünməmiş bir fırtına qopdu. Fırtına, qadınlar və uşaqlar hesab olunmadan 260 418 adamı yer sərdi.

Avaralar qoyub qaçdılar. Qan-tər içində öskürə-öskürə bir təhər gəlib universitetə çatdılar və orada o ki var söyüş yağdırmağa başladılar. Onlar:

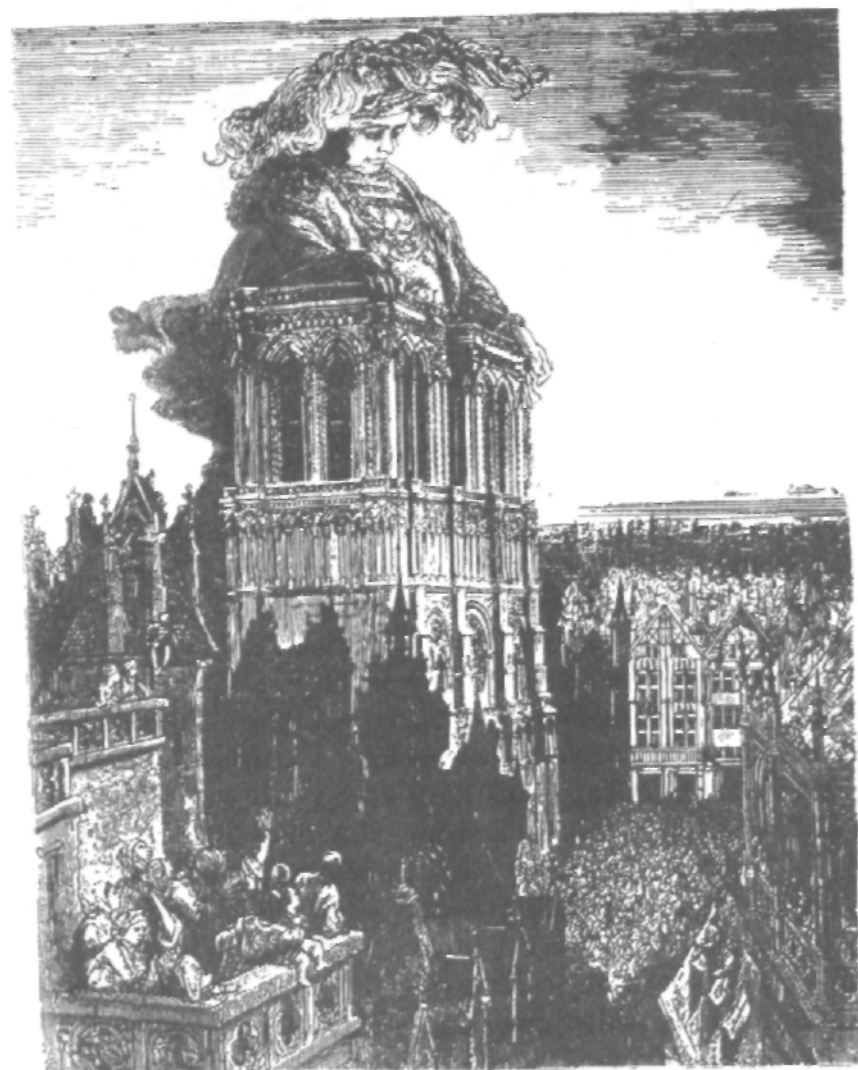
– Karimari-karimara! – deyə bağırırdılar. – O yaramaz az qala hamımızı şikəst edəcəkdə.

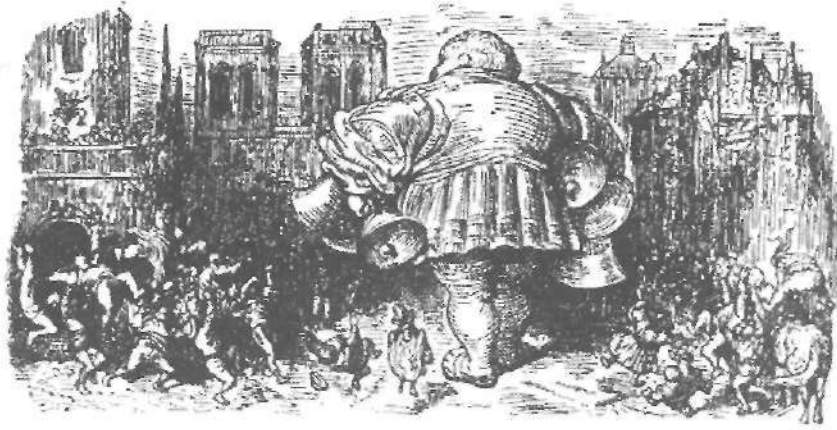
Qarqantua isə adamları qovduqdan sonra, bekarçılıqdan kilsə qülləsindən asılan zənglərə baxmağa, onların kəndirini dartmağa başladı. Şəhərə səs-küy düşdü. Elə buradaca Qarqantuanın ağına gəldi ki, bu zəngləri götürüb aparsın, qumrov yerinə atların boynuna taxsın. Qarqantua fikirləşdiyi kimi də elədi. Zəngləri bir-bir çıxartdı, götürüb mənzilinə apardı.

Bütün şəhər təşvişə düşdü. Şəhər əhli Nel qülləsinə¹⁴ toplaşmış zənglərin qaytarılması üçün məşvərət etməyə başladılar.

Uzun mübahisədən sonra başda metr Yanotus olmaqla Qarqantuanın yanına nümayəndə heyəti göndərməyə qərar verildi. Bu Yanotus ibarə ilə danışan məşhur alim idi.

Metr Yanotus toqqasının altını yaxşıca bərkitdi, bir təhərlə üzünü qırxdı, sonra Qarqantuanın yanına yollandı. İki qırmızısı-fət ruhani, üz-gözləri mürəkkəbə bulaşmış beş-altı da cizmaqaraçı onun yanınca gedirdi.

Evin ala qapısında Ponokrat onları qarşıladı. Övvələ o, gönləri hoqqabaz hesab etdi. Ancaq onların heç də hoqqabaz deyil, şəhər nümayəndələri olduğunu bildikdə, Ponokrat Qarqantuanın yanına qaçıb əhvalatı ona nağil etdi.

Dostlar öz aralarında məsləhətləşməyə başladılar ki, necə olsun. Hamılıqca rəy belə oldu ki, hər şeydən qabaq Yanotusu bufetə aparsınlar və orada onu lazımınca içirtsinlər. Bu qoca öskürəkçi oğurlanmış zəngləri Parisə qaytarması ilə sonralar lovğalanmasın deyə qərara gəldilər ki, Yanotus öz nitqinə hələ başlamamış prefektə¹⁵, fakültə rektoruna və yepiskop müavininə xəbər göndərüb zəngləri onlara təhvil versinlər. Elə də etdilər. Zəngləri yavaşca apardılar, çağırılmış adamları isə zala buraxdılar, orada metr Yanotus boğazını arıtdı və aşağıdakı nitqi söylədi:

– Hm! Hm! Cənab. Hm! Hm! Cənablar. Çox yaxşı olardı ki, siz bizim zəngləri özümüzdə qaytara idiniz, çünki onlar bizə çox lazımdır. Onların əsas mahiyyətinin¹⁶ əla keyfiyyətinə görə vaxtilə bizə böyük pullar təklif etdilər. Bu səbəbdən onların tərkib hissələrinin səs təbiəti elədir ki, bizim üzüm bağlarından, yəni demək istəyirəm ki, tək bizim bağlardan deyil, ümumiyyətlə ətraf bağlardan hər cür küləyi və pis havanı qovur. Hm! Hm! Eh-he! Siz zəngləri mənim xahişimlə qaytarsanız, onun övzində mənə mükafat olaraq altı dəstə sosiska və ayaqlarımı isti saxla-

yacaq yaxşı bir şalvar çatacaqdır. Oh, cənab, vallah şalvar çox yaxşı şeydir! Ha-ha! Hər ehtiyacı olan adama şalvar vermirlər. Mənim bu işlərdən bir balaca başım çıxır. Bir düşünün, cənab, düz on səkkiz gündür ki, mən bu gözəl nitqi hazırlayıram. Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin!¹⁷ Doğrudan, cənab, siz mənimlə bir yerdə şam eləmək istəməsəniz, yaxşıca kef çəkərik. Mən bir donuz kösdirmişəm, bir çöllək də əla şərab hazırlamışam. İndi siz zəngləri qaytarın! Qulaq asın, mən bizim fakültənin adından sizə gözəl bir moizə kitabı vəd edirəm, təki siz zəngləri qaytarın. Bütün günahlarınızın bağışlanmasını istəyisinizmi? Allaha and içirəm ki, siz ona da nail olacaqsınız, həm də sizə lap müftəcə oturacaqdır¹⁸. Hm! Hm! Bu saat mən sizə sübut edim ki, siz bizim zəngləri qaytarmalısınız. Qulaq asın! Kilsə qülləsində bərkədən danqıldayan bir zəng, öz dili ilə danqıldayıb zəng çalanları daha bərkədən zəng çalmağa məcbur edir. Ha-ha-ha! Ümidvaram ki, sizi inandıra bildim. Ah, mən nə şirin danışırım! İnanın, cənab, bir vaxt var idi mən ancaq nitq söylərdim. İndi isə mənə ancaq yaxşı şərab lazımdır, bir də ki, od kürəyimi qızıqdırsın, şorba tasının dumanlanmaqda olduğu masaya qarnım dirənsin. Eh, cənab, qaytarın zəngləri. Axı, zəngsiz şəhər qumrovsuz inək kimidir. Mən sözümlü qurtardım. Siz sağ olun!

Bu məzəli alim sözünü hələ qurtarmamışdı ki, Ponokratla Yevdemon gülməkdən qırıldılar. Metr Yanotusun özü də onlarla birlikdə güldü. Onların üçü də böyrəkləri ağrıyıcaya qədər güldü.

Gülüş yavaşdıqdan sonra Ponokrat, bu qəribə natiqi bir də qonaq etməyi və məclisdəkiləri belə güldürüb öyləndirdiyi üçün, onu aşağıdakı şeylərlə mükafatlandırmağı təklif etdi:

on dəstə sosiska,
şalvar,
üç yüz parça odun,
iyirmi beş çəllək şorab,
qaz tükündən üç pərqu balıqlı yorğan döşək,
bir də böyük bir şorba tası.

Bu şeylərin hamısı verildi. Ancaq şalvar yerinə Qarqantua metr Yanotusa yeddi qulac qara mahud, üç qulac da astarlıq parça verilməsini əmr etdi. Məsələ burasındadır ki, Qarqantua alim natiqin hansı şalvarı – daldan, yoxsa qabaqdan bantlı şalvarı, yaxud dənizçilərin geydiyi şalvarı və ya qarnı isti tutan, ya da böyrəkləri çox da isinməsin deyə, marina balığı kimi quyruqlu şalvarı xoşladığını bilmirdi.

Beləcə bütün bu alimlər heyəti peşkəşlərlə yüklənib evlərinə yollandı.

Ancaq iş bunula bitmədi. Metr Yanotus, bu qoca öskürəkçi, Qarqantuadan bol-bol hədiyyə aldığı halda, yenə də şəhər idarəsindən vəd edilmiş şalvarı və sosiskaları tələb etdi. Şəhər idarəsinin qulluqçuları onun istədiyini rədd etdikdə, Yanotus işi məhkəməyə verdi.

Metr Yanotus:

– Ah, yalançılar! – deyə qışqırdı. – Siz mənə kələk gəlmək istəyirsiniz; mən özüm həmişə sizinlə bir yerdə kələkbazlıq etmişəm ki! Allaha and olsun, sizin fırıldaqlarınızın hamısını gəlib krala xəbər verərəm. O, sizi yalançı, xain və Allahın düşməni kimi diri-diri yandırmasa, məni cüzam xəstəliyi tutsun.

Bu sözlər üçün şəhər idarəsi də Yanotusu məhkəməyə verdi. Sözlün qıtası, məhkəmə işi elə dolaşığa düşdü ki, hələ indiyə kimi qurtarmamışdır. Metr Yanotusla onun köməkçiləri and içdilər ki, vəd edilmiş bəxşişi almaya qədər nə yuyunacaqlar, nə də burunlarını siləcəklər. Odur ki, onlar indiyə kimi kirli və pinti dolanırlar.

V fəsil

QARQANTUANIN PARİS YAŞAYIŞI

Zənglər köhnə yerinə asıldıqdan sonra, Qarqantua dərəcə başlamağı arzu etdi. Ancaq Ponokrat əvvəlcə qabaqkı müəllimin Qarqantuya nə öyrətdiyini bilməyi qərara aldı. Odur ki, Qarqantuanın həyatı yenə əvvəlki sayaq keçməyə başladı.

O, saat səkkizdə–doqquzda oyanır, yarım saat yerində eşələnir, sonra geyinir, pəncəsi ilə başını darayırdı. O buna uşaqlıqdan adət etmişdi, çünki onun köhnə müəlliminin rəyincə daranmaq, yuyunmaq, təmizlənmək qiymətli vaxtı boş yerə itirmək deməkdi.

Sonra Qarqantua əsnəyir, tüpürür, öskürür, asqırır, lap qoca kişilər kimi burnunu silirdi, qızardılmış içalat, mal əti, donuz budu və yağlı şorba ilə qəlyanaltı edirdi.

Toqqanın altını yaxşıca bərkitdikdən sonra Qarqantua kilsəyə gədirdi, dalınca böyük bir səbətənin içində onun dua kitabını götürirdilər, bu dua kitabı cildi və ilməkləri ilə birlikdə on bir pud ağırlığına girməyə qədər ağır idi.

Qarqantua kilsədə iyirmi altı, yaxud otuz dua dinləyirdi. Onun şənəpik kimi bürünmüş və hər yerindən şərab qoxusu yayılan kapellanı¹⁹ da oraya gəlirdi. Onunla birlikdə Qarqantua dualarını o qədər səy ilə mızıldanırdı ki, bir söz belə buraxılmırdı.

Qarqantua kilsədən çıxanda, müqəddəs Klavdinin iri təsbəhini öküz arabasında onun yanına götürürdülər. Bu təsbəhin hər bir döşəsi adam başı boyda idi. Qarqantua təsbəhi dindar adam kimi səliqə ilə çevirib-çevirib monastırın bağında və dəhlizlərində gəzirdi. Bu zaman o, on altı ziyarətçidən daha çox dua oxuyurdu.

Sonra o, gözünü kitaba zilləyib yarım saat dərslər oxuyurdusa da, bütün fikri-zikri ikinci qəlyanaltı hazırlanan mətbəxdə idi. Bu qəlyanaltı zamanı Qarqantua bir neçə düjün donuz budu və kolbasa yeyirdi. Qarqantua donuz budunu xardalla yeməyi sevirdi. Xardalı onun ağızına dörd yekəpər aşpaz iri qaşıqlarla verirdi. Bir azdan nahar vaxtı çatırdı. Qarqantua süfrədəki ötin, şorbanın hamısını ötürürdü, ancaq qarnı şişməyə başladığında yeməkdən əl çəkirdi.

Yeməkdən sonra Qarqantua döşəyə sərələnirdi, yuxudan oyandıqda bir çəllək şərabi götürüb qarnı tutan qədər ləzzətlə içirdi.

Beləcə gün keçir, axşam mətbəxə göz yetirmək vaxtı çatır, şişdə nə qızardığına baxmaq lazım gəlirdi. Axşam yeməyində də Qarqantua böyrü üstə yığılıncaya qədər yenə yeyir, sonra aşiq-aşiq oynayır, nəhayət yerinə girib uzanır, oyanmadan səhər saat səkkizə kimi yatırdı.

Belə yaşayışa diqqət yetirdikdə Ponokrat Qarqantuanın niyə belə axmaq və tənbel olduğunu başa düşdü. Buna görə də yeni qayda qoymağa qərar verdi. Ponokrat öz şagirdini səhər saat dördə oyatmağa başladı və hələ səhər yeməyindən qabaq onunla gəzməyə çıxırdı. Gəzintidən sonra Qarqantuanı geyindirir, saçını darayırdılar, Ponokrat isə bu vaxt dünənki dərsi ona

təkrar etdirirdi. Onlar bu sayaqda birbaşa iki-üç saat məşğul olurdular, qəlyanaltıdan sonra Ponokrat təzə dərəcə başlayırdı. Sonra onlar yenə gəzməyə çıxırdılar. Meydançaya gəlib əzələlərini lazımınca qüvvətləndirmək üçün orada top-top, kosaldıqac və çilingağac oynayırdılar. Evə qayıtdıqdan sonra dəsmal götürüb bədənələrini sürtür, köynəklərini dəyişib nahara öyləşirdilər. Yemək zamanı, qədim qəhrəmanlıq əfsanələri haqqında ucadan bir necə məzəli əhvalat oxuyur, nəşə ilə söhbət edirdilər.

Nahardan sonra Qarqantua rübab, arfa və alman fleytası çalırdı, sonra yenə oturub dərəcini oxuyur, səhərki dərəcini təkrar edir, kitab oxuyur, hər bir hərfi qəşəng yazmağa çalışaraq, yazıpozu ilə məşğul olurdu.

Sonra Qarqantua mehtər Gimnast ilə birlikdə at minməyi öyrənməyə gedirdi.

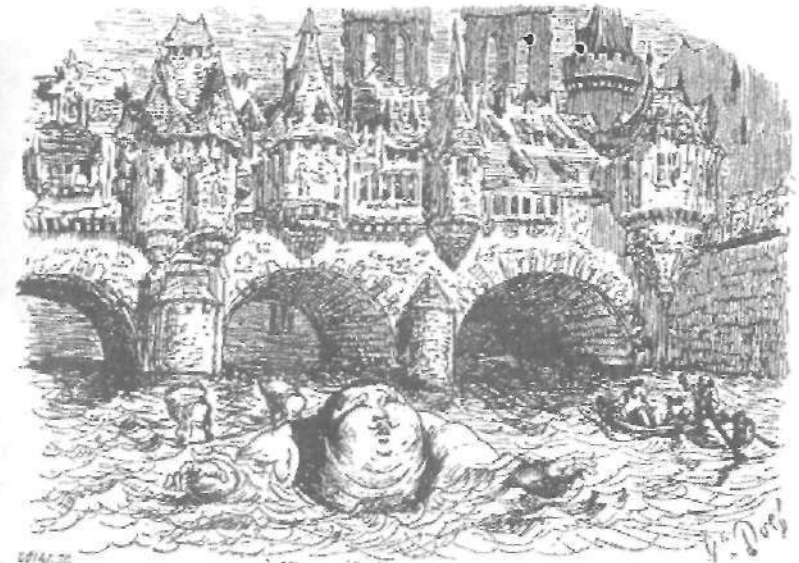
O, başdan-ayağa silahlanıb ata minir, müxtəlif hərbi məşqlər edirdi. Tezliklə o, at minməkdə, nizə oynatmaqda, qılınc çalmaqda elə məharət qazandı ki, Parisdə onun tayı-bərabəri yox idi.

Bundan əlavə, Qarqantua tez-tez ova gedir, iri top oynadır, güləşir, qaçır, tullanır, qarnı, arxası və böyrü üstə üzürdü. O elə

üzmək öyrənmişdi ki, bir əlini havaya qaldırıb təkcə ayaqlarının hərəkəti ilə çayı üzüb keçə bilirdi. Çox vaxt əlində kitab üzüb çayın o tayına keçirdi; kitaba birə dəmcə da su dəymirdi.

İdman cəhətdən də o, böyük usta idi. Bəzən bir hündür qülləyə ip bağlayıb ucunu yerə buraxırdılar. Qarqantua əlləri ilə ipdən yapışib qüllənin başına dırmaşır, yenə eləcə aşağı sürüşüb otun üzərinə atılırdı. Yaxud iki ağaca qalın tir keçirib bərkidirdilər. Qarqantua ikiəlli ondan asılıb, ayaqlarını yerə toxundurmadan bu başdan o başa keçirdi.

İdman təlimindən sonra Qarqantua yuyunur, dəsmalla bədəninə sürtür, paltarını dəyişir, axşam yeməyinə otururdu. Bunu da demək lazımdır ki, Qarqantuanın naharı indi çox sadə idi, o, yalnız achiği dayandırmaq üçün yeyərdi, bunun əvəzində ona çox yağlı və bol axşam yeməyi verilərdi. Axşam yeməyindən sonra Qarqantua yatmaqdan qabaq müəllimi ilə birlikdə ulduzlu göyü öyrənmək üçün balkona çıxırdı. Orada kometaları, uçan ulduzları müşahidə edir, ulduzların vəziyyətini öyrənirdilər. Sonra Qarqantua gün ərzində öyrəndiyi şeyləri bir daha təkrar edir, nəhayət uzanıb yatırdı.

Vaxtaşırı Ponokrat öz şagirdini gözintiyə çıxarırdı. Qarqantua metal əridilib top tökülən emalatxanaya, kimyagərlərin laboratoriyasına, sikkəxanaya, ipək parça və məxmər toxunan fabriklərə gedir, hər şeyə göz yetirib işlə tanış olurdu. O, akrobat və hoqqabazlara baxmağa gedirdi, bəzən hava aydın və yaxşı olan günlərdə şəhərdən kənara yollanır, mahnı oxuya-oxuya çömənlikdə uzanıb bütün gününü orada keçirirdi. Ponokrat başa düşürdü ki, səy ilə çalışan adama vaxtaşırı yaxşıca dincəlmək də lazımdır, ona görə də şagirdinin bu günlərdə istədiyini kimi əylənməsinə mane olmurdu.

VI fəsil

LERNE ŞƏHƏRİNDƏN GƏLƏN QUTABSATANLARLA QANQUZYƏ ÇOBANLARININ DALAŞMASI

Qarqantuanın vətəninə üzüm yığımı vaxtı yaxınlaşırdı. Qanquzyenin çobanları sığırçın dimdikləməsin deyərək üzümü qoruyurdular.

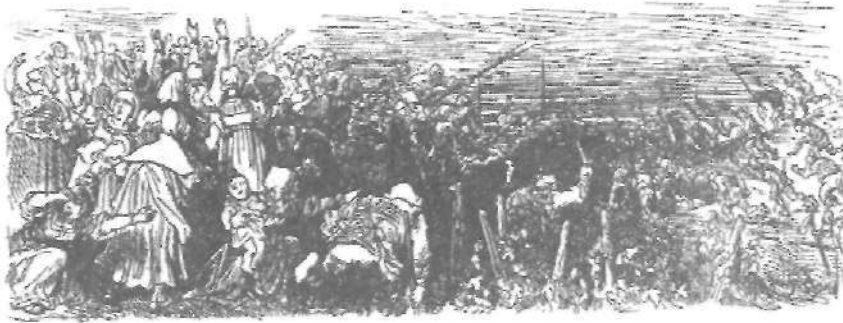
Bir dəfə çobanlar üzüm bağının yanında oturub ordan-burdan danışdırlar, birdən gördülər ki, yoldan bir neçə araba keçir, arabaların dalma isə qonşuluqdakı Lerne şəhərinin qutabsatanları gedirlər. Bunu da deməliyik ki, qutabsatanların buradan keçməsi qeyri-adi bir hal deyildi, – onlar öz mallarını satmağa aparırdılar. Bu dəfə düz on iki araba gedirdi, hər araba da indicə ocaqdan çıxmış təzə, ləzzətli və isti qutabla dolu idi. Çobanlar:

– Lənət sənə kor şeytan, – dedilər, – qutabdan dadmaq yaman olmazdı. Ey qutabsatanlar, malınızı bizə satın.

Qutabsatanlar:

– Sizə? Qutab? – deyərək bağırışdılar. – Ay səfeh, heyvərə, tən-bəl, avam yolçular! Ay heyvanlar, ay küt adamlar, maysaqlar, lütlər! Belə qəşəng dadlı qutabları sizəmi verək? Siz öz darı fə-tirinizi gəmirin, səsinizi kəsin!

Dünyada ən saf ürəkli və namuslu bir adam olan Forjye adlı cavan bir çoban təəccüblə soruşdu:

– Nə vaxtdan belə kobudlaşmışınız? Əvvəllər siz qutabı bizə həvəslə satırdınız, indi isə rədd edirsiniz. Yaxşı qonşu belə rəftar eləməz. Axı siz buğda almaq üçün bizim yanımıza gələndə istədiyiniz qədər satırıq. Yox, sizin fikriniz dalaşmaqdırsa, onda özünüzü gözləyin, biz də vaxtı çatanda sizinlə eləcə rəftar edirik. Bunu bir dəfəlik yaxşıca bilin.

Qutabsatanların başçısı Marke gülərək dedi:

– Forjye, sən bu gün niyə belə xoruzlanırsan? Yarma xəşilin artıq düşüb yoxsa? Bura yaxın gəl, mən sənə qutab verim.

Forjye saf ürəklə qutabsatanın yanına gəlib kəmərindən pul çıxartmağa hazırlaşanda, Marke ona elə bir qamçı çəkdi ki, çobanın bədənində göyərmiş qabarcıq qalxdı.

Forjye:

– Oy, mənə öldürdülər! – deyər bağırır və çomağı Markeyə tolazladı. Çomaq onun başına döydi və şuluqçu qutabsatan yerə sərildi.

Bu zaman səs-küyə muzdurlar axışır gəldilər. Onlar yaxınlıqda işləyirdilər. Uzun çubuqlarla qoz çırpırdılar. Muzdurlar qutabsatanları döyməyə başladılar, çobanlar da fürsəti əldən vermədilər; gurultu, bağırır, hay-küy qalxdı; qutabsatanlar tezliklə başa düşdülər ki, onların işi xarabdır. Doğrudan da qutabsatanları yaxaladılar, beş düjün də qutablarını əllərindən aldılar. Ancaq bu heç də qarət deyildi; qutabların qiyməti nə qədər idisə, sahiblərinə o qədər pul verdilər, üstəlik onlara yüz dənə qoz, üç səbət

də ağ üzüm verdilər. Qutabsatanlar yaralı Markeni ata mindirib Lerne şəhərinə qayıtdılar. Bütün yol uzunluğunu onlar söyüş yağdırıb deyirdilər ki, çobanlar bu hərəkətlərinin cəzasını çəkəcəklər.

Çobanlar isə bu vaxt qutabları gözəl üzümə yavanlıq edib yeyir, basıb-kəsən qutabsatanlara gülürdülər.

Döyülmüş Forjye üzüm şirəsi ilə yarasını ovdu və tezliklə tamam sağaldı.

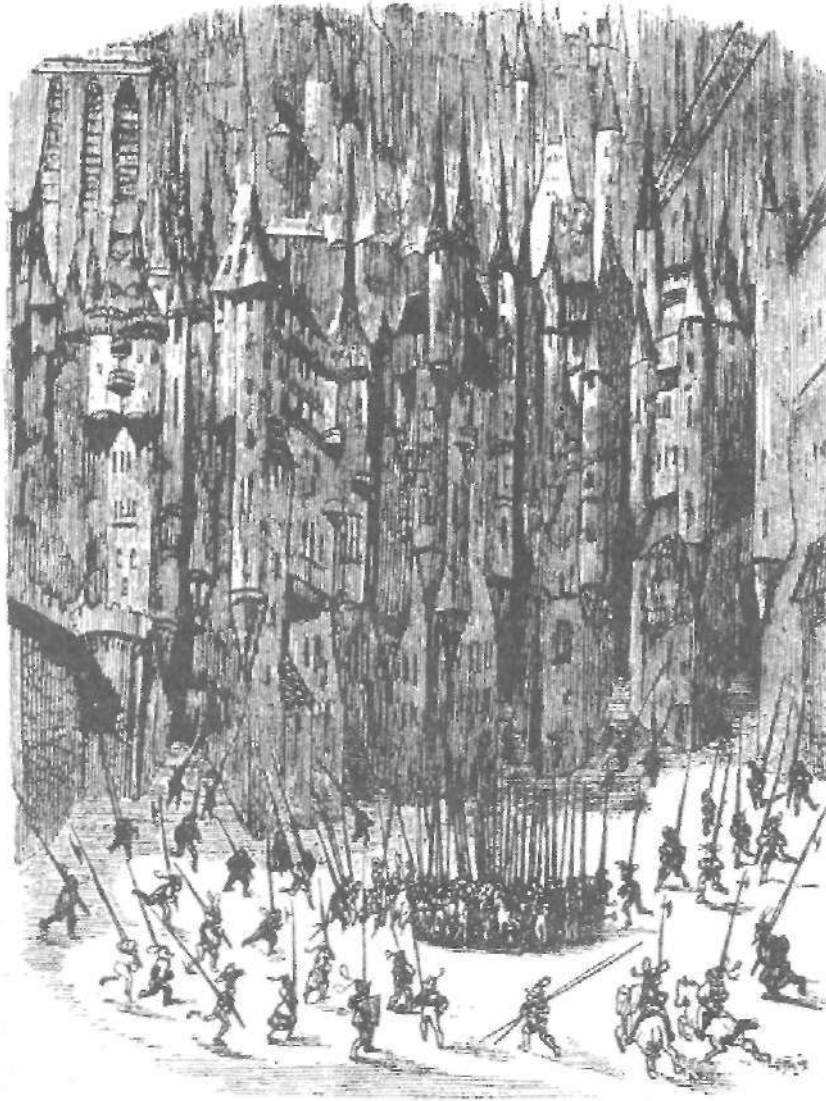
VII fəsil

KRAL PİKROKOL²⁰ QRANQUZYEYƏ MÜHARİBƏ ELAN EDİR

Lerne şəhərinə qayıdan qutabsatanlar yemədilər, içmədilər, öz kralları Pikrokolun sarayına yüyürdülər. Kralın yanında onlar eşşək kimi anqırır, qırılmış səbətlərini, cırılmış paltarlarını, əzilmiş qutablarını, ön başlıca isə yaralı Markeni göstərərək krala şikayətlə deyirdilər ki, bu işlərin hamısını törədən Qranquzyenin çobanları və muzdurlarıdır.

Kral son dərəcə qəzəbləndi, hadisənin nə üçün və necə baş verdiyini yoxlamadan ölkənin hər yerində cəzə çəkilməsini, bütün kişilərin silahlanıb düz günorta vaxtı meydançaya gəlməsini əmr etdi, gəlməyəni edam cəzası hədələyirdi.

Budur, bütün şəhərdə təbillər çalındı, Pikrokol özü isə nahar hazır olana kimi, topxanasını sazlamağa getdi. Elə həmin saat toplar qundağa mindirildi, arabalara hərbi sursat yükləndi, küçələrdə bayraqlar yellənməyə başladı.

Nahar edərkən kral ordu komandanlarını təyin etdi. O, cənab Trepelyunu²¹ qabaqcıl dəstənin – avanqardın – komandiri təyin etdi. Cənab Trepelyunun dəstəsində 16 014 nəfər ox tüfəngi²² ilə silahlanmış atıcı, 30 011 nəfər donluqlu əsgər vardı. Topxana komandanlığına cənab Tukdilyon²³ təyin olundu. Onun komandası altında 914 top, bombardı²⁴, mortira²⁵, vasilisk²⁶ və sair ağır toplar vardı.

Kral özü və şahzadələr orduya qoşuldular. Qoşunun hamısı yığıldıqdan sonra yaxınlarda pusqu qurulub-qurulmadığını öyrənmək üçün yüngül bir süvari dəstəsi kəşfiyyətə göndərildi. Kəşfiyyətçilər heç bir pusqu qurulmadığını, hər tərəfdə sakitlik və rahatlıq olduğunu xəbər verdilər.

O zaman Pikrokol qoşuna hərəkət əmri verdi. Heç bir nizam və qaydaya tabe olmayan bu ordunun hamısı qabağına çıxan hər bir şeyi qırıb dağıda-dağıda çöllərin canına daraşdı. Əsgərlərin heç bir şeyə heyfı gəlmirdi. İnək rast gəlirdi – inəyi kəsirdilər, qoyun rast gəlirdi – qoyunu aparırdılar, qoç rast gəlirdi – tuturdular. Bundan başqa əsgərlər toyuq, cücə, ördək, qaz, donuz, çuşqa gördükdə çəkib alır, ağaclardan qozları vurub salır, üzümü qoparıp, alma-armud ağaclarını sındırırdılar.

Əhali talançılara heç bir şey edə bilmirdi. Onlar heç bir müqavimət göstərmədən təslim olur, ancaq yalvarırdılar ki, az qarət etsinlər. Onlar əsgərlərə deyirdilər:

– Biz ki, sizə bir yamanlıq eləməmişik, bizi nə üçün talayırsınız?

Əsgərlər də bunun cavabında ancaq gülürdülər. Onlar:

– Biz sizə qutablarımızı yeməyi öyrədirik! – deyib öz quldurluqlarına davam edirdilər.

BİR RAHİBİN, ÜZÜM BAĞINI DÜŞMƏN BASQININDAN QURTARMASI

Selye şəhərinə çatıncaya qədər onlar bu qudurganlıqlarını davam etdilər. Selye şəhərində daşı-daş üstə qoymadıqdan sonra abbatlığa²⁷ doğru hərəkət etdilər. Ancaq abbatlıq qapalı idi və güclü mühafizəçilər vardı.

O zaman əsas ordu qabağa, Ved keçidinə doğru irəlilədi, abbatlığın yanında isə yeddi piyada dəstəsi ilə iki yüz nəfər nizəli əsgər saxlandı. Əsgərlər həmin saat monastırın üzüm bağının ətrafına çökülmüş daş hasarı uçurmağa başladılar.

Yazıq rahiblər bilmədilər hansı müqəddəs simanın adına dua etsinlər, bəlkə faydası oldu deyə elə bərkdən zəng çaldılar ki, monastır qarğalarının hamısını dəli elədilər. Sonra təntənəli bir mərasim düzəldilər, dini kitablardan bir çox surə və müxtəlif dualar oxudular. O vaxtlar abbatlıqda ötkəm Jan adlı rahib olurdu. Bu, gənc və sağlam bir oğlan idi. Həmişə keyfi kök, sırtıq, hər cür kələyə hazır, şeytan kimi cəld, xoruz kimi qışqırıqçı idi. O, səhər və gecə ibadəti vaxtı zəng çalmaqda elə ustalaşmışdı ki, rahiblər alına xaç çevirincəyə qədər bir də baxırdılar ki, mərasim qurtardı.

Həmin rahib üzümlükdəki səsküyü eşidən kimi əhvalatdan xəbərdar olmaq üçün höyəyə çıxdı. Bu aralıq əsgərlər hasarı uçurub üzümə darışmışdılar. Rahib Jan işin xarab olduğunu görüb kilsəyə yüyürdü. Orada rahiblər hələ ibadətə məşğul idilər.

Rahib Jan:

– Allah vursun sizin ibadətinizi!
– deyə bağırdı. – “Əlvida, səbətlər, üzüm tükəndi” oxusanız daha yaxşı

olmazmı? Düşmən bizim bağımızı tamam dağıtmayıbsa, Allah canımı alsın! Bəs biz yazıqlar bundan belə nə içəcəyik? Mənim mehriban şərab parçım, əbədi olaraq səninlə ayrı düşdük.

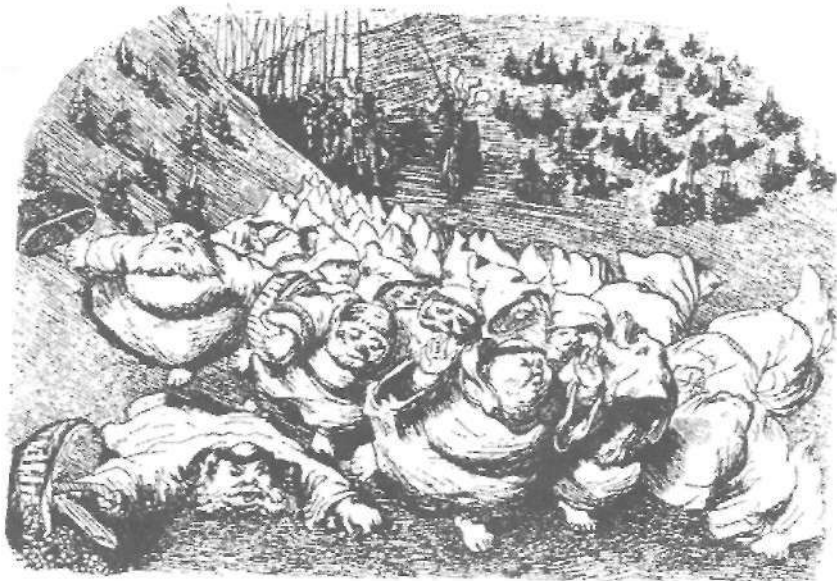
Baş rahib:

– Bu əyyaş burda nə qayırır? – deyə səsləndi. – Aparın onu dama salın. O, ibadəti pozdu.

Rahib Jan:

– Bəs şərab necə olsun? – deyə etiraz etdi. – Axı siz özünüz də, cənab baş rahib, yaxşı yedikdən sonra, şərab içməyə az həvəskar deyilsiniz. Heç bir nəcib adam gözəl şərabdan boyun qaçırmaz – bu bizim monastır qaydamızdır. Ancaq Allah haqqı, bu gün duadan heç bir şey çıxmaz. Məmin adamlar, mənə qulaq asın: kim şərabı sevirsə, qoy dalmca gəlsin. Müqəddəs Antoniyə and olsun, üzümlüyü qorumasaq, bundan sonra şərab üzü görməyəcəyik.

Rahib Jan bu sözləri deyərək, cübbəsini atdı, nizə kimi uzun, yumruq yoğunluqda möhkəm bir xaç dəstəyini qapdı. Sonra o, kilsədən çıxıb əsgərləri elə əzişdirməyə başladı ki, onlar lap özlərini itirdilər. Burada təəccüb ediləcək heç bir şey yoxdur.

Axı üzümün işini rahatca bitirmək üçün əsgərlər silahlarını atmışdılar. Təbilçilər təbillərini deşib yetişmiş üzüm salxımı ilə ağzına qədər doldurmuşdular. Boru çalanlar da öz borularının başına bu işi gətirmişdilər.

Beləliklə, rahib qarətçiləri döyəcləməyə başladı. Heç bir yaman söz demədən onları sağına, soluna kötəkləyir, dəstə-dəstə yerə sərirdi.

Jan tənəklərin sıx yerində gizlənmək istəyənlərin peysərinə vururdu; qaçmaq istəyənlər kötəyi daldan yeyirdilər; ağaca çıxanları dəyənəyin ucu ilə yerə salır, heç kəsə aman vermirdi. Biri: "Ah, Jan qardaş, ah, özüm Jan, mən təslim oluram!" – deyə bağırdıqda o: "Təslim öz yolu ilə, ancaq görək canını da şeytanlara tapşırısan" cavabını verdi. Sonra da onlarla öz bildiyi kimi rəftar edirdi.

Bəziləri "Müqəddəs Varvara!", başqaları "Müqəddəs Georgi!", üçüncüsü "Həzrət Məryəm eşqinə mənə dəymə!" deyə bağırdı. Ətrafı elə səs-küy bürüdü ki, rahiblər kilsədən yüyürüb tökülüşdülər və yaralıların günahlarını bağışlatmaq üçün dua

oxumağa başladılar. Yarımqıq oxumuş komsavad cavan rahiblər isə cübbələrini çıxarıb çəpərdən asdılar və əllərinə mətbəx bıçağı aldılar. Sonra da çox düşünmədən, rahib Janın köməyinə yüyürdülər və arxadan əsgərlərə hücum etdilər. Çox keçmədən düşmən qoşunu darmadağın edildi. Beləliklə, rahib Janın görünməmiş qoçaqlığı sayəsində həmin gün 13622 düşmən əsgəri tələf oldu və abbatlığın üzüm bağı talandan qurtardı.

IX fəsil

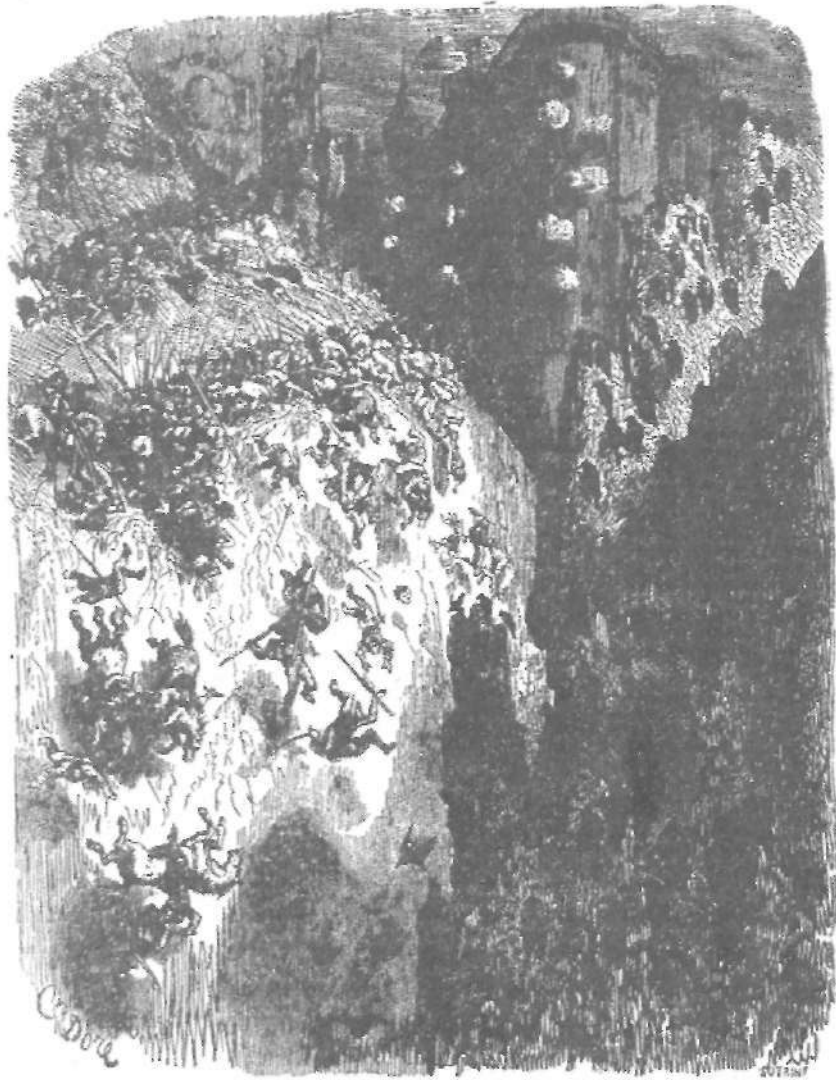
QRANQUZYENİN PİKROKOL İLƏ MÜHARİBƏYƏ HAZIRLAŞMASI

Bu zaman xoşxasiyyət Qranquzye fikrinə heç bir şey gəlmədən buxarı qabağında oturub şabalıdın qovrulmasını gözləyir, ucu közormiş dəyənəklə döşəmədə əyri-üyrü cizgilər çəkə-çəkə onuncu dəfə arvadına, ev adamlarına keçmişdən qərribə əhvalatlar nağıl edirdi.

Birdən Pilyo adlı bir çoban yüyürərək gəlib baş verən hadisəni danışdı: kral Pikrokol ölkənin hər tərəfini talamışdır; birçə rahib Janın qurtardığı üzüm bağı salamat qalmışdır. İndi Pikrokol Ved keçidini aşıb Lya-Roş-Klermo şəhərini hücumla almış, öz ordusu ilə orada möhkəmlənmişdir.

Qranquzye:

– Ay aman, mehriban dostlar, siz allah bir baxın, bu nə işdir?
– dedi. – Mənim köhnə dostum, müttəfiqim Pikrokol mənim üzərimə basqın edir. Bu mümkün olan işdirmi? Onu yoldan çıxaran kimdir? Oh-ho-ho! İlahi, mənim xilaskarım, mənə kömək et, nə edəcəyimi göstər! Səni inandırırım ki, mən Pikrokola heç bir yamanlıq etməmişəm; əksinə mən həmişə pul, məsləhət və qoşunumla ona kömək eləmişəm. Oh-ho-ho, ey mehriban dostlar, yoxsa bu qoca vaxtımda mən mülkümü qorumaq üçün zəif və yorğun çiyinlərimə zireh yükləyib, titrək əllərimlə nizə götürməli olacağam? Yox, yox, işin sülh ilə qurtarması üçün mən hər vasitəyə əl atacağam. Mənim qərarım belədir.

Bu sözləri deyib Qranquzye məclis çağırdı. Məclisdə qərara alındı ki, tədbirli bir adam Pikrokolun yanına göndərilsin, onun birdən-birə sülhü pozub özgə torpağına soxulmasının səbəbi öyrənilsin. Bundan başqa, Qarqantuanın da Parisdən çağırılması qərara alındı ki, lazım olsa Pikrokolun öhdəsindən gəlməyə kömək etsin.

Beləliklə, Qarqantuaya məktub yazıldı. Ulrix Halle adlı birisi də Pikrokolun yanına elçi göndərildi. O, ağıllı və tədbirli bir adam idi, Qranquzye ağır dəqiqələrdə onu dəfələrlə sınımışdı. Bu ağıllı adam həmin saat yola çıxdı, döyüş xəttindən sağ-salamat keçdi, oralı bir dəyirmançıdan əhvalatı soruşdu.

Dəyirmançı:

– Vay, vay, – deyə cavab verdi, – quldurlar mənə nə qab qoydular nə də qaşığı. İndi onlar Lya-Roş-Klermoda yerləşiblər, gecə vaxtı ora getməyi sizə məsləhət görmürəm. Keşikçilərə rast gəlsəniz, əllərindən çətin ki, salamat qurtarasınız.

Halle dəyirmançının evində gecələdi, ertəsi gün səhər öz borucusu ilə gedib qalanın darvazası qarşısına çıxdı. Borucu borusunu çaldı və Halle çox mühüm bir iş üçün Pikrokolun yanına buraxılmasını tələb etdi. Ancaq kral darvazanı açmağa icazə vermədi. O özü qalanın divarına çıxıb elçidən soruşdu:

– Hə nə xəbər var? Mənə nə demək istəyirsiniz?

Bunun cavabında elçi uzun-uzadı bir nitq söylədi. Pikrokola ağılı başına yığıb özbaşınalıqdan əl çəkməyi məsləhət gördü. Elçi Pikrokolu inandırdı ki, Qranquzye nə sözlə, nə işlə ona heç bir ziyan vurmayıb, həmişə onunla dost olub, yaxşı qonşu kimi rəftar eləyib, heç bir şeyini ondan əsirgəməyib. Elçi nitqinin axırında Pikrokolun dərhal öz malikanəsinə qayıtmasını, müharibə nəticəsində yetirdiyi zərər üçün də Qranquzyeyə min qızıl verməsini tələb etdi. Elçi pulun yarısının sabah, yerdə qalan hissəsinin gələn may ayında ödənilməsini təklif etdi. Girov olaraq elçi hersoq de Turnemul²⁸ ilə şahzadə de Qratelin²⁹ verilməsini də tələb etdi.

Bu sözləri dedikdən sonra Ulrix Halle susdu, Pikrokol isə onun bütün bu nitqinə bircə cavab verdi:

– Nə olar, gəlin onları aparın, gəlin! Onların yumruğu çox möhkəmdir. Onlar sizi elə qutaba qonaq eləyərlər ki, öləne kimi dadı damağınızdan getməz.

Beləliklə, Halle əli boş evə qayıtmalı oldu.

Qranquzye:

– Hə, dostum, necə oldu? – deyə ondan soruşdu. – Mənə nə xəbər gətirmisiniz?

Halle:

– Onu başa salmaq olmur, görünür bu adam tamam xərifləyib, – cavabını verdi.

Qranquzye bu xəbərdən kədərlənib:

– Görünür elədir, – dedi. – Ancaq, heç olmasa, mənim üstümə niyə hücum çəkdiyini öyrəndinizmi?

Halle:

– Bu barədə o, mənə bir söz söyləmədi, – deyə cavab verdi. – Doğrudur, o, bir qutab söhbəti saldı. Onun qutabçılarını incindən olmayıb ki?

Qranquzye fikrə gedib:

– Bu işi yoxlamaq lazımdır, – dedi. – Heç ola bilməz ki, o, mənim üstümə səbəbsiz hücum çəksin.

Çobanları sorğu-suala tutdular, məlum oldu ki, Pikrokolun təbəələri olan qutabsatanlardan beş düjün qutab alınıb, Markeni isə çomaqla başından bərk yaralayıblar. Doğrudur, qutabların pulu verilmişdi, fağır Forjyeni isə birinci Marke özü qamçılamışdı.

Məclis Qranquzyenin müdafiəyə hazırlanmaq üçün tədbir görməsini qərara aldı.

Qranquzye isə belə cavab verdi:

– İş bir neçə qutabda isə, mən işi barışıqla qurtarmağa çalışaram. Mən heç də qoca vaxtımda müharibə etmək istəmirəm.

Elə həmin gecə Qranquzye ola yağdan, təzə yumurta sarısından şəkərli və vanilli beş araba ləzzətli qutab bişirilməsini əmr etdi.

Markenin yarasını sarıyan dəlləklərə verilmək üçün Qranquzye 700003 qızıl ayırdı, Markenin özünə isə, Lya-Pomardiyer qəsəbəsini həmişəlik bağışladı.

İşi barışıqla qurtarmaq üçün Hallenin qutablarla Pikrokolun yanına bir daha getməsinə əmr verildi.

Yolda Halle yaşıl budaq qırıb, hər arabaçının əlinə bir budaq almasını əmr etdi. Hallenin özü də bir budaq götürdü. O bununla ancaq barışıq xahiş etdiklərini, heç bir halda müharibə etmək niyyətində olmadıqlarını göstərmək fikrində idi.

Darvazaya çatanda Halle yenidən Pikrokolun yanına buraxılmasını xahiş etdi.

Bu dəfə Pikrokol onunla heç danışmaq istəmədi, xəbər göndərdi ki, elçinin nə sözü varsa, qala bürcündə top doldurmaqla məşğul olan kapitan Tukdilyona desin.

Halle Tukdilyona üzün tutaraq:

– Cənab, – dedi, – mənim hökmdarım Qranquzye qutab üstündə sizinlə çəkişmək istəmir. Bizim çobanların sizin qutabçıların əlindən beş düjün qutabın əvəzində sizə beş araba yükü əla qutab qaytarırıq. Budur, gətirmişik. Xahiş edirəm təhvil alınız. Bundan əlavə, sizə 700 003 qızıl təklif edirik, zərər çəkmiş qutabçıya da Lya-Pomardiyer qəsəbəsini bağışlayırıq. Bircə dinc yaşayaq. Öz evinizə qayıdın, bizim qalamızı tərk edin. Yəne əvvəlki kimi dost olaq.

Tukdilyon bu sözləri Pikrokola yetirdi. Tukdilyon gülə-gülə deyirdi:

– Ha-ha-ha! Vallah bu avam kəndlilər yamanca qorxuya düşüblər! Qranquzye, bu bədbəxt əyyaş, yəqin ki, qorxusundan tərləmişdir. O, şərab içməkdə ustadır, vuruşmağa gələndə isə sürüşqulunun biridir. Cənab kral, sizin rəyinizi bilmirəm, ancaq mənim fikrimcə qutabları alıb, müharibəni öz qaydasınca davam etdirməliyik. Yoxsa, onlar bizi bir neçə araba qutabla biləyə dolamaq istəyirlər? Mənə elə gəlir ki, onlar bizə layiq olduğumuz hörməti göstərmirlər.

Pikrokol:

– Ta-ta-ta, – deyə cavab verdi. – Yəqub peyğəmbərə and olsun ki, onları yaxşıca əzişdirməliyik. Dediğiniz kimi hərəkət edin.

Tukdilyon:

– Ancaq, cənab kral, mən sizi xəbərdar etməliyəm, – dedi. – Biz burada ərzaq sarıdan yoxsuluq, Qranquzye qalanı mühasirəyə alsə, çox keçmədən qarnımız belimizə yapışacaqdır.

Pikrokol:

– Bizim azuqəmiz çatar, – dedi. – Bu nə sözdür, biz buraya müharibə etməyə gəlmişik, yoxsa yeməyə?

Tukdilyon:

– Əlbəttə, müharibə etməyə, – deyə cavab verdi, ancaq boş qarınla çox da müharibə etmək olmaz.

Pikrokol:

– Yava-yava danışmayın! – dedi. – Onların gətirdiyini əllərindən alın.

Onlar yükü ilə bərabər beş arabanı və bütün qızılları çəkib aldılar, adamları isə buraxıb bir daha qalaya yaxın gəlməməyi tapşırtdılar. Birə Ulrix Halle ikinci dəfə, barışığa heç bir ümid olmadığı xəbəri ilə Qranquzyenin yanına qayıtdı, Pikrokolla ölüm-dirim müharibəsinə girmək lazım gəldiyini bildirdi.

X fəsil

KRAL PİKROKOLUN BÜTÜN DÜNYANI TUTMAQ FİKRİNƏ DÜŞMƏSİ

Qutablar arabalardan boşaldıldıqdan sonra hersoq de Turnemul, şahzadə de Qratel və kapitan Merdayl Pikrokolun yanına gəlib ona belə dedilər:

– Padşahımız, biz bu gün sizi bütün dünyada ən xoşbəxt, ən qoçaq bir kral edəcəyik.

Pikrokol:

– Zəhmət çəkin, şlyapanızı başınıza qoyun³⁰, – dedi.

Onlar:

– Sizdən son dərəcə razıyıq, – dedilər. – Bizim təklifimiz budur. Bu qalanı qorumaq üçün kapitanlardan birinin komandası

altında bir kiçik dəstə əsgər saxlayın, yerdə qalan ordunu isə iki qola bölün. Bir qol Qranquzyenin üzərinə gedər və söz yox ki, asanlıqla onun öhdəsindən gələr. Biz o əclafdan xeyli pul qoparırıq. (Biz ona görə ona əclaf deyirik ki, ancaq əclaf pul yığmağı bacarırlar; nəcib padşahların isə, adətən, bir qəpiyi də olmaz). Ordunun o biri qolu dənizə doğru gedib müqavimət görmədən bütün şəhərləri, saray və qalaları ələ keçirər. Sonra bu ordu gəmilərə minib Portuqaliyaya basqın edər, Lissabona kimi bütün sahil şəhərlərini talayar. Lənət kor şeytana! İspaniya da bizə tabe olmalıdır, çünki oranın adamlarının hamısı sarsaqdır.

Sonra siz Cəbəltariq boğazından keçərsiniz, sizin qəhrəmanlığınıza yadigar olaraq bundan belə ora Pikrokol dənizi adlanır. Sonra da Afrika qulduru Barbarossa³¹ sizin qulunuz olar.

Pikrokol:

– Mən onun təqsirini keçərəm, – dedi.

Onlar:

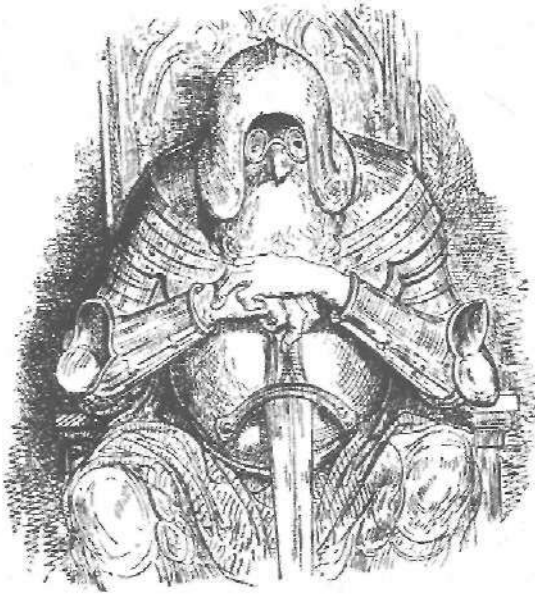
– Yaxşı, – deyə cavab verdilər, ancaq bizim dinə girməyə razılıq versə. Sonra, siz Əlcəzairi, Tunisi, Korsika və Sardiniya adalarını tutarsınız, Genuyanı və Florensiyanı zəbt edərsiniz, o zaman Romanın canına qorxu düşər! Yazıq cənab papa çox güman ki, qorxusundan lap özünü itirər.

Pikrokol:

– Sizə söz verirəm ki, mən onun tufisini öpməyəcəyəm³², – dedi.

Onlar sözlərinə davam etdilər:

– Bütün İtaliya alındıqdan sonra Aralıq dənizi adalarının hamısını ələ keçirib, Asiyaya soxularıq. Onda Allah Yerusəlimi saxlasın, axı sultan həmişəlik oradan əl çəkməli olacaqdır.

Pikrokol:

– Mən orada Süleyman³³ peyğəmbərin adına məbəd tikdirəcəyəm, – dedi.

Onlar:

– Yox, – deyə cavab verdilər, – buna sonralar vaxt taparsınız. Əvvəlcə biz bütün Kiçik Asiyanı ələ keçirməli, gedib Fərata çatmalıyıq.

Pikrokol onlara:

– Vallah, ay yazıqlar, siz dəli olubsunuz! – dedi.

Onlar:

– Niyə ki? – deyə soruşdular.

– Axı oralar quru səhradır, biz orada susuzluqdan həlak olarıq.

Onlar:

– Biz bunu düşünmüşük, – dedilər. – 9014 böyük gəmi dünyanın ən yaxşı şərabi ilə yüklü olaraq Suriya dənizi vasitəsilə Yaffaya hərəkət edəcəkdir. Orada onları 220 000 dəvə və 1600 fil gözləyəcəkdir. Bu filləri biz ovlaqda tutacağıq. Bu fillər və dəvələr bizim üçün şərab daşıyacaq. Bu qədər şərab sizə bəyəm azlıq edər.

Pikrokol:

– Əlbəttə yox, – deyə cavab verdi. – Ancaq ora çox istidir.

Onlar:

– Bu da mənasız sözdür, – dedilər. – Sizin kimi ölkələr fətəhi necə ola bilər ki, orada özü üçün rahatlıq yarada bilməsin!

Pikrokol:

– Tutaq ki, belədir, – dedi. – Bəs ordunun əclaf və əyyaş Qranquzyeni əzişdirən hissəsi bu vaxt nə edəcəkdir?

Onlar:

– Hə, o ordu da işsiz dayanmayacaqdır, dedilər, biz onunla bu saat qabaqlaşacağıq. O ordu bütün Fransanı, Hollandiyanı zəbt etdi, Reyndon keçib burada bizimlə birləşdi. Çünki biz dəniz qələbələrindən sonra artıq geri qayıtmış oluruq. Sonra biz bütün gücümüzlə Prussiya, Polşa, Litva və Rusiyanın üstünə düşürük.

Buzlu okeana kimi bütün ölkələr tezliklə bizim əlimizdə olar.

Pikrokol:

– Prussiya, Litva və Polşanı xidmətlərinizə görə mən sizə verəcəyəm, – dedi.

Onlar:

– Ah padşahımız, – deyə cavab verdilər, – siz çox xeyirxahsınız. Ürəkdən təşəkkür edirik. Allah sizə uzun ömür versin.

Exefron³⁴ adlı qoca bir döyüşçü bu söhbətə qulaq asırdı. O:

– Qorxuram, – dedi, – siz ayını tutmamış, dərisini bölüşmək fikrinə düşsünüz. Bu

işğalçılıq sizin nəyinizə lazımdır? Bu işlərin axırı hara gedib çıxar?

Pikrokol:

– Ora gedib çıxar ki, qayıdandan sonra kef içində dincələrik.

Exefron:

– Qayıtsamız yaxşıdır, – dedi. – Axı bu yol uzun və qorxuludur.

Sərkərdələr:

– Canavardan qorxan meşəyə girməz, – deyə cavab verdilər.

– Əlimizi əlimizin üstə qoyub buxarının dibində gözləməyəcəyik ki! Allaha şükür, qoca qarı ha deyilik!

Pikrokol:

– Bəsdir! – dedi. – Bu mübahisəni buraxaq. Mən ancaq ondan ehtiyat edirəm ki, biz Asiyada olanda, bu məlun Qranquzye arxadan bizi vurmasın.

Kapitan Merdayl:

– Bu dördün dərmanı asandır, – dedi. – Biz moskvitlərə³⁵ qəti bir əmr göndərərək, onlar bizə köməyə 450 000 seçmə qoşun yollayalar. Oh, siz mənə özünüzdə canişin təyin etsəniz, mən özümü elə tanıdaram ki. Düşmən mənə qabağımda nədir ki? Hamısını dişimlə didərəm, ayaqlarımla tapdalayaram, qıraram, dağıdaram, hamısını, hamısını yox edərəm!

Pikrokol:

– Olsun, olsun, – dedi, – yubanmağın mənası yoxdur. Mən sevənlər dalımcə gölsin³⁶.

XI fəsil

QARQANTUANIN ATASININ KÖMƏYİNƏ ÇATMASI

Elo həmin saatda Qarqantua atasının məktubunu oxuyub Parisə çıxdı. O özünün iri atını minmişdi. Ponokrat, mehtər Gimnast, Yevdemon və yanlarıca gedən dəstə isə adi atlarla onu təqib edir, ağalarının bütün kitablarını və elmi ləvazimatını arabalara yükləyib özləri ilə gətirirdilər.

Bir azdan onlar gəlib Parilyiyə çatdılar. Burada yerli muzdurlar Pikrokolun Lya-Roş-Klermoda mövqe tutub yerləşdiyini, kapitan Tripenin isə böyük qoşunla ətrafda ağalığ edib, əlinə düşəni taladığını xəbər verdilər.

Yaxınlarda düşmən olub-olmadığını bilmək üçün Qarqantua kəşfiyyatçı göndərməyi qərara aldı. Kəşfiyyata getməyə birinci Gimnast səs verdi. Qarqantua razı oldu. Gimnast oraları beş barmağı kimi bilən bir yerli ilə birlikdə yola düşdü.

Onlar iki verst getməmişdilər ki, düşmən onları dövrəyə aldı.
Düşmən əsgərləri Gimnasta:

– Dayan deyə bağirdılar.

Gimnast atını əsgərlərin yanına sürərək:

– Ağalar, – dedi, – mən bir fağır şeytanam, xahiş edirəm, mənə yazığınızı gəlsin. Mənim bir az pulum var, bir yerdə içərik. Bundan başqa, mənim atımı da satıb pulunu da aramızda tən bölüşə bilərik. Doğrusu, siz məni görə öz dəstənizə qəbul edəsiniz. Mən diribaş bir oğlanam. Toyuğu heç kəs məndən yaxşı tutub, yolub, qızardıb yeyə bilməz. İndi mən sizin sağlığınıza içirəm.

Gimnast bu sözləri deyib səfərdə gözdərilən su qabının qapağını açdı və qabı ağzına apardı.

Avara əsgərlər ağızlarını ayırıb, gözlərini gimnasta zilləmişdilər: elə bu dəqiqədə kapitan Tripe yüyürüb gəldi, burada nə baş verdiyini bilmək istədi.

Gimnast:

– İçin cənab kapitan, – deyə, su qabını ona uzatdı, – mən dadmışam, yaxşı şərəbdir.

Tripe:

– Necə? Bu yaramaz bizi lağa qoyur? Sən kimsən? – deyə soruşdu.

Gimnast:

– Mən bir fağır şeytanam, – deyə cavab verdi.

Kapitan Tripe:

– Mən fağır şeytanın belə qəşəng bir at mindiyini birinci dəfədir ki, görürəm. Odur ki, cənab fağır şeytan, atından düş, onu mən özüm üçün götürəcəyəm. Hərgah at mənim altımda getməkdən boyun qaçırarsa, mən sənə özünü yəhərləyəcəyəm. Axı mən şeytan minməyi çox sevirəm.

Əsgərlər bu sözləri eşidib, kapitan Tripenin onu şeytan adlandırmasından belə qərara gəldilər ki, bu doğrudan da cildini dəyişmiş şeytanın özüdür. Onların çoxu xaç çevirməyə başladı. Könüllü atıcıların kapitanı mərhəmətli Jak isə dua kitabını cibindən çıxarıb səs gəldikcə bağirdi:

– Lənət sənə, lənət sənə, rədd ol, murdar!

Gimnast rədd olmadı. Əsgərlər bərk qorxdular, onların çoxu ökilib qaçdı.

Onda Gimnast atın üstündə atılıb-düşdü, çevrildi, arxası düşməyə tərəf yəhərin üstündə dik dayandı.

– Oy, oy, – dedi, – mənim işlərim yaman oldu, yaman!

Sonra da müvazinətini itirmədən, bir ayağının üstündə çevrildi.

Tripe:

– Bəli, – dedi, – insan belə şeyi bacarmaz.

Gimnast:

– Amma mən yenə yarıldım, – deyə cavab verdi.

Bu sözləri dedikdən sonra o, sağ əlinin baş barmağı ilə yəhərin qaşına dirəndi, ayaqları havada olduğu halda bütün gövdəsi ilə yuxarı atıldı. Belə vəziyyətdə o öz ətrafında üç dəfə çevrildi, sonra birdən sıçradı, iki ayağını da bir tərəfə aşırıb yəhərdə oturdu. Sonra asanca ayağını atın belindən aşırtdı, bir də mayallaq

aşib yəhərə düşdü. Sonra yenidən yəhərin üstünə qalxdı, qollarını yana açıb səsi gəldikcə bağıra-bağıra hərlənməyə başladı:

– Mən özümdən çıxıram! Şeytanlar, mən özümdən çıxıram! Tutun məni, tutun!

Gimnast oyunlarını göstərdikcə axmaqlar təəccüb edib birbirinə deyirdilər:

– Vallah bu ya qulyabanıdır, ya da cildini dəyişmiş şeytandır. İlahi, özün biz günahkarlara rəhm et.

Bu sözlərdən sonra hərə bir tərəfə sürüşməyə başladı.

Gimnast işlərin bu yerə çatdığını gördükdə birdən yerə sıçradı, qılıncını qınından sıyırıb düşmənin üstünə atıldı. O, bu avaraları yığın-yığın vurub yerə sərirdi, heç kəs də ona hücum çəkməyə ürək etməirdi, hamı elə güman edirdi ki, qarşılardakı qəzəblənmiş şeytandır. Təkcə Tripe arxadan qılıncı ilə onun başını çapmaq istədi, lakin Gimnastın başındakı dəbilqə elə möhkəm idi ki, o bu zərbədən ancaq sarsıntı hiss etdi. Onda Gimnast çevrildi, Tripenin başına gürzü elə çaxdı ki, talançı özündən gedib yerə sərildi.

Bundan sonra Gimnast sıçrayıb ata mindi, öz yoldaşı ilə birlikdə Qarqantuanın yanına yollandı.

XII fəsil

QARQANTUANIN VED QALASINI DAĞITMASI

Qarqantua düşmən qoşununun tamam quldur və qaçaqlardan ibarət olduğunu, aralarında nizam-intizamdan əsər olmadığını bildikdə, həmin saat atını mindi və cəsarətlə düşmənin qarşısına yollandı. Yolda Qarqantua iri bir palıd ağacına rast gəldi. Bu ağac çox qədim və yerdə qalan ağacların hamısından hündür idi.

Qarqantua:

– Bax, mənə də belə bir ağac lazımdır, – deyərək, palıdı kökündən dartıb çıxartdı.

Sonra ağacın kökünü, budaqlarını qırıb atdı, özünə əla bir dəyənək qayırdı.

Elə bu vaxt Qarqantuanın atı elə bir gölməçə buraxdı ki, yeddi verst məsafədə bütün ətrafı su basdı. Suyun hamısı çaya tərəf axdı, çay daşdı, yatağından çıxdı, quldur düşmən dəstəsinin hamısı həmin suda boğuldu. Ancaq qaçıb sol tərəfdəki təpələrə dırmaşanlar salamat qurtardılar.

Qarqantua gedib Ved meşəsinə çatdı və orada öyrəndi ki, qalada hələ iki düşmən dəstəsi qalmaqdadır.

Qarqantua səsi gəldikcə:

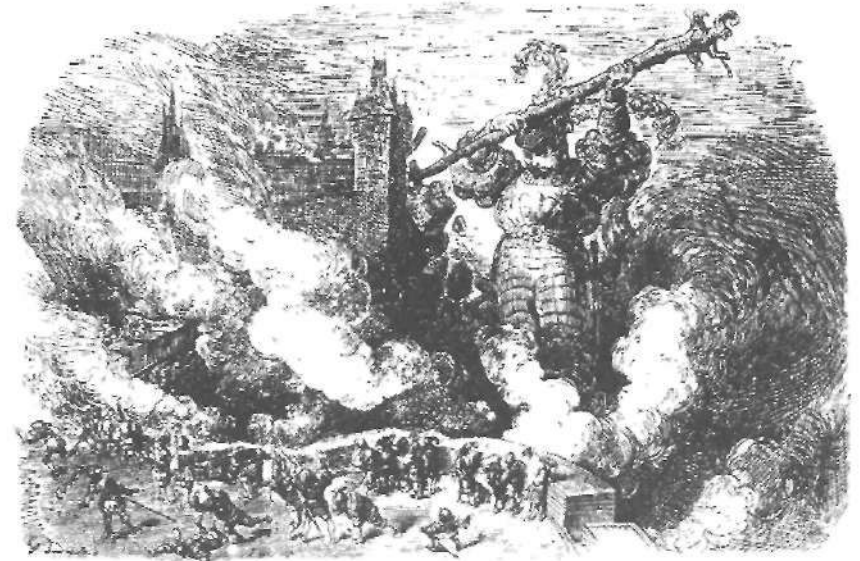
– Ey, siz! – deyərək bağırdı. – Buradasınız, ya yox? Əgər burdasınızsa, vaxt varkən rədd olun, yox burda deyilsinizsə, daha nə danışmaq.

Birdən bu zaman bir topçu quldur qaladan top atdı, güllə Qarqantuanın düz gicgahına dəydi.

Qarqantua təəccüblə:

– Bu nədir? – dedi. – Bu üzüm giləsinə atan kimdir? İndi mən sizə göstərəm ki, mənə sataşmaq necə olar.

Lakin topçular artıq topların başına yığışmışdılar; onlar elə bir partapart saldı ki, qısa müddətdə 9025 top gülləsi atıldı. Hamısı da Qarqantuanın başını nişan alırdı.

Qarqantua  lləri ilə g ll l rd n qorunaraq qışqırırdı:

– Ponokrat, mənim dostum, bu murdar  ibinl r hardan çıxdı? Bu s y dd n mənə bir budaq qır ver, yoxsa bunları qovalamaq heç cür mümkün olmayacaq.

Lakin Ponokrat bunların heç də çibin deyil, top gülləsi oldu‐unu söylədikdə, Qarqantuanın bərk acı‐ı tutdu, qalaya elə bir d y n k endirdi ki, birinci z rb d  b rc n ikisi yerlə ye‐san oldu. Qarqantua d y n yini sa‐a–sola endirməyə ba‐ladı, qalanın hər yeri darmada‐ın oldu, də‐m nl rin hamısı da onun qırıntıları altında tələf olub getdi.

D ‐m nin i‐ini bitirdikdən sonra dostlar Ved keçidini salamat keçdilər, o taya çıxaraq Qranquzenin qalasına çatma‐a t l sdil r.

XIII fəsil

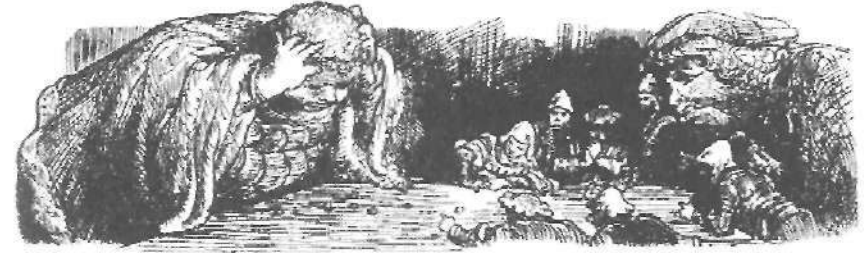
QARQANTUANIN SA‐INDAN TOP G LL L RİNİN TÖKÜLMƏSİ

Atası ilə görə‐d kd n sonra Qarqantua paltarını d yi‐ib ba‐ını darama‐a ba‐ladı. Qarqantua iri bir daraqla daranırdı. Dara‐ın uzunlu‐u yüz sa‐ın idi, di‐ yerinə bütöv fil di‐ləri salınmı‐dı. Qarqantua dara‐ı sa‐ına vuran kimi stolun  st n  top güllələri töküldü. Qranquze bunları bit hesab edib bərk qor‐du.

– İlahi,  z n saxla, – dedi, – o‐lum, yoxsa sən Montegyudan³⁷ bizə xırda cüllüt gətirmisən? Ponokratın səni o murdar məktəbə verəcəyini mən a‐lıma də g tirm zdim.

Ponokrat:

– Mənim a‐am, – necə olur ki, mənim  z ‐agirdimi elə murdar yerə verə biləcəyimi x yalınıza gətirirsiniz? Onun Montegy məktəbində oxuma‐dansa  irk  batmı‐ dilənçilər içində veyll nm si daha yax‐ı olardı. Axı bu məktəbdə müəllimlər  z ‐agirdl ri ilə sizin  z itl rinizl  el diyinizd n çox– ox pis rəftar edirlər. Do‐rusu, bu məktəb məktəbdən daha çox dustaqxanaya bənzəyir. Mən Parisin kralı olsaydım, belə v ‐‐ilikl r  yol

verdikləri  c n o məktəbin m  lliml rini müdiri ilə b r b r dar a‐acına  ek rdim.

Ponokrat top g ll rind n birini qaldırıb:

– Bunlar Ved me‐osind  sizin o‐lunuzun  st n  ya‐dırılan top g ll l ridir, – deyə əlavə etdi. – Do‐rudur, də‐m nl r bu əməllərinin cəzasını gördülər, bununla belə onlar hələ tamam  zilm yibl r. Biz dayanmadan də‐məni qovmalıyıq, yoxsa o, tezliklə poz‐unluqdan  z n  d z ld  bilər.

Qranquze:

– Ancaq indi yox, – deyə səsləndi. –  vv lc  mən sizə yax‐ıca qonaqlıq vermək istəyirəm. Axı siz mənim  c n  n  ziz qona‐sınız.

Qranquze ax‐am yeməyinə a‐a‐ıdakıların qızardılmasını əmr etdi:

16 Öküz,
3 dana,
32 buzov,
63  pi‐,
95 qoyun,
300  ‐‐a,
220 k klik,
700 cüllüt,
400 xoruz,
1600 toyuq,
6000 c c ,
6000 göyərçin,
600 me‐   ili.

1400 dovşan,
303 ördək,
1700 bildirçin.

Bunlardan başqa bol-bol hər cür yavanlıq hazırlanmışdı. Yemək zamanı Jano, Mikel və Verrene şərab paylayırdılar; rütbələrinə görə onlar içməli olmasalar da, ön qatı şərab düşkünü idilər.

XIV fəsil

QARQANTUANIN KAHİ İLƏ BİRLİKDƏ ALTI ZİYARƏTÇİNİ UDMASI

İndi Sen-Sebastyandan qaçıdan ziyarətçinin⁸⁸ başına nələr gəldiyini nağıl etməliyik. Bu ziyarətçilər ibadətə getdikləri Sen-Sebastyan şəhərindən təzəcə yola düşmüşdülər ki, birdən-birə heç gözləmədikləri halda kral Pikrokol kəşfiyyatçılarının üstünə çıxdılar. Onlar düşmən əsgərlərindən qorunmaq üçün Qranquzenin bağına girdilər, orada noxudla kələm arasında bitən kahının yarpaqları altında gizləndilər. Bunu da deyək ki, Qranquzenin bağındakı kahı gavalı ağacı boyda idi.

Axşam yeməyindən qabaq Qarqantua kahı üçün bağa girdi, istədiyi qədər kahı dərdi, yarpaqlarla bərabər bədbəxt ziyarətçiləri də yaxaladı. Yazıqlar elə bərk qorxmışdular ki, ağızlarını açmağa cəsarət etmədilər.

Qarqantua quyunun başında kahını yuyarkən ziyarətçilər bir-birinə pıçıltı ilə:

– Bu nə müsibətdir biz düşdük? – deyər şikayətləndilər. – Biz bu kahının içində boğularıq. Bəlkə səsimizi çıxaraq? Ancaq orası var ki, səsimizi çıxarsaq, o, bizi düşmən casusu hesab edib öldürər.

Onlar belə mühakimə yeridirkən, Qarqantua onları kahı ilə bir yerdə boşqaba qoydu, üstünə zeytun yağı və sirkə tökdü, duz səpdi, yeməkdən qabaq iştahası açılsın deyər hazırlanmış salata birdəfəyə uddu.

Ziyarətçilərin beşi Qarqantuanın ağızında yox olmuşdu ki, Qranquze kahı yarpağının altından boşqabda bir şeyin qaraldı-

ğını gördü. Bu, dinməzəcə öz qismətini gözləyən altıncı zavallının əl ağacı idi.

Qranquze:

– Oğlum, – dedi. – Mənə belə gəlir ki, bu görünən şey ilbiz buyuzudur, onu yemə.

Qarqantua etiraz ilə:

– Nə üçün? İlbiz bu ayda çox dadlı olur, – dedi.

O, kahının altından ziyarətçini çəkib çıxardı, əl ağacı ilə bərabər ağızına qoydu. Bundan sonra, o, ağız dolusu şərab içdi və axşam yeməyinin hazırlanmasını gözləməyə başladı.

Dişlərə ilişib qalan ziyarətçilər zirzəmiyə düşdüklerini güman edirdilər. Qarqantua şərab içəndə az qaldı boğulsunlar. Şərab onları basıb hülquma apardı, ancaq onlar hoppanaraq, əl ağacları ilə bir-birinə dayaq durub özlərini ağızda saxlaya bildilər, onun dişinin dibinə qısıldılar.

Lakin bədbəxtlikdən ziyarətçilərin biri qəfildən əl ağacını ağrıyan dişin oyuğuna vurdu. Diş elə sızıldadı ki, Qarqantua ağrıdan fəryada başladı. Ona diş qurdalayan verdilər; Qarqantua

bağda gözişə-gözişə ziyarətçi cənabları ağızından geri çıxartdı. Birini ayağından, o birini çantasından, üçüncüsünü cibindən, dördüncüsünü əl ağacından tutdu, ağacla onun dişini vuran yazı-ğt isə peysərindən qapdı, boynunun ardına möhkəm bir yumuruq ilişirdi. Xilas olmuş ziyarətçilərin hərəsi bir tərəfə qaçıb dağıldı, Qarqantuanın dişinin ağrısı da o dəqiqə kəsildi.

Ziyarətçilər heç bir şey görmədən, heç bir şey sezmədən yüyürə-yüyürə gəlib canavar tələsinin üstünə çıxdılar.

Tələ bağlandı, yazıqlar yenidən əsir düşdülər. Onların bəxtindən Furnilye adlı altıncı ziyarətçi diribaş oğlan çıxdı. O, cəld kəndirləri kəsdi, yoldaşlarını azad etdi. Tələdən çıxandan sonra ziyarətçilər bir təhər özlərini Kudreyə çatdırdılar və orada baxımsız bir daxmada gecələdilər.

XV fəsil

QARQANTUANIN ÖZ DOSTLARI İLƏ KEF ÇƏKMƏSİ

Hamı süfrə başında yerini tutduqdan və birinci tikələr ötürüldükdən sonra Qranquzye oğluna o burada olmayanda nələr baş verdiyini nağıl etdi. Xüsusən, rahib Janın qəhrəmanlığı haqqında çox danışıldı, bu qəhrəmanlıqlar Qarqantuanın o qədər xoşuna gəldi ki, o, həmin saat döyüşkən rahibin çağırılmasını əmr etdi.

Rahib Jan gəldikdə hamı qalxıb onu qucaqlamağa, bu kələk-bazı ağız dolusu tərifləməyə başladı: Qarqantua:

– Ah, rahib Jan! – deyirdi. – Mənim dostum, qardaşım Jan! Gəl mənim yanıma, şeytan oğlu, qoy səni qucaqlayım, mənim dostum.

Gimnast:

– Qoyun onu mən də bağrıma basım, – deyər çıxırırdı.

Ponokrat:

– Mən də, mən də, – deyər təkrar edirdi, – elə qucaqlayım ki, sümükləri şaqıldasın.

Rahib Jan da bülbül kimi dil açmışdı. Zalım oğlu yaman diribaş idi.

Axırda Qarqantua:

– Yaxşı, yaxşı, – dedi, skamyanı götür, mənim yanımda otur, ölimizə keçəndən yeyək.

Rahib:

– Böyük bir sevinclə, – deyər cavab verdi. – Ay oğlan, içki ver! Tök oğlum, tök. Qoy boğazımı yaxalayım.

Gimnast:

– Sən çox yaxşı oğlansan, – dedi, – ancaq bilmirəm bu cübbə sənə nəyinə lazımdır? At onu getsin!

Rahib:

– Siz nə danışırsınız, cənab, monastır qaydaları buna yol verməz, – deyər səsləndi.

Gimnast:

– Sizin qaydalarınıza tüpürəm, – deyər cavab verdi. – Bu cübbə sənə çiyinlərinə özür. Çıxar onu!

Rahib:

– Mənim dostum, – dedi, – qoy cübbə əynimdə qalsın. Vallah kefin istəyən qədər içəcəyəm. Haydı, yeməyə hücum! Doğrudur, mən bu axşam yemək yemişəm, amma yenə həvəslə yeyə-

cöyüm. Mənim mədəm müqəddəs Benediktin çəkməsi qədər genişdir, özü də bizim şəhər kimi, həmişə “ver!” deyir. Ey dostum, mənə bir az donuz eti ver! Susuzluqdan ölmürəmsə, məni qurd yesin. Aha, bu şorab yaman deyildir. Ağalar, sizin sağlığınıza!

Yevdemon:

– Təəccüb edirəm, – dedi, – bu rahib nə məzəli oğlandır. Bilmirəm, başqa rahibləri niyə hər yerdən qovurlar, ən qatı söyüşlərlə söyürlər?

Qarqantua:

– Bu çox sadə bir şeydir, – dedi. – Ev meymununa da hamı sataşır. Meymun it kimi ev qorumur, öküz kimi yer şumlamır, keçi kimi süd, yun vermir, at kimi yük daşıyır. O, ancaq əlinə keçən hər şeyi korlayıb dağıdır. Rahib də lap belədir. O, kəndli kimi əkin əkməz, hərbi adam kimi ölkəni qorumaz, həkim kimi xəstəni müalicə etməz, müəllim kimi uşağa dərs deməz. Ona görə hamı rahiblərə lənət oxuyur, hamı onlardan qaçır, onlarla heç bir əlaqəyə girmək istəmirlər.

Qranquzye:

– Orası elədir! – dedi. – Lakin yaddan çıxarmayaq ki, onlar bizim üçün Allaha dua edirlər.

Qarqantua:

– Heç də elə deyil! – deyə cavab verdi. – Onlar zəng zıncılıtları ilə zəhləmizi tökməkdən başqa bir iş görmürlər.

Qarqantua sözüne davam etdi:

– Doğrudan da, onlar gündə min dəfə “Allah”, “Həzrət Məryəm” sözlərini burunlarında mızıldayırlar, ancaq bunun nə faydası var? Rahib Jana isə sözüm yoxdur. O, nə riyakardır, nə də müftəxor. O, həmişə şən və nəzakətlidir, yaxşı yoldaş kimi də hamı üçün sevimlidir. O işləyir, zəhmət çəkir, öz abbatlığının üzüm bağını qoruyur.

Rahib Jan:

– Bundan başqa, – deyə əlavə etdi, – ox-yay üçün kəriş qayıрмаq, ada dovşanları üçün tor hörmək də əlimdən gəlir. İndi isə içək!

Dostlar söhbət edə-edə yeməyi də yaddan çıxarmırdılar. Süfrədəki bütün qablar boşalana kimi çənələri işlədi. Qarqantua hamıya nümunə oldu. O qədər yedi ki, gecə özünü xəstə kimi hiss etdi.

Dərhal onun üstünə bir neçə həkim çağırıldı. Həkimlər xəstəyə baxdılar, dərin fikrə gedib qaşlarını çatdılar, ona 18 araba ağıtikan və 11900 girvənkə ravənd dərman yazdılar. Xəstənin mədəsini təmizləməyi qərara aldılar. Bunu üçün on yeddi iri mis şar hazırladılar. Şarların qapısı yaylı qayrılmışdı, onları içəridən açıb-örtmək mümkün idi. Şarlardan birinin içinə əlində fənər və yanar məşəl tutan bir adam girdi. Qarqantua şarı ağzına qoydu, xırda həb kimi uddu.

O biri beş şarın içinə sağlam cavan oğlanlar girdilər. Hər biri özü ilə bir dəmir kürok götürmüşdü. Sonrakı üç şarın içinə çiyni belli kişilər girdilər. Axırncı səkkiz şara əllərində iri səbət tutan səkkiz nəfər çirkab təmizləyən adam girdi. Bu şarların da hamısını Qarqantua həb kimi uddu.

Şarlar mədəyə çatdıqda adamlar yayları basıb şarlardan bayıra çıxdılar. Birinci olaraq fənərli adam çıxdı. O, yerdə qalanların yolunu işıqlandıraraq qabaqda gedirdi. Yazıqlar, dözülməz üfunətli boşluqda yarım verstdən artıq yol getməli oldular. Orada hava elə pozuc idi ki, özləri ilə bir şüşə naşatır spirti götürməmiş olsaydılar, hökmən boğulacaqdılar. Başları gicəllənəndə spirti iyləyib özlərinə gəlirdilər.

Nəhayət, onlar əlləri ilə yoxlaya-yoxlaya gedib üfunətin mənbəyinə çatdılar. Bu həzm edilməmiş iri bir yemək qalağı idi. Həmin qalaq çürüməyə başlayıb dəhşətli üfunət yayırdı. Həmin saat adamlar bel və kürəklə bu zibili qazıb səbətlərə doldurmağa başladılar. Hər şeyi lazımınca təmizlədikdən sonra hər kəs öz şarına qayıtdı. Sonra Qarqantua qusdurma dərmanı atdı, şarlar o dəqiqə bayıra sıçradı.

Qarqantuanın sağaldığını yəqin etdikdən sonra dostlar gecə yarısı kəşfiyyata çıxmağı qərara aldılar, düşmənin vəziyyətini öyrənmək istədilər. O vaxta qədər də ayılmaq üçün bir az dincəlməyə qərar verdilər.

Ancaq Qarqantua nə qədər çalışdısa da, yata bilmədi.

Rahib Jan ona dedi:

– Dua oxunanda mən yaxşı yatıram. Sizə yalvarıram, gəlin bir yerdə zəbur³⁹ oxuyaq. Özünüz görəcəksiniz, o saat yuxu bizi basacaq.

Bu fikir Qarqantuanın xoşuna gəldi, zəburun birinci surəsində onların ikisi də elə xoruldadı ki, evdəki şamların hamısı söndü.

XVI fəsil

RAHİBİN QOZ AĞACINDAN ASILMASI

Gecə yarısı rahib oyandı, öz adətincə bağırmağa başladı:

Oyan, oyan, Renyo!

Qalxıb dayan, Renyo!

Hamı oyandı, səfərə çıxmaq üçün geyinməyə başladılar. Nə qədər dilə tutdularsa da rahib dəbilqə və zirehli paltar geymək istəmədi. Onu güclə silahlandırılıb bir köhlən ata mindirdilər.

Bizim igidlər yol ilə gedir, düşməni dəf etmək üsullarını fikirləşirdilər.

Rahib:

– Nə qədər ki, mən yanınızdayam, heç şeydən qorxmayın, – dedi. – Mən adamı güllədən qoruyan bir dua bilirəm. Bu duanı mənə bir keşiş öyrədib. Doğrudur, mən bu duaya zərrəcə inanmıram, ancaq mənim dəyənəyim də yanımdadır, o, mənə xəyanət etməz. Hərgah içinizdə döyüş meydanından qaçmaq fikrinə düşsən olsa, Allaha and olsun, onu rahibliyə götürüb, başına rahib klobuku⁴⁰ keçirərəm. Bir ovçunun öz itini qorxaqlıqdan necə müalicə etdiyini eşidibsinizmi? Ovçu itin başına küləyi qoyub, o gündən sonra heç bir tülkü qaçıb itin əlindən qurtara bilmir.

Bu sözləri deyərək rahib atını məhəmizlədi, ancaq birdən niqabı yoğun qoz budağına ilişdi. Cülovu əlindən buraxdı. At irəli atıldı, rahib ağacdən asılı qaldı, səsi gəldikcə bağırmağa başladı:

– Aman gündür, mənə kömək!

Ponokrat:

– Hm, – dedi, – mən ömrümdə çox adamların asıldığını görmüşəm, lakin heç kəs bu rahib kimi gözəl asılmamışdır.

Rahib:

– Bəsdir bu heyvərəklik, – deyə qışqırdı, – mənə kömək edin. Lənət şeytana!

Gimnast:

– Tərpenmə, əzizim, – dedi. – Bu saat mən səni qurtaracağam. Necə olsa da sən yaxşı rahibsən.

Gimnast bu sözləri deyərək ağaca dırmaşdı, bir əli ilə rahibin peysərindən tutub qaldırdı, o biri əli ilə niqabı budaqdan ayırdı və rahibi yerə buraxdı.

Rahib deyilərək və tüpürərək öz silahlarını açıb yerə, otun üstünə tultadı, öz köhnə cübbəsində qaldı. Sonra hamı yenidən atlara mindi; rahibə gülə-gülə yollarına davam etdilər.

XVII Fəsil

QARQANTUANIN PİKROKOLUN ÖN DƏSTƏSİNİ ƏZMƏSİ

Öz adamlarının üstünə şeytanların basqın etdiyini eşitdikdə Pikrokol yaman qorxuya düşdü. Tukdilyon heç bir şeytanın onlar üçün qorxulu olmadığını nə qədər inandırmaq istədisə də zəhməti hədəf getdi. Pikrokolu şübhə yaman götürmüşdü. O, qoşununa müqəddəs su çilənməsini, hamının keşiş qurşağı⁴¹ bağlamasını əmr etdi. Şeytanlar yenidən kral ordusuna basqın etmək fikrinə düşsələr qurşaq və müqəddəs su onları dağıtmalı idi.

Sonra Pikrokol Tukdilyonu kəşfiyyata göndərdi, həmin günü də əmisi oğlu Anarxın yanına qasid yollayıb ondan kömək istədi.

Kral Anarx o zamanlar Dipsodiya⁴² krallığını idarə edirdi, onun qoşununda yırtıcı nəhəng adamlar tayfası qulluq edirdi.

Bu nəhənglərin köməyi ilə Pikrokol asanlıqla öz düşməninə öhdəsindən gələcəyinə ümid edirdi.

Tukdilyon öz dəstəsi ilə Kudrəyə qədər gedib çıxdı, orada kimsəni tapmadı, ancaq boş bir daxmada yatan altı ziyarətçini əsir götürdü. Əsirləri yaxaladılar, qollarını bağlayıb arxalarınca

apardılar. Yazıqlar casus deyil, adi ziyarətçi olduqlarını subut etməyə çalışdırlarsa da nəticəsi olmadı. Əsgərlər onlara heç qulaq asmaq da istəmirdilər.

Bu zaman Qarqantua Tukdilyonun dəstəsini görüb öz adamlarına belə dedi:

– Dostlar, yəqin ki, onlar bizdən on qat çoxdurlar. Onlara hücum etməyinə dəyərmi?

Rahib:

– Lənət şeytana, – dedi, – başqa cür ola bilərmi? Adamlara sayına görə yox, qoçaqlığına görə qiymət verilir.

Bu sözləri deyəndən sonra o, səsi gəldikcə bağırırdı:

– Hücum, şeytanlar, hücum!

Düşmən şeytanların yenidən hücumuna keçdiyini eşidib qaçmağa üz qoydu.

Təkcə Tukdilyon özünü itirmədi. O, nizəni qapdı və var gücü ilə rahibi vurdu. Ancaq rahibin əynindəki cübbə o qədər qalın idi ki, nizə onu deşə bilmədi, şam kimi öyildi. Rahib də fürsəti əldən verməyib Tukdilyona bir dəyənək ilişirdi, o, huşsuz bir halda atdan yığıldı.

Rahib Tukdilyonun qurşağını gördükdə Qarqantuaya:

– Görünür bu adamlar keşiş imişlər, – dedi. – Ancaq onların rahiblərə çatmağına hələ çox qalır. Müqəddəs İoanna and olsun, mən xalis rahibəm, buna görə də keşişlərin hamısını çibin kimi qıracağam.

Bu sözləri deyərək, o, dördnala düşməni qovmağa cumdu.

Ən arxada gedən dəstəyə çatdıqda, rahib dəyənəyini sağa-sola çırpmağa başladı; elə bir qarışıqlıq törətdi ki, əsgərlər girməyə siçan deşiyi axtardılar.

Qarqantuaya gəldikdə o, düşməni hələ izləməməyi qərara alıb bu işi daha münasib bir vaxta təxirə saldı.

Qarqantua deyirdi:

– Heç vaxt düşməni ümitsiz dərəcəsinə çatdırmayın. Bunu bizə hər b elmi öyrədir. Düşmən artıq ölümdən yaxasını qurtara bilməyəcəyini gördükdə döyüşə atılır, şir kimi vuruşur. Ümitsizlik onlara qüvvət verir. Çox vaxt məğlublar öz qaliblərini ona

görə döyürlər ki, onları qaliblər ümitsizlik dərəcəsinə çatdırıblar. Yox, həmişə düşməne geri çəkilmək üçün yol qoyun. Bununla siz öz qələbənizi bərkitmiş olarsınız.

Gimnast:

– Axı rahib onları qovur, – dedi.

Qarqantu təəccüblə:

– Necə? – dedi. – Rahib doğrudanmı onları qovur? Deməli onların görəcək günləri varmış. Gəlin o, qayıdana kimi gözləyək.

Rahib isə dəyənəyi möhkəm işə salmışdı. Axırda o, yazıq ziyarətçilərdən birini tərkində aparən bir əsgərə rast gəldi. Ziyarətçi rahibin dəyənəyi qaldırıldığını görəndə qışqırdı:

– Cənab rahib, mənim dostum, cənab rahib, yalvarıram məni qurtarın!

Bu zaman düşmənlər, nəhayət, onları bircə rahibin təqib etdiyini başa düşdülər. Onu yaxaladılar, o ki var kötkəldilər, sonra da üstünə iki gözətçi qoydular.

Sonra əsgərlər döyüşə hazır vəziyyət alıb Qarqantuanın üzərinə atıldılar.

Rahib düşmənlərin çaparaq getdiyini görəndə kimi qılıncını çəkdi, ona gözətçilik edənləri yerə sərdi. Bundan sonra, sıçrayıb ata mindi, düşmənin dalınca çapdı. Qarqantua da bu aralıq hücumu dəf etmiş, düşmən onun dəyənəyinin dadını görüb yenə qaçmağa üz qoymuşdu.

Üstünə çibin düşəndə, yolu-izi seçmədən, başına nə gəldiyini bilmədən qaçan eşşək kimi, bu adamlar da qorxudan ağıllarını itirib, rast gələn tərəfə qaçırdılar; dünyada heç bir qüvvə onları saxlaya bilməzdi.

Rahib düşməndə daha qorxulu hal qalmadığını görəndə, bir qayaya dırmaşdı və oradan qılıncı düşmənləri doğramağa başladı. Elə canfəşanlıq edirdi ki, qılıncı qırılıb ikiye bölündü, düşmənlərdən isə balaca bir dəstə qaldı.

Rahib vəziyyətin bu yerə çatdığını gördükdə düşmənlərin silahlarını əllərindən aldı, silahla bərabər qorxudan yarımcan qalan altı ziyarətçini də götürdü. Bundan başqa, o, kapitan Tukdilyonu da əsir aldı.

XVIII fəsil

QRANQUZYENİN ZİYARƏTÇİLƏRLƏ DANİŞİĞİ

Qarqantua evə qayıtdıqdan sonra axşam yeməyi başlandı. Hamı gəlib yığılmışdı. Bircə rahib yox idi.

Qarqantua:

– Deyəsən o, düşməne əsir düşmüşdür, – dedi.

Qranquzye:

– Elə isə bu düşməne baha oturacaqdır, – dedi.

Həmin saat süfrəyə əla yeməklər gətirildi.

Lakin Qarqantua nə yeyə, nə içə bilirdi; rahibin itməsi onu yaman qüssələndirmişdi.

Birdən pəncərədən bir qışqırıq eşidildi:

– Haydı, dostum Gimnast, bir az təzə şərab ver, təzə şərab!

Qarqantua pəncərəyə baxdı. Əlbəttə ki, o, rahib Janın özü idi. O özü ilə bərabər altı ziyarətçini və əsir kapitan Tukdilyonu da gətirmişdi.

Burada qədəhlər dolub boşaldı, bıçaqlar taqqıldadı, gurultu-patırtı qopdu.

Qranquzye ziyarətçilərdən haralı olduqlarını, haradan gəlib, hara getdiklərini soruşdu.

Furnilye hamısının əvəzinə cavab verdi:

– Cənab, mən əslən sen-jenuluyam, bax o, – palyuolu, bax o, da onzeli, yanındakı arjalı, bu adam da vildebredenlidir. Biz Sen-Sebastyandan gəlirik, indi də evimizə qayıdırıq.

Qranquzye:

– Yaxşı, – dedi, – ancaq siz Sen-Sebastyana nə üçün getmişdiniz?

Furnilye:

– Müqəddəs Sebastyandan bizə vəba azarı göndərməməsini xahiş etməyə getmişdik.

Qranquzye:

– Bu nə axmaqlıqdır! – dedi. – Ay yazıqlar, yoxsa siz elə hesab edirsiniz ki, vəba azarını müqəddəs Sebastyana göndərir?

Furnilye:

– Əlbəttə, – dedi, – bizim keşişlər bizi belə başa salırlar.

Qranquzye:

– Aman Allah, – dedi, – bu keşişlər nə yava-yava danışirlar! Bir dəfə mən Sinedə eşitdim, bir keşiş öz moizəsində deyirdi ki, müqəddəs Antoni bizə qanın zəhərlənməsi azarını, müqəddəs Yevtropi bədənə su yığılması azarını, müqəddəs Jilda işə dəlilik azarını göndərir. Mən o keşişə bir toy tutdum ki, o zamandan bəri mənim torpağında bir nəfər də müftəxor burnunu göstərməyə ürək etmir. Mən sizin kralın bu işə niyə fikir vermədiyinə təəcüb edirəm. Axı cadugərlik üstündə olduğu kimi, belə nitqlər üstündə də keşişləri cəzalandırmaq lazımdır. Onlar öz sayıqlamaları ilə sizi ələ salırlar.

Bundan sonra ziyarətçiləri yedirdilər, yol üçün azuqə verib evlərinə buraxdılar, əsir kapitan Tukdilyonu isə Qranquzyenin yanına gətirdilər.

Qranquzye öz əsirini nəvazişlə qəbul etdi, ondan kral Pikrokol haqqında bezi şeylər xəbər almağa başladı:

– O bu müharibədən nə qazanmaq istəyir? Nə üçün o öz təbəələrinin qanını nahaq yerə tökür? – deyə Qranquzye soruşdu.

Tukdilyon:

– O, sizin tamam məmləkətinizi almaq istəyir, – deyə cavab verdi.

Qranquzye:

– Bu çox yekə oldu, – dedi. – Çox yemək az yeməkdən də qoyar. İndi ələ zaman deyildir ki, qədim xalqları təqlid edərək bütöv dövlətləri ələ keçirəsən. Özgənin yurdunda quldurluq etməkdənsə, öz torpağını yaxşı idarə etməyi öyrənmək lazımdır. Siz allah, rədd olun, öz kralınızın yanına gedin, onun gözünü açın, ona necə mənasız hərəkətlər elədiyini başa salın. Bizim aramızda baş vermiş işlər tamam boş şeylərdir. Qutabsatanlarla çobanların boş çəkişmələrinə fikir vermək lazım deyildi. Bir də, mən zərərin hamısını ödəməyə razı olmuşdum⁴³.

Qranquzye rahibi çağırdı və ondan soruşdu:

– Rahib Jan, mənim qiymətli dostum, bu kapitani sizmi əsir götürdünüz?

Rahib:

– Qoy onun özü bunu sizə desin, – deyə cavab verdi.

Tukdilyon:

– Tamamilə doğrudur, – dedi, – mənə bu rahib əsir götürdü.

Qranquzye rahibdən:

– Siz bunun üçün azadlıq pulu təyin etdinizmi? – deyə soruşdu.

Rahib:

– Yox, mən bu barədə heç düşünmədim də... – dedi.

– Siz onun azad azad edilməsi əvəzində nə qədər pul almaq istərdiniz?

Rahib:

– Heç nə, heç nə, – dedi. – Onu mən əvəzində azadlıq pulu almaq üçün əsir götürməmişəm.

Qranquzye rahibə 62 000 qızıl bağışlanmasını əmr etdi, Tukdilyonu isə sərbəst buraxdı. Tukdilyon getdikdən sonra, rahib Qranquzyenin pulunu özünə qaytarıb dedi:

– Cənab, hələ peşqəş vermək zamanı deyildir. Müharibənin axırını gözləyək, görək iş nə təhər olacaq. Müharibədə pul həmişə lazımdır.

Qranquzye:

– Yaxşı, – dedi, – müharibə qurtarandan sonra mən sizin hamınıza yaxşı mükafat verəcəyəm.

Ertəsi gün Tukdilyon kral Pikrokolun yanına gəlib Qranquzye ilə olan söhbətini ona nağıl etdi.

Tukdilyon:

– Padşahım, – dedi, – biz təxirsiz Qranquzye ilə sülh etməliyik; mən inandım ki, o, dünyanın ən necib adamıdır. Onu incitməyin mənası yoxdur, həm də biz ondan heç vaxt bir ziyan görməmişik. Bundan başqa, siz bilməlisiniz ki, Qranquzyenin çox güclü qoşunu vardır. Günlərin birində o, bizi tamamilə darmadağın edə bilər.

Tukdilyon nitqini qurtarmamışdı ki, Pikrokolun saray adamlarından Qastivo adlı biri ucadan dedi:

– Bunlar xain sözüdür. Padşahım, kapitan Tukdilyona qulaq asmayın; o, bizim düşmənlərə satılmışdır. Ona görə də bizi müharibə fikrindən daşındırmaq istəyir. Çox güman ki, Qranquzye razılıq versə, Tukdilyon düşmənin tərəfinə keçib bizə qarşı vuruşmağa da hazırdır.

Tukdilyon bu sözləri eşitdikdə acığından tir-tir titrədi, qılıncını çəkib Qastivonun ürəyinə sancdı. Qastivo döşəməyə serildi, canı çıxdı. Onda Tukdilyon qılıncı çəkib ölünün bədənindən çıxartdı, Pikrokolun gözünü içinə baxaraq:

– Kapitan Tukdilyonu ləkələməyə cəsəret edən hər bir kəs belə məhv olacaqdır, – dedi.

Lakin Pikrokol bu işdən yaman qəzəblənmişdi:

– Sənə silahı onun üçün mü veriblər ki, mənim ən yaxşı dostlarımı öldürəsən? – deyə çığırdı.

Bu sözlərdən sonra o öz əsgərlərinə Tukdilyonu dərhal doğramağı əmr etdi. Əsgərlər igid kapitan Tukdilyonun üstünə atıldılar, onu elə vəhşiliklə öldürdülər ki, otağın hər yeri qanla boyandı.

Bu cinayətlərə dair xəbərlər qoşuna çatdı, bir çoxları Pikrokolun dəlmə deyilməyə başladılar.

Bir dəfə kapitan Qripmino⁴⁴ Pikrokola dedi:

– Padşahım, bizim müharibəmizin necə qurtaracağını bilmirəm. Əsgərlər çox narazıdırlar. Əvvələn, onların azuqəsi azdır; ikincisi bizim qoşunumuz günü-gündən əriyir, halbuki Qranquzye güclü kömək almaqdadır. İşin yaman nəticə verəcəyindən qorxuram.

Pikrokol:

– Cəhənnəm olun! – dedi. – Siz Melen ilan balığına oxşayırsınız⁴⁵; dərinizi soymadan ciyildəməyə başlayırsınız. Qoy bircə onlar burunlarını soxsunlar. Dərilərinə saman təpərik.

KRAL PİKROKOLUN MƏĞLUB EDİLMƏSİ

Qranquzye hərbi şümanı yığdı, şurada ləngimədən Pikrokola zərbə endirməyə qərar verildi.

Qarqantua ordu komandanı təyin edildi, atası isə öz qalasında qaldı.

Qarqantua həmin saat kral Pikrokolun yerləşdiyi Lya-Roş-Kleryoya tərəf hərəkət etdi.

Qoşun həmin qalaya təzəcə çatmışdı ki, Gimnast Qarqantuaya:

– Mənim ağam, – dedi, – fransızların ancaq birinci həmlədə güclü olduqlarını bilirsiniz. O zaman onlar şeytan kimi vuruşurlar. Lakin onları çox gözləməyə məcbur etsən, qadından daha zəif olurlar. Buna görə də siz qoşununuza azca istirahət verin, sonra birdən hücumla keçin.

Qarqantua:

– Yox, – dedi, – onda çox qan tökülər. Düşməne hiylə ilə qalib gəlməyi sınayaq.

Bundan sonra, Qarqantua bir kisə südləyən otu, bir çöllək qırmızı bibər gətirməyi əmr etdi. Bu şeylər gətirildikdən sonra, Qarqantua öz aşpazına bunları tünd araqla qarışdırıb mürebbə *bişirməyi əmr etdi*.

Aşpaz əmri yerinə yetirdi. Mürebbəni iri bir vazaya qoydular, qalanın yanına apardılar.

Gözetçilər yuxarıdan:

– Dayanın! – deyə bağıldılar. – Bu nədir?

Aşpaz:

– Bu mürebbədir, – dedi. – Mənim ağam Qarqantua bunu sizin krala peşkəş göndərir. Hərgah sizin kral, üstündən şərab içmədən, bu mürebbədən tək bircə qaşığı yeyə bilsə, davasız-şavasız sizə təslim olar.

Gözetçilər mürebbəni yuxarı çəkib Pikrokolun yanına gətirdilər.

Pikrokol mürebbədən bircə qaşığı yeyən kimi, boğazında dəhşətli ağrı hiss etdi, damağında yara əmələ gəldi, dilinin derisi

soyuldu. Pikrokol şəraba əl atıb, arası kəsilmədən içməyə başladı. Stokanı dodaqlarından ayıran kimi, dili yanıb tökülürdü. O zaman onun boğazına qıf ilə şərab tökməyə başladılar. Pikrokol tamam sərxoş oldu. O, küçəyə atıldı və şeypur çalınmasını əmr etdi. Şeypur çalındı, darvaza açıldı, Pikrokol seçmə qoşunu ilə Qarqantuanın üzərinə cumdu.

Qarqantua onu top atəşi ilə qarşıladi. Pikrokolun dostəsi dəhşət içində dayandı. Adamlar geriyyə, qalaya tərəf can atdılarsa da, rahib güclü qoşunla onların yolunu kəsdi. Əsgərlərin hərəsi bir tərəfə qaçdı.

Rahib onların dalınca düşmədi; o, şəhərdə qalan qoşunun arxadan vurmasından qorxurdu.

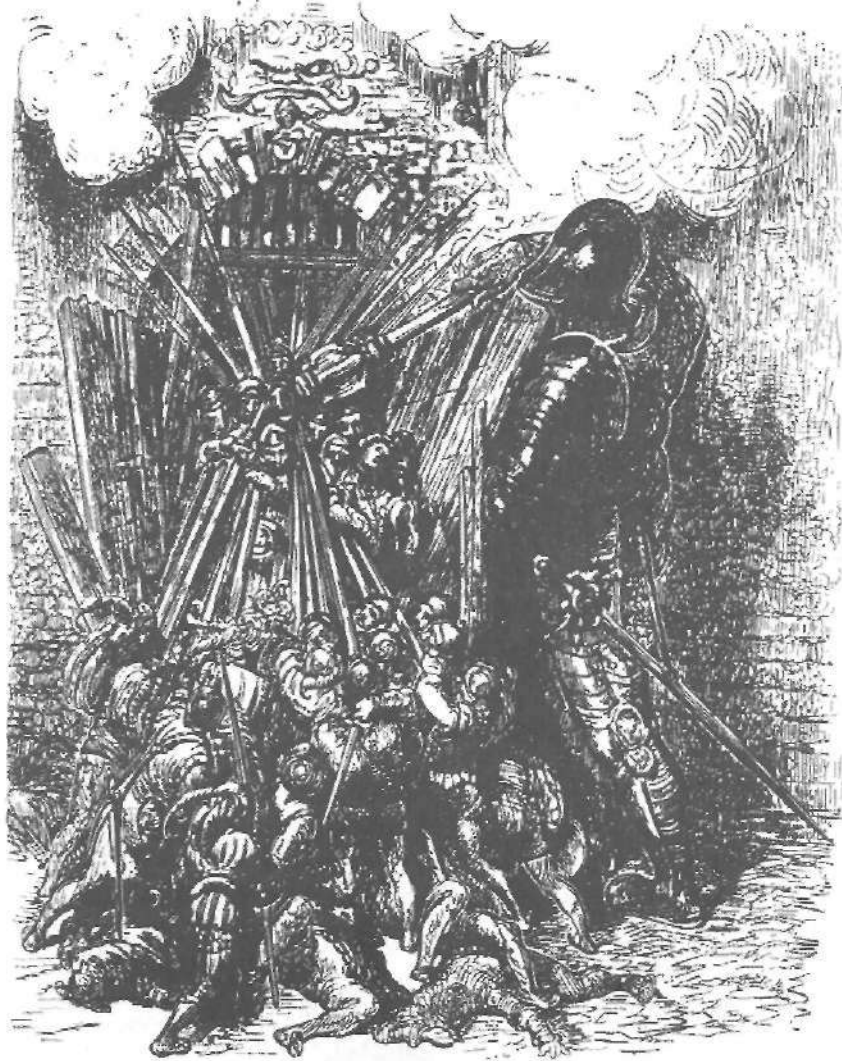
İçəridə isə, Pikrokol yola saldıqdan sonra, onun bütün kapitanları və qoşun rəisləri milçək kimi mürəbbəyə darasmışdılar. Birce siz onların başına gələn işi biləydiniz! Susuzluqdan boğularaq, onlar kralın şərab anbarına doluşdular, o qədər içdilər ki, keflənib çul kimi yerə döşəndilər.

Bu dəqiqədə Qarqantua öz topçularına var qüvvə ilə qalanı topa tutmağı əmr etdi. Qaladakı komandansız qalan dəstələr Qarqantuadan özlərini qorumağa başlayıb, qalanın bir tərəfinə yığıldılar. Rahib bundan istifadə etdi. Kolluqda gizlənərək gözə görünmədən qalanın o biri tərəfinə çıxdı, öz adamlarını hücumu apardı. Onlar divara çıxan kimi, hər şeydən qabaq keşikçiləri qırdılar və öz atlıları üçün darvazanı açdılar.

Atlılar şəhərə girdilər, vuruşmanın getdiyi böyük darvazaya atıldılar, arxadan düşməyə hücum çəkib onu tamam əzdilər.

Pikrokol şəhərin təslim olduğunu gördükdə qaçmağa üz qoydu. Çaya gedən yolda onun atı bürədi. Pikrokolun ata o qədər acığı tutdu ki, qılıncını çəkib atı oradaca öldürdü. Ancaq başqa at

götürmək mümkün deyildi. Pikrokol yoluna davam etmək üçün qonşuluqdakı dəyirmançının eşşəyini oğurlamağı qərara aldı. Lakin dəyirmançılar eşşəyin oğurlanmasını vaxtında görüb yazıq Pikrokolu bərk əzişdirdilər. Bundan başqa, onun krallıq paltarını əynindən çıxarıb, əvəzində ona cır-cındır atdılar.

Pikrokol bu cındır paltarda birtəhər özünü ovsunçu bir qarının yaşadığı Quyo limanına çatdırdı.

Həmin ovsunçu Pikrokola dəvənin quyuğu yerə dəyəndə krallığını geri alacağını söylədi. O zamandan Pikrokolun hara getdiyi məlum deyildir. Deyirlər o, haradasa, Lion yaxınlığında yaşayır, dilənməklə dolanır, gedib-gələn adamların hamısından dəvənin quyuğu yerə dəydimi-dəymədimi deyə soruşur.

Belə görünür ki, o, hələ də krallığını yenidən ələ keçirəcəyinə ümid edir.

XX fəsil

QARQANTUANIN YOLDAŞLARI KRAL ANARXIN 660 CƏNGAVƏRİNİ NƏ CÜR ƏZİŞDİRDİLƏR

Bu aralıq Qarqantuaya xəbər verildi ki, kral Anarxın pəhləvanları Filan məmləkətə gəlib orada düşərgə salmışlar. Qarqantua ləngimədən onlarla vuruşmağı qərara aldı. Budur, bizim dostlar Nant şəhərinə gəldilər, orada gəmilərə minib nəhəngləri qabaqlamaq üçün səfərə çıxdılar. Bir azdan sonra onlar Bilinməz adasını keçdilər, oradan isə Filan məmləkətə azca məsafə qalırdı.

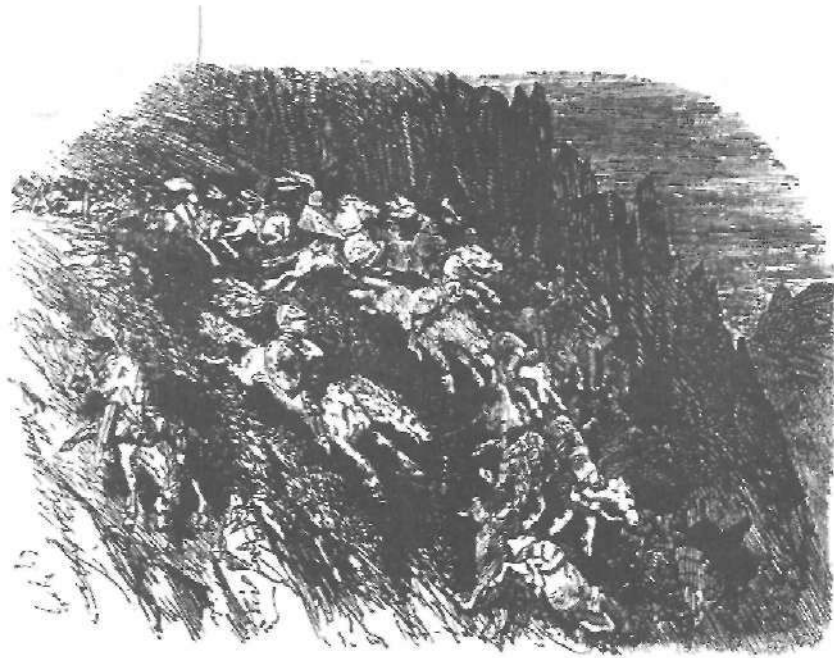
Onlar sahilə yanaşan kimi Qarqantua:

– Uşaqlar, – dedi, – şəhər buradan iki addımlıqdadır. Lakin oraya getməzdən qabaq öyrənməliyik ki, orada nə qədər düşmən yerləşib və onlar nə cür adamlardır.

Onda rahib ilə Gimnast kəşfiyyata göndərilmələrini xahiş etməyə başladılar.

Onlar:

– Bizi buraxın, – deyirdilər, – biz gedək, siz burada, limanda gözləyin. Arxayın olun, biz elə bu gün hər şeyi öyrənərik.

Rahib:

– Mən söz verirəm ki, onların düşərgəsinə soxulacaq, topxanasına baxacaq, komandanların çadırlarına girəcəyəm, heç kəs də məni tanımayacaqdır.

Gimnast da əlavə etdi:

Mən də quş kimi onların səngərləri üstündən uçacağam. Bü-tün düşərgəni gözib dolaşacağam. Gövdəm yüngül olduğu üçün düşmənlər məni görməzlər.

Onlar beləcə götür-qoy edərkən, təponin başında yorğa atlara minmiş 660 cəngavər görüldü. Atlılar bizim dostları əsir almaq üçün dördnala gəmiyə tərəf çapmağa başladılar.

O zaman Qarqantua dedi:

– Uşaqlar, gəmiyə qayıdın. Mən onların qabağına çıxıb hamısını it kimi qıracağam.

Rahib:

– Yox bu yaramaz, – dedi, – siz gəmidə qalın, mən tək başıma onların öhdəsindən gələrəm.

Başqaları da rahibin təklifinə tərəfdar çıxdılar:

– O yaxşı deyir, cənab, siz çəkilin. Biz Rahib Jana kömək edərək, onda bizim hünərimizi görərsiniz.

Rahib gəmidən iki yoğun kəndir bağlısı gətirdi, kəndiri ilmək-ilmək edib sahilə uzatdı. Kəndirlərin ucunu göyörtəyə bağlayıb Yevdemonu dedi:

– Mən bağıran kimi sən gəmini döndər, kəndiri özünə tərəf çək.

Sonra rahib Gimnast ilə Ponokratı sahilə qoyub onlara: özünü geriləyirmişsiniz kimi göstərin. Ancaq ayıq olun, ilməyə düşməyin, işiniz xarab olar ha!

Cəngavərlər qasırğa kimi sahilə tərəf uçurdular. Ancaq sahilin torpağı yaş olduğu üçün sürüşkən idi, buna görə də qabaqda gedən atlar sürüşüb yerə yığıldı.

– Ağalar, – deyərək rahib onlara üzünü tutdu, – bu bizim günahımız deyildir. Bu sahil belə sürüşkəndir. Biz sizin mərhəmətinizə pənah gətirib təslim oluruq.

Gimnast ilə Ponokrat da:

– Təslim oluruq, təslim oluruq, – deyərək bağırtdılar.

Cəngavərlər daha da yaxına gəldilər, onlar yaxınlaşdıqca rahib geri çəkilməyə başladı, axırda cəngavərlərin hamısının ilməyə düşdüyünü gördükdə Yevdemonu dedi:

– Çək, çək, – deyərək çığırdı.

Yevdemon həmin dəqiqə gəmini döndərdi, kəndir atların ayağına dolaşdı, cəngavərlər bir göz qırpmında atlar ilə bərabər dənizə sürükləndilər. Onların hamısı suda boğuldu, təkə türk atı minmiş birisi qurtara bildi. Bu at ilməkdən çıxıb türkdəki süvari ilə geri doğru çapdı. Gimnast da onu qovalamağa başladı, yüz addımdan sonra, sıçrayıb atın sağrısına mindi. Gimnast cəngavərin silahını əlindən alıb onu əsir götürdü.

Qarqantua bu qələbəyə olduqca sevindi, qəribə məharətinə görə rahibi təriflədi. Belə şirin zəhmətdən sonra yemək və dinlənmək üçün hamı sahilə yığıldı. Əsiri də qonaq elədiklər. O, bir-cə şeydən, Qarqantuanın onu diri-diri udacağından qorxurdu. Axı bu Qarqantuanın əlində olduqca asan bir iş idi. Siz şəkərlə qovrulmuş badamı necə ötürürsünüzsə, o da diri adamı elə asanlıqla uda bilirdi.

QARQANTUA İLƏ RAHİB JANIN SAHİLDƏ İKİ ƏZƏMƏTLİ ABİDƏ QURMALARI

Onlar nəşə ilə yedikləri zaman Gimnast:

– Eh, – dedi, – bəs biz heç ov quşu yeməyəcəyik? Gəmidəki duzlanmış ət boğazımı tamam yandırıb. Gedim görüm dişə dəyən bir şey taparammı?

O, yenicə yerindən qalxmışdı ki, meşənin ətəyində iri və gözəl bir cüyür görüdü. Gimnast ox kimi onun dalınca atıldı, bir an içində onu yaxaladı, cyni zamanda əlləri ilə havada 26 boz köklik, 9 cüllüt, 32 çöl göyərçini tutdu. Qayıdan baş bir düjün dovşan, on beş qaban, üç də iri tülkü vurdu.

O, bol şikarla yüklənmiş halda dostlarının yanına qayıdıb sösi göldikcə bağırırdı:

– Rahib Jan, dostum, sirkə, sirkə, sirkə!

Qarqantua Gimnastın əhvalını xarab bilib sirkə gətirilməsini əmr etdi. Lakin rahib bu işdən qızartma qoxusu gəldiyini yaxşıca başa düşdüyündən həmin saat doqquz dənə iri şiş gətirdi. Sonra dostlar gur bir tonqal qaladılar, əsiri məcbur etdilər ki, dovşanları

və quşları qızartsın. Dünyada misli görünməmiş bir qonaqlıq başlandı. Çənələrinin işləməsinə baxmaq adama kef verirdi!

Qonaqlıq qurtarandan sonra Qarqantua dedi:

– Buradan getməzdən qabaq, qazandığımız zəfərin şərəfinə burada yaraşlıq bir abidə qurmaq istəyirəm.

Onlar mahını oxuyaraq, zarafatlaşaraq yerə bir iri ağac tır basdırdılar. Dostlar bu ağaca düşmən yöhəri, zireh, üzəngi, dəmir geyim, nacaq, qılınc və dəmir ölcək mıxladılar. Qarqantua bu ağaca aşağıdakı zəfər sözlərini yazdı:

*BURADA YALNIZ XƏNCƏRLƏ DEYİL,
HƏM DƏ AĞILLA SİLAHLANMIŞ
DÖRD İGİD CƏNGAVƏR HÜNƏR GÖS-
TƏRMIŞDİR. BÜTÜN KRALLAR, HER-
SOQLAR, KƏNDLİLƏR VƏ ƏSGƏR-
LƏR, HAMINIZ ONLARDAN İBRƏT
ALIN VƏ BİLİN Kİ, İNSANIN AĞ-
LI ONUN YUMRUĞUNDAN
DAHA GÜCLÜDÜR*

Qarqantua bu sözləri qazımaqla məşğul ikən rahib yerə başqa bir ağac basdırdı, ona üç dovşan qulağı, köklik qanadı, sirkə şüşəsi, duz qabı, köhnə deşik qazan, bir də qalay parç mıxladı. Qarqantuamı toqlid ilə ağaca aşağıdakı sözləri qazıdı:

*LAP ELƏ BU YERDƏ DÖRD AVARA KEF
İÇİNDƏ OTURUB BİR GECƏ-GÜNDÜZ
YEYİB İÇDİLƏR. BURADA AĞA
DOVŞANIN CANINA QƏSD EDİLDİ.
ONU QOVUB TUTDULAR, SİRKƏ
VƏ DUZDA QOVURDULAR. BÜTÜN
KRALLAR, HERSOQLAR, KƏNDLİLƏR
VƏ ƏSGƏRLƏR, BİLİN Kİ, İSTİ VAXTDA
DOVŞANI SİRKƏ SİZ YEMƏK ÇOX ZƏRƏRLİDİR.*

Dostlar bu yazılara baxıb doyunca güldükdən sonra Qarqantua:
– Haydı, uşaqlar, – dedi, – öyləndiyimiz bəsdir. Biz kral Anarxın nəhəng adamlarına necə qalib gəlməyi fikirləşməliyik.

Qarqantua birdən elə bərk asqırdı ki, yer sarsıldı, bu pəhləvanca asqırıqdan 53 000 əyriböyür cırtan kişi, bir o qədər də cırtan qadın dünyaya gəldi.

Rahib ona:

– Bax, bu asqırığa söz ola bilməz! – dedi. – Vallah bunlar qəribə eybəcər məxluqlardır. Onları elə bu saat öz aralarında evləndirmək lazımdır.

Qarqantua da onun dediyi kimi hərəkət etdi. Onların yaşaması üçün kiçik bir ada ayırdı. O zamandan bəri orada cırtanlar çox artıblar. Ancaq deyirlər ki, durnalar onlarla hey müharibə edirlər. Cırtanlar durnalardan özlərini qoçaqlıqla müdafiə edirlər və yəqin ki, bu yaxınlarda onlara qələbə çalacaqlar⁴⁶.

XXII fəsil

QARQANTUANIN DAŞ GEYİMLİ 300 NƏHƏNGİ VƏ ONLARIN KAPİTANI BURDALAKI⁴⁷ ÖLDÜRMƏSİ

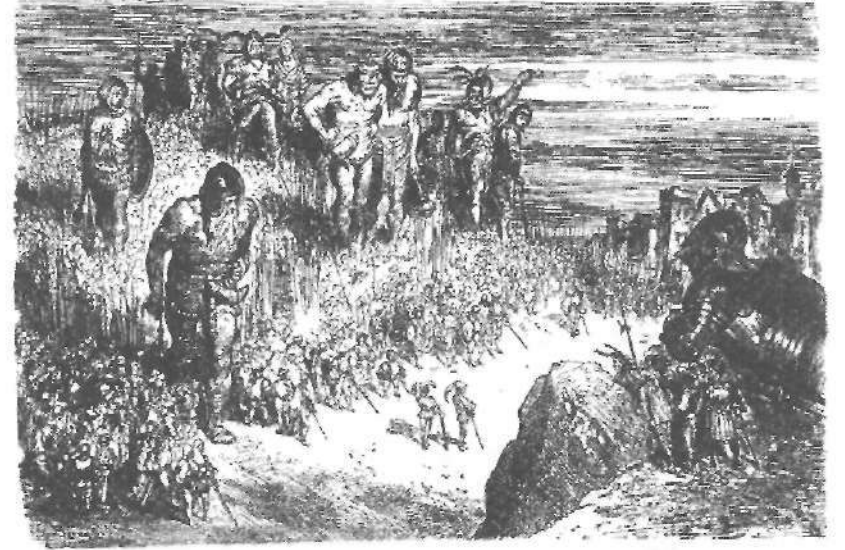
Qarqantuanın üç yüz qorxunc nəhəngə necə divan tutduğunu kim nağıl edə bilər? Ey böyük allahlar, mənim ağıma ilham verin, ürəyimi hərəkətə gətirin, bu elə qorxunc bir vuruşma idi ki, onu yadıma salanda dilim söz tutmur.

İş Qarqantuanın öz əsirini azad etməsindən başladı. Əsir evə qayıtdı. Qarqantuanın qəhrəmanlıqlarını kral Anarxa nağıl etdi.

Əsir krala dedi ki:

– Qarqantua özü üçün düz günorta çağı nahar hazırlanmasını əmr edib; bu vaxta qədər o, bizim nəhənglərə qələbə çalmaq niyyətindədir.

Doğrudan da, düz günorta çağı Qarqantua əlində böyük dər ağacı olduğu halda düşmən qərargahına çatdı. Qərargahdan onun qarşısına 300 nəhəng adam çıxdı, hamısının oynındə möhkəm daş geyim var idi.

Rahib nəhəngləri görəndə kimi Qarqantuaya:

– Qoçaqlıq göstərməyin vaxtı çatıb, – dedi. – Onlara bir yaxşı dər ağacı qonaqlığı verin, biz də sizdən geri qalmırıq.

Qarqantua:

– Elədir, – dedi, – mənim qoçaqlığım öz yolunda. Ancaq iş burasıdır ki, Herkules belə təkbaşına iki nəfərin qarşısına çıxmazdı⁴⁸.

Rahib:

– Bunlar boş sözdür, – dedi, – siz hər bir Herkulesdən yüz qat güclüsünüz.

Onlar beləcə danışarkən əlində polad toppuz tutan kapitan Vurdalak nəhənglərin dəstəsindən irəliyə çıxdı. Bu adamı onun üçün Vurdalak adlandırdılar ki, əsl vurdalak kimi qan içən idi.

Vurdalak Qarqantuanı gördükdə elə qürreləndi ki, öz yoldaşlarına:

– Məhəmmədə⁴⁹ and olsun, – dedi, – sizlərdən biri onunla tək-tək vuruşmaq fikrinə düşsə, onu min əzabla öldürərəm. Məni onunla tək buraxın, görün onu nə qoçaqlıqla əzib parçalayacağam.

Bu əmri eşitdikdə nöhənglər şərab çəlləkləri olan tərəfə çəkildilər. Rahib də öz yoldaşları ilə oraya çəkildi. Bu fəndgir özünü xəstəliyə vurdu. Boynunu hərləyir, barmaqlarını şaqqıldadır, xırıltılı səsle deyirdi:

– Dostlar, sizə elan edirəm: biz sizinlə müharibə etmirik. Nə qədər ki, ağalarımız vuruşurlar, bizi bir yaxşıca qonaq edin.

Nöhənglər razı olub onları öz yanlarında öyləşdirdilər və qonaqlıq başlandı.

Bu vaxt Vurdalak qərribə toppuzunu hərləyərək ağır addımlarla Qarqantuaya yaxınlaşırdı. Qarqantua ürəklə onun qarşısına çıxdı, səsi gəldikcə bağırdı:

– Öldürəcəyəm səni, xain, öldürəcəyəm!

Bu sözləri deyərək kəmərinə bağlanmış gəmidən 18 çəllək duz götürüb Vurdalakın üzünə atdı. Duz onun boğazına, gözüne, burnuna doldu, Vurdalak quduz kimi özündən çıxdı, toppuzunu qaldırdı, Qarqantua vaxtında kənara sıçramasaydı, əlbəttə ki, onu vurub oradaca uzandıracaqdı. Toppuz gəmiyə toxundu, gəmi 4806 parçaya bölündü, duzun hamısı yerə səpələndi.

O zaman Qarqantua dor ağacının yoğun başı ilə Vurdalakın düz döşünə vurdu, sonra da cəld tərponib boynu ilə dəmir döşlüyün arasına birgüclü zərbə endirdi. Bundan sonra Qarqantua Vurdalakı bir də vurmaq istədi, ancaq o, toppuzu elə endirdi ki, az qala Qarqantuamı başından dalağına kimi şaqqalayacaq idi: Qarqantua yenə də fırlandı, toppuz 73 arşın dərinliyində yerə sancıldı, bu zaman 9006 çəlləkdən daha artıq təkə çığılcım qalxdı.

Vurdalak toppuzunu yerdən çıxarmaqla əlləşirkən, Qarqantua onun başını üzmək üçün yüyürdü. Lakin bu dəqiqə bir bəd-bəxtlik üz verdi. Qarqantuanın doru Vurdalakın toppuzuna toxundu, həmin saat iki hissəyə bölündü. Vurdalakın toppuzu tilsimli idi. Qarqantuanın əlində ancaq xırda bir parça qaldı. Qarqantua özünü elə itirdi ki:

– Rahib Jan, əzizim, haradasan? – deyə bağırdı.

Bu sözləri eşidən rahib nöhənglərə üzünü tutaraq:

– Vallah, bizim ağalarımız bir-birini lap şikəst edəcəklər, – dedi, – gedək onları aralayaq.

Rahib köməyə yüyürmək istəyirdi ki, nəhənglərdən biri onun ətəyindən tutub əvvəlki yerində oturtdu.

Nəhəng ona:

– Sən bir də yerindən tərpənsən, – dedi, – səni şalvarımda elə gizlədərəm ki, ömrün olduqca oradan çıxma bilməzsən.

Elə bu vaxt Qarqantua dorun qırığını qapıb gücü göldikcə Vurdalakı vurmağa başladı. Lakin bir qədər əlloşdikdən sonra Vurdalak axırda toppuzunu çəkib çıxartdı, yenidən Qarqantuanın üzərinə atıldı.

Qarqantua:

– Bəs bununla aran necədir? – deyə səslənib onun qarnına elə güclü bir təpik yamadı ki, Vurdalak yerə yuvarlandı, ayaqları göydə qaldı.

Onda Qarqantua onun ayaqlarından yapışıb yerlə sürüməyə başladı.

Vurdalak:

– Ya Məhəmməd, ya Məhəmməd! – deyə bağırdı. Nəhənglər hamılıqla süfrədən qalxıb onun köməyinə yüyürdülər.

Qarqantua nəhənglərin onun üstünə töküldüklərini gördükdə Vurdalakı başının üzərinə qaldırdı və əlində onu hər tərəfə hər-ləyö-hər-ləyö onların qarşısına atıldı. Nəhənglər yığın-yığın yerə sərilirdi. Onların daş geyimləri minlərcə parçaya bölünürdü, hər yanı elə bir gurultu bürümüşdü ki, yadımdadır, bizim şəhərdəki şüşələrin hamısı çatladı.

Qarqantua nəhənglərin işinin bitdiyini görüb ölmüş Vurdalakı şəhərə tolazladı.

Vurdalak qurbağa kimi yayılaraq şəhərin böyük meydanına düşdü, oraya düşərkən də qoca erkək pişiyi, islanmış dişi pişiyi, yolunmuş ördəyi, ayağı pərdəli qazı durduqları yerdəcə öldürdü.

XXIII fəsil

RAHİBİN KRAL ANARXI SOĞAN ŞİRƏSİ SATMAĞA VADAR ETMƏSİ

Belə qərribə qələbədən sonra düşmən qoşununun hamısı kö-nüllü olaraq Qarqantuaya təslim oldu; onlar öz kralları Anarxi tutub Qarqantuaya verdilər.

Bir dəfə dostlarımız düşməndən aldıkları qərargahda kef etdikləri zaman rahib Qarqantuadan soruşdu:

– Bizim kral ağanı nə edəcəyik? Axı o artıq öz krallığını idarə etməli olmayacaqdır. Ona bir peşə öyrətmək lazımdır, yoxsa o lap acından ölər.

Qarqantua:

– Doğru deyirsən, deyə cavab verdi, – xahiş edirəm, onu özünlə apar və lazım bildiyin kimi hərəkət elə.

Rahib krala kətan köynək və dənizçi şalvarı geyindirdi. O, krala başmaq vermədi.

– Belə paltara başmaq yaramaz, – dedi və kralı Qarqantuanın yanına apardı.

– Bu qoçağı siz tanıyırsınızmı? – deyə rahib soruşdu.

Qarqantua:

– Yox, – deyə cavab verdi.

– Bu, üç bişmiş soğanın kral ağasıdır. Mən onu əməlli-başlı adam eləmək istəyirəm. Hə, dayanma, çığır görüm, “Soğan şirəsi alan!”

Kral:

– Soğan şirəsi alan! – deyə çığırdı.

Rahib:

– Bu çox yavaş oldu, – dedi.

O keçmiş kralın qulağından yapışaraq:

– Bərkdən oxu, şeytan oğlu, – dedi, – axı sənin boğazın möhkəmdir.

Kral səsi gəldikcə bağırdı:

– Soğan şirəsi alan!

Qarqantua ürəkdən gülür, onunla birlikdə yanındakılar da o ki var güldürdülər.

İki gündən sonra rahib kralı qoca fənərçi qarı ilə evləndirdi. Dostlarımızın hamısı toyda iştirak etdi. Nahara əla bir qoyun kəlləsi, xardal kolbasa, sarımsaqlı içalat verildilər. Bundan başqa kor bir çalğıçı da tutdular, qonaqlar gecə yarısına kimi onun zurnasına oynadılar.

Ertəsi gün rahib təzə evlənənləri saraya gətirib Qarqantuaya təqdim etdi. Qarqantua onlara soğan əzmək üçün həvəngdəstə, yaşamaq üçün də şəhərin kənarında balaca bir ev verdi. O zamanda kral Anarx bütün məmləkətdə ən diribaş soğan şirəsi satan çərçi olmuşdur.⁵⁰ Ancaq mənə deyirdilər ki, arvadı onu inafsızcasına döyür, bizim səfeh də gicliyindən buna dözür, özünü müdafiəyə cürəti çatmır.

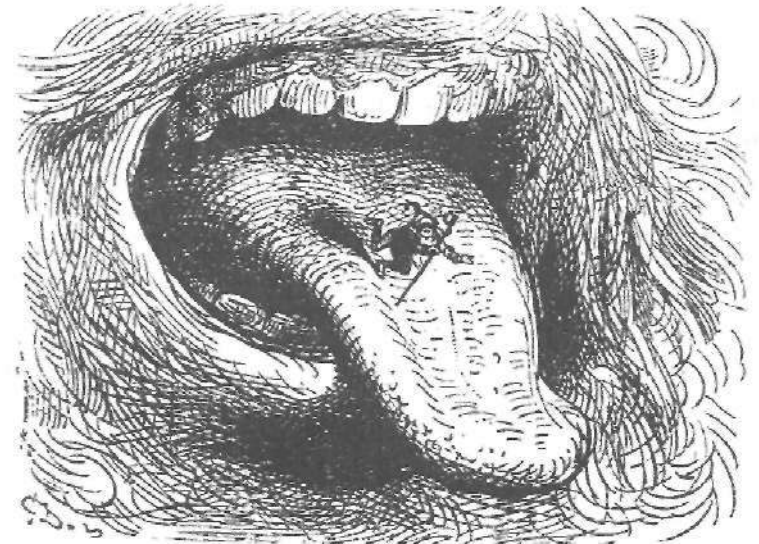
XXIV fəsil

QARQANTUA ÖZ DİLİ İLƏ BÜTÜN BİR ORDUNU NECƏ ÖRTDÜ VƏ MÜƏLLİF ONUN AĞZINDA NƏLƏR GÖRDÜ

Özünün bütün bu qəhrəmanlıqlarından sonra Qarqantua əlinə düşən qiymətli şeyləri gəmiyə yükləyib evə göndərdi. Özü isə dostları ilə birlikdə quru yolla qayıtmağa qərar verdi. Düşmən ordusunun hamısı onu böyük bir hörmətlə sərhədə kimi ötürdü. Yolda onları bərk yağış tutdu. Əsgərlər soyuqdan titrəyir, bir-birinə sığınirdilər. Qarqantua ordudakı başsızlığı görüb sıx sıralarla bir yerə yığılmalarını əmr etdi. Əsgərlər sıraya düzüləndən sonra, Qarqantua dilini yarıya kimi çıxarıb onunla bütün ordunu örtdü.

Mən, bu düzgün əhvalatı sizə söyləyən adam, yağışdan qaçıb iri bir ayı pəncəsinin altında gizlənmişdim. Bir azdan sonra əsgərlərin məndən yaxşı qorunduqlarını görüb onların yanına yürüdüm. Lakin artıq dilin altına girmək mümkün deyildi: əsgərlər orada qarışqa kimi qaynaşırdılar.

Ona görə də mən yuxarı durmaşmağa qərar verdim. Qarqantuanın ağzına çatınca, düz iki verst onun dilinin üstü ilə yol getdim.

Aman Allah, mən orada nələr gördüm!

Yalan desəm qoy mənə ildırım vursun! Elə bil iri mağara içilə gedirdim, orada zorba qayalara rast gəldim. Deyəsən bunlar Qarqantuanın dişləri idi. Bundan başqa mən geniş çəmənlik, qalın meşələr, Liondan yaxud Orleandan heç də kiçik olmayan şəhərlər gördüm. Mənə ilk rast gələn adam, kələm əkər sadələvh bir kişi idi.

Mən heyrətlə:

– Dostum, sən burada nə qayırırsan? – deyə soruşdum.

O:

– Kələm əkirəm, – deyə cavab verdi.

Mən:

– Kələm əkirsən? – deyə təəccüb etdim. – Kələmi nə üçün əkirsən?

Sadələvh adam:

– Ah, cənab, – dedi, – adamların hamısı dövlətli doğulmayıb ki. Budur mən kələm əkir, aparıb şəhərdə satıram, bununla da çörək pulunu çıxarıram.

Mən:

– Həzrət İsa, – deyə qışqırdım. – Bura məgər Yeni Dünyadır?

Sadələvh adam:

– Heç də yeni deyildir, – deyə cavab verdi. – Bizim torpağımız çox köhnədir. Deyirlər, harada isə, yeni bir dünya var. Orada günəş, ay, ulduzlar işıq saçır. Lakin ora yeni dünyadır; bizim torpaq isə tamam başqadır.

Mən:

– Qoy sən deyən olsun, – dedim. – Bəs sənə aparıb kələmini satdığın şəhərin adı nədir?

Sadələvh adam:

– Udlaq şəhəri, – deyə cavab verdi. – Orada yaşayan adamlar çox mehribandırlar, sizi hörmətlə qəbul edirlər.

O zaman mən həmin şəhərə getməyə qərar verdim.

Yolda mən göyərçin ovuna çıxmış bir qoçaq oğlana rast gəldim.

Ondan:

– Mənim dostum, bu göyərçinlər bura haradan gəlib çıxıblar? – deyə soruşdum.

O:

– Mənim ağam, – dedi, – onlar o biri dünyadan uçub gəlirlər.

Onda mən başa düşdüm ki, bu göyərçinlər Qarqantua əsnə-yəndə onun ağzına doluşur. Yəqin göyərçinlər buram ağız deyil, göyərçin damı hesab edirlər.

Axırda mən gəlib şəhərə çatdım, ancaq burada məndən icazənamə istədilər.

Mən buna təəccüb edərək:

– Nə icazənamə? – deyə soruşdum. – Sizin şəhərdə taun xəstəliyi var, nədir?

Qapıçılar mənə cavab olaraq:

– Ah, cənab, – dedilər, – bu yaxınlıqda o qədər adam ölür ki, onları dəfn etməyi güclə çatdırırlar.

Mən:

– Aman Allah, o yer haradadır? – deyə soruşdum.

Qapıçılar mənə dərin bir uçurum göstərdilər. Oradan elə üfunət gəlirdi ki, nəfəs almaq olmurdu. Bu üfunətdən ölkəyə taun düşmüşdü, axırıncı həftədə taundan 2260016 adam qırılmışdı. Yaxşıca fikirləşdikdən sonra mən başa düşdüm ki, bu üfunət bir həftə bundan qabaq kral Anarxın toyunda hədsiz sarımsaq yeyən Qarqantuanın qarnından gəlir.

Şəhəri tərk edərək iki qaya çıxıntısının arası ilə getdim, bunlar Qarqantuanın dişləri imiş. Dışın birisinin üstünə çıxdıqda dünyanın ən qəşəng yerlərini gördüm: burada top oynamaq üçün böyük meydanlar, gözəl şüşəbəndlər, üzüm bağları, italyan üslubunda tikilmiş saysız – hesabsız xırdaca evlər vardı. Mən o yerlərdə dörd aya qədər yaşadım, sonra arxa dişlərlə aşağı endim.

Məni yolda quldurlar soydular. Bu hadisə qulaqların yanındakı qalın meşədə baş verdi. Quldurlardan canımı qurtarmağa çalışaraq gəlib bir kəndə çıxdım, orada özüm üçün bir az pul qazandım. Bilirsinizmi necə? Yatdım, pul aldım. Burada yatmaq üçün adamları mizd ilə tuturlar. Avara adamlar burada hər gün

beş, altı su⁵¹ qazanırlar. Bərk xoruldamağı bacaran adamlar gündə yeddi su yarım qədər qazana bilirlər.

Axırda mən qayıtmaq istədim. Qarqantuanın saqqalından keçdim, çiyinə sıradım, oradan yerə endim və onun qarşısında dayandım.

Qarqantua məndən:

– Haradan gəlirsən, Rable? – deyər soruşdu.

– Sizin boğazınızdan, cənab.

– Orada nə qədər qaldın?

– Siz vətənə qayıtdığınız müddətə.

Qarqantua:

– Yaxşı, biz ki, altı aydan artıq yol gəlmişik, – dedi. – Bu müddətdə sən nə yeyib dolanmısan?

Mən ona:

– Ağzınıza göndərdiyiniz ən dadlı tikələr mənə qismət olub. – deyər cavab verdim.

Qarqantua:

– Ha, ha, ha! – deyər güldü. – Rable, sən qoçaq oğlansan! – dedi. – Bunun üçün də Salmiqonden⁵² sarayını sənə bağışlayıram.

Mən ona:

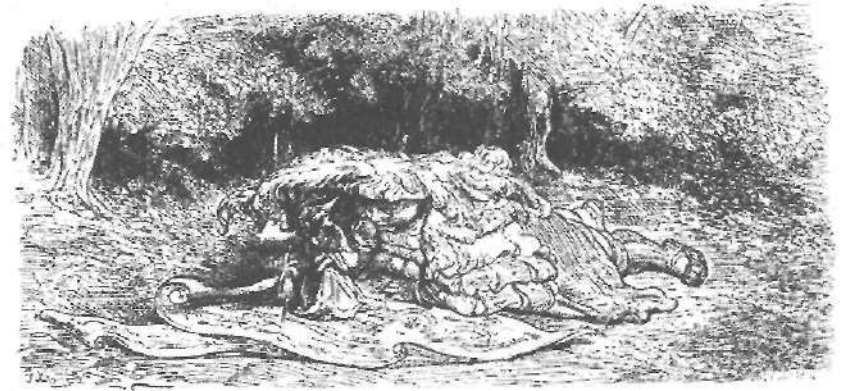
– Çox sağ olun, cənab, – dedim. – Siz mənə şahənə mükafat verirsiniz.

Bundan sonra biz çox razılıqla bir-birimizdən ayrıldıq.

XXV fəsil

TELEM ABBATLIĞININ QURULMASI

Qarqantua evə qayıtdıqdan sonra öz qoşununa elə bir qonaqlıq verdi ki, Nuh öyyamından belə bir qonaqlıq görülməmişdi. Hamı süfrədən qalxdıqdan sonra, o adam başına öz xəzinəsindən bir milyon iki yüz min qızıl buraxılmasını ömr etdi. Bundan başqa o silahdaşlarının hər birinə bir şəhər bağışladı. Ponokrata – Lya-Roş-Klermo, Gimnasta – Lya-Kudre, Yevdemona – Monpansye şəhəri düşdü. Təkcə rahib şəhərsiz qaldı.

Qarqantua onu Selyedə abbat etmək istədisə də, rahib qəbul etmədi.

O Qarqantuaya:

– Siz mənə mükafat vermək istəyirsinizsə, izin verin öz səliqəmlə bir monastır düzəldim, – dedi.

Qarqantua:

– Bu nə deməkdir? – deyər soruşdu.

Rahib:

– Bu o deməkdir ki, mənim monastırım başqa monastırlar kimi deyil, tamamilə onların əksinə olacaqdır, – deyər cavab verdi.

Qarqantua:

– Yaxşı – dedi. – Monastırların hamısı qala hasarı ilə əhatə edilmişdir. Belə çıxır ki, sənin monastırın hasarsız olacaqdır!

Rahib:

– Elədir ki var, – dedi. – Hasar nəyə lazımdır? Hasar olan yerdə zindan, darısqallıq, çəkişmə və toqquşmalar olur. Mən öz monastırında həmişə şənlilik və azadlıq olmasını istəyirəm.

Qarqantua sözünə davam edib:

– Monastıra qadın gəldikdə – ona qərribə bir şey kimi baxırlar, – dedi. – Sonra da onun dayandığı yeri xeyli vaxt silib təmizləyirlər.

Rahib:

– Mənim monastırında belə olmayacaqdır, – dedi. – Mən öz abbatlığımı qadınlardan deyil, hər cür rahib və müftəxorlardan

mizləməli olacağam, çünki dünyada onlardan murdar adam yoxdur.

Qarqantua sözüne davam etdi:

– Əsrlərdən bəri belə düşüb ki, monastıra şikəstlər, çolaqlar, qozbellər və evdə işləmək istəməyən başqa cybəcər və avaralar gedirlər.

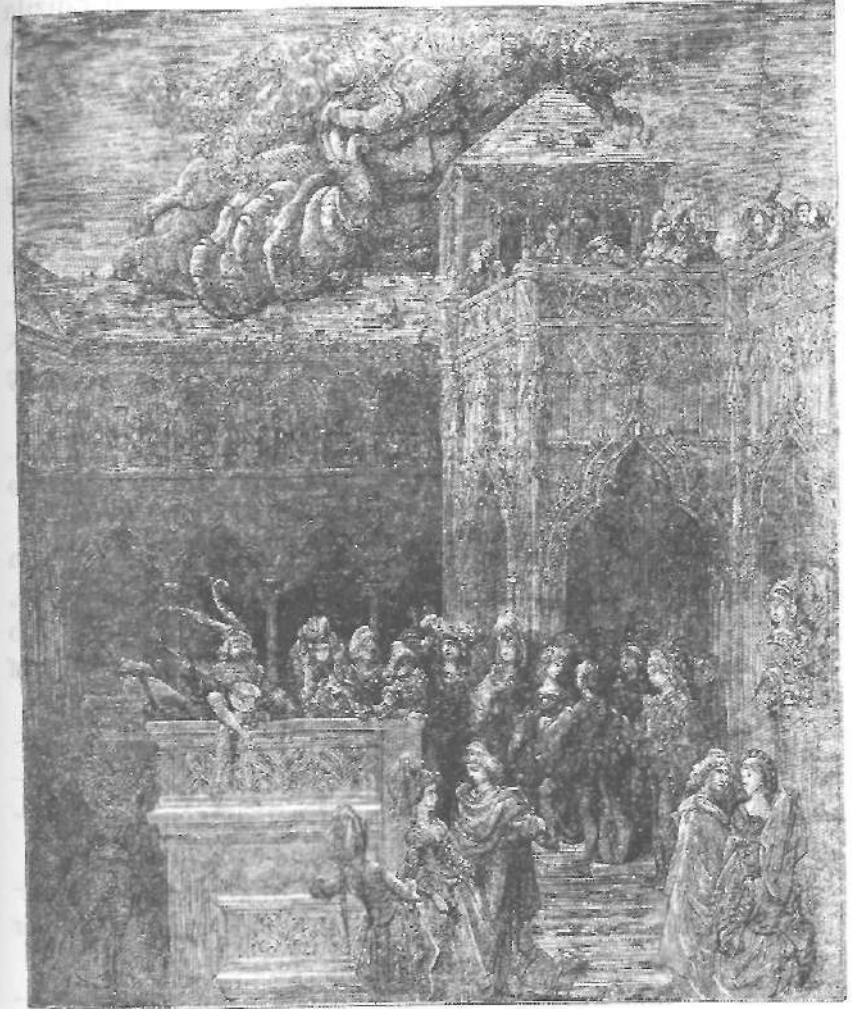
Rahib:

– Yox, yox! – deyə, səsləndi, – məndə belə adamlar olmayacaq. Mənim monastırıma ancaq cavan, sağlam və gözəl oğlanlar, qızlar qəbul olunacaqdır. Monastırda onlar böyüyüb yetişənə kimi dərslər keçəcəklər, faydalı kitablar oxuyacaqlar, musiqi alətlərində çalacaqlar, gəzib əylənəcəklər. Bura onlar üçün bir yaxşı məktəb olacaq.

Qarqantua:

– Qoy sən deyən kimi olsun, dedi və Luara çayına qədər bütün Telem mahalını rahibə bağışladı.

Rahib burada öz abbatlığını qurdu, adını da Telem abbatlığı qoydu. Bu, böyük və altıbucaqlı bir bina idi. Hər bucaqda gözəl və dəyirmi bir qüllə yüksəlirdi. Altı qüllənin altısı da bir şəkildə idi.

Bina çox gözəl bina idi. Altdakı anbarları birinci mərtəbə hesab etməklə bina altımərtəbəli idi. Divarlar Flamand gipsi ilə suvanmışdı. Damına aspid döşənmişdi. Karnizlərin üzərində zər çəkilmiş insan və heyvan heykəlləri yüksəlirdi. Navalçalar qızıla və minaya tutulmuşdu. Bunlar yerin altı ilə çaya gedən enli nova birləşirdi.

Abbatlıqda 9332 otaq vardı. Bunların hamısı geniş ümumi salona açılırdı. Aşağıdan bu salona gözəl pilləkənlə çıxılırdı. Pilləkən o qədər geniş idi ki, sıraya düzülmüş altı nizəli əsgər onun üzəri ilə yuxarı çıxıb bilərdi.

Sağ tərəfdə, iki qüllənin arasında böyük bir kitabxana yerləşirdi. Sol tərəfdə gənc qızlar, yerdə qalan otaqlarda oğlanlar yaşayırdılar. Qızların otaqlarının qabağında gözəl bir teatr, üznmək üçün hovuz, habelə ətir saçan qatranlı su ilə təchiz edilmiş üç yaruslu qərribə bir hamam tikilmişdi.

Binanın ətrafında gəzinti üçün qəşəng bir park salınmışdı. Parkın yanında bütün ağacları çöpəki cərgələrlə əkilmiş meyvə bağı vardı.

Qızlarla oğlanlar son dərəcə mehriban yaşayırdılar. Onların bir qanunu var idi: bir nəfərin istədiyi işi hamı görürdü. Məsələn, onlardan birisi “oxuyaq” desə – hamısı oxuyardı. Bir nəfər çıxıb “ oynayaq” desə – gənclərin hamısı oynayardı. Birisi “parkda gəzişək” desə – gənclərin hamısı onun fikrinə şərik olardı.

Tez-tez ova çıxardılar. Qızlar yorğa atları minir, əlcək geyinir, əllərinə tərnan, qızılquş və ya qırğı alırdılar. Bu quşlar yaxşıca öyrədilmişdi, onlar rast gələn hər bir şeyi ovlayırdılar. Beləliklə hamı tərnan ovuna çıxır, vaxtlarını şən keçirirdilər.

Bunların hamısı da o qədər təhsil almışdı ki, aralarında oxumağı, yazmağı, mahnı oxumağı, beş-altı dildə danışmağı, şer yazmağı bilməyən bir nəfər belə yoxdu...

Qarqantua özü Telem abbatlığına defələrlə baş çəkirdi. Sonralar o, etiraf edirdi ki, heç yerdə belə ağıllı, şən adamlar görməmişdir.

Birinci hissənin sonu

BÖYÜK PANTAQRUELİN UŞAQLIQ İLLƏRİ

İndi mən sizə Qarqantuanın oğlu sevimli Pantaqruelin tarixini nağıl edəcəyəm. Uşaq dünyaya yenidən gələndə, anası nəhəng Badebek öldü. Yazıq Qarqantua bilmirdi neylesin: gülsünmü, ağlasınmı?

Qarqantua ümitsizlik içində:

– Nə etməli? – deyirdi. – Ağlayım, nə üçün? Onun üçün ki, mənim mehriban arvadım öldü, onu bir daha görməyəcəyəm. Ah, Badebek, mənim canım, gözümün işığı, xırdaca quzum (bu quzunun boyu iki sajdandan artıq idi), mənim ruhum, mənim gözəl, gülüm, indi mən neyləyim? Ah, yazıq Pantaqrue, sən anasız qaldın, mənim əziz oğlum!

Bu sözləri deyərək Qarqantua inək kimi böyürürdü. Birdən Pantaqrue yadına salıb buzov kimi gülməyə başlayırdı.

– Oh, mənim balam, – deyirdi, – mənim quşcuğazım, mənim pişiyim. Sənin kimi gözəl, şən, sevimli bir oğul verdiyi üçün taleyimə nə qədər minnətdaram! O-ho-ho-ho! Qüssəni atmalı! İçmək gerek! Bizə əla şərab gətirin, qədəhləri yuyun, süfrə açın, itləri qovun, buxarını qalayın, qapını örtün, şorbanı tökün! Dirlənçiləri də çağırın, onlara pul verin. Mən bürüncəyimi çıxararaq təkə köynəkdə kef edəcəyəm. Hə, tez olun, şərab gətirin!

Pantaqrue isə öz beşiyində uzanıb nə zaman süd içirəcəklərini gözləyirdi. Hər səhər o, 4600 inəyin südünü içirdi. Axı onun süd anası yox idi, süd isə olduqca çox tələb olunurdu. Bir dəfə necə oldusa xidmətçi qadınlar gecikdilər, onda Pantaqrue əsgiləri dağıdıb atdı, inəyi ayaqlarından yaxaladı, onun əmcəyindən elə yapışdı ki, inək, onu qurd dağıdırmış kimi böyürməyə başladı.

Gurultuya adamlar yüyürüşüb gəldilər. Güc-bəla ilə inəyi Pantaquelin əlindən aldılar.

Bu hadisədən sonra Qarqantua oğlunun yoğun kəndirlə beşiyə bağlanmasını əmr etdi. Lakin bir dəfə Qarqantuanın bağlı saxladığı ayı zənciri qırdı, uşağın yanına yüyürüb, onun üzünü yalamağa başladı. Bundan qabaq dayələr Pantaquələ yayma yedirmiş, ağzını silməyi unutmuşdular. Bu yayma bulaşığı ayını yoldan çıxarmışdı.

Sizin fikrinizcə Pantaquəl neylədi? O gərildi, kəndiri qırdı, cənab ayını yaxalayıb, cücə kimi parça-parça etdi. Üstündən də elə oradaca ayının otini hələ soyumamış isti-isti yedi.

Oğlunda bu qüvvəti görən Qarqantua uşağın özünə bir ziyan toxunduracağından qorxmağa başladı. Ona görə də Pantaqueli dörd yoğun zəncirlə çarpayığa bağladılar. O zəncirlərdən biri indi də Lya-Roşeldədir. Zəncir oradakı limanda iki böyük qüllənin arasından sallanıb qahr. İkinci zəncir bu saat Lionda, üçüncüsü

Anjerdədir, dördüncü zənciri isə, deyilənə görə İblisi bağlamaq üçün şeytanlar oğurlamışlar. O zaman İblisin qarnı ağrıyır, şeytanlar da bundan özlərinə bir zərər toxunmasından ehtiyat edirmişlər. Beləliklə, Pantaqueli zəncirlə bağladılar. Ondan sonra uşaq öz beşiyində rahatca yatdı.

Bir dəfə Qarqantua bayram münasibətilə dəbdəbəli qonaqlıq verdi: bu qonaqlıqda dayələrin başı elə qarışdı ki, yazıq Pantaqueli tamam yaddan çıxardılar. O neyləsə yaxşıdır? Mehriban dostlar, qulaq asın deyim. Pantaquəl övvələ əlləri ilə zənciri qırmaq istədi. Bunu bacarmadı: zəncir çox bərk idi. O zaman o, ayağı ilə gücü göldikcə elə vurmağa başladı ki, arşın yarımından yoğun olduğuna baxmayaraq, beşiyinin kənarını qırdı. Pantaquəl ayağını bayıra çıxardı, bacarıb döşəməyə çatdırdı, yerindən

qalxıb durdu. Beşik də onunla bərabər qalxıb onun çiyində qaldı. Siz Pantaqruei bu vəziyyətdə görseydiniz, elə güman edərdiniz ki, iri bir dəniz gəmisi şaha qalxaraq otaqda gəzişir.

Pantaqruei rahatca pilləkəni endi və ürəklə qonaqların kefi elədiyi salona girdi. Bax, gülmək buna deyərlər! Pantaqrueilin əlləri sarınmış olduğundan, o süfrənin üzərinə öyilib yeməkləri dişləri ilə götürməyə başladı.

Qarqantua artıq səbir edə bilməyib Pantaqrueilin zəncirdən açılmasına əmr etdi. Pantaqrueilin zəncirlərini açdılar. Bizim qoçaq özünü sərbəst hiss edən kimi nifrət bəslədiyi beşiyi qırıb 1500 xırda parçaya ayırdı. Sonra da rahatca süfrəyə oturdu və doyunca yedi.

II fəsil

PANTAQRUEİLİN PANURQA⁵³ RAST GƏLMƏSİ VƏ ONU ÖZÜNƏ ÖMÜRLÜK DOST SEÇMƏSİ

Pantaqruei günbəgün yox, saatbasaat böyüyürdü. Çox keçmədən onu məktəbə qoydular. O məktəbdə şagirdlərə ox atmağı öyrətdi və cürbəcür başqa əyləncələr təşkil etdi. Bir gün o, qayalıqdan böyük bir tava daşını qopartdı, aparıb çöldə daş sütunlar üzərində bərkitdi. Bayram günləri şagirdlər şəhər kənarına gedir, yastı tava daşının üstünə dırmaşır, orada top-top oynayır, yeyib içir, daşa öz adlarını yazırdılar. Bu tava daşı Puatye yaxınlığında indi də qalır və Dikəldilmiş daş adlanır. Məktəbi qurtarandan sonra Pantaqruei ədəb və kamal öyrənmək üçün başqa şəhərlərə yollandı. O Tuluzada rəqs etməyi və ustalıqla qılinc döyüşü aparmağı öyrəndi. Oranın tələbələri bu işdə çox mahirdirlər. Ancaq o Tuluzada çox qalmadı. Bir gün orada rahiblərlə yola getməyən bir professorun tonqalda yandırıldığını gördü.

Pantaqruei:

– İlahi, məni belə ölümdən saxla, – dedi, – mən qurudulmuş selyodka balığı deyiləm və bu cür qızardılmağı əsla arzu etmirəm.

Ertəsi gün o Tuluzadan çıxıb getdi.

Pantaqruei Monpelyedə tibb fakültəsində oxumaq fikrinə düşdüsə də, doktorların hamısından imalə iyi gəldiyini duydu. O zaman o, hakim olmağa qərar verdi, ancaq baxıb gördü ki, orada dörd hakim var, bunların da üçü bitli, dördüncüsü isə keçəldir.

Anjerdə də onun işi gətirmədi. Orada taun başlandı. Pantaqruei də tələsik şəhərdən çıxıb getməli oldu. Sonra Pantaqruei uzun müddət Burj şəhərində oxudu, axırda Parisə gəldi. Parisdə o, bir neçə ildə öz təhsilini elə müvəffəqiyyətlə başa çatdırdı ki, məşhur bir alim oldu.

Pantaqruei bir dəfə dostları ilə şəhər kənarında gözərkən üzünü adama xoş gələn, lakin bədəninin hər yeri yara, paltar isə tamam cır-cındır olan bir nəfərə rast gəldi, elə bil indicə onu itlər didişdirmişdi.

Pantaqruei uzaqdan onu gören kimi dostlarına:

– Siz o adamı görürsünüzmü? – dedi. – İlk baxışda dilənçiyə oxşayırdısa da, mərc gələrdim ki, o nə avaradır, nə də dilənçi.

Yad adam onların tuşuna gəldikdə, Pantaqruei:

– Mənim dostum, – deyərək üzünü ona tutdu, – xahiş edirəm, dayanın, soruşacağım suallara cavab verin. Siz bundan peşman olmazsınız, çünki mən sizin dərdrinizə dərman etmək istəyirəm. Hər şeydən qabaq mənə deyin görüm siz kimsiniz? Haralısınız? Nə axtarırsınız? Adınız nədir?

Yad adam almanca:

– Yunker, qott geb eyx qlyuk und xeyl, – deyö cavab verdi.⁵⁴

Pantaquael:

– Dostum, – dedi, – mən bu çərən-pərəni başa düşmürəm. Xahiş edirəm ayrı dildə danışsınız.

Yad adam:

– Albarildim qotfano deşmin brin alabo dordio falbrot rinq-vam albaras, – deyö cavab verdi.

Pantaquael öz dostlarından:

– Bir şey başa düşdünüzü? – deyö soruşdu.

Pantaquelin mürəbbisi Epitemon:⁵⁵

– Mənim fikrimcə bu vəhşi dilidir, – dedi. – Bundan şeytanın da başı çıxmaz.

Pantaquael yad adama:

– Əzizim, dedi, – bəlkə bu divarlar sizi başa düşür, ancaq biz sizin sözlərinizdən heç nə başa düşmürük.

Yad adam bunun cavabında:

– Lord, gefit tolb be sua virtus be intellicens,⁵⁶ – deyö səsləndi. Epitemon yad adamdan soruşdu.

– Dostum, siz nə dildə danışırırsınız: bu adam dilidir, yoxsa meymun?

Yad adam belə cavab verdi:

– İona andie, quasa, qousi etan, bexorda erremedio⁵⁷.

Pantaquael:

– Eh, – dedi, – sizinlə danışmaq olmayacaq. Məgər siz heç fransızca bilmirsiniz?

Yad adam:

– Bu da söz oldu! – deyö səsləndi. – Necə ola bilər ki, fransızca bilməyim, Bu mənim ana dilimdir! Allaha şükür, mən Fransada anadan olmuşam və burada böyümüşəm.

Pantaquael:

– Belə olduqda, – dedi, – bizə danışın görək sizin adınız nədir və siz hara gedirsiniz? Vallah siz mənim elə xoşuma gəlirsiniz ki, deyəsən, siz də bunu arzu etsəniz, bundan sonra bir daha ayrılmırıq.

Yad adam:

– Cənab, mənim adım Panurqdur, – dedi. – Bu saat Türkiyədən gəlirəm. Türklər uzun müddət məni əsir saxladılar. Siz məni özünüzlə aparmaq istəsəniz, mən hara desəniz həvəslə gedərəm, asudə vaxtınızda başıma gələn fəlakətləri sizə nağıl edərdəm. Ancaq indi mənə yemək lazımdır: mənim dişlərim şaq-qıldayır, qarnım boşdur, boğazım qurumuşdur, iştaham da qurd iştahası kimidir. Siz məni işdə sınamaq istəyirsinizsə, qabaqca buyurun məni lazımınca yedirsinlər.

Pantaquael Panurqun evə aparılmasını və nahardan qalanlardan onu doyunca yemək verilməsini əmr etdi.

Əmr yerinə yetirildi. Panurq partlayana kimi yedi, sonra da toyuqlar yatan vaxtı uzanıb yatdı. Ertəsi gün ancaq nahar vaxtı oyanı, çarpayıdan atılıb üç sıçrayışda yenidən süfrə başında oldu.

III fəsil

PANURQUN TÜRK ƏSİRLİYİNDƏN QAÇMASINI NAĞİL ETMƏSİ

Nahar zamanı Panurq ara vermədən yeyib – içirdi, axı o ac pişik kimi arıq idi.

Kim isə ona:

– Əzizim, – dedi, – belə görürəm sən yaxşıca içənsən.

Panurq:

– Lənət sənə şeytan, – deyə cavab verdi, – yoxsa elə bilirdin ki, mən alacəhrə kimi damcı-damcı içəcək, ancaq quyruğum oxşanılanda yem qəbul edəcəyəm? Yox, əzizim, mən elələrdəndən deyiləm. Mən nə qədər çox içsəm, bir o qədər içmək istəyirəm. Mənim təbiətim belədir.

Qonaqlar gülüşdülər.

Pantaqrueel:

– Əzizim Panurq, – dedi, – türk əsirliyindən qaçmağa nə cür müvəffəq olduğunuzu bizə nağil edin.

Panurq:

– Baş üstə, cənab, – dedi, – Mən həqiqəti olduğu kimi sizə nağil edəcəyəm. Bircə kəlmə də yalan desəm Allah məni vursun. Bu quldur türklər məndən qızartma hazırlamağa qərar vermişdilər. Yağlı olum deyə məni piyləyib şişə çəkдилər, odda qızartmağa başladılar. Mən həyatımla tamam vidalaşmaq üzrə idim ki, birdən aşpazımın mürğülədiyini gördüm. Onda dişimlə buxarıdan bir kösöv götürüb, mənə əzab verən adamın dizinə atdım. Başqa bir kösövü də küləş döşəməyə soxdum. Küləş alovlandı, yataq yandı. Yataqdan döşəməyə od düşdü, otaq tamam tüstü ilə doldu. Dizləri yanmış aşpaz kürsüdən sıçradı, pəncərəyə yüyürüb səsi gəldikcə bağırmağa başladı:

– Dal barot! Dal barot!

Bizim dilimizdə bu: “Yanğın! Yanğın!” deməkdir.

Sonra aşpaz mənim kəndirlərimi kəsib, qapıya atıldı. Lakin bu zaman ev sahibi paşa onu yaxaladı. Paşa şişi məndən siyirdi, vurub aşpaz ağanı yerə sərdi.

Şişi məndən siyirdikdə yerə yıxıldım, ora-buram əzildisə də, çox incitmədi. Bədənimə çəkilən piy məni yoğunlatmışdı, odur ki, zərbə mənə az kar etdi.

Güclə ayağa qalxmışdım ki, təzədən bəlaya düşdüm. Paşa evinin alov içində yandığını gördükdə bütün şeytanlara yalvardı, iblisin özünü köməyə çağırmağa başladı. Burda mən doğrudan qorxdum. İblis gəlsə mənim işim bitmiş olacaqdı. Axı mən yarı qızardılmış, boğazıma qədər də əla piyə çəkilmişdim. Şeytanların isə piyə yaman düşkün olduqları hamıya bəllidir.

Xoşbəxtlikdən iblis gəlib çıxmadı. Paşa ümitsizlik içində özünü öldürməyə, mənim şişimi ürəyinə basmağa qərar verdi. Paşa şişi sinəsinə dirədi, lakin şiş küt olduğundan mənim paşamı deşmək istəmirdi. Paşa gücü gəldikcə basır, ancaq bundan bir şey çıxmırdı. O zaman ona yanaşdım, belə dedim:

– Cənab basurman, siz boş yerə vaxtınızı itirirsiniz. Bu şişlə deşilmək mümkün deyildir. İstəyirsiniz mən bir dəqiqədə sizi öldürüm, özü də elə ki, heç ruhunuzun da xəbəri olmasın. İnanın

ki, mən çoxlarını belə öldürmüşəm, onlar da özlərini çox yaxşı hiss ediblər.

Paşa:

– Dostum, – dedi, – lütfən mənə öldür, amma tez ol. Mükafat olaraq mənə qiymətli şalvarımı götürə bilərsən. Şalvarın cibində altı yüz qızıl, bir neçə dənə də xalis brilyant tapacaqsan.

Epitemon Panurqdan:

– Bəs o brilyantlar indi haradadır? – deyə soruşdu.

Panurq köksünü ötürərək:

– Eh, – dedi, – o brilyantlar indi yəqin ki, çox uzaqlardadır. Bir sözlə bildirki qarın olduğu yerdə. Nə dediyimi başa düşürsünüz mü.

Pantaquiel:

– Xahiş edirəm, – dedi, – nağlınızı bitirir. Bəs siz paşanı necə gəbərtirsiniz?

Panurq:

– Vallah, – dedi, – mən bir kölmə də quraşdırmıram. Mən onun əllərini bağladım, şişə keçirdim, qurudulmuş selyodka kimi odda qızartmağa başladım. Sonra onun pul kisəsini və divardan asılmış cidasını götürdüm, evdən bayıra atıldım. Ah, bilsəydiniz, yanıq çiynim necə ağrıyırdı.

Küçə adamla dolu idi. Hamı su dolu çəllək, vedrə və qazanlarla yanğına yüyürdü. Türklər mənə yarı qızardılmış olduğumu görüb halıma acıdılar və qablarındakı suyun hamısını mənə üstümə tökdülər. Bu mənə çox xoşuma gəldi. Su mənə əhvalımı yaxşılaşdırdı. Ümumiyyətlə sadə türklər yaxşı adamlardır. Onlar mənə yemək verdilər, mənə heç bir zərər yetirmədilər. Ancaq yaramaz bir türk balası bədənime çəkilen piyi dartışdırmaq istəyirdi. Lakin mən o ədəbsizin əlinə elə vurdum ki, həmin saat qaçmağa üz qoydu.

Türklər mənə əlləşirkən, od qonşu evlərə keçdi. Alov bütün məhəlləni ağzına aldı. Türklər gördülər ki, iş xarəbdır, hər kəs öz evinə yüyürdü, mən də şəhər darvazasına tərəf yollandım. Ancaq yenəcə çölə çıxmışdım ki, şəhərdən irili, xırdalı altı

yüz, yox – min üç yüz on bir, bəlkə daha çox it sıçradı. İtlər mənə qızardılmış ətimin iyini alıb düz mənə üstümə tökülüşdülər; ziriklik göstərməsəydim itlər, söz yox, mənə dağıdardılar. O, dəqiqə piyim yadıma düşdü, onu it yatağının lap ortasına atmağa başladım. İtlər piy parçalarının üstünə atılıb mənə yaxamı buraxdılar. Əlbəttə mən də onları buraxdım. Beləliklə mən şən və şad bir halda azadlığa çıxdım. Yaşasın şiş qızartması!

IV fəsil

PANURQUN XASİYYƏT VƏ ADƏTLƏRİ

Panurq orta boylu, nə çox hündür, nə də çox alçaq idi. Onun əyri burnu xalis ülgüç sapını andırırdı. Onun otuz beş yaşı vardı, ancaq buna baxmayaraq Panurq bütün Parisdə ən yaman şulucqu və gözəyən bir adam idi. Həmişə fikrindən bir dəcəllik keçərdi. Xüsusilə o gözətçi və növbətçiləri ələ salmaqdan ləzzət alırdı.

Bir də göürdün ki, bir axşam beş-altı oğlanı başına yığır, onları içirib yol ayrıcına aparırdı. Gəlib burda gözətçi dəstəsini gözləyirdilər. Panurq gözətçilərin nə vaxt gəlib çıxacağını qabaqcadan bilirdi. O bunu necə edirdi? Çox sadə. Qılıncını daş döşəməyə qoyub, qulağını ona dayayırdı, dinləyirdi. Qılınc cingildəsə – deməli gözətçilər yaxın bir yerdədirlər. O zaman oğlanlar ağır bir arabanı qapıb, gücləri gəldikcə silkələyərək küçə ilə başısağa düz gözətçilərin üstünə buraxırdılar. Gözətçilər donuz kimi palçığa yuvarlanırdılar, bizim dəcəllərə də elə bu lazım idi. İşini gördün əkil. İndi qoy istədikləri qədər axtarsınlar!

Bəzən belə də olurdu. Panurq bir qədər barıt əldə edir, onu gözətçilərin keçəcəyi yola səpirdi. Gözətçilər ora çatanda Panurq barıtı yandırır. Dəstə dəhşət içində kənara atılır, odda qıvrılaraq onların ayaqlarını yandıra-yandıra arxalarınca cumurdu. Bu da Panurqa yaman ləzzət verirdi.

Panurq din alimlərini də xoşlamırdı. Onlara göz verər, işıq verməzdi. Gah onların papaqlarına peyin atar, gah da cübbələrini nə tülkü quyruğu bağlardı.

Onun qaftasında hər cür yava şeylərlə doldurulmuş iyirmi altı böyük və kiçik cib var idi. Onun bir cibində bir şüşə qurğusun suyu və adamların pul kisəsini kəsmək üçün iti bıçaq olardı. O birində yoldan ötənlərə atmaq üçün ayı pəncəsi başı olardı. Üçüncüdə-qov, çaxmaq və yandırıcı şüşə olardı. Bəzən kilsədə ürəkdən ibadətlə məşğul olan birisini görəndə yandırıcı şüşəsindən xəlvətə ona od salardı. O adam dua-muanı yadından çıxarıb kilsədə özünü ora-bura vurardı, Panurq da şüşəsini gizlədər, ona heç dərli yoxmuş kimi fəğır-fəğır dayanıb baxardı.

Bir dəfə Panurq mənə həmişəkəndən çox dinnməz-söyləməz göründü.

Onun pulsuz olduğunu güman edib soruşdum:

– Panurq, deyəsən siz xəstəsiniz! Yəqin ki, cib vərəminə tutulmuşsunuz? İstəyirsiniz, alın, mənəim altı su yarım pulum vardır, özüm də onları xəreləməyə yer tapmıram.

Panurq:

– Pul nədir ki, – dedi. – Bu yaxınlarda mənəim istədiyim qədər pulum olacaqdır. Dəmiri çəkən maqnit kimi pulu özünə çəkən tilsimli bir daşa malik olduğumu məgər bilmirsinizmi? Deyin görüm siz günahlarımızın bağışlanması haqqında qəbz istəyirsinizmi?

Mən:

– Vallah, – dedim, – nə isə öz günahlarım üçün yalvarmaq-yaxarmaq niyyətində deyiləm. Ancaq orası var ki, qəbz bir denyeden⁸⁸ baha olmasa alardım, buyurun gedək.

Panurq:

– Elə isə, mənə bir denye borc verin, mən hazırım, – dedi.

Biz müqəddəs Hervasi kilsəsinə yollandıq, ilk rast gələn rahibdən ən ucuz bir günah bağışlanması qəbzini aldım. Panurq isə rahiblərin hamısından qəbz satın alırdı, bir azdan sonra o bir yığın qəbz yiyəsi oldu.

Sonra biz Moryəm-ana kilsəsinə, daha sonra müqəddəs İoann kilsəsinə, oradan da müqəddəs Antoni kilsəsinə və günahların bağışlanması haqqında qəbz satılan bütün başqa kilsələrə getdik. Mən daha heç bir şey almırdım, Panurq isə bütün məqbərələrə təzim edir və bir-birinin dalınca qəbz alırdı.

Qayıdanbaş Panurq mənə bir meyxaşaya çəkdi və orada mənə ağzına qədər pulla dolu on iki kisə göstərdi.

Mən heyətlə:

– Aman Allah, – dedim. – Panurq, bu qədər sərvəti haradan olə keçirdiniz?

Panurq:

– Bu sərvət mənə rahib ağalardan keçdi, – dedi. – Mən sizə bir azdan sonra bir yığın pulum olacaq demədimmi? Görmədinizmi, mən hər dəfə kilsədə pul dövrəsinə bir denye atırdım?

Mən:

– Yox, görmədim, – dedim.

Panurq gülərək:

– Elə məsələ də ondadır, – dedi. – Mən bu işi elə ustalılıqla edirdim ki, qəbz satan dövrəyə iri pul atdığımı güman edirdi.

Buna görə də mən o biri əlimlə, pulun artığını alırammış kimi istədiyim qədər, bir, iki, üç düjün denye pul götürürdüm. Bütün kilsələrdə belə edirdim.

Mən:

– Ancaq, əzizim Panurq, – dedim, – belə çıxır ki, siz adi bir oğrusunuz?

Panurq güldü:

– Necə deyim! Bəlkə siz rahiblərin bu pulu namusla qazandıqlarını zənn edirsiniz? Heç də elə deyil.

Panurq:

– Bundan başqa, mənim rahiblərlə xüsusi hesabım var, – deyər əlavə etdi. – Yəqin siz, bir zaman mənim papa Siksti⁵⁹ bəd xasiyyət şişdən müalicə etdiyimi bilmirsiniz. Bu şiş ömür boyunca papaya əzab verib onu az qala şikəst edəcəkdi. Bu müalicənin əvəzində mükafat olaraq papa öz kilsə xəzinəsindən mənə ildə min beş yüz frank pensiya təyin etdi. İndi mən bu pensiyayı öz əlimlə ödəyirəm. İstəyirsiniz inanm, istəyirsiniz inanmayın, ancaq bu pullar mənə çox-çox görək olacaqdır.

V fəsil

BİR NƏFƏR İNGİLİSİN PANTAQRUELI DİSPUTA DƏVƏT ETMƏSİ

Günlərin bir günündə Pantaqrueel öz biliyini yoxlamaq istədi. O ən mübahisəli elmi məsələlərə dair tezislərinin bütün yol ayrıcılarında asılmasını ömr etdi. Pantaqrueel bununla şəhərin alim və filosoflarının hamısını disputa⁶⁰ çağırırdı.

Birinci disput Dü Ferr küçəsində oldu. Pantaqrueel bütün dekanların⁶¹, magistrlərin⁶² və natiqlərin əleyhinə çıxış etdi. Onların hamısına üstün gəldi.

İkinci disputu Sorbonnada⁶³ ilahiyyatçılara qarşı düzəldilər. Bu disput altı həftə çəkdi, kralın saray adamları, bütün dəftərxana rəisləri, müşavirlər, hesabdarlar, katiblər, həmçinin şəhərin ağsaqqalları, həkimlər və keşişlər disputda iştirak edirdilər. Həm

də onların çoxu mahir mübahisəçi və savadlı adamlardı. Lakin onların bütün söz güləşdirmələrinə və çəkişmələrinə baxmayaraq, Pantaqrueel oradakıların hamısına üstün gəldi, özünün yanında onların xalis zırrama olduqlarını sübut etdi.

Bundan sonra bütün şəhər Pantaqrueelin qərībə elmindən danışmağa başladı. Hətta paltaryuyan, aşpaz, qabyuyan qadınlar belə, onu barmaqla göstərər bir-birinə:

– Baxın, o tərifi adam budur! – deyər pıçıldaşırdılar.

Elə həmin günlərdə Pantaqrueelin misilsiz elminin geniş yayılmış şöhrətindən xəbər tutan Toumast⁶⁴ adlı bir alim, Pantaqrueelin qazandığı ada layiq olub-olmadığını yoxlamaq üçün İngiltərədən onunla görüşməyə gəldi. Pantaqrueeli gördükdə Toumast onun qeyri-adi boyuna heyret etdi. Lakin tezliklə özünü ələ alıb aşağıdakı nitqi söylədi:

– Cənab, sizin misli görünməmiş alimliyinizin xəbəri İngiltərə sahillərinə də gəlib çatmışdır. O zamandan bəri heç bir ingilis alimi rahat yata bilmir. Onların hamısı yeni elm dəryası olan sizi görməyə can atır, sizin dərin alimliyinizdən dərs almaq istəyir. Mən də sizin qərībə biliyinizdən xəbər tutub, vətənimizi tərk etdim, bəzi dolaşır məsələlər haqqında sizinlə söhbət etməyə gəldim. Siz həmin məsələləri həll edə bilsəniz, o zaman mən özüm də, bütün nəslimiz də həmişəlik sizin sədaqətli qulunuz olacağıq. Bir sözlə, – Toumast nitqinə davam etdi, – mən sizi böyük bir disputa dəvət edirəm; disputda bu şəhərin bütün alimləri iştirak etməlidir. Mən disputu belə təşkil etmək istəyirəm. Bir-birimizə cavab verərkən, buradakı əlləmələrin elədiyini kimi

uzun nitqlər deməyə. Habelə deklamasiya ilə məşğul olmayaq, mübahisədə müxtəlif rəqəmlər işlətməyə. Biz bir kəlmə söz danışmayaq. Axı bizim müzakirə edəcəyimiz məsələlər o qədər çətindir ki, onsuz da onları heç bir sözlə ifadə etmək mümkün deyildir. Biz fikrimizi işarə ilə izah edək. Bizim disputumuz üçün bu ən yaxşı üsuldur. İndi, cənabınızın buna meyli varsa, sabah səhər saat yeddidə böyük Navara salonunda⁶⁵ görüşək.

Pantaquael:

– Cənab, – deyər cavab verdi, – gücüm çatan qədər sizin xahişinizi məmnuniyyətlə yerinə yetirərəm. Əslində gərək mən sizdən dərs alam, nəinki siz məndən, ancaq bir halda ki, siz buna razı deyilsiniz, məsələni birlikdə müzakirə edib şübhələrimizi həll edirik. Mən də sizin buyurduğunuz kimi sözlə deyil, işarə ilə mətləbi başa salmağa ürəkdən şadam. Heç olmasa başqaları bizi başa düşməz, mənasız alqışlarla bizə mane olmazlar. Deməli, sabah mən disputa gəlirəm. Ancaq sizdən bir xahişim var: boş yerə höcət çəkməyə, hay-küy salmayaq. Axı, biz adamların bizi bəyənməsinə çalışmırıq; özümüzə həqiqəti aydınlaşdırmaq istəyirik.

Toumast:

– Cənab, – dedi, – lütf edib razılıq verdiyiniz üçün sizə təşəkkür edirəm. Sağlıqla qalın!

Pantaquael:

– Siz də sağlıqla qalın! – deyər cavab verdi.

Bu gerçək əhvalatı oxuyan sizlər, Pantaquellə Toumastın həmin gecəni necə həyəcanla keçirdiyini təsəvvür edə bilməzsiniz. Bunu heç olmasa ondan bilmək olar ki, Toumast düşdüyü mehmanxananın qarışığı ilə söhbətində bütün gecəni qızdırmalı kimi titrədiyini boynuna almışdı.

Toumast demişdi:

– Mənə elə gəlir ki, Pantaquael mənim boğazımdan yapışıb. Zəhmət çəkib mənə bir az soyuq su verin, heç olmazsa bir qədər özümə gəlirəm.

Pantaquellə gəldikdə o bütün gecəni kitablarla o qədər əlləşdi ki, axırda Panurq ona dedi:

– Cənab, atın kitabları, gedin yatın. Vallah bu məşğələlər sizə qızdırma gətirər. Bir qədər şərab için, sağlığınıza yaxşıca yatın. Arxayın olun: sabah mən özüm o əlləmə ilə mübahisə edəcəm, onun başına yaxşıca ip salacağam.

Pantaquael:

– Siz nə danışsınız, Panurq, mənim dostum, – dedi. – Axı Toumast alim adamdır. Siz ona necə üstün gələ bilərsiniz?

Panurq:

– O mənim öz işimdir, – dedi. – Siz arxayın olun ki, mən o lovğanın öhdəsindən gələcəyəm; hörmətli adamların qabağında onun xoruzunu qoltuğuna verəcəyəm.

Panurq bütün gecəni pajlarla o qədər qumar oynadı ki, şalvarının ilmə-düymələrinin hamısını uduzdu. Səhər açıldıqda o Pantaqueli oyatdı; onlar birlikdə Navara salonuna disputa yollandılar.

VI fəsil

PANURQUN İNGİLİS ALİMİNİ RÜSVAY ETMƏSİ

Bütün Paris disputa yığılmışdı.

Parislilər deyirdilər:

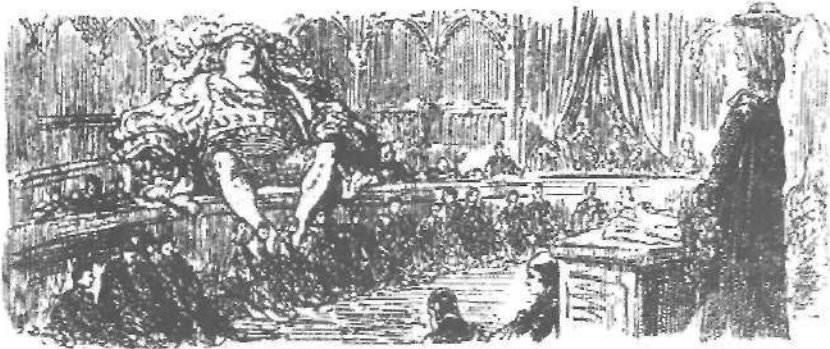
– Bu dəfə Pantaquael də öz payını alacaqdır. Onun indiyə kimi üstün gəlməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Toumast hərifdir. O hər bir suala cavab verməyi bacarar. Görək qələbə kimin olacaq.

Pantaquellə Panurq salona girdikdə bütün oradakı cızma-qaraçılar, magistrələr və məktəblilər, adətləri üzrə, bərkdən əl çalmağa başladılar.

Pantaquael gur səslə:

– Sakit, şeytan uşağı! – deyər bağırdı. – Gurultu salsanız sizin səfeh başlarınızı qoparacağam!

Bu sözləri eşitdikdə hamı təəccübdən ağızını ayırdı. Heç kəs öskürməyə belə cəsarət etmədi.

O zaman Panurq irəli çıxdı, ingilissə müraciətlə:

– Hörmətli cənab! – dedi. – Siz buraya nə üçün gəlmisiniz – bizimlə mübahisə etməyə, yoxsa mənim ağam Pantaqueldən əsil hikmət dərsi almağa?

Toumast cavab verdi:

– Hörmətli cənab, mən boş yerə heç kəslə mübahisə etmək fikrində deyiləm. Mən müxtəlif şübhəli məsələlər barəsində sual verib cavab almaq istəyirəm.

Panurq:

– Belə olduqda, mən, öz ağam Pantaquelin sadə bir şagirdi kimi sizin bütün şübhələrinizi həll etməyi öhdəmə götürürəm, – dedi. – Biz işlə məşğul olduğca qoy cənab Pantaquiel sədrlik etsin. Siz buna razısınız mı?

Toumast:

– Tamamilə, – deyə cavab verdi. – Di gəlin başlayaq.

Dərin bir sükut içində ingilis əlini havaya qaldırdı və barmaqlarını bükdü. Sonra o barmaqlarını açdı, bərkdən əl vurdu, Panurqa bir şey üçün yalvarmış kimi, əllərini qabağa uzatdı.

Panurq bunun cavabında baş barmağını burnuna soxdu, yerdə qalan barmaqlarını yellətdi.

İngilis:

– Əgər siz... – deyə dilləndi.

Panurq:

– Bağışlayın, – deyə onun sözünü kəsdi, – danışmayın, cənab.

O zaman ingilis belə bir işarə etdi: barmaqlarını yumruq şəklində sıxdı, sol əlini qaldırdı, sonra sağ əlinin baş barmağını sol çəçələ barmağının üstünə qoydu.

Panurq buna heç təəccüb etmədi. O cibindən bir parça öküz qabırğası və iki xırda ağac parçası çıxartdı. Ağacları barmaqları ilə sıxdı, ingilissə sevincək baxa-baxa, onları saqqıldatmağa başladı.

Parisililər elə güman etdilər ki, Panurq çaxçaxla beləcə gurultu salan Breton cüzamlılarını yamsılayır⁶⁶. Bəlkə Panurq bununla ingilisin cüzamlı olduğuna işarə edirdi?

Ancaq ingilis bundan zərərə qədər də qorxmadı. O yumruqlarını sıxaraq Panurqun düz üzünə tutdu, yumruqlarını bir-birinə taqqıldatdı.

Panurq, heç bir söz demədən əlini yumruq kimi yığdı və aradan baş barmağını çıxarıb ingilissə göstərdi. İngilis bundan ölü kimi ağardı. Balıq üzgəcini tərpedən kimi barmaqlarını tərpetməyə başladı.

Onda Panurq bərkdən əl vurdu, barmaqlarına üfördü, diqqətlə ingilissə baxaraq çənəsini irəli verdi.

Parisililər bu işarələrdən baş çıxara bilmirdilərsə də, Panurqun bununla ingilisdən: – “Hə, buna sözü-nüz nədir?” – deyə soruşduğunu başa düşdülər.

Doğrudan da Toumast bərk tər-ləyib dərinə fikrə getdi. Nəhayət o, nə işə fikirləşib tapdı, barmaqlarını bir-birinə ilişdirdi, bu vəziyyətdə iki əlini yuxarı qaldırdı.

Bunun cavabında Panurq baş barmağını çənəsinə tutub dişlərini ucadan saqqıldatmağa başladı.

Toumast bərk həyəcan içində öz yerindən sıçradı. Tər onun alınından

dolu kimi tökülür, gözləri axırdı. O sağ əlini yuxarı qaldırdı, barmaqlarını бүkdü, sol əlini döşünə qoyub, yalvarıcı nəzərlərlə Panurqa baxdı.

Panurq bunun cavabında öz balağından yapışdı, gücü gəldikcə ingilisin qabağında silkələməyə başladı.

Onda Toumast ordunu şişirdi, elə bil ki, o qovuş qayıрмаğa hazırlaşdı.

Buna qarşı Panurq ağızını bir az da açdı, əlini ağızına vurdu. Dərindən bəm səs eşidildi.

Toumast:

– Aha, – dedi, – başa düşürəm. Bəs buna nə deyəcəksiniz?

O, dilini çıxarıb can verən keçi kimi gözlərini bərəltdi.

Onda Panurq şəhadət barmaqlarını ağızına soxdu, ağızını qulaqlarının dibinə kimi çəkib ayırdı. Sonra baş barmaqları ilə göz qapağını bərk basdı və Toumasta eybəcər bir sifət göstərdi.

Buna cavab olaraq Toumast papağını başından götürdü, nəzakətlə Panurqa təşəkkür etdi, sonra yığıncağa müraciət edərək dedi:

– Möhtərəm cənablar, sizin aranızda misilsiz bir xəzinə var: bu xəzinə – şöhrəti, məni İngiltərədən buraya gətirən, cənab Pantaqueldir. Boynuma alıram ki, indiyə kimi adamlar onun dərin alimliyindən danışanda, onların həddindən artıq böyüdüb mübaliğəyə yol verdiklərini güman edirdim. Ancaq indi mən görürəm ki, cənab Pantaquelin xidmətlərini böyütmək deyil, əksinə kiçiltmişlər. Elə bu saat onun şagirdi, dolaşq mətləblər barəsindəki suallarımın hamısına elə tutarlı cavablar verdi, elə dərin bir hikmət göstərdi ki, məni tamamilə heyran etdi. Bu işi eləyən şagird isə, o zaman onun müəllimi, cənab Pantaquelin özü mənə nələr başa sala bilərdi? Yəqin ki, onun alimliyi heç bir təsvirə gəlməz. Vaxtı gələndə mən bizim disputumuza dair böyük bir kitab yazacağam. Siz o kitabdən bu gün burada necə mühüm məsələləri müzakirə etdiyimizi öyrənərsiniz. Hələlik mənə göstərdiyiniz hörmət üçün təşəkkür edirəm və bununla sözümlü qurtarıram.

Disputdan sonra Pantaquiel təntənəli ziyafət düzəltdi, Toumasti yaxşıca qonaq elədi. Bircə biləydiniz ki, o gün problemlər

necə partapartla açılır, şüşələr nə sayaq əldən ələ keçir, qonaqlar da necə: “Ey paj, gətir, şüşənin ağzını aç, doldur şeytan oğlu, doldur” – deyə çağırırdılar.

Disputda işlədilon işarələrə gəldikdə mən, əlbəttə, onların mənasını sizə başa sala bilərdim. Ancaq deyirlər ki, Toumast Londonda bu barədə böyük bir kitab çap etdirir. O kitab çıxdıqdan sonra, özünü onu oxuyar, bunların hamısı ilə ətraflı tanış olarsınız. O vaxta kimi mən sussam, daha yaxşıdır.

VII fəsil

PANURQUN EVLƏNMƏK FİKRİNƏ DÜŞMƏSİ

Ertəsi günü Panurq ala-bəzək geyinmiş halda Pantaquelin yanına gəldi.

Pantaquiel:

– Bu nə deməkdir, Panurq, niyə belə bəzənibsiniz? – deyə soruşdu.

Panurq:

– Şeytan böyrümü deşir, – dedi. – Mən evlənmək istəyirəm.

Pantaquiel:

– Allah xeyir versin! – deyə qeyd etdi. – Bu məni sevindirir, ancaq doğrusu çox elə yox, şadlığımdan başımı tamam itirmək dərəcəsinə gəlmirəm.

Panurq:

– Elə məsələ də ondadır, – dedi. – Hələ məlum deyildir, mənə necə arvad qismət olacaq. Xoş təbiət olsa, çox yaxşıdır. Əgər olmasa? O zaman nə mən edəcəyəm?

Pantaquiel:

– Bu barədə ətraflı düşünmək lazımdır, – dedi.

Panurq:

– Siz mənə nə məsləhət görürsünüz? – deyə soruşdu.

Pantaquiel:

– Evlənməyi möhkəm qərara alıbsınızsa, sizi bu fikirdən dəşdirməyə faydasızdır, – dedi.

Panurq:

– Çox yaxşı, – dedi. – Ancaq mən sizin məsləhətiniz olmadan evlənmək istəməzdim.

Pantaquiel:

– Mən razıyam, – dedi, – məsləhət görürəm, evlənin.

Panurq:

– Hərgah, mənim üçün evlənməməyimin daha yaxşı olacağını güman edirsinizsə, evlənmərəm, – dedi.

Pantaquiel:

– Elə isə evlənməyin.

Panurq:

– Yaxşı, – dedi. – Ancaq necə olur ki, siz mənim ömürlük arvadsız qalmağımı istəyirsiniz? Axı, yalqız adam heç vaxt evlilər qədər xoşbəxt olmur.

Pantaquiel:

– Elə isə, Allah xatirinə evlənin, – deyə cavab verdi.

Panurq:

– Bəs mənim arvadım pis çıxsa? – deyə soruşdu. – Axı, onda mən dünyanın ən bədbəxt adamı olaram!

Pantaquiel:

– Elə isə evlənməyin, – dedi.

Panurq:

– Özüm üçün bir namuslu qadın seçsəm necə? – deyə xəbər aldı.

Pantaquiel:

– Onda, əlbəttə evlənin, – dedi.

Panurq:

– Ancaq mən eşitmişəm ki, bütün namuslu qadınlar öz kişilərini kötəkləyirlər. Əgər birdən o da mənə döysə? Bu lap ağ olar ki, – dedi.

Pantaquiel:

– Bəs elə isə evlənməyin, – deyə cavab verdi.

Panurq:

– Yaxşı, – dedi, – birdən mən xəstələndim? Onda mənə kim baxacaq? Yox, arvadsız mənim üçün çətin keçər. İt kimi batıb gedərsən, heç kəs də sənə kömək etməz.

Pantaquiel:

– Elə isə, siz allah, evlənin, – dedi.

Panurq:

– Mənim ağam, – dedi. – Sizi başa düşmək olmur. Həm “evlənin” deyirsiniz, həm də “evlənməyin”.

Pantaquiel:

– Axı, sizin suallarınızda o qədər “hərgah”, “əgər” var ki, – dedi, – mən sizə heç bir əməlli-başlı məsləhət verə bilmirəm. Məsələnin hamısı sizin nə cür arvad seçəcəyinizdən asılıdır. O yaxşı qadın olarsa, evlənin, Allah xeyir versin. Evlənmək – yaxşı işdir.

Panurq:

– Ola bilər, – dedi, – ola bilər. Ancaq indi, doğrusu, danışqlarımızı heç eşitmirəm də. Acın imanı olmaz. Axı, yarım saatdan sonra nahardır. Mən indidən acından fəryad qoparmağa hazırım. Rahib Jan, gedək nahara! Keçmiş zamanlarda rahiblərlə kano-niklərdən⁶⁷ başqa az adamlara nahar etmək müyəssər olurdu. Həm də onlar üçün başqa görüləcək bir iş yox idi; onlar üçün hər gün bayram idi. Rahib Jan, bütün bunlar sənə yaxşı məlumdur.

Gedək, dostum, səni şeytanlara and verirəm, gedək. Mənim qarnım acından it kimi hürür. Onu sakit etmək üçün ağzımı yavanlıqla tıxayaq. Mən bilirəm, sən qatı və yağlı şorbanı sevirsən, ancaq mən bir parça yaxşı cütçü ilə süd yavanlığını üstün tuturam.

Jan:

– Aha, mən səni başa düşürəm, – dedi. – Sən indi monastır dilində danışsən. Axı rahiblər “cütçü” deyəndə vaxtilə yer şumlayanda cütə qoşduqları öküzü nəzərdə tuturlar. Belə bir “cütçüdən” bütün bir abbatlıq üçün yaxşı yemək bişirmək olar. Mən sənə deməliyəm ki, bizim abbatlıqlarda hələ köhnə qaydaya əməl olunur, hər dəfə ibadətdən qabaq məbədə, daha sadə sözlə, monastır mətbəxinə baş çəkirik. Mətbəxdə aşpazlara yalvarırıq ki, qazanın altında tez ocaq qalayıb, mal ətinə qaynatsınlar. Axı rahibin birinci qayğısı yaxşı yeməkdir. Rahib elə kefi istədiyi kimi yemək üçün yaşayır. Gedək, Panurq!

Panurq:

– Hə, indi mən sənənin zatına bələd oldum, ay köhnə monastır bici! – deyə səsləndi. – Gedək mətbəxə, görək nahar nə haldadır. Ağalar, sağlıqla qalın. Gedək!

VIII fəsil

PANURQUN PANZULU⁶⁸ FALÇI ARVADLA MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Nahardan sonra Pantaquiel Panurqu öz yanına çağıraraq dedi:

– Mən götürürəm ki, Panurq, siz hələ də evlənim, evlənməyim, deyə tərəddüd edirsiniz. Qulaq asın, sizin üçün nə fikirləşmişəm. Deyirlər ki, bu yaxınlıqda Panzuda gələcəyi qabaqcadan xəbər verən, cürbəcür ağıllı məsləhətlər görən bir qoca falçı arvad yaşayır. Epitemonu özünüzlə götürüb onun yanına gedin. Görək o sizə nə məsləhət verəcəkdir.

Ertəsi günü Panurq ilə Epitemon yola düşdülər. Onların səfəri üç gün çəkdi. Dördüncü günü falçı arvadın evini onlara göstərdilər. Qarı dağın başında, hisli bir daxmada yaşayırdı. Daxma-

nin üstü küləşlə örtülmüşdü. Yuxarisında da hündür, qollu-bu-
daqlı bir ağcaqayın öz yarpaqlarını xışıldadırdı.

Dostlar qapını itələyib daxmaya girdilər.

Ocağın yanında kirli, cır-cındır geyinmiş kaftar bir qarı otur-
muşdu.

Epitemon:

– Pah! – deyə səsləndi, – vallah bu qarı xalis ovsunçudur.

Qarı doğrudan da ovsunçuya bənzəyirdi. Beli çoxdan bükül-
müş, gözləri sulanmışdı; ağzında dişi belə qalmamışdı... Qarı
ocağın qabağında oturub, köhnə öküz sümüyündən şorba bişirirdi.

Epitemon:

– Lənət sənə şeytan, – dedi. – Axı biz ondan heç bir cavab
qopara bilməyəcəyik, çünki ən vacib şey yadımızdan çıxıb.

Panurq:

– Mən onun qeydinə qalmışam, – dedi, – mənim ov çantamda
bir az ehtiyatım var.

Panurq bu sözləri deyib qarına baş əydi, ona altı qaxac dil, iri
bir qab südlüsiyiq, bir şüşə şərab, bir də təzə qızıl dolu kisə verdi.

Sonra o öz işini qarına nağıl etdi, evlənilib-evlənməmək barə-
sində öz məsləhətini bildirməsini nəzakətlə xahiş etdi.

Qarı bir müddət susdu. Dişsiz ağzı ilə gövsəyə-gövsəyə
fikrə getdi. Sonra ağzı üstə çevrilmiş daqqanın üstündə oturdu,
əlində üç donə köhnə iy götürdü, iyləri əlində fırlatdı, uclarını
yoxlayıb onların ən itisini seçdi. Bu iyi əlində sıxdı, o biri iki iyi
isə köhnə həvəngə atdı.

Qarı sonra cəhrəni götürüb çarxı doqquz dəfə fırlatdı. Sonra
da çarxı əlindən buraxıb, onun fırlanmasına baxdı. Çarx dayan-
dıqda falçı qarı taxta başmağını ayağından çıxartdı, kisədən də
üç qızıl pul götürdü. Pulları üç qoz qabığına qoyub, onları saxsı
qaba atdı. Bundan sonra şüşədən bir udum şərab içdi, sıçrayıb
süpürgəni mindi, ocağın ətrafında üç dəfə dövrə vurdu. Qarı
ocağa bir dəfnə budağı atmışdı, dövrə vura-vura onun yanması-
na diqqətlə nəzər yetirirdi.

Sonra qarı qışqıra-qışqıra bəzi başa düşülməyən sözlər dedi
və Panurqa baxdı.

Panurq:

– Vallah, – dedi, – mənə elə gəlir ki, tilsimə tutulmuşam, bir
baxın, elə bil qarı şərab içəndən bəri böyüdü. Bəs o çənəsini ni-
yə yırğalayır? Çiyinlərini nə üçün çəkir? Dodaqları niyə xərçəng
yeyən meymun dodağı kimi titrəyir? Yoxsa o şeytanları bura ça-
ğırır? Vallah, mən qorxumdan ölürəm. Mən şeytanları sevmi-
rəm. Onlar mənə hirsələndirirlər, onlardan acığım gəlir. Qaçaq
buradan! Sağlıqla qalın, xanım! İltifatınıza qarşı təşəkkür edi-
rəm. Mən heç vaxt evlənməyəcəyəm. Lənət şeytana, mən ev-
lənmək fikrindən əl çəkirim.

Panurq qarıya yönəldi, ancaq qarı onu qabaqladı, iy əlindən
sıçrayıb həyətdə çıxdı. Həyətdə yüz yaşlı bir ağcaqayın ağacı var-
dı. Qarı ağacı üç dəfə silkələdi, yerə səkkiz ağcaqayın yarpağı
düşdü.

Qarı yarpaqları yerdən götürdü, iylə üzərlərinə nə isə cızaraq
yelə verdi.

Qarı:

– İstəyirsiniz, axtarın, – dedi, – bacarırsınız, tapın. Sizin taleyiniz o yarpaqlarda yazılmışdır.

Bundan sonra ovsunçu evə tərəf getdi, qapının kandarında çevrilib Panurqa dilini göstərdi.

Panurq diksinərək:

– Qulyabaniya and olsun, – dedi, – bu xalis küpəgirən qarıdır. Gəl buradan qaçaq!

Lakin Epitemon yarpaqların dalınca yüyüdü. Yel yarpaqları ətrafa dağıtmışdı. Epitemon onları bir təhər otun içindən tapdı, əvvəlki qaydada düzdü. Baxın, bizim dostlar bu yarpaqlarda nə oxudular:

Evlənmək xoşdur, buna
Ola bilməz söz-söhbət.
Sən yubanma tez evlən,
Budur məndən məsləhət.
Amma bil ki, yamanca
Arvad seni döyəcək.
Talayıb var-yoxunu,
Addımbaşı söyəcək.

Dostlar yarpaqları yığışdırıb Pantaqruelin yanına qayıtdılar, yazını ona oxumağa verdilər.

PantaqrueL:

– Mənim sizə yazığım gəlir, – dedi, – falçı qarı deyir ki, sizin arvadınız sizi həm soyacaq, həm də döyəcəkdir.

Panurq belə cavab verdi:

– Donuz portağaldan nə qədər anlayırsa, siz də bu faldan o qədər anlayırsınız. Belə dediyim üçün məndən inciməyin. Mənim bir az acığımı tutdu. Ovsunçu qarı ancaq məni xəbərdar edir ki, pis arvad almayım, vəssalam. Pis arvad məni soyar da, döyər də. Ona görə mən pis arvad almamalıyam, yaxşı arvad alsam bu işlərin heç biri olmaz. Zənnimcə, məsələ aydındır.

Epitemon:

– Doğrusu, Panurq, – dedi, – siz evlənməyəsiniz, daha yaxşı olardı. Bir də siz falçı arvadın sözlərinə inanırsınızsa, mən sizə başqa şey də məsləhət görə bilərəm. İş burasındadır ki, Buşara adasının yaxınlığında Her-Trippa adlı məşhur bir kahin yaşayır⁶⁹. Deyirlər bu adam bütün fənlərdə, xüsusən astrologiya⁷⁰ və xiro-mantiya⁷¹ elmlərində hamını ötüb keçmişdir. Siz öz işiniz barəsində onunla məsləhətləşin.

Panurq:

– Mən özüm Her-Trippanı heç görməmişəm, – dedi. – Ancaq onun barəsində bəzi şeylər eşitmişəm. Deyirlər ki, Her-Trippa özü bir dəfə kralla müxtəlif mühüm məsələlərdən danışarkən, oğrunun biri onun çardağından əlli-ayaqlı bir çəpiş oğurlamışdır. Bu necə olur? Yerdə-göydə baş verən işlərin hamısını durbinsiz görün, bütün keçmiş hadisələri bilən və gələcəkdən xəbər verən bu məşhur alim necə oldu ki, burnunun dibindən oğrunun çəpişi apardığını görə bilmədi? Bununla belə mən razıyam. İstəyirsinizsə onun yanına da gedək. Öyrənmək heç vaxt gec deyil.

IX fəsil

PANURQUN HER-TRİPPA İLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Ertəsi günü bizim dostlar Her-Trippanın yanına getdilər. Panurq ona qurd dərisindən bir kürk, qımına məxmər çəkilməmiş, qızıl suyuna tutulmuş iri bir qılınc, əlli də qızıl bağışladı. Sonra da girişsiz-müqəddiməsiz öz işindən söz açdı. Hər bir şeydən qabaq Her-Trippa düz Panurqun üzünə baxdı və:

– Sənin sifətin dünyadakı avaralar içərisində ən bədbəxt adamın sifətidir, – dedi.

Sonra Panurqun ovcunu gözdən keçirib əlavə etdi:

– Bax, bu cizgi bədbəxt, ancaq bədbəxt adamların əlində olar.

Sonra Her-Trippa əlinə bir qrifel taxtası götürdü. Onun üzərinə bir neçə nöqtə çəkib, onları xətlərlə birləşdirdi.

– Heç bir şübhe yoxdur ki, evlənsən altını çəkəcəksən, – deyə kahin öz qərarını verdi.

Sonra o Panurqun nə vaxt anadan olduğunu soruşdu, sonra da böyük bir göy xəritəsini açıb qabağına qoydu. Xəritəyə və ulduzların vəziyyətinə baxaraq, Her-Trippa dərindən köksünü ötürüb dedi:

– Sözümün əvvəlində sənə bədbəxt olacağını xəbər vermişdim. İndi də ulduzlar mənə deyir ki, bundan əlavə arvadın səni döyəcək, tərtemiz soyacaqdır. Sənin işin çox xarab olacaqdır, əzizim.

Panurq:

– Şeytanlar canını alsın, qoca axmaq, – dedi. – Bədbəxtlərin hamısı dəstə düzəldəndə sən onların birinci bayraqları olacaqsan.

Sonra da üzünü Epitemona tutaraq əlavə etdi:

– Qarşınızda guya hər şeyi bilirmiş, hər şeyi görmüş deyə lovğalanan bir qoca riyakar durur, halbuki, ən adi bir oğru, asanlıqla buna kələk gəlmişdir. Bu adam axmaqların axmağıdır, eyni zamanda gopçu, özündən basan, üst-üstə on yeddi iblis qədər zəhlətökən bir adamdır. Gedək buradan! Qoy bu sarsaq öz yava sözlərini dostu olan şeytanlara çərənləsin. Mən heç vaxt inanmam ki, şeytanlar bu cür bir axmağa qulluq etməyə razı olsunlar.

Her-Trippa:

– Siz mənə inanmırsınızsa, – dedi, – mən bir çox başqa fallar da bilirəm ki, onların vasitəsilə sözlərimin doğru ya yalan olduğunu asanlıqla yoxlaya bilərik. Məsələn, mən od, hava, su, güzgü, ələk, yulaf unu, sümük, pendir, eşşək başı, mum, tüstü, balta, gil, kül, bitki, balıq, donuz, şer və quşlarla fala baxa bilirəm. Siz əmin olun ki, mən nə cür fala baxsam, yenə eyni cavab alınacaqdır.

Panurq:

– Cəhənnəm ol, dəli axmaq! – deyə cavab verdi. – Məlun cadugər, görüm otuz min şeytan sənin boynunu qanırsın! Qayıdaq, tezəcə öz ağamızın yanına gedək. Mən əminəm ki, bizim bu alim şeytanın yalan-palan yuvasına gəldiyimizi bildikdə o narazı qalacaqdır. Buraya gəldiyimə peşman oldum. Vallah, onun cadu-

gərliyi məni acıqlandırmaqdan başqa bir şeyə yaramadı. Uzaq, uzaq buradan!

Onlar saraya qayıdıb Her-Tripanın yanında başlarına gələn Pantarquela danışdılar.

Pantaruqel:

– Mənə elə gəlir ki, – dedi, – Panurqun bundan belə cadugərlərin, falçıların yanına getməsi artıqdır. Gəlin ayrı bir çarə düşünək. Qulaq asın, sizə nə deyirəm. Hamıya məlumdur ki, insanın üç şeyi vardır: ağıl, bədən, mal. Adamın aqlını ilahiyyatçılar, bədənini həkimlər, malını da hakimlər qoruyur. Gəlin üzümüzdəki bazar günü nahara bir ilahiyyatçı, bir həkim, bir də hakim çağıraraq. Görək onlar Panurqa nə məsləhət görürlər.

Panurq:

– Mən qabaqcadan görürəm ki, bundan kara gələn bir şey çıxmıyacaq, – dedi. – Bir fikir verin ki, bizim dünya necə də fərsiz idarə olunur. Biz öz aqlımızı ilahiyyatçılara tapşırıq, onlar da beynimizi hər cür cəfəngiyatla doldururlar. Bədənimizi həkimlər qoruyur, müalicə edirlər; halbuki bu doktorlar xəstələrə yazdıqları dərmanları heç vaxt özləri içmirlər. Nə üçün? Onun üçün ki, dərmanlara zərəcə inanmırlar. Nəhayət, bizim malımızı hakimlər qorunmalıdırlar. Hakimlər də ki, ancaq bizi talan edirlər, qoymurlar ki, dinc yaşayaq. İndi bundan sonra gedib onlarla məsləhətləşin də. Yox, – deyə Panurq sözünə davam etdi, – məsləhətləşməli olsam bu ağalardansa, gedib ən küt zırrama ilə məsləhətləşərəm. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, zırrama hər hansı bir alimden daha ağıllı çıxıb bilər. Kralların çoxu yanlarında boş yerə təlxək saxlamırlar ki, bəzən təlxəklərin krala köməyi də deyir. Parisli məşhur təlxək Coanın vaxt ilə iki şikayətçini nə cür mühakimə etdiyini bilirsinizmi? Bilirsiniz? Elə isə qulaq asın, mən o qəribə əhvalatı sizə nağıl edim.

PARİSLİ MƏŞHUR TƏLXƏK JOANIN İKİ ŞİKAYƏTÇİNİ MÜHAKİMƏ ETMƏSİ

Hər kəsə məlumdur ki, Parisdə Kiçik Şatle yanında doyunca yemək yeyilə bilən bir neçə xırda dükən var. Hər dükanda iri bir manqal qoyulub. Bu manqalarda aşpazlar ət qızardırlar. Mənə o qızartmadan dadmaq müyəssər olub və mən sizi inandıriram ki, belə ləzzətli qızartmanı heç yerdə tapa bilməzsiniz.

Bir dəfə bu dükanların birinə bir ac hambal girdi. Hambal yoxsul bir oğlan idi, qızartmaya da pulu çatmırdı. Onun qoltuğunda iri bir parça çörək vardı. Hambal öz çörəyini çıxarıb ətin iyini canına çəkməsi üçün onu manqalın üstünə tutdu. Hambala elə gəlirdi ki, bundan çörəyin ləzzəti artacaqdır.

Aşpaz hambalın bu işinə mane olmadı. Ancaq çörək yeyildəndən sonra, o, hambalın peysərindən yapışib tələb etdi ki, qızartma iyninin pulunu versin.

Hambal:

– Sən dəli olmusan, nədir? – dedi. – Axı, mən səndən heç bir şey satın almamışam, sənə heç bir ziyan da yetirməmişəm. Axı onsuz da sən qızartmanın iyi boru ilə havaya uçub gedir. Hərada görülüb ki, qızartmanın bir quru iyi üçün pul tələb edilsin.

Aşpaz onun cavabında:

– Bu ətrafda sən kimi lütlər çox dolaşır, – dedi. – Hamımızı belə dadlı qızartma iyi ilə bəsləməyə borclu deyiləm ki? Pulu ver, yoxsa qaracağımı çəkib əlindən alaram, yeşik daşımağa şeyin olmaz.

Hambal dəyənəyi qapdı, müdafiyyəyə hazırlaşdı.

Yaman gurultu qopdu. Səs-küyə camaat yığıldı. Nə çoxdur Parisdə avara adam. Özgələrin çəkişməsi isə məlumdur ki, avaralar üçün ən xoş tamaşadır.

Təsadüfən camaatın arasında Parisli məşhur təlxək qoca Joan da var idi.

Aşpaz onu gördükdə hambala dedi:

– Baxıram, sən xoşluqla pul verməyəcəksən. Lakin bizim alicənab Joan burdadır. Qoy o, ədalətlə bizi mühakimə etsin. Sən buna razısanmı?

Hambal:

– Nə olar, – dedi, – razıyam.

Təlxəyi ortalığa çəkib, əhvalatı ona başa saldılar.

Təlxək hambala:

– Mənə bir gümüş pul ver, – dedi.

Hambal ona iyirmi su qiymətində gümüş pul verdi. Saxta olmasın deyə Joan pulu əlində atdı-tutdu, dişinə vurdu, sonra da lap gözünün yanına gətirərək pulun yaxşı kəsilib-kəsilmədiyinə diqqət yetirdi.

Orada yığılanların hamısı dərin bir sükut içində Joana baxırdı. Aşpaz özünü tox tutub dayanmışdı: o möhkəm inanırdı ki, təlxək işi onun xeyrinə kəsəcəkdir. Hambal isə, əksinə, tamam ümitsizlik içərisində idi. Pul artıq onun cibindən uçmuşdu, özü də onun axırncı pulu idi.

Axırda təlxək pulu astanaya atdı. Pul cingilti ilə döşəmədə diyirləndi, təlxək onu cəld tutub yenidən atdı. Pul yenə cingil-

dədi. O zaman təlxək uzun qulaqlı keçə külahını alnına endirdi, təlxəklik çağçağını yuxarı qaldırdı, əsil hakim kimi öskürərək təmkinlə dedi:

– Məhkəmə qərar verdi ki, çörəyini qızartma iyinə tutub yeyən hambal aşpazın haqqını öz pulunun cingiltisi ilə ödəsin. Ona görə də məhkəmə cənab aşpaza bu cingiltini özü üçün götürməyi, hambala da öz pulunu geri almağı əmr etdi. Bundan sonra hər iki tərəf, məhkəmə xərçi vermədən, aralanmalıdır.

Parisliələrin hamısı bu hökmü ədalətli hesab etdi. Bəlkə də bütün Parisdə, bu işi Joandan daha yaxşı kəsə bilən bir hakim tapılmazdı. İndi özünüz görürsünüz ki, ağıllığın xoruzunu qoltuğuna verən zırramalar da tapılır.

XI fəsil

PANURQUN AXMAQ TRIBULE⁷² İLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏSİ

Pantaquiel Panurqa:

– Siz bir səfeh adam tapıb onunla məsləhətləşməyə möhkəm qərar verdinizsə, mən sizə məşhur təlxək Tribulenin yanına getməyi tövsiyə edirəm; – dedi. – Mənə elə gəlir ki, o sözün tam mənasilə gicbəsərdir.

Panurq:

– Tamamilə sizin fikrinizə şərikəm, – dedi.

Pantaquielin Karpalim adlı bir dostu, Bluada yaşayan Tribulenin dalınca getdi. Karpalim iki gündən sonra qayıtdı, gici də özü ilə bərabər gətirdi.

Hər şeydən qabaq Panurq gicbəsərə noxud doldurulmuş bir donuz qovuğu bağışladı. Qovuq üfürülüb şişdiyi üçün noxudlar onun içində diyirlənib şaqıldayırdı. Sonra Panurq Tribuleyə zorli bir ağac qılınc, bir şüşə şorab, bir düyünçə də qırmızı alma bağışladı.

Tribule qılıncı boynundan asdı, almaların yarısını yedi, şorabın hamısını içdi, qovuğu gözəndən keçirməyə başladı.

Panurq:

– Necə də axmaqdır! – dedi. – Bax, bu doğrudan da zırrama dəlidir! Mən indiyə kimi çox dəli görmüşəm, amma beləsinə rast gəlməmişəm.

Bundan sonra, o qulağa xoş gələn bəlağətli cümlələrlə öz işini axmağa nağıl etdi. Panurq hələ sözünü qurtarmamışdı ki, Tribule gücü gəldikcə onun belinə bir yumruq endirdi, əlinə də bir şüşə soxuşdurdu.

Tribule başını yırğalayaraq:

– Vallah sən zırramasan, – dedi, – tamam axmaqsan, Büzansedən³ gətirilmiş tuluq zurnasısan!

Bunu deyib Tribule bir yana çəkildi, qovuğunu şaqqılatmağa başladı. Tribuledən daha heç bir söz almaq mümkün olmadı.

Panurq:

– Belə çıxır ki, biz hərtərəfli ələ salınmışıq, – dedi, – sən bir işə bax! O, axmaqlığına axmaqdır, bunu danmaq olmaz, ancaq mən özüm də onunla məsləhətləşməyə qərar verdikdə ondan daha ağıllı hərəkət eləməmişəm.

Pantaquiel:

– Panurq, siz yanılırsınız, – dedi. – Mənim fikrimcə Tribule sizə ağıllı və faydalı bir məsləhət verdi. O dedi ki, – siz axmaq-sınız, həm də necə axmaq? Tamam axmaq, zırrama axmaq. O nə üçün belə dedi? Çünki siz qocalıqda evlənmək istəyirsiniz. Sonra Tribule Büzansedən gətirilmiş tuluq zurnasından danışdı. Bu nə deməkdir? Bu o deməkdir ki, sizin gələcək arvadınız, Büzanse kəndlilərinin çaldığı tuluq zurnası kimi küt, heyvərə, davakar,

qışqırıqçı və zəhlətökən bir arvad olacaqdır. Buna da diqqət edin ki, o sizin belinizə bir yumruq endirdi. Bu tamam nəhs bir əlamətdir. Əzizim Panurq, arvad sizi döyəcəkdir.

Panurq:

– Bax, bu doğru deyildir, – deyə cavab verdi. – Tribule mənə axmaq adlandırdı. Bundan nə çıxsın ki? Axı, deyirlər ki, bütün aləm səfehdir, bütün adamlar axmaq. Bəs mən adam deyiləm? Büzanse zurnasına gəldikdə, siz o kinayəni heç də başa düşmə-diniz. Sözü açıq deyən Tribule mənim xasiyyətimə və zövqümə bələd olub. O bununla, ancaq, gələcək arvadımın bir saray xanımı deyil, sadə bir kəndli qızı olacağını demək istədi. Bu mögər pisdirdi? Xoştəbiət, başı açıq çoban qızları mənim üçün bu bəzəkli

Paris gözəllərindən daha xoşdur. Tribule yumruğu ilə mənim nəcib belimi tıqqılatdı. O bunu düşmənliliklə etmədi. Bəlkə ona elə gəldi ki, uşaqların birisi ilə zarafat edir. Axı, o səmimi və sadədil bir axmaqdır: onun bəresində pis şeylər düşünmək günahdır. Mən də onu ürəkdən bağışlayıram.

Karpalim:

– Siz bir şeyi də yaddan çıxartdınız, – dedi. – O sizin əlinizə bir şüşə də soxuşdurdu. Bu nə deməkdir? O bununla nə demək istəyirdi?

Pantaquiel:

– Yəqin ki, bu Panurqun arvadının əyyaş olacağına işarədir, – dedi.

Panurq:

– Yox, heç də yox, – dedi. – Axı, şüşə boş idi! Müqəddəs Feliksin bel sümüyünə and olsun, o ağıllı axmaq, o axmaqların ən sevimlisi, fərasətli mənə məsləhət görür ki, Tilsimli Şüşə kahininə müraciət edim. O məşhur kahinin yanına gedənə kimi evlənməməyə and içirəm. Mənim bir dostum var, kahinin yerini bilir. Gəlin birlikdə oraya gedək. Mənə inanın ki, orada qərribə şeylər görəcəyik.

Pantaquiel:

– Çox yaxşı, – deyər cavab verdi, – lakin bu qorxulu səfərə çıxmazdan qabaq...

Panurq:

– Nə üçün qorxulu? – deyər onun sözünü kəsdi. – Məni görənlər kimi qorxular özləri o yan-bu yana qaçısacaq.

Pantaquiel:

– Bəlkə də bu elədir, – dedi, – ancaq yenə də bəzi tədbirlər görməliyik. Əvvəlcə Tribuleni Bluaya geri göndərmək lazımdır.

Bu qərar dərhal yerinə yetirildi, ayrılarkən Pantaquiel axmağa zərli parçadan bəzəkli bir bürüncək bağışladı.

– İkincisi, bizim ağamızdan, mənim atamdan icazə almalıyıq. Üçüncüsü, yaxşı bir bələdçi ilə dilmanca tapmaq lazımdır.

Panurq:

– Bələdçi və dilmanca mənim dostum Ksenoman⁷⁴ olacaqdır, – dedi. – Bundan başqa biz yolda Fənər ölkəsinə dəyib, oradan Alim Fənəri özümüzə aparırıq. Alim Fənər də, bizi birbaşa kahinin yanına aparıb çıxarar.

Pantaquiel dedi:

– Belə olduqda yalnız atamdan icazə almaq məsələsi qalır.

XII fəsil

TİLSİMLİ ŞÜŞƏ KAHİNİNİ ZİYARƏT ETMƏK ÜÇÜN PANTAQUIELİN SƏFƏRƏ ÇIXMASI

Qarqantua sarayın böyük salonunda oturub əlində iki qalın paket tutmuşdu. Bir paketdə Qarqantuanın cavab vermiş olduğu müxtəlif məktub və ərizələr vardı, o birində isə hələ oxumadığı məktublar.

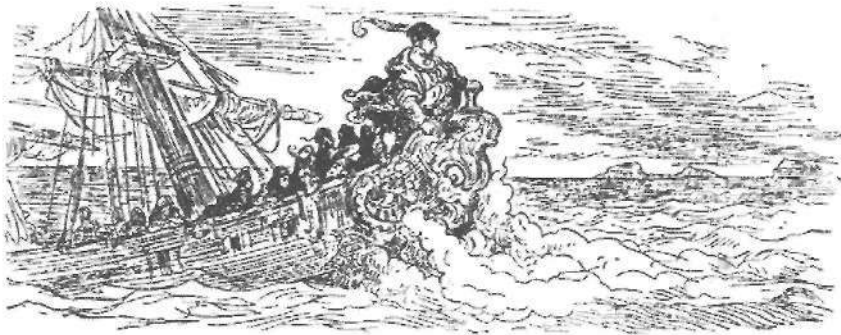
Pantaquiel öz niyyətini Qarqantuaya ərz edən kimi o paketləri Ulrix Halleyə verdi və Pantaquielini kənara çəkib ona dedi:

– Mənim mehriban oğlum, sən bu səfər fikrinə düşməyin mənə çox xoşdur. Bu yaşında səfər çox faydalıdır. Panurqu, Epitemonu, rahib Janı, lazım gördüyün başqalarını da özünə apar. Mənim bəhriyyə cəbbəxanamdan sənə lazım olan qədər sükançı, matros, dilmanca götür. Mənim xəzinəmdən pul götür, əlverişli külək esən kimi yola düşün. Sənə yaxşı yol arzu edirəm.

Pantaquiel atası ilə vidalaşdı, dostları ilə birlikdə Talassa⁷⁵ limanına yollandı. Onlarla bərabər Panurqun dostu, dəniz təhlükələrinə çoxdan alışmış olan məşhur səyyah Ksenoman da oraya gəldi.

Talassaya gəldikdən sonra Pantaquiel on iki gəmi hazırlatdı. Matroslar, sükançılar, şturmanlar, dilmanclar, sənətkarlar, hərbi adamlar, azuqə ehtiyatı, topxana, güllə, paltar, pul, sözün qısaı səfər üçün lazım olan hər bir şey gəmilərə yükləndi.

Hər şey hazır olduqdan sonra, səyyahlar “Talameqə” yığıldılar. Pantaquielin baş gəmisini belə adlanırdı. “Talameqin” dal tə-

rəfində iri və yoğun bir şüşə görünürdü; şüşə yarıya kimi gümüş idi, üzərinə qırmızı mina çəkilmişdi. Şüşə hamıya yolçuların Tilsimli Şüşə kahininin yanına getdiyini bildirirdi.

İkinci gəminin dal tərəfində mikadan ustalıqla qayrılmış qədim bir fənər var idi.

Fənər səyyahların Fənər ölkəsinə də gedəcəyini göstərirdi. Üçüncü gəmidə – qərribə bir çini piyalə qoyulmuşdu. Dördüncü gəmidə – iki qulplu qızıl küp. Beşincidə – zümrüd ilə bəzədilmiş qəşəng dolça. Altıncıda – dörd növ metaldan qayrılmış, rahiblərə məxsus şərab qumquması. Yeddincidə – qızıl bəzəkli qara ağacdan qıf. Səkkizincidə – qaraldılmış qızıldan qayrılma stəkan. Doqquzuncuda – qızıl vaza. Onuncuda – İran piyaləsi. On birincidə – qızıldan üzüm səbəti. On ikincidə – iri hind mirvarisindən naxış vurulmuş qızıl boçka.

Belə ki, bu qərribə donanmanı görənlər hər kəs gülümsəyər, sənişinlərin kefcil və qarınqulu olduqlarını başa düşərdi.

Beləcə hamı “Talameqə” yığıldı. Orada, bütün göyörtə boyunca şərab və yemək süfrəsi açılmışdı. Pantaqrueel bir səfər nitqi söylədi, səyyahlar yaxşıca qəlyanaltı etdilər; dan yeri ağaran kimi donanma lövbər qaldırdı, arxadan əsən küləyin istiqamətilə açıq dənizə yollandılar.

XIII fəsil

PANTAQRUEELİN ÖZ ATASINA POÇT GÖYƏRÇİNİ GÖNDƏRMƏSİ

Üç gün yolçular quruya rast gəlmədilər. Dördüncü gün onlar, o günlərdə böyük yarmarka keçirilən Medamoti⁷⁶ adasını gördülər. Hər il yarmarkaya Afrika və Asiyanın zəngin tacirləri axışb gəlir, özlərilə də hədsiz-hesabsız uzaq ölkə malları gətirirdilər.

Pantaqrueel öz dostları ilə sahilə çıxdı, gəmi komandası gəmiyə içməli su doldurana kimi xalı və şokillərə tamaşa etmək üçün bazara getdi. Bu nadir şeylərin hamısından çox qəhrəman Axillin⁷⁷ hünərlərini təsvir edən xahlar Pantaqrueelin xoşuna gəldi. Cəmisi 78 belə xalı var idi, hər birinin də uzunluğu dörd sajn idi. Pantaqrueel bu xalıların elə o dəqiqə satın alınmasını əmr etdi. O, xalılarından başqa, üç cavan taybuynuz⁷⁸ və bir sığın satın aldı.

Pantaqrueel şey almaqla məşğul ikən dənizdən top səsi və şən bağırtılar eşidildi. Pantaqrueel limana qayıtdı. Onun gözü qabağında atasının ön iti gedən “Xelidon”⁷⁹ gəmisi adaya yanaşırdı. “Xelidon”un arxa tərəfində Korinf misindən tökülmiş bir dəniz qaranquşu işıldayırdı. Bunu da demək lazımdır ki, dənizçilər yarasa kimi qanadları olan kiçik bir balığı xelidon adlandırırlar. Bu balıq dənizdən sıçrayır və suyun səthindən bir sajn havaya qalxaraq xeyli məsafəni uça bilər. Qarqantuanın gəmisi də elə bil, dənizdə üzməyib, qaranquş kimi havada uçurdu, buna görə də “Xelidon” adlandırılmışdı.

“Xelidon” oğlunun əhvalından xəbər tutmaq üçün Qarqantuanın göndərdiyi qasid Malikornu gətirmişdi. Pantaqrueel qasidi mehribanlıqla salamladı. Pantaqrueel:

– Göylər xəbərçisi⁸⁰ Qozalı özünüzlə gətirdinizmi? – deyə soruşdu.

Malikorn:

– Bəli, cənab, – deyə cavab verdi, – Qozal budur, bu səbət-dədir.

Bu, Qarqantuanın göyərçin damından götürülmüş bir göyərçin idi. Pantaqrueelin donanması dənizə çıxanda, bu göyərçin kürt

düşüb bala çıxarmaqda idi. İndi bala göyərçinlər artıq yumurtadan çıxmışdı, ancaq göyərçin də onlar üçün bərk darıxırdı.

Pantaquael göyərçini qəfəsdən çıxartdı, onun caynaqlarına ağ lent bağlayıb, bir dəqiqə belə itirmədən havaya buraxdı. Göyərçin ox kimi geri götürüldü, iki saatdan sonra özünü evə çatdırdı. Qarqantua, göyərçinin ağ lentlə uçub gəldiyini eşitdikdə çox sevindi. Ağ lent Pantaquaelin sağ-salamat olduğunu bildirirdi. Pantaquaelin başına bir fəlakət gəlmiş olsaydı, göyərçini qara lentlə göndərərtilər.

Sonra Pantaquael atasına məktub yazıb, Malikorna tapşırırdı. Bundan başqa Pantaquael atasına qiymətli hədiyyələr: atlas çullu bir Asiya sığını, Axillin həyatından şəkilləri olan 78 xalı, bir də qızıl mahud çullu üç taybuynuz göndərdi. Sonra hər kəs öz yoluna davam etdi: Malikorn geriyyə, Qarqantuanın yanına, Pantaquael də öz dostları ilə uzaq səyahətə.

XIV fəsil

PANTAQRUELİN TACİR GƏMİSİNƏ RAST GƏLMƏSİ

Səfərin beşinci günü sürətlə dalğaları yara-yara bizə sarı gələn yelkənli bir tacir gəmişi gördük. Gəmi yaxınlaşdıqda, Pantaquael tacirlərlə söhbətə başlayıb onları dəniz yeniliklərinə dair sorğu – suala tutdu. Bunlar fransız tacirləri idilər, Fənər Ölkəsindən gəlirdilər. Tacirlərin dediyinə görə, Fənər Ölkəsində şən fənərçilər yaşayır, qiyamət də fənərçilik edirlər. Pantaquael yolüstü onlara baş çəksə, fənərçilər çox şad olurlar, həm də onlar bu saat öz fənər bayramlarına hazırlanırlar.

Pantaquael səyyahlarla xoş-beş edərkən, Panurq gəmidə bir sürü kök qoç aparən tacirə yaman söyüşdü. Bu tacir əslən Taylburq şəhərindən olub, adı da Hinduşka idi. Hinduşka Panurqu gördükdə yoldaşlarına:

– Bir baxın, – dedi, – bu axmağın nə məzəli sifəti var.

Panurq:

– Axmaq sən özünsən, – dedi, – şeytan oğlu şeytan. Bu sənə bəd sifətindən aydınca bəllidir. Yəqin ki, arvadın səni hər bazar günü döyür.

Tacir:

– Mənim arvadım bütün Fransada ən mehriban arvaddır, – dedi. – Mən ona qırmızı mərcandan boyunbağı peşkəş aparıram. Bəs bunun sənə nə dəxli var? Sən niyə başqalarının işinə burnunu soxursan? Sən nəçisən? Ay avara, Allahdan qorxursansa, mənə cavab ver.

Panurq:

– Sənə arvadın mehriban arvadsa, – dedi, bəs nə üçün evində oturmayıb, dənizlərdə veyillənirsən? Cavab ver mənə şeytan oğlu!

Tacir:

– Mən səni bu qılıncı qoyun kimi boğazlamam, – deyib qılıncından yapışdı.

Lakin qılıncı dəniz havasında o qədər nəm çəkmişdi ki, pas bağlamışdı, odur ki, heç cür qılıncından çıxmırdı. Bu zaman rahib Jan Panurqa qahmar çıxdı; gəminin kapitanı Pantaquaelə müraciət edib bu davanı kəsməsini xahiş etməsəydi, yəqin ki, rahib gödək dənizçi qılıncı ilə taciri deşəcəydi.

Pantaquael dalaşanları bir təhər barışdırdı. Panurq tacirin ölünməsi sığdı, barışığı əlaməti olaraq, hər ikisi də şərab içdi.

Ancaq iş bununla qurtarmadı. Çəkişmə dayandırılan kimi Panurq rahib Janla Epitemonu bir tərəfə çəkib onlara:

– Bu saat siz əyləncəli bir şey görəcəksiniz, – dedi. – Balıq tora düşsə yaman kef edəcəyik.

Bu sözlərdən sonra o tacirə dönərək, bir qoç seçib satmasını xahiş etdi.

Tacir güldü.

– Alıcıya bax! – dedi. – Doğrusu, mənim dostum, siz alıcıdan daha artıq, yol soyğunçusuna bənzəyirsiniz. Boynunuza alın görürəm, meşədə kisəsi pulla dolu bir adama rast gəlsəniz, ona nə edərsiniz? Ha-ha-ha! Mənim fikrimcə onun halı yaxşı olmazdı, belə deyilmi? Dostlar, siz bir bu quldur sifətə baxın!

Panurq:

– Səbir edin: – dedi. – İndi isə gəlin qoçlarınızdan birini mənə satın. Qiyməti neçədir?

– Siz nə fikirdəsiniz, dostum? – deyər tacir səsəndi. Axı bunlar uzun yunlu Levant^{si} qoçlarıdır.

Panurq:

– Necə olsa, birisini mənə satmanızı xahiş edirəm, – dedi. – Mən sizə xalis qızıl pul verəcəyəm.

Tacir:

– Qonşum, – dedi, – mənə yaxşı qulaq verin.

Panurq:

– Buyurun, – dedi.

– Görək ki, sizin adınız Robin – qoçdur?

Panurq:

– Mənə nə ad istəyirsiniz, verin, – dedi.

Tacir:

– Ha-ha-ha! – deyər güldü, – bu qoça bir baxın, – onun adı da sizinkindəndir. – Robin! Robin! Robin!

Bu yerdə qoç mələdi:

– Mə-ə!

Tacir:

– Eşidirsinizmi, nə gözəl səsi var? – dedi. – Mən belə təklif edirəm. Biz sizi tərəzinin bir gözüne, mənim Robinimi də o biri gözüne qoyaq. Nədən istəyirsiniz mərə çəkməyə hazırım ki, qoçum ağır gələr.

Panurq:

– Səbir edin, – dedi. – Lütfən, cənab, alçaq cinsdən də olsa, mənə bir qoç satın.

Tacir:

– Dostum, – dedi. – Bu qoyunların yunundan nazik Ruan mahudu toxuyurlar^{se}. Adı mahud onun yanında gış parça kimi bir şeydir. Qoçlarımın dərisindən qoşəng türk tumacı hazırlayırlar. Bağırsaqlarından isə skripka və arfa üçün sim qayırlar. İndi bildinizmi mənim qoçların necə qoçdur?

Panurq:

– Siz iltifat buyurub, mənə bir qoç satsanız, sizə çox minnətdar olaram, – dedi. – Baxın, mənim pulum hazırdır. Bu qoç üçün neçə istəyirsiniz?

Panurq bu sözləri deyib cibindən ağzına kimi qızıl dolu bir kisə çıxartdı.

PANURQUN TACİRİ VƏ ONUN QOYUNLARINI DƏNİZDƏ QƏRQ ETMƏSİ

Tacir:

– Mənim əziz dostum, – dedi, – mənim qoyunlarımın əti ancaq kral və şahzadələrə məxsusdur. Bu qoyunların əti elə dadlı, elə lətifdir ki, adamın ağzında şəkər kimi əriyir.

Panurq:

– Nə olar ki? – dedi. – Mən də sizə şahənə qiymət verirəm. Ancaq mənə bir qoyun satın.

Tacir:

– Eh, dostum, – dedi, – görürəm sizin bu heyvanlardan hələ də başınız çıxmır. Misal üçün onların buynuzunu götürək. Əgər onu həvəngdəstədə döyüb günəşli yerdə əksən, tez-tez də sulasan, bir neçə aydan sonra orada əntiqə qulancarı bitir. Bəs qoyunun kürəyinə, qabırğasına, dal ayağına, döşünə, böyrəyinə, ciyərinə, içalatına nə deyə bilərsiniz? Ho-ho! Siz həтта lazımınca onlara qiymət də qoya bilməzsiniz. Bunu da nəzərə alın ki, qoçun qovuğundan əla top, qabırğasından-göydə uçan durnaları albali çəyirdəyi ilə vurmaq üçün sapand qayırır, kəlləsindən isə itlər üçün qəribə dərman bişirirlər.

Gəmi kapitani tacirə:

– Sən həddindən artıq heyvərəklik edirsən, – dedi. – İstəyirsən, ona bir qoyun sat, istəmirsən – xalqın zəhləsini tökmə.

Tacir:

– Çox gözəl, – dedi, – mən ancaq sizin xatirinizə ona qoç satacağam. Qoy o mənə üç qızıl livr versin, istədiyi qoyunu seçsin.

Panurq:

– Bu bahadır, – dedi. – Bizim yerlərdə mən bu pula beş-altı qoç ala bilərəm.

Tacir:

– Ay səni qızdırma aparsın, axmağın biri axmaq, – dedi. – Axı mənim ən alçaq qoyunum adı qoyunlardan dörd dəfə bahadır. A beyinsiz axmaq, sən bunu qanırsanmı?

Panurq:

– Sakit olun, mərhəmətli cənab, – dedi, – görürəm siz çox qızırırsınız. Alın, bu sizin pulunuz.

Panurq tacirin pulunu verdi, ən iri bir qoç seçib, çiyinini aldı. Qoç bərkdən mələdi, sürünün hamısı da ona baxıb mələşdi.

Tacir:

– Lənət şeytana, – dedi, – bu yaramaz ən yaxşı qoçumu seçdi. Dələduzun bu işdən yaxşıca başı çıxırmış.

Panurq isə heç bir ağır söz demədən gəminin kənarına gəldi, qoçu dənizə fırlatdı. Bu iş elə qəfildən oldu ki, mən əməllicə baxmağa macal tapa bilmədim. Bir də onu gördüm ki, başqa qoyunların hamısı mələşə-mələşə bir-birinin dalınca dənizə tullanmağa başladı. Hər bir qoyun o birilərindən tez dənizə atılmağa tələsirdi; onları heç bir şeylə saxlamaq mümkün olmurdu. Yəqin siz bilirsiniz ki, qoyunlar, erkəc onları hara aparsa onun dalınca getməyi adət ediblər. Burada da belə oldu: erkəc suya cuman kimi, o biri qoyunların hamısı, işin nə yerdə olduğunu bilmədən, onun dalınca suya atıldı. Boş yerə deməyiblər ki, qoyun dünyanın ən axmaq heyvanıdır.

Tacir məhv olan sürüsünü qurtarmağa can atdı. Lakin əlindən heç bir şey gəlmədi. Qoyunlar dənizə atılıb qərq olurdu. O zaman tacir ən qiymətli qoyununun yunundan yapışdı, göyərtənin üstü ilə anbar qapağının yanına sürüməyə başladı. Tacir o biri qoyunların onun arxasınca düşəcəyini, bununla da sürünün xilas olacağını güman edirdi. Lakin iş tamam özgə cür oldu. Qoyun o qədər güclü çıxdı ki, taciri özü ilə sürüyüb dənizə tullandı. Başını itirmiş sürünü daha heç bir şey xilas edə bilməzdi. Qoyunlar bir-birinin dalınca suya atıldı, beləliklə sürünün hamısı qərq oldu⁸³.

Qoyunların işi bitdikdən sonra Panurq:

– Heç olmasa bircə dənə qoyun qaldımı? – deyə soruşdu. – Mən bilmək istərdim ki, bizim əziz Robin – qoçumuz haradadır? Qədim hərbi üsulda yamanca hünər göstərdim ha. Bunu necə gördün, rahib Jan?

Rahib Jan:

– Buna heç söz ola bilməz, – dedi. – Tacirə yaxşı toy tutdun. Ancaq birçə şey məni açmır. Axı bizim pulumuz da batdı.

Panurq:

– Pul heç gözümdə deyil, – dedi. – Onun övzində mən qıyamot kef elədim. Rahib Jan, yadında saxla, mənə öcəşən adama heç vaxt bərcə qalmaram. Mən elə axmaqlardan deyiləm.

Rahib Jan:

– Elə isə, bir gün sən özün də kələyə keçərsən, – dedi. – Şeytanlar sənə kimiləri xoşlayırlar. Mənim sözümü yadında saxla, dostum.

XVI fəsil

PANTAQRUELİN QOHUMLAR ADASINA GƏLİB ÇIXMASI

Səfərimizin üçüncü günü, dan yeri ağaranda Siciliyaya çox bənzəyən üçbucaq bir ada gördük. Oranı qohumlar adası adlandırdılar. Bu adada yaşayanların hamısı bir-birilə qohum idi. Burası çox qəribə idi ki, onlar hər yerdə adət olduğu kimi bir-birini “atam”, “qızım”, “anam” – deyər çağırırdılar. Qohumlar arasında yaşayanların əcaib ləqəbləri var idi.

Qohum öz qohumunu:

– Xoş gördük, İlan balığı, – deyər salamlayardı.

Qohum da:

– Xoş gördük, Morj, – deyər cavab verərdi.

Bir başqası:

– Yazı stolu, necəsən? – deyər soruşardı.

Onun yoldaşı da:

– Yaxşıyam, Skamyə, bəs sənə keyfin necədir? – deyər cavab verərdi.

– Sabahın xeyir, Balta! – deyər bir başqası öz qohumunu salamlayardı.

– Aqibətin xeyir, Balta sapı! – deyər ona cavab verərdilər.

Əzizim Qabıq deyənə: əzizim Çörək içi,

Əzizim Atəşkeş deyənə: əzizim Maşa,

Əzizim Tuflı deyənə: əzizim Köhnə Başmaq,

Əzizim Botinka deyənə: əzizim Çəkmə,

Əzizim Əlcək deyənə: əzizim Çətir,

Əzizim Donuz Dərisi deyənə: əzizim Donuz Piyi deyər cavab verərdilər.

Deməli donuz piyi, donuz dərisinə necə yaxınsa bu adanın sakinləri də bir – birinə eləcə yaxın idilər.

Adada gəzişdikdən sonra, nahar etmək üçün aşxanaya girdik. Aşxanada bu zaman üç toy məclisi düzəldilmişdi. Bizim gözü-müzün qabağında cavan və gözəl Armudun kəbinini çənəsindən təzəcə sarımtıl tük çıxan Hollandiya Pendirinə kösdilər. O biri salonda Köhnə Çəkmə cavan və gözəl Botinka ilə evlənirdi. Pantaqruelə dedilər ki, Çəkməyə yaxşıca piy çəkilib, odur ki, təsərrüfatda kara gələr deyər cavan qız Botinka ona ərə gedir. Üçüncü salonda cavan Corab köhnə Tuflini alırdı. Deyirdilər ki, Corab köhnə Tuflini ancaq qızıl və qiymətli daşlarla bəzəndiyi üçün almır.

PANTAQRUELİN ÇUĞULLAR ADASINA BAŞ ÇƏKMƏSİ

Ertəsi gün Çuğullar adasına çatdıq. Çuğullar bizə nə yemək təklif etdilər, nə içmək. Hədsiz təzim ilə əzilib-büzülərək pulla, hər bir xidmətə hazır olduqlarını bildirdilər. Dilmanclardan biri Pantaqruele, çuğulların çörək pulunu özlərini döydürməklə qazandıqlarını başa saldı. Onları uzun müddət döyon olmadıqda, acından ölürlərmiş.

Dilmanç:

– Onların işi belə olur, – dedi. – Bir rahib ya sələmçi birisini məhv etmək fikrinə düşdükdə, onun yanına bir çuğul göndərir. Çuğul onu məhkəməyə çəkir, süründürmə ilə yorub taqətdən salır, əlindən gəldiyi qədər təhqir edir, axırda həmin adam özündən çıxır, dəyənəklə çuğulu əzişdirir. Yazıq adama cərimə kəsirlər ki, çuğula da lazım olan budur. Bundan sonra çuğul dörd ay müddətinə varlanır, bolluq içində yaşayır.

Panurq:

– Bu dördə qarşı yaxşı bir çarə bilərəm, – dedi.

Pantaqruel:

– Nə çarə? – deyər soruşdu.

Panurq:

– Qulaq asın, bilərsiniz, – dedi. – Bir vaxt çuğullar cənab de Başə adlı qoçaq və alicənab bir adamın yaxasından yapışırlar. Onlar kişini o qədər incidirlər ki, axırda cənab de Başə, nə olursa olsun, onların öhdəsindən gəlməyə qərar verir. Günlərin birində çörəkçi Luarla arvadını, dostu keşişi, bir də öz qulluqçularının hamısını nahara çağırır, onlara belə deyir:

– Uşaqlar, bu yaramaz çuğulların məni nə qədər dilxor etdiklərinə görürsünüz. Mən onlardan yaxamı qurtarmağı qərara almışam, bu yolda mənə kömək etməyinizi xahiş edirəm. Cənab çörəkçi, siz gələn bazar günü arvadınızla bərabər toy paltarında bizə gəlin. Biz özümüzü elə göstəririk ki, guya sizə toy edirik. Siz

də, keşiş baba ibadət geyiminizi öyninizə taxıb gəlin. Siz də cənab çalğıcı, fleyta və təbilinizi gətirin. Siz əlbəttə bilirsiniz, bizim toylarda adətdir, adamlar birbirini, toydan xatirə qalsın deyər, yüngül kötəyə qonaq edirlər. Çuğulu cəzalandırmaq üçün biz elə bundan istifadə edərək. Təzə evlənənlər öpüşən kimi, siz birbirinizi yavaşca vurun, çuğula növbə çatanda isə yumruqlarınızı tamam işə salın. Xahiş edirəm, gücünüz gəldikcə onu kötəkləyin. Budur, sizə üzünə meşin çəkilmiş dəmir əlcəklər. Bunları geyinin, o ədəbsizi amansızcasına döyün. Onu ən çox döyən, məni hamıdan çox razı salacaqdır.

Gələn bazar günü, gözlədikləri kimi oldu, cənab de Başənin yanına qırmızıyanaq kök bir çuğul gəldi. Qapıçı, onu ağızına kimi məhkəmə çağırışları təpilməmiş kətan torbasından dərhal tanıdı. O, nəzakətlə çuğulu salamladı, sonra da zəng çalır çuğulun gəlişini xəbər verdi. Çörəkçi ilə arvadı həmin saat toy paltarlarını geyinib keşişlə birlikdə böyük salona keçdilər. Çuğulu bufetə apar-dılar, hamı dəmir əlcəkləri geyinənə kimi, onu xeyli içirdilər.

Çuğula:

– Siz lap yerində gəldiniz, – dedilər. – Bu gün bizdə toydur. Buyurun, yeyin, için, kef eləyin.

Çuğulu yaxşıca içirdikdən sonra, salona dəvət etdilər. Orada artıq hər şey hazır idi. Yumruğa növbə çatdıqda çuğulu elə kötəklədilər ki, belə döyülməyi yuxusunda da görə bilməzdi. Keşişin özü hamıdan çox əlləşirdi. Gücünə görə bu keşişin adını Zərbə qoymuşdular. Cənab Zərbə cübbəsinin otəyi ilə dəmir əlcəyinin üstünü örtüb çuğulu o qədər döydü ki, onun səkkiz qa-

birğasını sındırdı. Bundan sonra çuğul pələng kimi bədəni zolaq-zolaq olmuş bir halda evinə qayıtdı, daha ondan heç bir xəbər də eşidilmədi.

Epitemon:

– Məncə, – dedi, – bu dəmir əlcəklərlə keşişin özünü kötəkləşəydilər, daha yaxşı olardı. Bu yazıq çuğulların günahı nə imiş? Bəlkə onlar heç də pis adamlar deyillər.

Rahib Jan:

– Bu saat yoxlayaq, – deyə cavab verdi.

O, sözünü qurtaran kimi, qızıl dolu bir kisə çıxartdı, ucadan bağırdı:

– Ey, yaxşı kötək yeyib qızıl almaq istəyən varmı?

Çuğullar:

– Var! Var! – deyə bağırdılar. – Cənab, bizi istədiyiniz qədər döyün, ancaq pulu əsirgəməyin.

Rahib Jan özü üçün bir sağlam, qırmızı-sifət çuğul seçib irəli gəlməsini əmr etdi. Dəstədəkilər paxılıqdan deyilməyə başladılar. Xüsusən, kilse məhkəməsində hörmətli sayılan, alim bir adam olan uzun boylu, arıq bir çuğul çox narazılıq edirdi.

– Bu necə işdir? – deyə o şikayətlənirdi. – Qırmızı Sifət, müştəri-teriləri hey bizim əlimizdən alır! Axı, otuz zərbədən iyirmi səkkizi həmişə onun payma düşür. Yəni biz döyülməmiş qalacayıq.

Buna baxmayaraq, **Jan Qırmızı Sifəti** elə kötəklədi ki, öz əli əzildi. Bundan sonra **Jan** çuğula bir qızıl verdi, onda bizim sarsaq çuğul belə möhkəmcə döyülməkdən hədsiz razı bir halda qıvrıqla yerindən sıçradı.

Başqa çuğullar hər tərəfdən **rahib Jana**:

– Cənab şeytan qardaş! – deyə çağırırdılar. – Başqa birimizi döymək istəyirsinizmi? Biz ucuz qiymətə də razıyıq. Birimizi də seçin!

Qırmızı Sifət:

– Rədd olun, əclaflar? – deyə bağırdı. – Siz mənim müştəri-lerimi əlimdən alırsınız. Məni seçiblər, sizi yox Şeytan uşağı, sizi məhkəməyə verəcəyəm! Sizinlə hələ hesabım çoxdur!

O **rahib Jana** üzünü tutub əlavə etdi.

– Ağa şeytan, indi siz gördünüz ki, mən öz işimi çox yaxşı bilirəm. Buyurun, məni bir dəfə də döyün. Mən yarı qiymətə də razıyam. Sizi inandırırım ki, bu çox ucuzdur.

Başqa çuğullar Panurqu, Epitemonu, Gimnastı dövrəyə alıb öz xidmətlərini təklif edirdilər. Onlar o qədər zəhləmizi tökdülər ki, tələsik gəmiyə mindik və bu murdar adadan tezliklə ayrılıb uzaqlaşdıq.⁸⁴

XVIII fəsil

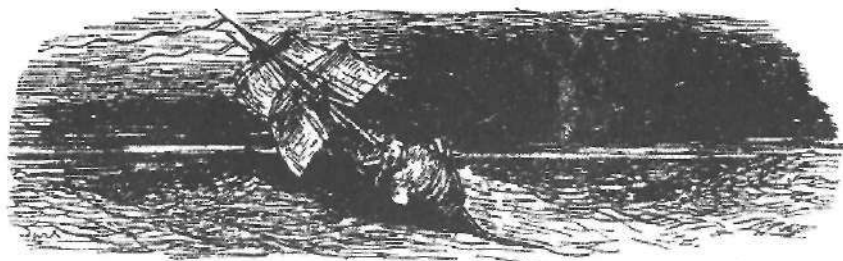
DƏNİZDƏ DƏHŞƏTLİ FIRTINANIN BAŞLANMASI

Pantaqruel fikirli və qəmgin bir halda gəmidə oturmuşdu. Şkipər diqqətlə gəminin dal tərəfində yelqovanın fırlanmasına baxırdı. Yelqovan heç bir yaxşı əlamət göstərmirdi. Fırtına gözlənilirdi. Şkipər matroslara hazır olmağı əmr etdi. Dor ağaclarından yelkənləri endirdilər, reylərdən ancaq yandakıları qoydular.

Dəniz birdən-birə qabarıb coşdu. Nəhəng dalğalar gəminin böyrünə çarpırdı. Qasırgaya çevrilən şimal-qərb küləyi dorun yuxarı hissəsində şiddətlə uğuldadı. Göy guruldadı, ildırım çaxdı, selləmə yağış yağmağa başladı. Hava tamam tutuldu, ancaq ildırım arabir coşqun dənizi işıqlandırırdı.

Panurq qorxudan yarımcan bir halda çömbəlib oturmuşdu.

– Aman Allah, – deyə, o yalvarırdı, – bu dalğa bizi dənizə sürüyəcək. Aman, dostlar! Mənə bir az sirkə verin. Mən qorxudan tər içindəyəm. Oy, yelkənlərin hamısı parça-tikə olub, kəndirlər qopur, dorlar qırılır. Oy, oy! Vallah hər şey məhv oldu! Dostlar, mənə kömək edin mühəccərin arxasında gizlənim! Uşaqlar, sizin fənəriniz düşdü. Mən sükanın cırıltısını eşidirəm. Yəqin ki, o sınıb? Vay-vay, bay!-bay! Ağa sükançı, siz allah kompaşa baxın, bu lənətə gəlmiş külək hayandan əsir? Vallah, mən bərk qorxuram. Mənim işim bitdi. Mən boğuluram, mən ölüürəm. Vay-vay! Aman, dostlar, mən boğuluram!

Panurq beləcə zarıyarkən, Pantaquuel, şkiperin məsləhətilə, baş dor ağacının yanında dayanıb, əllərilə ağacı bərk-bərk tutdu. Rahib Jan, Epitemon, Ponokrat və başqaları gödəkçələrini çıxarıb, matroslara kömək etməyə can atdılar. Təkcə Panurq heç bir iş görmürdü. O göyörtədə büzüşüb oturur, acı göz yaşları tökürdü.

Rahib Jan:

– Vallah, Panurq xalis buzoydur, – dedi. – Panurq – ağlağandır, Panurq – çığırğandır. Gildən qayırılma heykəl kimi nə çömbəlib oturmusan? Tez gəl, bizə kömək elə.

Panurq:

– Vay-vay-vay, – deyə cavab verdi. – Rahib Jan, mənim dostum, mən boğuluram, mən batıram. Oy! Oy! Bizim işimiz bitdi. Mən batıram! Ah, özizim, ah, dayıciğazım, başmaqlarıma su dolmuşdur. Oh, bu şeytan dalğası!.. Yox, yox, mən demək istəyirdim ki, bu Allahın dalğası bizim gəmimizi batıracaqdır. Oy, rahib Jan, mənim atam, mən duala, özizim. Bax, mən diz çökmüşəm. Ey göydəki Allahımız...

Rahib Jan:

– Gəl bizə kömək elə, şeytan quyruğu! – deyə qışqırdı. – Gəl, şeytanlar sənə canına darasın! Gəlirsən, ya yox?

Panurq:

– Bu gün şeytan söyüşü söyməyə, – deyib ağlayır, yerindən də törpənmirdi. – Sabah nə qədər istəyirsiniz, ancaq bu gün yox. Ay-ay-ay! Gəmimizə su dolur. Vay-vay-vay! Biz qər q oluruq. Oy!-oy! Mən nəzir eləyirəm, salamat sahilə çıxsam, bizim monastıra təzə bir zəng ianə edəyəm. Mənim dostlarım, qoyun mən vəsiyyətim yazım.

Rahib Jan:

– Görüm şeytanlar bu yaramazın bədəninə doluşsun! – dedi. – İndi durmadan əlləşmək lazımdır, belə bir vaxtda heç vəsiyyətdən dem vurmaq olar? Ey, Gimnast, bura gəl, özizim! Bura, gəminin dal tərəfinə! Allaha and olsun, bu dalğa bizi məhv edəcək. Budur fənərimiz keçdi. Biz cəhənnəmə vasil oluruq.

Panurq ağlaya-ağlaya:

– Vay-vay-vay! – deyirdi. – Mənim boğazıma dəniz suyu gedir. Oy-oy-oy! Necə də şordur. Mən batıram, mən ölürəm, mənim dostlarım!

Rahib Jan:

– Sən bu çığırtnı kəsməsen, səni bu saat köpək balıqlarına yem edəcəyəm, yaramaz! – dedi. – Allaha and olsun bilmirəm biz bunu nə üçün gəmidən kənara atmırıq? Ey, sükançı, çalış, dostum! Möhkəm dayan! Hələ bu ildırımına bax! Elə bil bu gün bütün şeytanlar zəncirdən qopub.

Panurq:

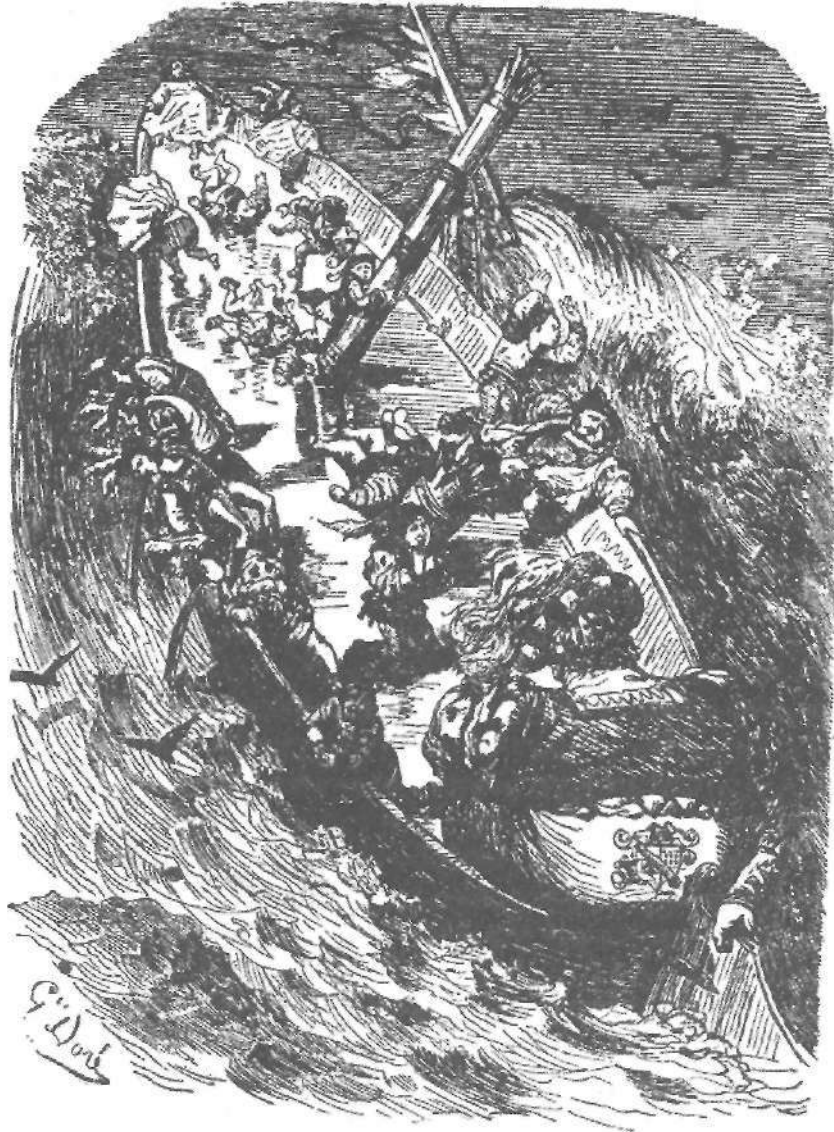
– And içmək lazım deyil, rahib Jan, – deyə yalvarırdı. – Axı belə bir hərəkət çox böyük günahdır. Ay günahkar, sənə ucundan hamımız batırıq!

Rahib Jan:

– Bu artıq çərənleməyə başladı, – dedi. – Dur, bizə kömək elə, heyvanın biri heyvan! Sən yerindən heç qımıldanmayacaqsan? Orda burnunun altında nə mırıldanırsan? Allaha and içirəm, sağ qalsam, bu tənbel şeytanı yaxşıca kötəkləyəcəyəm. Oğlum, yunqa, bura gəl! Mən bu ilməyi salınca bərk dayan. Ponokrat, qardaşım, siz orada öziləcəksiniz. Ehtiyatlı ol, Epitemon, anbara yığıla bilərsən. Aman, yarəbbi! Orada nə oldu? Gəminin burnu parçalandı.

Panurq:

– Vay-vay-vay, – deyə sızıldayırdı. – Mən daha nə yeri görürəm, nə göyü. Hər tərəf sudur. Ah, bir də Parisdə, qutabçı İnnokentinin bəzəkli meyhanasında olaydım! Yaxud Selyədə, abbatlığın üzüm bağında! Losman! Məni sahilə çıxara bilərsi-

nizmi? Mən bunun əvəzində pulumun hamısını sizə verərəm. Özizlərim, yanaşmaq üçün liman tapmasaq, gəlin külək tutmayan bir yerdə dayanaq. Lövbərlərin hamısını salın! Mənim dostum, yalvarıram, dənizə dərinliyi ölçən cihaz salın. Bəlkə bura dərin deyildir?

Losman ucadan səsləndi:

– Sükandan yapış, qabaq dərün yanında yelkənin alt ipini bərkit! Dreyfə* yat! Sükannın dəstəsini çevir!

Pantaqrueel:

– Yəni iş bu dərəcəyə çatıb? – dedi. – İlahi, bizə rəhm elə, bizi bu xatadan qurtar!

Losman:

– Dreyfə yatın! – deyə çığırırdı. – İndi ancaq möcüzə bizi qurtara bilər.

Rahib Jan:

– Cəld ol, şeytan, – deyə təkrar edirdi. – Dreyfə yat! Mənə bir udum şorab verin. Hamısı birdir, o da batıb gedəcək. Mənim su qabım hansı? İldırımına bax! Görünür bu gün şeytanların bayramıdır.

Panurq:

– Rahib Jan, – deyə zarıyırdı. – Sən özünü cəhənnəmlik edirsən. Oy-oy, mən batıram, batıram. Qoyun bir parça vəsiyyətnamə yazım...

Rahib Jan:

– Sən sayıqlayırsan, – dedi. – Sən də cəhənnəm ol, sənə vəsiyyətnamən də. Elə bilirsen gəminiz limanda dayanıb? Sən burdan necə çıxıb biləcəksən, axmağın biri? Bu gün şeytanların hamısı dənizə söpələlib.

Bu zaman Pantaqrueelin həzin səsi eşidildi. O deyirdi:

– İlahi, bizi xilas et, biz məhv oluruq!

Panurq dişlərinin arasından:

– Vay-vay-vay! – deyə əlavə etdi.

* Dreyf – gəminin yoldan çıxıb axınla üzməsi.

**FIRTINANIN QURTARMASI, PANURQUN
YENİDƏN ŞƏN VƏ ZARAFATCIL OLMASI**

Bu ümumi dəhşət və başsızlıq içində birdən Pantaqrueilin gür səsi eşidildi, o:

– Quru! Quru! – deyə bağırdı. – Mən quru görürəm! Bərk durun, mənim balalarım! Biz limana yaxınıq. Baxın, göy də açılmağa başlayır.

Şkipər:

– Yelkəni qaldır! – deyə qışqırdı. – Sükandan yapış! Dəstəni elə çevir ki, külək arxadan əssin!

Matroslar:

– Hazır! – deyə cavab verdilər.

Epitemon:

– Baxın, baxın! – deyə çığırdı, – budur, quru görünür. Görün mayakın işığı nə cür parıldayır. Körpüyə o qədər adam doluşub ki.

Şkipər:

– Burun kənarı ilə dolanıb keç! – ömrünü verdi.

Matroslar:

– Hazır! – deyə cavab verdilər.

Şkipər:

– Budur, gözətçi gəmiləri bizə yardıma gəlir! – dedi. – Möhkəm dayanın, uşaqlar!

Panurq:

– Bax bu sözlər xalis qızıldır! – dedi. – Möhkəm dayanın ha, uşaqlar!

Rahib Jan:

– Ay şeytanın tör-töküntüsü! – deyə acıqlandı. – And olsun Allaha, mən sənə bircə damcı da şərab verməyəcəyəm. Gimnast, əzizim, o dolu küpü bura gətir, otlu piroqu da ötür gəlsin.

Pantaqrueil:

– Baxın, – dedi. – Gözətçi gəmiləri gəlir. Mən onları çox yaxşı görürəm. Orda iki barka, üç qalera, beş ingilis gəmisi, dörd

qondola, altı da frəqat vardır. Kimdir o, qulaq burması verilmiş pişik kimi viyıldayan? Axı, təhlükə artıq sövüşüb.

Rahib Jan:

– Bu Panurqdur, – dedi. – Onu dana qızdırması tutub!

Panurq:

– Yalandır, – deyə qışqırdı. – İşlər lap yaxşı gedir. Xahiş edirəm, məni hamıdan qabaq sahilə buraxın. Mənim görüləsi xırda-para işlərim var. Qoyun mən sizə kömək edim. Verin kəndiri dolayım. Siz elə güman edirsiniz ki, mən qorxdum? Heç də yox. Doğrudur, gəminin arxa tərəfindən burnuna viyıldayıb gələn güclü dalğa məni bir az karıxdırdı. Ancaq bu karıxma bir döqiqədən artıq çəkmədi. Yelkənlər qaldırılın! Rahib Jan, əlinizi əlinizin üstünə qoyub nə oturmusunuz? İndi heç şərab içmək vaxtıdır? Ey, matroslar, cəld olun! Bax belə. İndi hər iş yolundadır.

Rahib Jan:

– Mən də sənə kimi işləsəydim, yəqin monastırın üzüm bağı çoxdan yer üzündən silinmişdi, – dedi.

Panurq:

– Bu necə işdir? – deyə sözüne davam etdi. – Rahib Jan heç bir iş görmür. Onu tənbel adlandırmaq lazım gəlir. Axı, o görür ki, mən qan-tər içində, bu şanlı matrosa kömək etmək üçün necə əlləşirəm. Ey, dostum, bu geminin taxtası nə qalınlıqdadır?

Matros:

– İki barmaq qalınlığında, – deyə cavab verdi.

Panurq:

– Allah, sən saxla! – dedi. – Demək, bizimlə ölümün arasında iki barmaq qalıbmış. Ha-ha-ha! Yəqin ki, siz yaman qorxdunuz, əziz dostum? Mənə gəldikdə isə, mən heç bir şeydən qorxan deyiləm. Mənə Qorxmaz Panurq deyirlər. Bərk dayanın, ağalar, möhkəm durun! Lütfən, sahilə çıxmaq üçün, bu nərdivanı endirin. Ey, qayığı yaxına gətir! Mənim köməyim yenə də lazımdır mı? Mən öküz kimi işləyirdim, ancaq, xahiş edirəm, mənim zəhmətimə hayıfılanmayın. İnsan çalışmaq üçün yaranıb. Tənbellərin hamısı fırıldaqçıdır. Bircə rahib Jana diqqət edin. O qorxusundan lap ölür.

Rahib Jan:

– Hə, dostum, – dedi, – bu gün qorxusundan ölən vardisa, doğrusu, o sən özün idin. Ancaq mən sənə deməliyəm ki, lap boş yerə qorxurdun. Sənin ölümün dənizdə olmayacaq. Sən, şübhəsiz, ya asılacaqsan, ya da diri-diri yandırılacaqsan. Ağalar, kim yaxşı bir bürünəcək istəyir? Əmr verin Panurqun dərisini soyunlar, onun dərisinə bürünün. Mənim cübbəm haqqı, yağış sizi islatmaz. Hələ bu nədir ki, siz suya da düşsəniz, batmazsınız, Panurqun dərisi sudan qorxmur.

Panurq:

– Daha bəsdir! – dedi. – Belə fırtınadan istər-istəməz adam özünü itirər. Böyük bir iş olmayıb ki. Mən sizi başqa şeydən xəbərdar etmək istəyirəm. Yadıңызdadımı, nəzir eləmişdim ki, xilas olsam, bizim monastıra təzə zəng ianə edəcəyəm? Orasını bilin ki, mən bununla qüllədən asılan böyük zəng deyil, balaca zəng, daha doğrusu, monastır atının boynundan asılmaq üçün zınqırov nəzərdə tutmuşdum. Gözəl və balaca zınqırov ki, at yol

gedəndə səslənsin. Sizi qabaqcadan xəbərdar edirəm ki, sonra anlaşılmazlıq baş verməsin.

Epitemon:

– Ay, fırıldaqçı! – deyə səsləndi. – Ay utanmaz, həyasız, fırıldaqçı! Ağalar, siz heç belə fırıldaqçı görmüsünüzmü? O Allahın özünə kələk gəlir!

XX fəsil

MAKREONLAR ADASINDA⁸⁵ QOCA QƏHRƏMANLARIN DÜNYADAN GETMƏSİ

Nəhayət gəmi sahilə salamat yanaşdı; biz ac və əldən düşmüş bir halda sahilə çıxdıq. Pantaquael adamlarını yoxladı və hər birinə təzə paltar verilməsini əmr etdi. Sonra yeyəcək sursatı sahilə çıxarıldı və tənənəli bir qonaqlıq düzəldildi. Hamı bol-bol yedi, yerli adamlar da hər cür ərzaq gətirdilər. Pantaquael də öz tərəfindən onlara qiymətli hədiyyələr bağışladı.

Nahardan sonra Pantaquael gəmilərin təmiri ilə məşğul olmağı qərara aldı. Yerlilər də köməyə gəldilər. Onların arasında bir çox dülgər, çilingər və dəmirçi var idi, hər biri də öz işini beş barmaq kimi bilirdi. İş qızışdı.

Bizim yan aldığımız ada Makreonlar adası adlanırdı. Ada çox böyük idisə də, əhali ancaq sahildə, üç böyük limanda yaşayırdı. Adanın orta hissəsi adam ayağı dəyməmiş qalın meşə idi.

Bir qoca Makrob (yerlilər öz ağsaqqallarını belə adlandırırlar) adadakı görməli yerlərin hamısını bizə göstərdi. Adamsız kölgəli meşədə biz bir neçə köhnə uçuq məbəd, qədim yazıları olan bir neçə chram və məqbərə tapdıq. Bu yazıların bir qismi heroqliflə, bir qismi ərəb, bir qismi də slavyan hərfləri ilə yazılmışdı.

Epitemon bu yazıları xatirə dəftərinə köçürməklə məşğul ikən, qoca Makrob, Pantaqueldən, belə fırtınada gəmiləri limana necə gətirə bildiyini xəbər alırdı.

Pantaquael:

– Tale özü bizə yar oldu, – dedi. – Axı biz ciblərini doldurmaq üçün dənizlər aşan tacirlərdən deyilik. Biz sadəcə bilik həvəskarı olan səyyahlarıq. Odur ki, tale bizə rəhm etdi. Siz bizə dənizin niyə belə coşduğunu başa salarsınız? – deyə Pantaquael sözünə davam etdi. – Bu qorxunc fırtına hayandan gəldi? Bu yerlərdə fırtına tez-tezmi olur?

Makrob buna cavab olaraq:

– Əziz dostlar, – dedi, – siz, keçmişdə öz sərvəti və qüdrəti ilə şöhrət qazanmış, indi isə gördüyünüz kimi yoxsullaşmış düşkün vəziyyətə gələn üç adadan birinə çıxmısınız. Buradan görə biləcəyiniz qaranlıq və böyük meşədə indi tamam əldən düşmüş qoca alimlər və qəhrəmanlar yaşayırlar. Onların hər bir işi yolunda olduqda dəniz sakit, hava da xoş olur. Ancaq onlardan biri öldükdə meşədə acı fəryadlar eşidilir, yerdə zəlzələlər, yanğın, xəstəlik törəyir, dənizdə də sizin keçirmiş olduğunuz qorxunc fırtına kimi fırtınalar başlanır.

Pantaquael:

– Bu alimlərin hər birini məşələ oxşatmaq olar, – dedi. – Bu məşələ nə qədər ki, yanır, hamıya işiq saçır, adamlar da bunun üçün ondan razı qalır. Ancaq o söndükdə, havanı elə dəmçalan tüstü bürüyür ki, insanlar bilmirlər ondan necə yaxa qurtarsınlar.

Rahib Jan:

– Məgər qəhrəmanlar ölürlərmi? – deyə soruşdu. – Allaha and olsun, indiyə kimi elə bilirdim ki, onlar əbədi yaşayırlar...

– Hamısı yox, – deyə Pantaquael cavab verdi. – Qocaldıqda hətta allahlar da ölürlər. Qulaq asın, bu barədə sizə qədim bir əfsanə nəgill edim.

Bir dəfə müxtəlif mallarla yüklü olan bir gəmi Yunanıstan-dan İtaliyaya gedirmiş. Tunisin yanından keçəndə, külək kəsilir, axın gəmini Paksos adasına yanaşdırır. Axşam olur. Yolçulardan kimisi şam eləyir, kimisi yatmağa hazırlaşır. Birdən adadan bərk bir çığırtı eşidilir: “Famus!” Yolçuların canına qorxu düşür. Famus gəminin şturmanı olub, əslən də misirli idi. “Famus” çağırışı bir də eşidilir. Heç kəs buna cavab vermir. Hamı səsini kəsib

tir-tir əsir. O zaman səs üçüncü dəfə göy gurultusu kimi təkrar olunur. Onda Famus irəli çıxıb deyir: “Mən burdayam. Nə istəyirsən? Sən kimsən?” Sualın cavabında səs Famusa əmr edir bütün xalqlara xəbər versin ki, böyük allah Pan⁸⁶ vəfat edib. Bu sözləri eşitdikdə matroslar bərk qorxurlar, – susmaq, yoxsa əmri adamlara yetirmək barəsində öz aralarında məsləhətləşməyə başlayırlar. Famus özlüyündə qərara alır ki, salamat gəlib limana çıxsa əmri yerinə yetirsin. Limana salamat çatırlar. Burada Famus gəminin burununa çıxır, üzünü sahilə tutub, böyük allah Panın öldüyünü xəbər verir. O sözünü hələ qurtarmamış sahilədən bərk ağlaşma, fəryad və hıçqırıq eşidilir. Bu xəbər sürətlə yayılıb Romaya çatır. Roma imperatoru Tiberi⁸⁷ Famusu yanına çağırtdırıb danışdırır və dediklərinə inanır.

Pantaqruel bu əfsanəni danışsın susdu, dərin fikrə gedib başını aşağı saldı. Çox keçmədi ki, onun yanaqlarından dəvə quşu yumurtası boyda göz yaş damcılarının süzüldüyünü gördük. Birçox kəlmə də yalan deyirəmsə, Allah məni öldürsün!

XXI fəsil

PANTAQRUEL BÖYÜK PƏHRİZİN PADŞAH OLDUĞU GİZLİ ADA YANINDAN ÖTÜB KEÇİR

Gəmimiz təmir edildikdən və təzə azuqə ehtiyatı götürüldükdən sonra, makreonlarla xudahafizləşib yola düşdük. Gözəl və aydın bir hava idi. Günortaya yaxın Ksenoman üfüqdə böyük bir ada gördü.

Ksenoman:

– Bu Gizli adadır, – dedi. – Orada Böyük Pəhriz padşahlıq edir.

Pantaqruel:

– Mən onunla tanış olmaq istərdim, – dedi. – Bu adaya yanaşmağa niyyətiniz varmı?

Ksenoman:

– Cənab, – dedi. – Mən bu işi sizə məsləhət görmürəm. Əvvələn dolama yolla xeyli gedib dövrə vurmali olacağıq, ikincisi,

orada heç bir maraqlı şey tapmazsınız. Böyük Pəhriz dadsız-duzsuz bir padşahdır.

Pantaqruel:

– Elə isə, onun barəsində bildiklərinizi bizə nağıl edin, – deyərək təklif etdi.

Ksenoman:

– Məmnuniyyətlə, – deyərək cavab verdi. – Bu kral böyük bir aegözlüklə noxud, selyodka və xardal aşırən adamdır. Balaca uşaqları mərhəmətsizcə döyür. Yanında həmişə bir yığın günah bağışlama qəbzi gözdür. Balaca uşaq tək səhərdən axşama kimi zırıldayır. Heç vaxt toya getmir. Onun naharı paxla, ilbiz, bir də göy kahıdan ibarətdir. Ona görə də o skelet kimi qurudur. Ət Kolbasalarının yaşadığı Tutqun adanın yanından keçərkən onun barəsində hələ çox şey eşidəcəyik. İş burasındadır ki, Ət Kolbasaları Böyük Pəhrizin ən qəddar düşmənidir. Həmişə bir-biri ilə müharibə vəziyyətindədirlər. Onların mərhəmətli himayəçisi və qonşusu Girdəsifət Maslenitsa onlara kömək etməsəydi, bu yaramaz Pəhriz Kolbasaların hamısını qılıncından keçirərdi.

Rahib Jan:

– Bax a, necə də yaramazdır, – deyərək səsləndi. – Əntiqə Ət Kolbasaları ilə müharibə etmək! Geri qayıdaq, dostlar. Bu mürdər yer üzündən silək!

Panurq:

– Pəhrizlə vuruşmaq! – deyə qışqırdı. – Bütün şeytanlara and içirəm ki, mən o qədər də axmaq deyiləm. Axı, biz çəkiqlə zindan arasına düşmüş kimi, Pəhrizlə, Kolbasalar arasında qalarıq! Çox lazımdı! Yolumuza davam edək. Böyük Pəhriz, məndən sizə hörmət! Burdan uzaq!

Pantaquiel Ksenomana:

– Böyük Pəhrizin güzəranını bizə çox yaxşı təsvir etdiniz, – dedi. – İndi siz onun görkəmindən də danışın.

Ksenoman:

– Bu çətin deyildir, – deyə cavab verdi. – Qulaq asın:

Onun peysəri – fənər.
Dırnaqları – probkaaçan.
Ayaqları – gitara.
Dabanları – dirəkdir.
Dizlərisə – skamya.

O tüpürəndə – ənginar dolu səbətler çıxır.
Burnunu siləndə – duzlu ilan balığı çıxır.
Ağlayanda – günəbaxan yağında qızardılmış treska.
Asqıranda – xardal bankaları.
Əsnəyəndə – güvəc-güvəc noxud şorbası.
Xoruldayanda – quru paxla yeşikləri.
Köksünü ötürəndə – günah bağışlama qəbzləri üçün qutular.
Söyəndə – mart pişikləri.

Rahib Jan:

– Necə də eybəcərmiş! – deyə öz təəssüratını bildirdi. – Onunla görüşmək pis olmazdı. Mən onu duələ çağırardım.

Pantaquiel dedi:

– Dostumuz Ksenomanın söhbəti Gözəllik və Eybəcərlik haqqındakı qədim bir əfsanəni yadıma saldı.

– O necə əfsanədir? – deyə rahib Jan xəbər aldı. – Allah günahımdan keçsin, mən bu barədə heç bir şey eşitməmişəm.

– İcazə verin, nağıl edim, – deyə Pantaquiel sözə başladı. – Qədim zamanlarda yer üzündə Gözəllik və Eybəcərlik anadan

olmuşdular. Gözəllik dünyadakı yaranmışların ən gözəli, Eybəcərlik isə ən çirkini idi. Eybəcərliyin başı şar kimi döyürmü, qulaqları eşşək qulağı kimi uzun, gözləri xərçəng gözü kimi domba, ayaqları yumru idi, qolları geri qanrılmışdı. Eybəcərlik hərlənə-hərlənə yeriir, ayaqları yuxarı, başı üstə dayanırdı.

Eybəcərlik deyirdi:

“Dünyada hamıdan gözəl-göyçək mənəm. Mənim hamıdan kamil yerişim var. Göylər aləminin bütün ulduzları və səyyarələri də hərlənə-hərlənə dövrə vurur. Mən də ulduzları təqlidən hərlənə-hərlənə gəzirəm. Bəziləri belə hesab edirlər ki, başı yerdə, ayağı göydə dayanmaq yaxşı deyil. Mən isə bunun tamamilə əksini düşünürəm. Axı bizim saçımız elə bil ağacın kökü, əllərimiz isə onun budaqlarıdır. Ağac torpaqda kökləri üstə dayanır, mən də elə eləyirəm. Bəs qollarım? Çox yaxşı olub ki, qollarım geri qanrılıb. Heç olmasa özümü arxadan müdafiə edə bilərəm. Qabaqda dişlərim var. Dişimlə yalnız yeməyi çey-nmək yox, lazım gələndə özümü müdafiə etməyi də bacarıram. Bundan belə çıxır ki, yer üzündə yaranmışların ən gözəli, ən kamili mənəm”.

Eybəcərlik bütün axmaqları, ağılsızları, gicləri öz tərəfinə cəlb elədi. Bundan əlavə o qoca sarsaqları, riyakar müftəxorları, hiyləgərləri, ikiüzlüləri, hər cür eybəcər, çirkin adamları törətdi.

Ksenoman dedi:

– Böyük Pəhriz həmin bu Eybəcərliyin ən sevimli övladıdır. Yaxşı elədik ki, bu riyakar din xadiminin yanına getmədik. Ay camaat, Böyük Pəhrizdən özünüzü gözləyin. Ehtiyatlı olun, onun pəncəsinə keçməyin.

PANTAQRUELİN NƏHƏNG DƏNİZ İLANINI HƏLAK ETMƏSİ

Düz günorta vaxtı Tutqun ada üfəqdə görüldü. Adanın yaxınlığında, Pantaqrueel nəhəng bir Dəniz İlanı gördü. İlan fisilti və xırıltı ilə yolçulara sarı üzürdü. Onun ağzından hündür su sütunu yüksəlirdi. Adama elə gəlirdi ki, qayadan coşqun şələlə axıb tökülür və gəmiləri qoz qabığı kimi batırmaqla hədələyir.

O dəqiqə “Talameq”də işarə boruları çalındı. Bu işarə ilə gəmilər, isti ölkələrə uçan durna qatarı kimi üçbucaq şəklində düzüldü. Üçbucağın başında “Talameq” dayandı. Komanda döyüşə hazırlaşdı.

Rahib Jan bombardirlərlə birlikdə, gəminin burun tərəfində təzəcə döyüş mövqeyi tutmuşdu ki, Panurq övvəlkindən betər fəryada başladı.

– Vay!-Vay! – deyə o zırıldayırdı. – Bu nəhəng bizim gəmilərimizi həb kimi udacaqdır. Bir ona baxın! Biz məhv olduq, məhv olduq.

Pantaqrueel:

– Qorxmayın, – dedi, – mən onu cücəni deşən kimi deşəcəyəm.

Panurq:

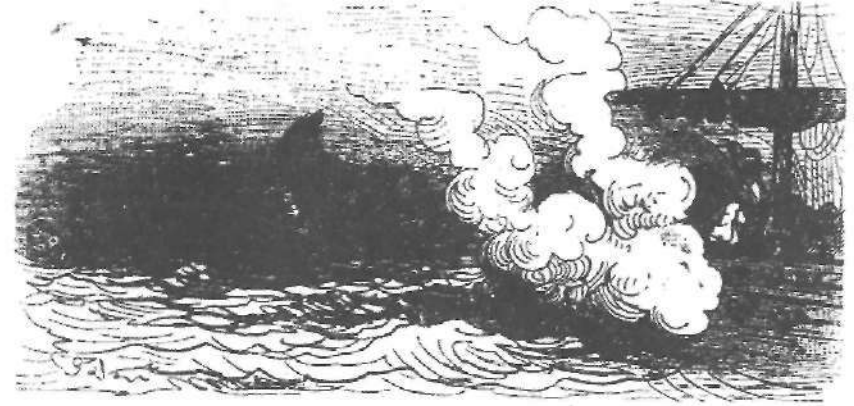
– İlahi, rəhmin gəlsin, – deyirdi. – Mən necə qorxmayım ki, o lap gözümüzdün qabağındadır?

Pantaqrueel:

– Bundan nə çıxsan ki? – dedi. – Rahib Jan dünən sizə taleyinizi xəbər verdi. Sudan sizə ölüm yoxdur. Əksinə su sizi hər bir bəladan qurtaracaq.

Panurq dediyindən əl çəkmirdi:

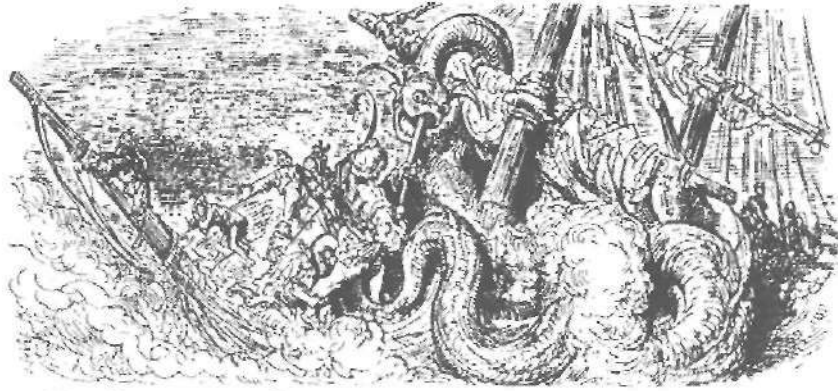
– Bu sözlər nağıldır. Rahib Jan qatıb-qarıdırıbsa necə olsun? Vay-vay, ilan lap yaxındadır. Baxın, odur ha! Oh, sən nə qədər qorxuncsan, nə iyrencən. İyrenc nəhəng, indiyə kimi sən nə qədər adam batırmısan! Mənim səni görməyə gözüm yoxdur, məlun şeytan. Cəhənnəm ol burdan! Cəhənnəm ol burdan! Cəhənnəm ol!

İlan gəmilərin yanına üzüb, onlara su fışqırmağa başladı. Onun üstünə hər tərəfdən ox, nizə, cıda, hər cür çəmaq yağdırıldı. Rahib Jan əlindən gələni əsirgəmədi. Topxana arası kəsilmədən guruldayır, İlanı topa tuturdu. Ancaq bunların hamısı əbəs idi: top güllələri onun dərisində itib batır, nəhəngə heç bir zərər vermirdi.

Vəziyyəti belə gördükdə Pantaqrueel qərara aldı ki, vaxt çatıb, gərək özü hərəkətə keçsin. O qəddini düzəltdi və gözlənilməyindən artıq bir məharət göstərdi.

Deyirlər, Roma imperatoru avara Kommod⁸⁸ elə ustalıqla ox atarmış ki, ox toxunmadan uşaqların barmağı arasından keçərmiş. Qədim fransızların da əla nişançı olduğunu nağıl edirlər. Guya ovdan qabaq onlar oxlarının ucuna danaqıran otu sürtərmişlər. Vurulmuş heyvan da bundan dada gəlmiş. Qədim skiflər də atıcılıqda ad çıxarıblarmış. Vaxtilə onlar İran şahı Daraya elçi yollayıblar.⁸⁹ Elçi, dinmədən, şahı quş, qurbağa, siçan, beş də ox verib. Dara “bu nədir?” – deyə soruşub. Elçi danışmağın ona qadağan edildiyini bildirib. Dara mat-məəttəl qalıb, nə edə-cəyini bilməyib. Axırda onun sərkərdələrindən biri tapmacanı başa düşüb. O deyib: “Skiflər bununla, bizə bildirmək istəyirlər ki, iranlılar quş olub havada uçmağı, siçan kimi yerdə gizlənməyi, qurbağa kimi suya cüməyi bacarmırlarsa onların hamısı skiflərin oxu ilə qırılacaqdır”.

Nəcib Pantarquelin ox və nizə atmaqda tayı-bərabəri yox idi. O özünün iri nizəsi ilə min addımdan istridyonin qabığını aralayırdı. Öz oxu ilə uzaqdan, şamı söndürmədən, fitilinin ucundan yanğını salırdı. O uzaqdan dalbadal atdığı oxlarla rahib Janın dua kitabını elə məharətlə vərəqləyirdi ki, oxlar kağızı azacıq da olsa cırmırdı.

Bu dəfə Pantarquel nizəsini İlanə elə sərrast atdı ki, dili ilə bərabər onun çənəsinin ikisini də deşdi. Nizə İlanın çənəsinə ilişdiyindən, su buraxmaq üçün ağzını daha açmağa bilmədi.

Bundan sonra Pantarquel iki nizə ilə İlanın gözlərini tökdü. Gözü çıxmış, keyləşib can verən üç buynuzlu İlanın bu böyründən o böyrünə çevrildiyini hamı gördü. Nəhəngi tamam tələf etmək üçün Pantarquel əlli nizə daha atdı, onların hamısı da İlanın belinə dəydi. Can verən İlan dalı üstə çevrildi, iri bir qırxayaq kimi axıntı ilə üzüb getdi.

XXIII fəsil

PANTAQRUELİN TUTQUN ADAYA, ƏT KOLBASALARININ QƏDİM MƏSKƏNİNƏ ÇIXMASI

“Talameq”in avarçıları ölmüş İlanı sürüyüb sahilə çıxardılar. Böyründəki piyi çıxarmaq üçün onlar, nəhəngi doğramağı qərara aldılar. Pantarquel də adaya çıxdı. Biz burada, duru bulağın süzülüyü böyük və gözəl bir meşənin ətəyində, nahar hazırlamaq

üçün tonqal qaladıq. Yemək hazır olduqda rahib Jan zəngi çaldı. Matroslar süfrə açmağa, çəngəl-bıçaq düzməyə yüyürdülər.

Nahar zamanı, Pantarquel, bir neçə xırda vəhşi heyvanın səs-sizcə meşə kənarı ilə qaçıb bir hündür ağaca dırmaşdığını gördü.

O Ksenomandan soruşdu:

– Bunlar nə heyvandır belə? Uzaqdan dələyə və ya sincaba oxşayırlar.

Ksenoman:

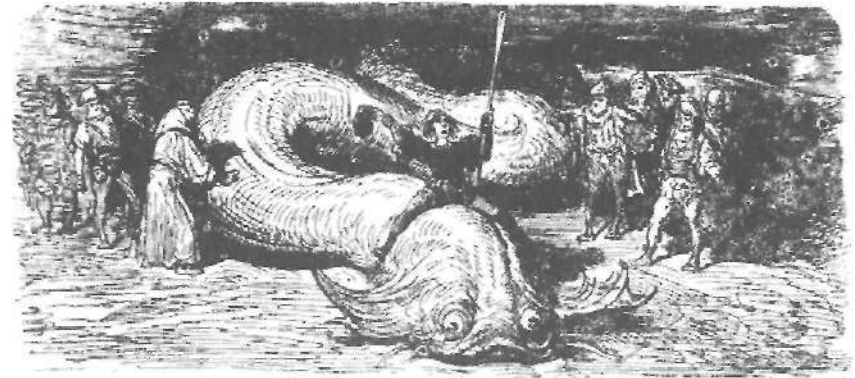
– Bunlar Ət Kolbasalarıdır, – deyə cavab verdi. – Biz qabaqca sizə dediyim Tutqun adadayıq. Böyük Pəhrizlə ölüm-dirim müharibəsi edən Ət Kolbasaları burada yaşayır. Yəqin ki, indi onlar atdığımız topların gurultusundan qorxuya düşüb sahilə kəşfiyyat dəstəsi göndəriblər.

Pantarquel:

– Bəs onları barışdırmaq olmazmı? – deyə soruşdu. – Qırğına son qoymaq üçün mən həvəslə bu işə girişərdim.

Ksenoman:

– Bu mümkün deyildir, – deyə cavab verdi. – Dörd il bundan qabaq mən buralarda idim, onları barışdırmağa çalışdım. Əvvəlləri iş çox yaxşı gedirdi. Sülh müqaviləsi yazılmışdı. Ancaq onu imzalamaq qalırdı. Elə bu vaxt Böyük Pəhrizin tərsliyi tutdu. O, Ət Kolbasaları ilə barışmağa razı olur, lakin Çöl Kolbasaları ilə Dağ Sosiskalarını tanımaq istəmirdi. Bunu da demək lazımdır ki, Çöl Kolbasaları ilə Dağ Sosiskaları Ət Kolbasalarının ən yaxşı

müttəfiqidir. Buna görə də barışıqdan bir şey çıxmadı. Doğrudur, bir ara düşmənlər bir qədər yumşalmış kimi oldular. Ancaq Kolbasalar öz yığıncaqlarında Pəhrizi murdar elan edib, onun bütün müttəfiqlərini öz torpaqlarından qovmağa qərar verdikdə, Böyük Pəhrizin yaman acığı tutdu, düşmənçilik əvvəlkindən də şiddətli oldu. Yox, burda heç bir iş görmək olmaz. Ət Kolbasaları ilə Böyük Pəhrizi barışdırmaq pişiklə siçanları barışdırmaqdan çətindir.

Bu zaman rahib Jan iyirmi beş, otuz qədd-qamətli cavan Kolbasanın əsgəri yerislə limandan şəhərə addımladığını gördü.

Rahib Jan Pantaqurelə dedi:

– Birdən burada bir anlaşılmazlıq baş verməsin! Siz Pəhrizə zərərçə oxşamasanız da, bu möhtərəm Kolbasalar birdən sizi onunla qarışıq salarlar. Qonaqlığı saxlayaq, müdafiyyəyə hazırlaşaq.

Ksenoman:

– Bəli, ehtiyat yaxşı şeydir, – dedi. – Kolbasalar yaman fəndgirdirlər, onların fikrindən nələr keçdiyini heç vaxt bilmək olmur.

Pantaqurel süfrədən qalxdı, oradakı işləri öyrənmək üçün meşəyə getdi. Bir az keçdikdən sonra qayıtdı və pusqu üstünə çıxdığını bizə nağıl etdi. Pusqu bizim düşərgədən sol tərəfdə meşənin qalın yerində imiş, özü də iri və yağlı Kolbasalar pusquda durubmuş. Sağ tərəfdən düşərgəmizin yarım verstliyindən şeypur, zurna və təbil səsləri altında böyük bir Kolbasa dəstəsi düz bizim üstümüzə gəlirdi. Pantaqurel yetmiş səkkiz bayraq saydı və orada azı qırx iki min əsgər olduğunu hesabladı. Məğrur yerislərindən, döyüşkən görkəmlərindən təcrübəli və möhkəm cəngavər olduqları bilinirdi. Birinci sıralar başdan-ayağa silahlanmışdılar, əllərində uzun, ucları yaxşı itilənmiş nizələr vardı. Yanlardan Çöl Kolbasaları, yoğun Paştet və Dağ Sosiskaları gəlirdi. Bunların hamısı iri gövdəli, döyüşkən və qızgın adalılar idi.

Pantaqurel təşvişə düşdü və bizi hərbi şuraya çağırdı. Şura, sayıq olmağı qərara aldı.

Onda Pantaqurel Gimnasta “Şərab Kasası” və “Üzüm Səbəti” gəmilərindəki əsgərləri adaya çağırmağı əmr etdi. O zaman “Şərab Kasası” gəmisinə kapitan Qarınyaran, “Üzüm Səbəti” gəmisinə isə kapitan Kiçik Kolbasacı komanda edirdi.

Panurq:

– Qoyun əsgərlərin dalınca mən gedim, – dedi. – Gimnast hər dəqiqə sizə lazım ola bilər.

Rahib Jan:

– Mənim dəyəneyimə and olsun, – dedi, – sən əkilib qaçmaq, vuruşmadan yaxanı kənara çəkmək istəyirsən, ay əclaf! Səni itirmək bizim üçün böyük bir müsibət deyildir. Allah bəlanı versin, sən burada qalsan ancaq ağlayıb-sızlayacaqsan.

Panurq:

– Yox, mən qayıdaram, qayıdaram, – deyə cavab verdi.
– Ancaq ömrü verin, bu murdar Kolbasalar gəmilərə dırmaşmasınlar. Siz vuruşanda mən də Allaha dua edib yalvaracağam ki, sizi qələbəyə çatdırsın.

Epitemon:

– Rədd ol buradan, qorxaq, – dedi. – Kolbasalar bizim üstümüzə hücum çəksələr, əlbəttə, onların qabağında dayana biləcəyik. Bizim qoçaq kapitanlarımızı nahaq yerə Qarınyaran və Kolbasaçı adlandırmayıblar. Onlar Kolbasaların öhdəsindən gələ bilərlər.

Tezliklə kapitanlar öz dəstələri ilə gəlib çıxdılar. Pantaqrueel onları döyüşə yola salanda xeyir-dua verdi. O, kapitanlara birinci olaraq döyüşə atılmağı qadağan etdi. Ancaq Kolbasalar hücumu birinci keçdikdə əsgərlər işə girişməli idilər. Parol olaraq “Maslenitsa” sözü təyin olundu.

XXIV fəsil

PANTAQRUEL AŞPAZLARININ ƏT KOLBASALARI İLƏ VURUŞMASI

Ay avaralar, mənim bu həqiqi hekayəmi oxuyarkən niyə hırıldayırsınız? Bəlkə siz bu işlərin doğrudan da mənim nağıl etdiyim sayaq baş verdiyinə inanmırsınız? Bu sizin öz işinizdir. İstəyirsiniz-inanın, istəmirsiniz, gedin, özünüzü baxın. Bu işlərin

hamısı Tutqun adada olmuşdur. Kolbasalar da orada yaşayır ki, buna heç bir şübhə ola bilməz.

Müqəddəs kitablarda yazılanı bir yadınıza salın. İlanın Həvvanı aldadıb qadağan edilmiş almanı yedirməsi yadınızdadır mı? O ilanın isə Kolbasaya oxşadığı sizə məlumdur mu? Hələ bu azdır; indiye kimi də bəzi ruhani akademiyalarda o aldadcının xalis Kolbasa olduğunu və Ştifal adlandığını oxudurlar.

Yaxud isveçrəliləri götürək. İndi onlar döyüşkən və cəsur xalqdır.⁹⁰ Bəs onların qabaqlarda Kolbasa olmadıqlarını kim deyə bilər? Mən ki, bunu öhdəmə götürə bilmərəm.

Bütün bu mülahizələr sizi inandırmasa, hörmətli ağalar, dəniz sahilindəki bir kəndə buyurub, sirenalardan⁹¹ nə şəkildə olduqlarını öyrənmək istəməzsiniz mi? Deyirlər, qədim zamanlarda balıqçılar onları tez-tez torla tuturlarmış. Bax o sirenalardan yarı qadın, yarı kolbasa imişlər. Bu hamıya məlumdur. Daha hırıldamayın və inanın ki, bu kitabda birçə kəlmə də uydurma yoxdur.

Hə, öz hekayəməzə qayıdaq.

Rahib Jan Kolbasaların hücumu keçdiyini gördükdə dedi:

– Oho, belə görürəm ki, vuruşma qızgın olacaq. Dostlar, siz gəmilərə qayıtsanız, daha yaxşı olardı. Mən öz dostlarımla bu sürünün öhdəsindən gələrəm.

Pantaqrueel:

– Sizin adamlarınız hardandır? – deyə soruşdu.

Rahib Jan:

– Bir hafizənizi araşdırın, – dedi, – yadınızdadırsa, Navuxodonosor padşah Yerusəlim şəhərini mühasirəyə alanda sərkərdəliyi öz aşpazı Nabuzardana tapşırırdı.⁹²

Pantaqrueel:

– Hə, sonra? – deyə soruşdu.

Rahib Jan:

– İndi mənə belə gəlir ki, – dedi, – aşpazlar bu Kolbasaların öhdəsindən daha yaxşı gələrlər. Axı, onlar əvvəllərdə də bu işlə məşğul olublar. Vallah, mən aşpazlarımızın hamısını öz komandama alacağam.

Pantaqrue!

– Necə istəyirsiniz, elə də edin, – dedi. – Sizin bu oyununuz mənim xoşuma gəlir. Mən burda qalıb, sizin mətbəx vuruşmanızın nəticəsini gözləyəcəyəm.

Rahib Jan o dəqiqə səyyar mətbəxə yollandı.

O aşpazlara üzünü tutub dedi:

– Uşaqlar, mən sizə parlaq bir şöhrət qazandırmaq istəyirəm. Bu gün siz görülməmiş qəhrəmanlıq göstərəcəksiniz. Yaşasın mətbəx qəhrəmanları! Ədəbsiz Kolbasalarla vuruşmağa gedək. Mən sizə kapitanlıq edəcəyəm. İçək, dostlar! Allah qoçaqlara hayan durar!

Aşpazlar:

– Ağıllı nitqi eşitmək çox xoşdur, – deyə cavab verdilər. – Qulluğunuzda hazırıq. Sizin komandanız altında ölümdən də qorxmırıq.

Rahib Jan:

– Ölmək nə üçün? – dedi. – Qoy Kolbasalar ölsün, biz yox. İndi gəlin, hərbi sıraya düzülək. Bizim şüarımız “Nabuzardan” olsun.

Burada rahib Janın əmri ilə cənab mühəndislər tirlərdən böyük bir ağac donuz düzəltdilər. Bu qərribə bir hərbi maşın idi, düşməyə daş güllələr, iri polad oxlar ata bilərdi. Donuzun içində iki yüz əsgər rahatca yerləşərdi.

Donuz hazır olduqda onu irəliyə diyirləyib açıq yerə qoydular.

Sonra, komandada olan aşpazların hamısı donuzun içinə girdi. Axırncı olaraq rahib Jan girdi və möhkəm dəmir pəzə ilə qapını içəridən bağladı.

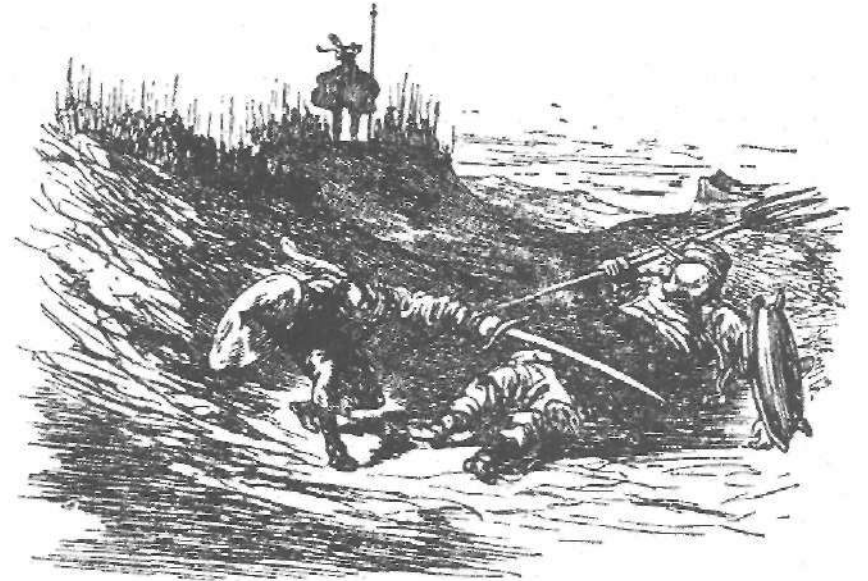
Kolbasalar gəldikcə yaxınlaşdılar. Axırda o qədər yaxınlaşdılar ki, onların nizələrini necə yellətdikləri göründü.

Gimnast onların qabağına çıxdı. O uzaqdan Kolbasalara baş əydi və səsi gəldikcə bağırdı:

– Dayanın! Biz hamımız sizin yaxın dostlarımızıq. Biz sizin müttəfiqiniz Maslenitsa ilə əlbirik.

Lakin bu zaman yoğun bir Liver Kolbasası Gimnastın üzərinə atılıb, boğazından yapışmaq istədi.

Gimnast:

– Aha, sən beləsenmiş! – dedi.

O bu sözləri deyərək qılıncını siyirdi və Kolbasanı iki parçaya böldü. Aman Allah, o Kolbasa necə də yağlı idi. İnanırsınız-mı, onun qarnında dörd barmaq piy var idi.

Ət Kolbasaları gimnastın üstünə tökülüşüb onu yerə sərdilər. Pantaqurel öz əsgərləri ilə onun köməyinə atıldı. Vurhavur başlandı. Qarınıyan Kolbasaların qarnını yarırdı. Kiçik Kolbasaçı Sosiskaları biçirdi. Pantaqurel onların dizlərini kəsirdi. Rəhib Jan gəldikdə, o donuzun içində gizlənib bu qanlı qırğına sakit-sakit baxırdı.

Birdən dəhşətli bağırtı eşidildi. Pusquda gizlənmiş Sosiska dəstəsi qəfildən Pantaqurelin üstünə atıldı.

Rəhib Jan işin bu yerə çatdığını görüb donuzun qapısını açdı, öz komandası ilə birlikdə oradan çıxdı. Tavalər, saclar, mətbəx qaşıqları, maşa, güvəc, həvəngdəstə, atəşkeş, qarmaqlar havada parlağa başladı. Aşpazlar hərbi sıraya düzüldülər, səsləri gəldikcə:

– Nabuzardan! Nabuzardan! – deyərək bağıra-bağıra Sosiskaları vurmağa başladılar.

Sosiskaların dəstəsinə çaxnaşma düşdü. Kolbasalar düşməne kömək gəldiyini görüb qaçmağa üz qoydular, elə bil şeytanın özü onların dalınca düşüb qovurdu. Rəhib Jan onları cüce kimi doğrayırdı. Aşpazlar da ondan geri qalmırdılar. Adamın baxdıqca ürəyi yanırırdı: çölün hər tərəfi Kolbasa meyiti ilə dolmuşdu.

Tələ özü onlara rəhm etməsə idi, əlbəttə Kolbasaların nəslə o gün yer üzündən kəsilərdi. İstəyirsiniz-inanın, istəyirsiniz-yox, ancaq bu zaman şimaldan iri qanadlı bir qaban uçub gəldi. Onun yeldəyirmanı qolu boyda qanadları, telli durnanın kimi tünd-qırmızı tükü, yaqut kimi atəşin gözləri, zümrüd kimi yaşıl qulaqları, zəbərəc kimi sarı dişləri, brilyant kimi şəffaf və qaz ayağı qədər də yaraşlıq ayaqları var idi.

O gün havanın açıq olduğuna baxmayaraq, qaban gəldikdə göy elə guruldadı ki, bütün əsgərlərin canına qorxu düşdü. Kolbasalara gəldikdə, onlar silahlarını atıb, bu nəhəngin qabağında diz çökdülər. Kolbasalar isə heç dinmir, ancaq dua edirmiş kimi əllərini qabana tərəf qaldırırdılar.

Rəhib Jan hələ də Kolbasaları biçib şişə çəkirdi. Bu zaman Pantaqurel davanı dayandırmaq üçün boru çalınmasını əmr etdi. Borular çalındı, döyüş kəsildi.

Nəhəng isə bir neçə dəfə vuruşma meydanının üzərində uçdu və yerə xardal dolu iyirmi yeddi boçka atdı. Bundan sonra nəhəng yuxarı qalxdı, arası kəsilmədən

– Maslenitsa! Maslenitsa! Maslenitsa! – deyərək çığır-çığır gözdən itdi.

XXV fəsil

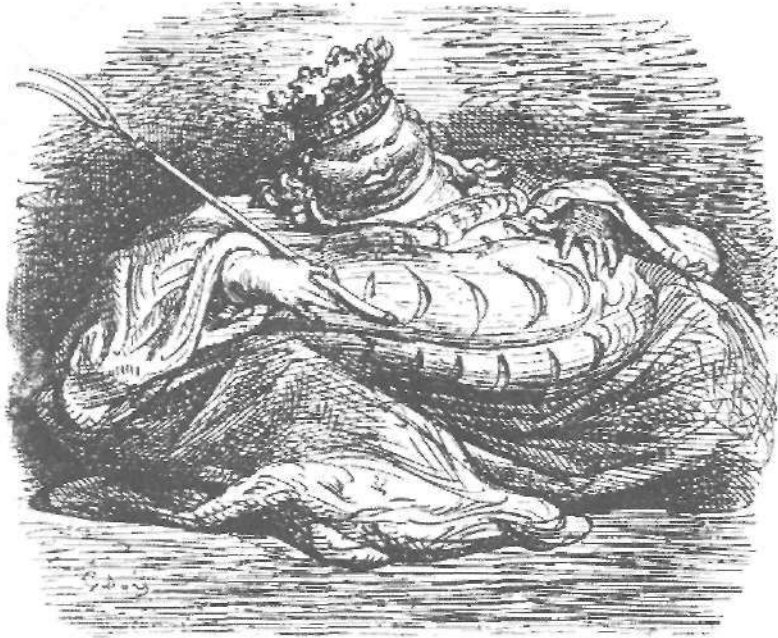
PANTAQRUELİN KOLBASALAR KRALİÇASI İLƏ DANIŞIQ APARMASI

Nəhəng uçub getdi və bir daha görünmədi. Hər iki qoşun nə edəcəyini bilmədən, səssizcə qabaq-qabağa dayanmışdı. Bu zaman Pantaqurel bildirdi ki, o bayraqların yanında, öz karetilində əyləşən Kolbasalar kraliçası ilə danışığa girmək istəyir.

Kraliça karetdən endi, nəzakətlə Pantaqurelə salamladı, ondan üzr istədi. İş belə olub ki, kəşfiyyatçılar ona ət Kolbasalarının qədim düşməni Böyük Pəhrizin guya adaya əsgər çıxardığını xəbər gətiriblər. Buna görə də Kolbasalar Pantaqurelin üstünə hücum çəkiblər. Axırda kraliça onları öz təbəəliyinə götürməyi Pantaqureləndən xahiş etdi. Kraliça dostluq əlaməti olmaq üzrə, Pantaqurelə nahardan qabaq qəlyanaltı eləmək üçün hər il yetmiş səkkiz min şahənə Ət Kolbasası göndərməyi vəd etdi.

Kraliça öz vədini yerinə yetirdi, elə ertəsi günü Qarqantuaya altı gəmi yükü şahənə Kolbasa göndərdi. Qarqantua da bu peş-kəşi Paris kralına yolladı. Havanı dəyişməkdən, yoxsa xardalın azlığından, nədəndirsə bu Kolbasaların, demək olar hamısı kralın süfrəsinə çatmamış can verdi! Kralın əmrinə görə onları Parisdə indi də “Kolbasa döşəməsi”³³ adlanan yerdə dəfn etdilər.

Pantaqurel nəzakətlə kraliçaya öz təşəkkürünü bildirdi, bütün təqsirlərin üstündən keçdi, ona sədəf səpələnmiş xırdaca bir bıçaq da hədiyyə etdi. Sonra o kraliçadan nəhəngi soruşdu: “O haradan çıxdı, nə üçün yerə xardal boçkaları atdı?” Kraliça cavab verdi

ki, Böyük Qaban bütün Kolbasa tayfasının ulu babası və banisidir. Məlumdur ki, kolbasa donuz ətindən hazırlanır, ona görə də Qaban onların ulu babası sayılır. Xardal məsələsinə gəldikdə o yaralı Kolbasalar üçün ən yaxşı dərmandır. Yaralı Kolbasalar o saat sağalır, ölüləri isə dirilir.

Bundan sonra Pantaqruel kraliça ilə vidalaşdı, öz gəmisinə qayıtdı. Ağac donuzu da sürüyüb gəmiyə çıxardılar. Bütün donanma ağır-ağır sahildən aralandı, yeni macərələr arxasınca irəliyə hərəkət etdi.

XXVI fəsil

PANTAQRUELİN KÜLƏKLİ ADAYA ÇATMASI

Pantaqruel, iki gün heç bir macərəyə rast gəlmədən yol getdi. Üçüncü günü biz Küləkli adaya çıxdıq, orada gördüyüm şeylər mənə çox təəccübləndirdi. İş burasındadır ki, bu adanın əhalisi

ancaq külək ilə dolanır. Onlar küləkdən başqa heç bir şey yemir və içmirlər. Onların evlərinin damında iri yelqovanlar bərkidilmişdir. Bağlarında anemon adlanan ot əkirlər.

Qara camaat dəmkeş, yelpik və milçəkqovanla dolanır. Varlı adamlar yeldəyirmanı ilə yaşayırlar. Onlarda qonaqlıq olanda dəyirman qollarının lap yanında süfrə açırlar, sonra da boluca yel yeyib, kefə baxırlar. Nahar vaxtı adətdir, hansı küləyin daha dadlı olması haqqında mübahisə edirlər. Birisi – sirokkonu⁹⁴, o birisi – cənub-qərb, üçüncüsü – cənub-şərq küləyini və sairə tərif edirlər.

Bu adada xəstələri hava cərəyanı ilə müalicə edirlər.

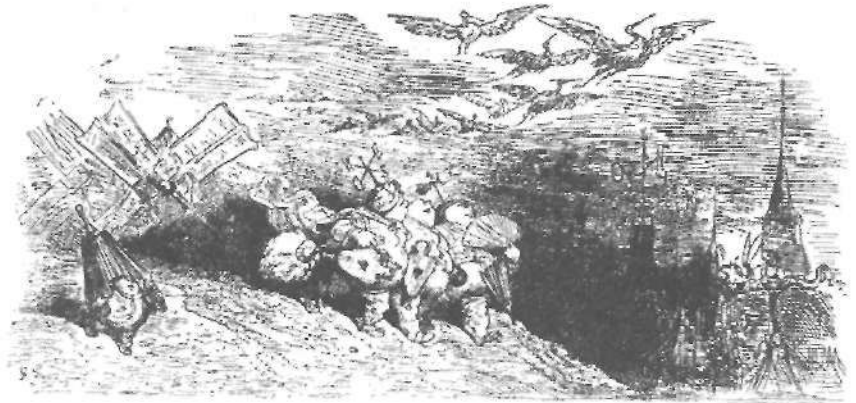
Adada gəzərkən üç kök adama rast gəldik. Bunlar kürən cüllütlərin uçuşuna tamaşa etməyə gədirdilər. Deyirlər ki, bu quşlar da təkcə küləklə yaşayır. Ona görə də bu quşlardan adada olduqca çoxdur.

Biz sizinlə seyrə çıxanda özümüzə yemək gətürdüyümüz kimi buranın adamları da qurşaqlarına yaxşı körük bağlayırlar. Birisi acıdımı, körüyü işə salır, istədiyi qədər ləzzətli külək əldə edir.

Bu şeylərin hamısı Pantaqruelin çox xoşuna gəldi. O adanın rəisinə dedi:

– Siz dünyada necə də rahat yaşayırsınız. Axı külək üçün pul vermək lazım gəlmir. Əsdimi, sizin yeməyiniz hazır olur.

Rəis:

– Bizim də özümüə görə bədbəxtliyimiz olur, – dedi. – Bəzən nahar vaxtı yağış yağır, külək kəsilir. O zaman bizim üçün yemək hazırlamağa bir şey olmur. Bundan başqa da bizim başımıza əsil müsibətlər gəlir. İş burasındadır ki, burdan bir az uzaqda, Vəlvələ adasında Brenqnaril adlı bir pəhləvan yaşayır. Bu pəhləvanın hər il mədəsi pozulur, odur ki, həkimlərin məsləhətinə görə, hər il bizim adaya müalicəyə gəlir. O burada həb yerinə çox xoşladığı yel dəyirmanımızı udur. O bununla bizi elə dilənçi kökünə salır ki, çoxumuz acından ölürük.

Pantaqrue!

– Bəs siz o pəhləvandan özünüzü necə müdafiə edirsiniz? – deyə soruşdu.

Rəis:

– Bir dəfə bizə, onun gəlişindən qabaq dəyirmanımızda çoxlu xoruz-toyuq yatırmağı məsləhət gördülər, – dedi. – Biz də elə etdik. Pəhləvan gəldi, onların hamısını bircə dəfədə ötürdü. Doğrudan da o az qaldı ölsün. Xoruzlar onun qarnında qaqqıldadır, toyuqlar mədəsində dəli kimi uçuşurdu, ağrının şiddətindən pəhləvan özündən getdi, onun bədəni elə yaman əsirdi ki, elə bil mədəsinə ilan girmişdi.

Pantaqrue!

– Bəs bu xəstəlikdən o necə sağaldı? – deyə soruşdu.

Rəis:

– Həkimlər ona həb yerinə tülkü udmağı məsləhət gördülər, – dedi. – Tülkələr bütün xoruzları və toyuqları boğub qırdılar, amma özləri ordan çıxmaq istəmədilər, onda pəhləvan bir neçə tazı uddu. Tazılar tülkələri ovladı, pəhləvan da yenidən sağaldı. Bax bizim başımıza belə müsibət gəlir.

Ksenoman:

– Rahat olun, dostlar, – dedi. – Pəhləvan Brenqnaril bir də sizi incitməyəcək. Keçən il Vəlvələ adasına yolum düşmüşdü, orada yeldəyirmanı yeyən pəhləvan Brenqnarilin öldüyünü eşitdim. O, bərk qalanmış peçin qabağında həkimlərin məsləhətilə udduğu bir parça kərə yağından boğulmuşdu.

PANTAQRUELİN PAPEFİQLƏR ADASINA ÇIXMASI

Ertəsi gün səhər biz Papefiqlər adasına çıxdıq. Papefiqlər bir zamanlar varlı və azad olub, Kefcil adlanırdılar. İndi bu xalq yoxsul və bədbəxtidir; onlar Papimanlar tərəfindən yaman talanıblar. Əhvalat belə olub. Bir dəfə, böyük bir bayram keçirilirdi. Kefcillər tontənəli şənlik düzəldilən Papimaniya adasına getdilər. Bu şənlikdə Roma papasının iri şəklini xalqa göstərmək adət imiş. Kefcillərdən biri bu şəkli görüb, özünü saxlaya bilmir, əlini yumruq kimi yumub baş barmağı ilə şəklə şiş (fiqa) göstərir. Bunun intiqamını almaq üçün, Papimanlar, bir neçə gündən sonra Kefcillərin adasına basqın edir, yaşlı kişilərin hamısını qılıncdan keçirirlər. O zamandan ada tamam boşalır. Kefcillərdən az-çox yerdə qalanı Papimanlara qul olur; onları Papifiq adlandırırılar, bunun mənası papaya fiqa göstərənələr deməkdir. Hər il onlara dolu, qasırğa, taun, aclıq və başqa müsibətlər üz verir.⁹⁵

Belə yoxsulluğu gördükdən sonra adada çox qalmamağa qərar verdik. Marağ üzündən lap dənizin kənarındakı xırda, yarı-çuq kilsəyə getdik. Kilsədə su ilə dolu iri çən gördük. Çənin içində bir adam uzanmışdı. Onun bədəninin hamısı suyun içində idi, nəfəs almaq üçün ancaq burnunun ucu sudan çıxmışdı. Çənin ətrafında üç nəfər üzü qırxıq keşiş, şeytani qovmaq üçün dini kitabdan dua oxuyurdu.

Pantaqurel:

– Aman, yarəbbi! – dedi, – hələ bu nə komediyadır. Ay Allahın bəndələri, bu yazığın başına nə iş gətirirsiniz?

Bunun cavabında Pantaqurelə aşağıdakı qəribə əhvalatı danışdılar.

BİR PAPEFİQİN ŞEYTANI ALDATMASI

Bir dəfə bir Papefiq (indi çəndə uzanan alim) öz tarlasını şumlayıb, vələmir əkirdi. Elə bu vaxt bir cavan şeytan baş iblisdən yərə enməyə icazə alıb, şuluqluq salmaq üçün Papefiqlər adasına yollanır. Bu şeytan bir işə yarayan deyildi. O hələ göy guruldada bilmir, taxılı doluya döydürməyi bacarmırdı. Əlindən birçə o gəlirdi ki, bəzən kələmi və cəfərini xarab edə bilirdi. Üstəlik savadsız idi, heç bir şeydən də başı çıxmırdı.

Şeytan çaparaq adaya gəlir, kəndlini görüb ondan soruşur:

– Kəndli, sən nə qayırırsan!

Kəndli:

– Özün görmürsənmi? – deyər cavab verir. – Vələmir əkirom. Gələn il üçün yeyəcək tədarük etməliyik ya yox?

Şeytan deyir:

– Çox gözəl, amma bilməlisən ki, bu tarla sənə deyildir. Siz papaya fiqa göstördiyiniz gündən, torpağınızın hamısı biz şeytanlarındır. Ancaq sən karıxma. Taxıl əkmək mənim işim deyildir. Sən işini gör, elə bil heç bir şey olmayıb. Biçin vaxtı gələndə biz məhsulu yarı bölürük.

Kəndli:

– Nə etmək olar, – deyə cavab verir. – Yarı deyirsən, yarı olsun.

Şeytan:

– Mən belə düşünürəm, – deyir. – Birimiz yerin üzündə bitəni, o birimiz də torpaqda qalanı götürək. Bunu da mən seçəcəyəm, çünki mən çox qədim, nəcib bir nəsildən olan şeytanam, amma sən adi bir kəndlisən. Mən torpaqda qalanı seçirəm. Biçin nə vaxt olacaq?

Kəndli:

– İyul ayında, – deyə cavab verir.

Şeytan:

– Bax, mən iyul ayında qayıdıb gələcəyəm, – deyir. – İndi isə rahiblərlə, hər cür başqa firılacaqçılarla əylənməyə gedirəm. Çalış, kəndli, çalış. Sağlıqla qal.

İyulun ortasında şeytan bir dəstə bala şeytanlarla gəlib çıxır. Yənə kəndliyə rast gəlib deyir:

– Hə, kəndli, burada mənsiz necə dolanırsan? Gəl bölüşək.

Kəndli:

– Nə olar ki, gəl, – deyə cavab verir.

Kəndli taxılı biçir, döyür, sovurur, çuvallara doldurub bazara satmağa aparır.

Şeytan da bala şeytanları işlədib yerdə qalan köklərin hamısını qırır, dəstə-dəstə bağlayıb, o da malını satışa çıxarır.

Kəndli öz taxılını satır, qurşağından asdığı köhnə çəkmənin içini doldurur, durub gülə-gülə tamaşa etməyə başlayır.

Şeytanlar isə heç bir şey sata bilmirlər. Üstəlik bütün bazar onlara gülür, şeytanlar utandıqlarından az qalır yerə girsinlər.

Bazar bağlandıqdan sonra şeytan kəndliyə deyir:

– Hə, kəndli, bu dəfə sən məni aldatdın. Ancaq yaxşı bil ki, gələn dəfə sən bunu bacarmayacaqsan.

Kəndli:

– Ağa şeytan, – deyə cavab verir. – Mən sizi necə aldada bilərdim? Axı, birinci olaraq siz seçdiniz. Əlbəttə, siz cavan və təcrübəsizsiniz. Siz mənim yerə səpdiyim dənin hamısını qazıb çıxarmağı ümid edirdiniz. Amma iş belə oldu ki, bu dənlər göyördi, onlardan yeniləri törədi ki, onları da mən indicə satdım. Deməli belə çıxır ki, siz özünüz taxılın yaramayan hissəsini seçmişiniz.

Şeytan deyir:

– Bəsdir heyvərəlik etdin. Gələn il üçün tarlamıza nə əkəcəksən?

Kəndli:

– Yaxşı əkinçi kimi, bu tarlaya turp əkməliyəm, – deyə cavab verir.

Şeytan:

– Olsun, – deyir. – Bacardıqca turpu çox ək. Mən onu fırtına və doludan qoruyacağam. Ancaq bunu bil ki, bu dəfə mən yerin üzünə çıxanı alacağam. Torpaqda nə qalsa, özün üçün götürürsən. Çalış, kəndli, çalış. Mən indi kafirlərin canını almağa gedirəm. Deyirlər onları yaxşı qızardanda əla yemək düzəlir.⁹⁶ Elə indi cənab iblisin sancısı var. Belə ləzzətli nahar onun üçün faydalı olar.

Biçin vaxtı çatanda şeytan bir sürü saray şeytanı ilə birlikdə gəlib çıxır. Yənə bölüşməyə başlayırlar. Şeytanlar turpun yarpaqlarını dərir, kəndli də gözəl, iri turpları yerdən çıxarıb çuval-lara doldurur. Bundan sonra hamısı bir yerdə bazara yollanır.

Kəndlinin turpunu göydə götürürlər, şeytanlara isə övvəlkindən bətor gülürlər.

Şeytan:

– Hə, kəndli, – deyir, – görürəm sən mənə yenə də aldatdın. Mən sənənin də, bu tarlanın da axırına çıxmaq istəyirəm. Səni təkbətək döyüşə çağırıram. Biz dırnaqlarımızla bir-birimizi qaşıyaçağıq. Kim çox qaşısı, o qalib hesab olunacaq. Bütün tarla qalibə çatacaq. Bir həftə sonra bu işə baxarıq. İndi isə mən çuğulları və məhkəmə məmurlarını yoldan çıxartmağa gedirəm. Doğrudur, onların özləri, bizə iblisin adamı olduqlarını deyiblər. Lakin iblisin onlardan o qədər də xoşu gəlmir. İblis çox vaxt onları mətbəxdə işləyən adi şeytanlara ötürür, özü üçün ancaq yaxşı duzlanmış olanları seçir. Bunu da sənə deməliyəm ki, ağa iblisin yeməklərdən yaxşı başı çıxır. O həmişə rahiblərlə qəlyanaltı edir, bu yemək ona çox dadlı gəlir. Qabaqlarda o məktəblilərlə qəlyanaltı etməyi xoşlayardı, amma indi onlara o qədər şəriət yükləyirlər ki, daha onlara əl çatmır. Nahar üçün iblisə yoxsul xalqı talayan advokatları və başqa fırıldaqçıları verirlər. Axşam yeməyinə tacirlər, sələmçilər və başqa talançılar kara gəlir. Çalış, kəndli, çalış. Bir həftədən sonra sənənlə görüşürük.

Kəndli dördü, fikirli halda evinə qayıdır. Arvadı əl-ayağa düşür. Yoxsa, Allah eləməmiş, bazarda kişinin malını oğurlayıblar? Ancaq yox, çəkmənin içi tamam pulla dolu idi. Bəs nə olub?

Kəndli əhvalatın hamısını nağıl edir.

Arvad deyir:

– Eh, bu boş işdir. Bizə heç bir şey olmayacaq. Mən şeytana kələk gəlməyin yolunu düşünmüşəm.

Kəndli:

– Əlbəttə, mən təkbətək döyüşdən əl çəkib tarlanı eləcə ona güzəşt elərim, – deyə razılaşıır.

Qarı:

– Boş işdir, – deyir. – Sən bu işi mənə ixtiyarıma ver, özün də rahat ol. Sən özün deyirsən ki, o cavan və təcrübəsiz şeytandır. Mən onu məcbur edərim, tarlanı qaytarar, özü də yaxamızdan əl götürər. O qoca şeytan olsaydı, iş çətinə düşərdi.

Elə o vaxt, Pantaquiel Papefiqlər adasına çıxan gün, şeytan üçüncü dəfə kəndlinin yanına gəlməli idi. Dan yeri ağaranda,

kəndli günahlarının bağışlanması üçün dua oxuyur, ibadət edir, keşişin məsləhəti ilə xaç suyu çənində gizlədir. Pantaqrueelin gördüyü adam həmin bu kəndli idi.

Bu qərribə hadisəni Pantaqruele danışdıq qurtaranda xəbər çatdı ki, qarı şeytana ustalıqla kələk gəlib və tarla kəndliyə qalıb.

Əhvalat belə olub. Qabaqkı günü qarı bir qoyun kəsib içalatını çıxarıb gizlədib ki, vaxtı gələndə lazım olar. Ertəsi gün şeytan gəlir:

– Ey kəndli, – deyə çıxır. – Çıx görək, kimin dırnağı itidir.

Ona səs verən olmur. Şeytan cəsarətlə evə girir. Görür ki, qarı yerə uzanıb ufuldayır.

Şeytan:

– Bu nədir? – deyə soruşur. – Bəs kəndli hanı?

Qarı:

– Ah, bu yaramaz məni məhv etdi, – deyə cavab verir. – Əclafın biridir, cəlladdır, quldurbaşdır! Ay Allahın bəndələri, onun iltifatı üzündən ölürem!

Şeytan:

– O sənə nə eylədi ki? – deyə soruşur. – Qorxma, danış. Mən onun öhdəsindən gələm.

Qarı deyir:

– Heç ağlın kəsmir! O sizinlə qaşınmaq yarışına girmək üçün sözləşmişdi, bu gün də təcrübə üçün məni çəçələ barmağı ilə cırmaqladı. Oh, yazıq canım, mən məhv oldum! Bir baxın: bütün içimi, içalatımı çəkib tökdü.

Qarı bu sözləri deyib qoyunun içalatını döşəməyə atır.

– İndi, o yaramaz, dırnaqlarını itiləmək üçün dəmirçixanaya getdi, – deyə əlavə edir. – Ağa şeytan, sizin işiniz xarəbdır! Nə qədər ki, başınız salamatdır, qaçın, qurtarın! Sizə deyirəm, qaçın, o hər dəqiqə qayıda bilər.

Şeytan içalatı görüb qorxur və o dəqiqə qoyub qaçır. O gündən sonra bir daha gözə görünmür, kəndli də heç bir əngələ rast gəlmədən öz tarlasında işləyir.²⁷

Pantaqrueel bu əhvalatı axıra qədər dinlədikdən sonra, talanmış Papefiqlərə öz xəzinəsindən on səkkiz min qızıl verilməsini əmr etdi. Bundan sonra biz insanların çəkdiyi müsibətləri, insanlara üz verən ədalətsizliyi düşünə-düşünə öz gəmimizə qayıtdıq.

XXIX fəsil

PANTAQRUELİN PAPIMANLAR ADASINA ÇIXMASI

Papefiqlərin talanmış adasını tərk edərək, yolumuza davam etdik. Aydın və günəşli bir havada, uzaqdan bir ada görüldü; bu Roma papasına pərəstiş edənlərin yaşadığı müqəddəs Papi-manlar adası idi. Gəmilər yenidən limana girmişdi ki, sahildən bir qayıq aralanıb bizim qabağımıza gəldi. Qayıqda dörd nəfər adam oturmuşdu. Onların birisinin əynində rahib cübbəsi, ayağında kirli çəkmə vardı. İkincisi quşağası paltar geyinmişdi. Onun əlində quş uyuğu vardı. Üçüncüsü aşpaz idi. Onun çiyindən məhkəmə çağırışı ilə ağzına kimi doldurulmuş iri bir çanta asılmışdı. Dördüncüsü Orlean tərəflərdən gələn üzümçüyə oxşayırdı... Onun ayağında yaraşlı kətan başmaq, əlində səbət vardı, qurşağına parıldayan bir oraq keçirilmişdi.

Adalılar gəmiyə yanaşdılar, səsləri gəldikcə bağırmağa başladılar.

– Ey uzaqlardan gələn yolçular, onu gördünüzmü? Gördünüzmü onu?

Pantaqrueel:

– Kimi, kimi? – deyə soruşdu.

Onlar:

– Onun sözünü, – deyə cavab verdilər.

Rahib Jan:

– Axı o kimdir? – deyə soruşdu. – Vəcdanıma and olsun, o mənim pəncəmə düşsə, salamat qurtarmayacaq.

Rahib Jana elə gəlirdi ki, adalılar onların əlindən qaçıb qurtarmış bir qulduru xəbər alırlar.

Adalılar:

– Necə? – deyə təəccübləndilər. – Siz uzaqlardan gələn yolçular o yeganəni tanımırırsınız?

Epitemon:

– Dostlar, – dedi. – Biz bir-birimizi başa düşmürük. Lütfən bizi başa salın, siz kimdən danışırırsınız?

Onlar:

– Biz o var olandan danışırıq, – deyə cavab verdilər. – Siz onu heç görübsünüzmü?

Pantaquael:

– Kilsə bizə öyrətmişdir ki, o var olan Allahdır. Əlbəttə, biz Allahı görməmişik.

Adalılar:

– Biz göydəki Allahdan danışırıq, – deyə cavab verdilər. – Biz yerdəki allahı deyirik. Siz onu gördünüzmü?

Karpalim:

– Vallah, – deyə and içdi, – bunlar Roma papasını deyirlər.

Panurq:

– Bəli, bəli, bəli, ağalar, – dedi. – Mən düz üç papa görmüşəm, ancaq doğrusu bundan heç bir xeyir görməmişəm.

Adalılar təəccüblə dedilər:

– Necə? Bizim dekretalarda⁹⁸ ancaq birəə diri papa olduğu qeyd edilir.

Panurq:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi. – Bir dəfəyə mən birəə papa görmüşəm. Ancaq cəmişi üç papa görmüşəm, çünki yaşadığım müddətdə papalar üç dəfə dəyişilib.

Adalılar:

– Ey üç qat, dörd qat xoşbəxt olan insanlar! – deyə çığırdılar. – Bizim ən qiymətli, ən əziz qonaqlarımız! Xoş gəlmisiniz! Xoş gəlmisiniz!

Bu zaman adalılar qabağımızda diz çökdülər, ayaqlarımızı öpməyə başladılar. Biz nə qədər bu ehtiramdan boyun qaçırıb belə şərəfin olsa-olsa ancaq papaya layiq olduğunu dediksə də, bir fayda çıxmadı.

Adalılar:

– Yox, yox, – deyirdilər. – Müqəddəs atamız özü buraya gəlsə biz ona bundan qat-qat artıq pişvaz düzəldərik. Biz papanın dalından öpəcəyik, əlbəttə papanın hər halda dalı vardır. Bu barədə bizim dekretalarda yazılıb. Biz bunu çox yaxşı bilirik! Axı papanın özü varsa, deməli onun dalı da vardır. Əgər dünyada dal olmasaydı deməli papa da olmazdı.

Bu arada Pantaquael qayıqçıdan bu cənabların kim olduqlarını soruşdu.

Qayıqçı bunların adada yaşayan dörd silkin nümayəndələri olduğunu bildirdi. Həm də qayıqçı əlavə etdi ki, müqəddəs papanın özünü gördüyümüz üçün bizi hörmətlə qəbul edib əziz qonaq kimi saxlayarlar.

Panurq:

– Vallah, bu möcüzə oldu, – dedi. – Papanı görməyimin indiyə kimi mənə zərərəcə xeyri dəyməmişdi. Amma indi, lənət sənə şeytan, görürəm xeyri dəyəcək, özü də əməlli-başlı.

Biz sahile çıxan kimi, ada sakinlərinin böyük bir dəstəsi qabağımıza hərəkət etdi.

Dörd silkin nümayəndələri ucadan elan etdilər:

– Bunlar onu görüblər! Bunlar onu görüblər! Bunlar onu görüblər!

Bu sözləri eşidən kimi dəstənin hamısı qabağımızda diz çökdü. Onlar əllərini göyə qaldıraraq qışqırırdılar:

– O, xoşbəxt adamlar! O, cənnətlik adamlar!

Bu qışqırıqlar tamam on beş dəqiqə davam etdi. Sonra öz pe daqoqları, mürəbbi və məktəbliləri ilə birlikdə yerli məktəbin müdiri gəldi və burada uşaqları o ki, var kötəklədi. Keçmiş zamanlarda Parisdə quldur-qaçaçları dar ağacına çəkəndə belə edirdilər. Belə hesab edirdilər ki, ibrətli tamaşa zamanı uşaqları yaxşıca döysələr, onlar bu hadisəni həmişəlik yadda saxlayarlar.

Pantaqrueel açıqlanıb dedi:

– Cənablar, siz bu uşaqları döyməkdən əl çəkməyəsiniz, mən qayıdıb gedərəm.

Pantaqrueelin gur səsi hamını heyrətə saldı.

Balaca və qozbel bir uşaq öz müəllimindən:

– Papanı gören adamların hamısı belə nəhəng olur? – deyə soruşdu. – Ah, hayıf ki, mən indiyə kimi papanı görməmişəm!

Axırda bu səs-küyə Papimanlar adasının başçısı, yepiskop Homenasın özü gəlib çıxdı. Yepiskop Homenas yaşıl çulla örtülmüş yəhərsiz bir qatır minmişdi. Homenasın dalınca onun köməkçiləri-keşişlər gəlir, əllərində xaç, kilsə bayrağı taxt-rəvan, məşəl və xaç suyu çiləyən qab gətirirdilər.

Yepiskop bizim qabağımızda dayanıb, dedi ki, bütün Papimanlar adası gecə-gündüz papanın təşrifini gözləyir. O xoş günün intizarında, öz gözləri ilə papanı gören bütün səyyahlar adada dərin hörmətlə qəbul olunur.

Sözünü qurtarandan sonra Homenas özü də bizim ayaqlarımıza üzünü sürtmək istədisə də biz bu dəfə buna qətiyyən yol vermədik, belə bir ehtiramdan boyun qaçırdıq.

XXX fəsil

PAPIMAN YEPİSKOPU HOMENASIN GÖYDƏN ENƏN DEKRETALLARI PANTAQRUELƏ GÖSTƏRMƏSİ

Yepiskop Homenas dedi ki:

– Bizim müqəddəs dekretallar, meyxanaya getməzdən qabaq əvvəlcə kilsəyə getməyi əmr edir. Bu gözəl qərarı pozmammaq üçün qabaqca kilsəyə gedək, sonra da kef məclisi düzəldək.

Rahib Jan:

– A mömin bəndə, – deyə cavab verdi. – Siz qabaqda gedin, biz də sizin dalınızca gələk. Doğrudan da biz çoxdan kilsədə olmamışıq. Mən oraya getdiyimə çox şadam. Bundan mənim iştaham yaman açılır.

Kilsəyə girərkən qiymətli, nadir daşlarla; yaqut, zümrüd, mirvari və brilyant ilə bəzədilmiş zərli iri kitab gördük. Bu kitab yoğun iki qızıl zəncirle hündür tağa bərkidilərək, havada asılı dururdu.

Biz heyrətlə bu kitaba tamaşa elədik. Pantaqruele gəldikdə uca boyu ona imkan verirdi ki, əlini sərbəstcə kitaba çatdırsın və onu istədiyi tərəfə çevirsin. Sonralar, Pantaqrueel bizi inandırır ki, əli kitaba dəyən kimi onu bərk qaşınma tutdu, eyni zamanda ibadət edənlərdən birini, əlbəttə ruhani təbəqəsindən olmayanı, kötəkləmək üçün şiddətli bir arzu hiss etdi.

Yepiskop bizə dedi:

– Müqəddəs kitablardan məlumdur ki, bir zaman Allah öz əlilə yəhudilər üçün əhkam yazıb və onları Musanın⁹⁹ vasitəsilə göndərib. Burada gördüyümüz dekretallar isə baş mələikənin əli ilə yazılıb. Bəlkə də siz, dənizin o tayından gəlmiş adamlar, buna inanmazsınız.

Panurq:

– Bəli, o qədər də yox, – dedi.

Yepiskop sözünə davam etdi:

– Halbuki bu dekretallar bizə doğrudan da göydən nazil olub. Siz ki, papanı öz gözünüzlə görübsünüz, onlara istədiyiniz qədər

baxa bilərsiniz, hətta arzu etsəniz, onlara sitayişlə təzim edə bilərsiniz. Ancaq bundan qabaq üç gün pəhriz saxlamalı, bütün günahlarınızın bağışlanması üçün ibadət etməlisiniz.

Panurq:

– Bura bax, mömin kişi, – dedi. – Biz kağızda, perqamentdə, həm əl yazması, həm də çap olunmuş şəkildə bir çox dekretallar görmüşük. Belə ki, onları bizə ətraflı göstərmək üçün o qədər zəhmətə düşməyin. Bizə sizin təkcə xeyirxahlığınız bəsdir və bunun üçün də sizə təşəkkür edirik.

Homenas:

– Axı, bu dekretallar mələikənin öz əlilə yazılmışdır, – dedi. – Ancaq bu dekretallar əsil nüsxələrdir, yerdə qalanları bunların surətidir. Xahiş edirəm, məni zəhmətə salmaqdan çəkinməyin! Siz ancaq mənə deyin görüm günahlarınızı bağışlatmaq, Allahın üçcə gözəl və qısa gününü pəhriz saxlamaq istəyirsinizmi?

Panurq:

– Biz günahımızı təmizləməkdən boyun qaçırmazdıq, – dedi. – Lakin pəhriz indi bizə heç yaramaz. Biz dənizdə o qədər pəhriz saxlamışdıq ki, hörümçəklər ağzımızda tor qurub. Bircə rahib Jana baxın. O çoxdan bəri heç bir şey çeynəmədiyindən ağzında mamır bitib.

Rahib Jan sözə qarışdı:

– O doğru deyir, mən o qədər pəhriz tutdum ki, bundan belim donqarlaşdı.

Homenas:

– Elə isə kilsəyə gedək, – dedi. – Sizin üçün mahnı oxumaqla günorta ibadəti düzəldə bilməsək, bizi bağışlayın. Günorta vaxtı keçib, müqəddəs dekretallar isə bu ibadəti günortadan sonra keçirməyi bizə qadağan etmişdir, mən mahnı oxunulan tamam – kamal ibadəti demək istəyirəm. Ancaq mən sizin üçün mahnısız qısa ibadət, başqa sözlə quru ibadət mərasimi¹⁰⁰ düzəldəcəyəm.

Panurq:

– Yaxşı şərabla islanmış mənə daha xoş gələrdi, – deyə qeyd etdi. – Çox əcəb, başlayın, ancaq müxtəsər cləyin.

Rahib Jan:

– Lənət şeytana, – dedi. – Qarın boşalanda nə yaman olarmış. Mən qəlyanaltı eləmiş olsaydım, başqa məsələ. Daha keçib, bir təhər görək dözək. Nəzakətli və səbirli olaq.

Homenas ibadəti qurtarıb, baş məhrabın yanına getdi, sandıqdan bir iri dəstə açar çıxardı. Sonra o, qalın dəmir şəbəkə ilə möhkəm örtülmüş pəncərəyə yanaşdı, orada otuz iki qıfıl, on dörd də cəftə açdı. Sonra o müəmmalı bir görünüşlə yaş çuvala büründü və şəbəkəni açdı. Şəbəkənin altından al-atlaz bir pərdə çıxdı. Homenas pərdəni çəkdi. Pəncərə yerində, pərdə arxasında, mənim fikrimcə heç də yaxşı çəkilməmiş bir şəkil göründü. Homenas əlindəki əsa ilə şəkli toxundu, sonra əsanı bizə uzatdı ki, ucundan öpək.

Homenas:

– Sizin fikrinizə, bu kimin təsviridir? – deyə soruşdu.

Pantaquael:

– Mənə elə gəlir ki, bu papanın şəkli, – dedi. – Mən onu başındakı tiaradan¹⁰¹ və bütün geyimindən tanıdım.

Homenas:

– Siz doğru deyirsiniz, bu şəkil bir gün ölkəmizdə görməyi ümid etdiyimiz yer Allahın surətidir, – dedi. – O xoş dəqiqəni çoxdan bəri gözləyirik. Siz necə xoşbəxtsiniz ki, bizim bu yer

allahımızı gözünüzle görmək şərəfinə nail olmusunuz! Tək ele onun şəklinə baxmaqla yadda qalan günahların hamısından, unudulmuş günahların isə üçdə birindən təmizlənmiş olarsan. Onun üçün də bu şəkllə biz ancaq böyük bayram günlərində baxırıq.

Pantaquael belə dəyərsiz bir şəkildə bu qədər qərribə ilahi qüvvə yerləşdiyinə çox təəccüb elədi.

Rahib Jan dedi:

– Bu söhbət bizim Selyədə baş verən bir hadisəni yadıma saldı. Bir dəfə böyük bir bayram günü xəstəxanada dilənçilər yığıqları pulla bir-birinə öyünürdülər. Biri deyirdi ki, altı gümüş pul diləndim, ikincisi – iki su, üçüncüsü yeddi su aldığı iddia edirdi. Nəhayət, ayağı irinli-qartmaqlı dördüncü bir yekəpər dilənçi üç qızıl qazanmağı ilə lovğalandı. Yoldaşları bu dilənçiyə dedilər: “Sənə nə var ki, bu sənin üçün çətin deyildir: sənin ayağın allah ayağıdır. Bu ayaqda ilahi qüvvə var. O özü pulları sənə tərəf çəkir”.

Pantaquael:

– Bizə belə nağıllar danışmaq istəyəndə, zəhmət çəkin, özünüzlə bir tas da gətirin, – dedi. – Sizin nağılınız az qaldı məni qusdursun. Siz rahiblər hər bir iyrenc şeyi danışmağı xoşlayırsınız. Ancaq xahiş edirəm, belə əhvalatları öz yanınızda saxlayın, onları monastır hasarından kənara çıxarmayın.

Panurq:

– Mənə elə gəlir ki, bu şəkllə çox qədim bir papanın şəkllidir, – dedi. – İndiki papaların başında mən dəbilqə görmüşəm. Bütün dünyada dinclik və rahatlıq hökm sürən vaxtlarda təkə papalar amansız və qanlı müharibə aparırdılar.

Homenas:

– Nəzərdən qaçırmayın ki, onlar şuluqluq salanlarla, kafirlərlə, bizim lütfkar yer allahımızı tanımaq istəməyən hər cür protestantlarla müharibə edirdilər, – dedi. – Bu isə papalara nəinki icazə verilir, hətta müqəddəs dekretallarla əmr edilmişdir. Papa onun əmrindən zərəcə çıxan imperatorları, kralları, hersoq və knyazları atəş və qılıncla itaətə gətirməlidir. Papa onlara amansızcasına divan tutmalıdır.

Panurq:

– Bəs siz necə, – dedi, – siz ki, lənət şeytana, əlbəttə, kafir deyilsiniz. Siz hamınız, əlbəttə, seçmə xristianlarsınız.

Homenas:

– Əlbəttə, elədir, – dedi. – Buna görə də biz nicat tapacağıq. İndi isə müqəddəs sudan götürüb nahara gedək.

XXXI fəsil

DEKRETALLARDAN GÖRSƏNƏN MÖCÜZƏLƏR HAQQINDA SÖHBƏT

İndi sizə deməliyəm ki, Homenas bizə quru ibadət mərasimi düzəltdiyi zaman, üç nəfər kilsə ağsaqqalı iri tasla kilsəni doladır, ucadan:

– Onun üzünü görəndə xoşbəxtləri yaddan çıxarmayın! – deyə çağırırdılar.

Kilsəyə gələnlərin hamısı tasa – kimisi mis, kimisi gümüş pul atırdı. Axırda tas pulla doldu. Kilsədən çıxanda Homenas bizə dedi ki, bu pulla bizim üçün dəsgahlı qonaqlıq düzəldiləcək. Nahar doğrudan da çox yaxşı çıxdı.

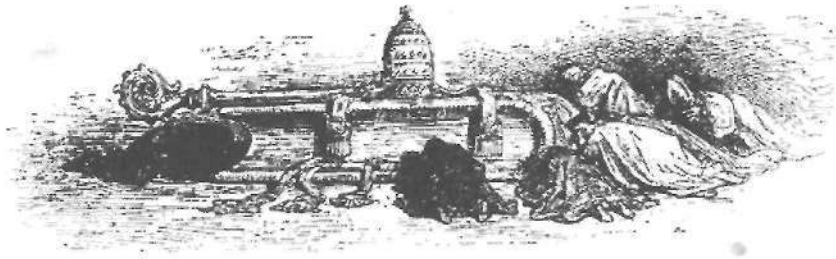
Nahar zamanı mən iki şeyə diqqət etdim. Əvvələ, bizə verilən ət yeməklərinin: dağ keçisi, axta xoruz, çosqa, göyərçin, dovşan və hind toyuğunun – hamısının içi xüsusi bir papıman qıyması ilə doldurulmuşdu. İkincisi, bu yeməkləri bizə uzun ağ pal-tar geyinmiş qəşəng sarışın qızlar verirdilər. Bunlar bu ölkənin gəlinləri idilər; saçlarına ipək lent bağlanmış, gül, qərənfil, narınc çiçəyi və başqa çiçəklər sancılmışdı. Birinci yeməkdən sonra qızlar bizim üçün müqəddəs dekretallar şərəfinə mahnı oxudular, yerdən reverans edərək, hərəməzə bir qədəh şərab təqdim etdilər.

Homenas Pantaquaelə dedi:

– Cənab, ürəkdən sizin sağlığınıza içirəm.

Qədəhi boşaltdıqdan sonra da bu sözləri əlavə etdi:

– Ey ilahi dekretallar! Bizim şərəbimizə bu qərribə dadı siz verdiniz!

Panurq:

– Şərab onsuz da yaman deyildir, – deyə qeyd etdi.

Homenas sözüne davam etdi:

– Ey ilahi mələikə öli ilə yazılmış dekretallar! Bizə yazıq bəşər övladına sıxıntılı acı günlərimizdə nə qədər lazımsınız! Nə zaman, bəs nə zaman insanların hamısı başqa elmləri atıb, ancaq sizi oxuyacaqdır? Axı, müqəddəs dekretalları gecə-gündüz oxumaq, səylə öyrənmək, qana, beyinə, bədənin bütün hissələrinə dərinləndirərək yeritmək lazımdır. Dünya ancaq o zaman xoşbəxt olacaqdır.

Epiteyon:

– Tfu, şeytan, – dedi, – bu lənətə gəlmiş axmaq... bağışlayın, mən demək istəyirdim ki, bu lənətə gəlmiş qıyma mənim mədəmi pozdu. Buradan çıxmaq lazım gəlir. Yoxsa mən özümü saxlaya bilməyəcəyəm.

Arada heç bir şey olmamış kimi Homenas sözüne davam edirdi:

– O zaman nə dolu, nə şaxta, nə qırov, nə də başqa fəlakət baş verməyəcək! Oh, o zaman yer üzünə necə də bol bərəkət gələcəkdir! Oh, kainata nə möhkəm bir sülh hakim olacaqdır! Əlbəttə kafirlərə, şuluqçulara qarşı müharibələr müstəsna olmaqla, bütün müharibələr, talanlar, adam öldürmək hadisələri kəsiləcəkdir. Yoldan azanları isə amansızcasına məhv etmək vacibdir! Axı, bu dekretalların kiçik bir ayəsini, hətta yarısını oxuyan adam, kafir olmayanlardan savayı öz yaxınlarına qarşı qəlbində ilahi məhəbbət atəşi hiss edir.

Panurq:

– Qızıl bərabəri sözlərdir, – dedi. – Ancaq nədənsə, adam inanmaq istəmir. Mən bir dəfə dekretalın bir fəslini oxumalı oldum. Bundan mənim ayağım elə bağlandı ki, qarnım dörd gün işləmədi.

Homenas:

– Görünür, onda siz bir günah işləmişiniz, – dedi.

Rahib Jan:

– Buna oxşar bir hadisə də Mansədə olub, – deyə əlavə etdi.

– Oranın aptekçisi Fransua Kornyu dərmanları köhnə dekretallara bükürmüş. Çox təəccüblü bir iş, – elə ikinci gün dərmanların hamısı xarab olmuş.

Homenas:

– Allahın lənətinə giriftar olmuş! – dedi. – Belə müqəddəs yazmaları adi şeylərə işlətməyə nə ixtiyarı var?

Ponokrat:

– Parisdə Qronye adlı bir dərzi, köhnə dekretallardan paltar biçmək üçün ülgü kəsməkdən ötrü istifadə edib, – dedi. – Allah

mənə lənət eləsin, əgər bu ülgülərdən tikilmiş paltarlar bir şeyə yaradısa! Dərzi kapyuşon biçmək istəyəndə arvad tumanı alınır-
dı. Köynək yerinə qıraqları geniş şlyapa biçirdi. Kaftan yerinə
fəs əmələ gəlirdi. Gödəkcə yerinə otaq peçinə oxşar bir şey çıx-
dı. Dərzinin şagirdləri onun etəyini sökdükdə xalis şabalıd qo-
vuran tava əmələ gəldi. İş o yerə çatdı ki, dərzini məhkəməyə
çəktilər, xarab olan parçaların pulunu müştərilərə qaytarmağı
omr etdilər. İndi Qronye dilənçidir, bir qəpik pulu yoxdur.

Homenas:

– Allahın cəzasıdır, çəksin! – dedi.

Gimnast da söhbətə qarışdı:

– Kayuzakda cənab d'Etisak nişan atmaq üçün bir tir düzəlt-
mişdi. Qulluqçu köhnə dekretalları cırıb, təmiz səhifələrdən bir
neçə hədəf qayırır. Bir atıcı belə hədəfi vura bildisə, şeytan mə-
nə qənim olsun! Hamı yan vururdu. Atışa baş çəkən Sansornen
adlı qulluqçu aydınca görüb ki, oxlar hədəfə sancılmayaraq bir
sajın kənara sıçrayır, düz çörəcxananın yanına düşürmüş.

Homenas:

– Möcüzə! Möcüzə! Möcüzə! – deyə qışqırdı. – Atam, şərab
ver! Sizin sağlığınıza içirəm. Görünür siz yaxşı xristianlarsınız.

Bu sözləri eşitdikdə qızlar öz aralarında gülüşməyə başladılar.
Rahib Jan atsayağı kişnəməyə hazırlaşmış kimi burnu ilə
fıxırdı.

Gimnast sözüne davam etdi:

– Ən qəribəsi budur ki, hədəfi dəyişdirən kimi – hamı sərrast
atmağa başladı. Nişançılardan heç birisinin oxu boşa getmədi.

Yevdemon:

– Bir dəfə Landerusda Jan Delifin toyunda, şəhər bir maskarad
düzəldik, – dedi. – Mənim məktəb yoldaşlarım özlərinə sürmə-
yi və ağ nökrə paltarını əldə etdilər, gülünc saqqal qayırdılar. An-
caq bizim maskamız yox idi. Biz köhnə dekretalları götürdük,
onlardan maska, göz və qulaq üçün də dəşik açdıq. Çox təc-
cübü bir iş oldu! Maskarad qurtarıb, maskalar çıxarıldıqda hamı
dəhşətə gəldi, üzümüz şeytan balalarının üzündən daha eybəcər

olmuşdu, bunun hamısını da sizin dekretallarınız elədi. Birinin
üzünə səpmə, o birinə – qotur azarı, üçüncüsünə – məxmərək,
dördüncüsünə – çiçək düşmüşdü. Dişləri tökülən yoldaşımız,
hamıdan az ziyan görmüş oldu.

Homenas:

– Möcüzə! Möcüzə! Möcüzə! – deyə qışqırdı.

Yevdemon:

– Dayanın, – dedi, – işin axırına baxın. Mənim iki bacım, Ka-
terina ilə Rene, bir dəfə təzəcə yuyulub kraxmallanmış yaxalıq
və manjetlərini ütüləmək istədilər. Bizim evdə də köhnə, qalın
cildli, ağır dekretallar var idi. Bacılarım da öz yaxalıqlarını bu
dekretalların arasına qoydular. Allaha and olsun...

Homenas:

– Dayanın, dedi, – siz hansı Allaha and içirsiniz?

Yevdemon:

– Allah birdir, – dedi.

Homenas:

– Göydə birdir, əlbəttə, – dedi. – Bəs yerdə başqası yoxdurmu?

Yevdemon:

– Üzr istəyirəm, – dedi, – mən onu yadımdan çıxartmışdım.
Hə, yerdəki allaha, yəni papaya and olsun, mənim bacılarımın
dəyişəcəklərinin hamısı – döşlük, manjet, yaxalıq, ləçək qurum
kimi qapqara oldu.

Homenas:

– Möcüzə! – dedi. – Atam, bizə şərab ver, bu qəribə əhvalat-
ları da yadında saxla.

Epitemon:

– Məni ən çox papanın öz dekretalları ilə Fransadan hər il
dörd yüz min qızıl dukatı¹⁰² necə çəkə bildiyi təəccübləndirir.
Bax, bu doğrudan da xalis möcüzədir! – dedi.

Homenas:

– Bunda qəribə nə var ki, – deyə cavab verdi. – Axı, Fransa
papanı yedirən yeganə ölkədir. Bircə deyün görüm bu qədər qı-
zılı çəkə bilən başqa bir kitab tapa bilərsinizmi! Tapa bilməzsi-

niz! Başqa bir belə kitab yoxdur. Sizi inandırırım ki, belə müqəddəs kitab heç yerdə tapılmaz. Belə olduğu halda işə bir baxın, bu şeytan-kafirler indiyə kimi onu qəbul edib oxurlar. Onları yandırın, parçalayın, kəsin, ocağa atın, dar ağacına çəkin, payaya keçirin, şaqqalayın, təkərə bağlayın, doğrayın, qovurun, çarmıxa çəkin, qazanda qaynadın, diri-diri dərilərini soyun – onlar qatil və quldurlardan min dəfə pisdirlər! Yalvarıram sizə, dostlar, – deyə Homenas sözüne davam edirdi, – bizim müqəddəs dekretallarda yazılan şeylərdən başqa heç bir şeyə inanmayın, heç bir şey düşünməyin, heç bir şey eləməyin. O zaman siz şöhrət, hörmət və bolluq içində yaşayrsınız. Hamı sizə hörmət edər, hər kəs sizdən qorxar. Axı dekretala iman gətirən dekretalistlər dünyanın ən yaxşı adamlarıdır. Yaxşı kral və ya sərkərdəniz olmasımı istəyirsənsə bu mənəbə dekretalist götürün. Xalqı qorxu və itaətdə saxlayan adam tapmaq istəyirsinizsə – sizə deyirəm, dekretalist götürün. Nə üçün bəzi ölkələrdə xalq qiyam və üsyan törədir? Onun üçün ki, onların hökmdarları dekretalist deyildir. Müqəddəs dekretallar bizə saysız yaxşılıq və nemət vəd edir! Budur, universitetlərin hamısı öz gerblərinə böyük bir kitab şəkli çəkirlər. Sizin fikrinizcə o hansı kitabdır?

Pantaqrueel:

– Bilmirəm, – deyə cavab verdi, – mən heç ona göz yetirmemişəm.

Homenas:

– O dekretallar məcmuəsidir, – dedi. – Hər bir elm onsuz mənasını itirmiş olardı. Siz bu cavabı gözləməyirdiniz? Ha-ha-ha!

Bu yerdə Homenas hıçqırmağa, gəyirməyə, hırıldamağa, ağzının selini hər tərəfə yaymağa başladı.

Epitemon:

– Ura! – deyə bağırdı. – Ey qəribə, çox qəribə, olduqca qəribə dekretallar!

Homenas:

– Atam, şərab ver! – dedi. – Qızlar, meyvə gətirin. Müxtəsər, mən sizi başa salmışdım ki, tək bircə dekretal oxusanız, zəngin

və xoşbəxt olacaqsınız. İndi də əlavə olaraq deyim ki, siz açarı papa cənablarının əlinde olan o dünyada da xoşbəxt olacaqsınız. Ey mərhəmətli Allah, ey müqəddəs ata, mən səni hələ görməmişəm, amma sənə sitayiş edirəm, bizə əbədi olaraq mərhəmət nəzərini sal. Əmr ver ki, bizim heç şeydən korluğumuz olmasın, İblis də bizim ürəyimizə hakim kəsilməsin! Ondan qorunmaq sənəin hökmünə bağlıdır! Axı, hər şey ancaq sənəin buyruğuna ilə olur!

Burada Homenas acı göz yaşları tökməyə, sinəsinə döyməyə, xaç şəklində tutduğu barmaqlarının ucunu öpməyə başladı.

Rahib Jan ilə Panurq üzlərinə salfet tutub, özlərini göz yaşlarını silən kimi göstərərək:

– Myau! Myau! Myau! – deyə çığırıldı.

Bu vaxt qızlar yenidən şərab verdilər, bir neçə vaza da mü-rəbbə gətirdilər. Qonaqlıq bir az canlandı, təkəcə Homenas hələ də sərxoş göz yaşlarını dəsmal ilə silirdi.

Nahardan sonra Homenasla vidalaşdı. Ona söz verdik ki, Romaya baş çəkib papadan, tezliklə öz sitayişkarlarının yanına təşrif gətirməsini xahiş edəcəyik. Sonra Pantaqrueel qızlara bol-bol hədiyyə payladı və öz gəmisinə qayıtdı.

XXXII fəsil

PANTAQRUELİN AÇIQ DƏNİZDƏ CÜRBƏCÜR ƏRİMİŞ SÖZLƏR EŞİTMƏSİ

Biz açıq dənizdə üzür, bir-birimizlə şirin söhbət edirdik. Bircə Pantaqrueel qalxdı, ətrafına boylandı.

– Dostlar, siz bir şey eşidirsinizmi? – deyə o soruşdu. – Mənə elə gəlir ki, havada bir neçə adam damışır. Ancaq mən heç kəsi görmürəm. Qulaq asın bircə.

Biz qulaq asmağa başladığımız. Yaxşı eşidə bilmək üçün əlimizi qulağımıza tutduq. Lakin heç bir səs eşitmədik.

Ancaq Pantaqrueel havada qadın və kişi səsləri eşitdiyini təkidlə iddia etdi. Nəhayət, biz də bir şey eşidən kimi olduq. Bəlkə də qulağımız cingildəyirdi?

Lakin diqqətlə qulaq asdıqca bəzi səsləri daha aydın seçməyə başladıq. Nəhayət, biz ayrı-ayrı sözləri, at kişnəməsini ayırdı elədik.

Biz qorxuya düşdük, bu da səbəbsiz deyildi: ətrafımızda heç kəs yox idi, açıq dənizdə biz tək idik, bununla belə yanımızda gözə görünməyən adamlar danışdırlar, kim olduqlarını isə biz bilmirdik.

Panurq:

– Lənət şeytana! – deyə qışqırdı. – Bizə gülürlər, nədir? Biz tələyə düşdük! Rahib Jan, sən hardasan, əzizim? Xahiş edirəm, gəl mənim yanımda dayan. Qılıncın hamı? Gör qınından çıxır? Sənin qılıncın tamam pas atıb ki! Biz məhv olduq. Toplardan necə atəş açıldığını eşidirsinizmi? Buradan qaçaq! Mən bunu qorxudan demirəm. Mən təhlükədən başqa heç bir şeydən qorxmuram. Tez buradan qaçaq! Şturman, gəmini çöndər, mələm! Hamısı birdir, biz onların öhdəsindən gələ bilməyəcəyik. Onlar on dəfə bizdən çoxdurlar. Bundan başqa onlar burada, öz evlərinin içindədir, amma biz bu yerə bələd deyilik. Onlar bizi qılıncdan keçirəcəklər. Qaçaq buradan! Heç olmasa bir qədər uzaqlaşaq.

Pantaqurel:

– Kimdir orada qaçmaq sözü danışan? – deyə soruşdu. – Qabaqca bir öyrənək görək bunlar nə cür adamlardır? Bəlkə, bizimkilərdir. Ancaq yüz mil ətrafı gördüyüm halda mən heç kəsi seçə bilmirəm. Bunlar donmuş sözlər olmasın?

Epitemon:

– O nədir? – deyə xəbər aldı.

Pantaqurel:

– Deyirlər bəzi soyuq ölkələrdə sözlər havada donur, – deyə cavab verdi. – Mən bunu qədim bir alimin kitabında oxumuşam. Bura da elə həmin sözlərin əridiyi yer ola bilər.

Şkiper Pantaqurelə:

– Narahat olmayın, cənab, – dedi. – Bura məhəl elə Buzlu okeanın sərhədidir; keçən qış burada arimaspilərlə neflidatların¹⁰³ arasında qanlı bir vuruşma oldu. Döyüşçülərin bağirtisi, zərbə, silah cingiltisi, atların kişnəməsi, müharibənin bütün qor-

xunc gurultuları havada donub qaldı; ancaq indi, bahar gəldikdə sözlər yenidən əriyir, eşidilir.

Panurq dedi:

– Bax, bu doğruya oxşayır. Gəlin, axtaraq görək hələ əriməmiş söz qalıbmı?

Pantaqurel:

– Budur ha, – deyərək göyörtəyə əlvan nabat şəkərinə oxşayan ovuc dolusu donmuş söz atdı.

Onların içində qırmızı, göy, sarı, yaşıl və zərli sözlər gördük. Onlar bizim əlimizdə qar kimi əriyirdi, mənasını başa düşməsək də sözlərini eşidirdik: bunların hamısı tanış olmadığımız xarici sözlərdi. Bu sözlərdən çox iri olan biri, rahib Jan onu əlində qızdırandan sonra, qaynar suya atılan şabalıd kimi partladı.

Rahib Jan:

– Bu, bir zaman falkonetdən¹⁰⁴ atılan güllənin səsidir, – dedi. Sonra Pantaqurel havadan iki-üç ovuc donmuş söz yenə tutdu. Onların çoxu istehza və söyüş idi. Şkiper bizə dedi ki, bəzən bu sözlər çıxmış olduqları boğaza qayıdır, onu dəlib keçir.

Sözlər əridikdə biz belə şeylər eşitdik:

– Xip, xip, xip! Xis, tix, torş! Brededen! Brededak! F-rr! F-rr! F-rr! Bu-bu-bu! Trakk! Trakk! On, on, duun! Yəcuc-Məcuc!¹⁰⁵

Və bir çox başqa anlaşılmaz sözlər.

Bunların hamısının döyüş bağirtisi, at kişnəməsi olduğunu başa düşdük. Daha iri sözlər əriyərkən, şeypur kimi səslənirdi. Təsəvvürə gətirin ki, bunlar bizi nə dərəcədə öyləndirdi? Mən bir neçə söyüş sözünü xatirə olaraq saxlamaq istədim, əriməsin deyə onları ağac yağına atdım. Ancaq Pantaqurel dedi ki, söyüşü saxlamağın mənası yoxdur: gəmidə onsuz da söyüş bolluğudur. Mən Pantaqurelin təklifi ilə razılaşıb söyüşləri dənizə tulladım.

PANTAQRUELİN QASTER AĞA¹⁰⁶
ADASINA ÇIXMASI

Həmin günü Pantaqruel Qaster ağanın adasına yanaşdı. Bu sıldırım və daşlıq ada dənizin içindən nəhəng bir qaya kimi dikəlirdi. Onun təpəsinə çıxana kimi az tər tökmədik. Təpədən isə olduqca gözəl mənzərə açılırdı. Hər tərəfdə məhsuldar tarlalar, yaşıl bağlar görünürdü; bunlar o qədər gözəl idi ki, mənə yer üzünün cənnəti kimi gəlirdi.

Buna baxmayaraq, bu adanın sahibi Qaster ağa dikbaş və sərt adam idi. Onu sözlə inandırmaq, aldatmaq olmazdı. O heç kəsin sözünə qulaq asmırdı. Verdiyi əmrləri dərhal yerinə yetirməyə məcbur edər, heç bir ləngiməyə dözməzdi.

Şkipər bizə nağıl etdi ki, bir dəfə Bədən hissələri dövləti Qasterə qarşı üsyan qaldırmış, ona tabe olmaq istəməmişdi. Lakin çox keçmədən Bədən hissələri tutduqları hərəkətdən peşman olub yenidən Qasterə itaət etmişdilər. Özgə cür də ola bilməzdi. Onların hamısı acından ölərdi.

Bu itaətə cavab olaraq, Qaster aləmə cürbəcür xidmətlər göstərir. O sənətlər yaradır, maşınlar ixtira edir, peşələr və cürbəcür təkmilləşdirmə tədbirləri tətbiq edir. Onunla bərabər Pəniya, başqa sözlə Ehtiyac adlı bir xoştəbiət qadın yaşayır. Bu xoştəbiət qadın hara ayaq bassa, orada yaman qarışıqlıq düşür: parlamentlər bağlanır, xalq əmrə qulaq asmır, onun pəncəsinə keçməmək üçün hərə başını götürüb bir tərəfə qaçır.

Qaster ağanın sarayında biz bir dəstə dodaqlarını tərətəmədən danışa bilən adamlar və qarınqulular gördük. Dodaqlarını tərətəmədən danışanların hamısı daim bir-birinin paxıllığını çəkən, dalaşan, çirkin, acıqlı cadugərlər idi. Qarınqululara gəldikdə, onlar həmişə dəstə ilə gəzir, heç bir iş görmürdülər. Onların hamısı ancaq birə şeydən qorxurdu: elə olsun ki, arıqlamasınlar. Qaster ağanı onlar özlərinə allah hesab edirdilər, ona hər gün xidmət və təzim edir, onu dünyada hər şeydən artıq sevirdilər.

Biz qarınquluları gözdən keçirməklə məşğul ikən zəng çalındı, camaat, hər kəs öz rütbəsinə, adına, mövqeyinə görə uzun bir sıraya düzüldü. Adlı-sanlı adamlar qabaqda, rütbəsi aşağı olanlar da arxada gedirdilər. Dəstə paradda olduğu kimi, Qaster ağanın qabağından keçdi. Qabaqda kök və cavan bir yekəqarın gedir və Böyük Qarınqulun dəyənəyə keçirilmiş heykəlini aparırdı. Bu xalis bostan uyuğu olan çirkin bir təsvir idi. Onun gözləri qarından yekə, başı bədənin qalan hissəsindən böyük, möhkəm dişlərin sancılmış olduğu çənəsi iri və enli idi. Heykəl aparılan dəyənəyin içi boş idi. Orada kəndir gizlədilmişdi. Yekəqarın bu kəndirdən dartanda Qarınqulun çənəsi iri bir qozsındıran kəlbətin kimi bərkədən şaqqıldıyırdı.¹⁰⁷

Qarınquluların ardınca əllərində güvəc və səbət tutan bir çox xidmətçi gəlib keçdi. Onlar xoşa getməz mahnılar oxuya-oxuya Qarınqula kolbasa, sosiska, şorba, qurudulmuş dil, donuz budu, duzlanmış ət yedirirdilər. Arada ona şorab da içirirdilər. Bundan

sonra onun boğazına paştet, donuz kotleti, qızardılmış kəklik, dovşan, bildirçin, cüllüt və başqa ov quşları tıxayırdılar. Daha sonra tərəvəz, pirojna, mürəbbə, tort və krem gəlirdi. Boğaz qurumasın deyə sonra yenə şərab verirdilər.

Pantaqruel bu iyrenc qurban mərasimini gördükdə, elə acığı tutdu ki, həmin saat gəmiyə qayıtmağı qərara aldı. Epitemon bu komediyanın nəticəsini görənə kimi qalmağa onu güclə razı saldı.

Dəstə öz hökmdarının qabağından keçib gözdən itdi. O zaman Pantaqruel Qaster ağanın özünü gözdən keçirməyə başladı. Pantaqruel onun barəsində görün nələr öyrəndi.

Qaster özünü doyurmaq üçün hər şeydən qabaq əkinçiliyi, yəni taxıl götürmək üçün torpağı becərmək sənətini icad etmişdi. Sonra o taxılı düşməndən qorumaq üçün müharibə sənətini fikirləşib tapmışdı. Bundan sonra da, taxılı üyüdüb un etmək üçün su dəyirmanı, əl və yel dəyirmanları, minlərlə başqa maşınlar ixtira etdi. Sonra da xəmir köpsün deyə mayanı, çörək dadlı olsun deyə duzu, onu bişirmək üçün odu kəşf etdi, çörəyin bişməsi vaxtını hesablamaq üçün də adi saat və zəng çalan saat icad etdi.

Belə hallar da olurdu ki, bir ölkədə taxıl əmələ gəlmirdi. Qaster bir ölkədən başqa ölkəyə taxıl aparmaq üsulunu tapdı. Bunun üçün araba və furqon icad etdi. Çörəyi su yolu ilə aparmaq üçün dəniz və çay olan yerlərdə barka, qalera, gəmi ixtira etdi.

Bəzi illərdə baxardım ki, quraqlıq olduğundan dən yanıb yerdə qaldı. Yaxud əksinə, hava çox yağmurlu oldu, taxıl çürüdü. Belə də olurdu ki, taxılı dolu döyürdü. Elə biz oraya çatanda, Qaster öz arzusu ilə yağış yağdırmaq üsulunu, lazım olmadıqda isə yağışı havada saxlamaq üsulunu fikirləşib tapmışdı.

Yeni bir fəlakət üz verdi: talançılar, quldurlar tökülüb tarlalardakı taxılı oğurlayırdılar. O zaman, Qaster taxılı qorumaq üçün şəhər, qala və qəsər tikmək sənətini icad etdi. Talançıları darmadağın etmək üçün, divardöyən maşınların və qoçbaşı adlanan ucu dəmir tirlərin köməyi ilə basqın edib özgələrin qalasını almağı ixtira etdi. Bundan sonra vaxt keçdikcə dəmir, qurğuşun və mis güllə atan top, bombardə və mortiralar icad etdi. Bu güllələrin çoxu dəmir döyülən zindanlardan ağır olur. Bu güllələr topdan barıtlı atılır. Çoxlu insan qırdığı üçün barıt şimşəkdən və ildırımından daha dəhşətlidir.

Ancaq belə bir hadisə də oldu ki, Qasterin özü düşmən tərəfindən mühasirəyə alındı. O zaman Qaster, öz qalalarını top atəşindən qorumaq və düşmən güllələrini havada dayandırmaq üsulunu tapdı. Məsələn, o, belə bir təcrübə keçirdi. O, kükürddən təmizlənmiş, lakin xeyli kamfora qarışdırılmış barıtlı tuncdan qayırılma böyük bir topu doldurdu. Qaster barıtlı bərabər topun içinə iri bir dəmir güllə, bəzisi girdə, bəzisi də göz yaşı şəklində olan iyirmi bir qırma qoydu. Sonra o xidmətçilərdən bir oğlana top lüləsinin ağzından altmış addım aralı dayanmasını əmr etdi, xidmətçi ilə topun arasında isə kəndirdən böyük maqnit asdı. Bundan sonra od verib topu atdı. Böyük bir qüvvə ilə atılan güllə və qırmalar, belə nəzərə gəlirdi ki, xidmətçiyə dəyib onu öldürməli idi. Ancaq onlar maqnitə yaxınlaşdıqda gücünü itirir, maqnitin ətrafında fırlanmağa başlayır, heç biri də gedib xidmətçiyə çatmırdı.

Bu ixtirələrdən başqa, cənab Qaster bir çox başqa şeylər icad etdi və o zamandan bəri onun qüdrəti sarsılmazdır.¹⁰⁸

**PANTAQRUELİN XANEF¹⁰⁹ ADASI
YAXINLIĞINDA KÜLƏK QALDIRMASI**

Ertəsi günü biz Xanef adasına çatdıq, ancaq külək dayandığı üçün sakit havada oraya yanaşa bilmədik. Yelkənlərin hamısı qaldırılmış olduğu halda gəmi o yana, bu yana yırğalanır, güclə hərəkət edirdi.

Hamımız qaşqabaqlı, acıqlı bir halda göyertədə oturub bir-birimizlə bir kəlmə də olsun danışmırdıq. Pantaqrueel yelləncək-də uzanıb mürgüləyirdi. Epitemon üstürlab¹¹⁰ ilə əlləşirdi. Rahib Jan mətbəxə baş çəkməyə, orada işlərin nə yerdə olduğuna baxmağa getmişdi. Panurq sabun qovduğu buraxırdı. Ponokrat gülmək üçün öz qoltuğunu qıdıqlayırdı. Karpalim qoz qabığından dörd qollu balaca, gözəl bir dəyirman qayırdı. Ksenoman qızıl quş qayıışı ilə köhnə fənəri yamayrdı.

Bu vaxt rahib Jan mətbəxdən qayıdıb Pantaqrueelin oyandığını gördü.

– Lənət şeytana, – deyib rahib Jan sözə başladı, – necə elə-yök ki, külək qalxsın, yerimizdən tərpnə bilək?

Panurq:

– Yox, – dedi, – ən yaxşısı budur, başa sal görüm, mən neyləyim, ürəyim açılsın?

Gimnast ayağa qalxıb dedi:

– Mənə bir dərman məsləhət görün, gözümə qaranlıq çök-məsin.

Ponokrat qaşına-qaşına əlavə etdi:

– Bəs mən bu it yuxusundan necə xilas olum?

Pantaqrueel:

– Dostlar, – dedi. – Sizin bu suallarımızın hamısının bircə cavabı var. Ac qarınla iş aşmadığına görə, biz sözdən hərəkətə keçməliyik.

Pantaqrueel bu sözləri deyib əlini yemək zəngi kəndirinə uzatdı, rahib Jan da həmin saat mətbəxə yüyürdü.

Pantaqrueel bir az susduqdan sonra:

– Bu adada yaşayanlar necə adamdırlar? – deyə soruşdu.

Ksenoman:

– Burada cürbəcür yaltaqlar, yalançılar, riyakarlar, adamdan qaçanlar yaşayırlar, – deyə cavab verdi. – Onlar heç bir iş görmürlər, səyyahların verdiyi sədəqə ilə dolanırlar.

Panurq:

– Elə isə, mən oraya getməyəcəyəm, – dedi. – Yaltaqlar, yalançılar, adamdan qaçanlar! Hamımız cəhənnəm olun!

Bu zaman xidmətçilər stolları yan-yana düzdülər, süfrə saldılar, qədəh, piyalə və cam gətirdilər. Rahib Jan çörəkçilərin köməyi ilə içinə donuz eti doldurulmuş dörd dənə böyük piroqu stolun üstünə qoydu. Piroqlar elə böyük idi ki, dörd qülləsi olan qalaya oxşayırdı.

Aman Allah, burda nə qədər yeyilib içildi! Biz hələ çərəzə əl vurmamışdıq ki, şimal-şərq küləyi qalxdı, yelkənlərimizi şişirt-di. Şən bağırıqlar altında gəmi yerindən tərpendi, köpüklü suları yara-yara irəlilədi.

Meyvə verilən zaman Pantaqrueel:

– Hə, necə oldu, dostlar, mənim cavabım sizə kömək etdimi? – deyə soruşdu.

Panurq:

– Bəli, – dedi. – Vallah, daha ürəyim sıxılmır.

Gimnast:

– Daha gözlərim qaralmır – dedi.

Ponokrat:

– Yuxum yerli-dibli qaçdı, – deyə əlavə etdi.

Pantaqrueel:

– Həm də biz çox yaxşı külək qaldırdıq, – dedi. – Baxın, yelkənlər necə şişib. Biz qaşqabaqlı, qüssəli oturduqca, təbiət özü də bizimlə birlikdə darıxırdı. Bizim kefimiz açılan kimi, təbiət də özünə gəldi, şənləndi. Gəlin, qədəhləri qaldıraq, daha darıxmayaq!

**PANURQUN GƏMİ PİŞİYİ RODİLYARDUSU
ŞEYTANA OXŞATMASI**

Uyğun əsən külək və nəşəli danışıqlar hələ kəsilməmişdi ki, Pantaqrueilin gözünə uzaqdan dağlıq bir yer göründü.

O, Ksenomandan:

– Bu nə adadır? – deyə soruşdu.

Ksenoman:

– Fırıldaqçılar adası, – deyə cavab verdi. – Orada ancaq oğrular və quldurlar yaşayırlar. Oraya yanaşmaq məsləhət deyil, lakin orada şahildən azca aralı yerdən gözəl bir bulaq vurur, ətrafı da böyük bir meşədir. Gəminin komandası oradan su və yənacaq ehtiyatı götürə bilər.

Panurq:

– Xahiş edirəm, bu adaya yanaşmayın. – dedi. – Oranın sakinləri adam yeyənlərdən pisdirlər. Onlar bizi diri-diri yeyirlər. Onların necə haray zəngi çaldıqlarını eşidirsinizmi? Yoxsa, mənim qulağıma səs düşüb? Allah xatirinə, ora yanaşmayın. Uzaq, uzaq burdan!

Rahib Jan:

– Biz hökmən sahilə çıxmalıyıq, – dedi. – Yoxsa bu səfər yorğunluğundan heç vaxt dincələ bilmərik. Quldurlardan qorxmağa gəlməz. Biz onların hamısını qırırıq. Hə, tez olun sahilə yanaşın!

Panurq:

– Bu şeytan rahib heç bir şeydən qorxmur, – dedi. – Ay qoçaq oğlan, heç olmasa başqalarını düşün! Gərək ki, burada olanların hamısı sənin kimi dəlisov deyil. Ağalar, xahiş edirəm, bu adaya yanaşmayın. Rahibə qulaq verməyin. O özü də nə dediyini bilmir.

Rahib Jan:

– Rədd ol cəhənnəmə, yaramaz qorxaq! – dedi. – Qorxudan az qalıb ki, özündən gedəsən. Belə qorxursansa sahilə çıxma, qal burda bir yerdə gizlən.

Bu sözləri eşidən kimi Panurq anbara qaçdı, suxarı kisələrinin arasında gizləndi.

Rahib Jan:

– Bura baxın, – dedi. – Komandamız su ehtiyatı götürənə kimi öylənmək istəyirsinizmi? Gəlin toplarımızın hamısından yaylım atəşi açaq. Qiyamət kef elərik.

Pantaqrueil:

– Yaxşı, – deyə cavab verdi, – topçubaşını bura çağırın.

Topçubaşı gəldi, topu doldurub atdı. O biri gəmilər də top səsini eşidib atəş açmağa başladılar. Elə bir gurultu qopdu ki, Panurq gicəlməmiş keçi kimi vurnuxa-vurnuxa yalxı köynəklə anbardan sıçrayıb çıxdı. O, sağ əli ilə gəmi pişiyi Rodilyardusu tutmuşdu. Pişik caynaqları ilə onun köynəyindən yapışib, meymun kimi çənəsini oynadırdı. Panurq tir-tir əsə-əsə, rahib Janın üzünə atıldı.

– Məni qurtarın, – deyə o fəryada başladı. – İndicə bir yağın şeytan gördüm. Allaha and olsun, onlar bu gün şeytan toyu düzöldüblər. Görün nə qədər tüstü qaldırıblar!

Panurq gəmiləri bürümüş olan top tüstüsünü göstərdi. Hamı güldü, ancaq rahib Jan burnunu tutaraq, Panurqun köynəyinə baxmağı Pantaqruelə işarə elədi. Pantaqrue köynəyin hər yerinin batdığını, Panurqun özünü isə gəmi pişiyinin cırmaqlayıb qana buladığını gördü.

Pantaqrue gülməkdən özünü güclə saxlayaraq dedi:

– Panurq, əzizim, bu pişik sizin nəyinizə görədir?

Panurq təəccüblə:

– Pişik? – deyə soruşdu. – Lənət şeytana, mənə elə gəldi ki, köynəyimdən şeytan balası yapışdı. Onu görüm yerin dibinə batsın! Bütün bədənimi cırmaqlayıb.

Bu sözləri deyərək o, pişiyi göyörtöyə tozladı.

Pantaqrue:

– Gedin, siz allah, – dedi, – yuyunun, təmiz köynək geyinin. Panurq dedi:

– Yoxsa elə bildiniz ki, mən qorxmuşam? Heç də yox. Haha-ha! Mən bu əhvalata ürəkdən gülürəm. Sizə bu köynək bulanmışımı görünür? Bəlkə də elədir. Ancaq mən qorxmadım, yox, Panurq təhlükədən başqa heç şeydən qorxmaz. Belədir! İndi isə içək!

XXXVI fəsil

PANTAQRUELİN CİNGİLTİ¹¹ ADASINA ÇATMASI

Üç gün heç bir qəziyyə üz vermədən yol getdik. Dördüncü gün uzaqda torpaq görüldü. Şkipər o yerin Cingilti adası olduğunu bildirdi. Ada tərəfdən arası kəsilməyən qarışıq bir gurultu eşidilirdi. Güman etmək olardı ki, böyük bayram günlərində Paris, Nant və başqa şəhərlərdə iri, orta və xırda zənglər birdən çalındığı kimi bu adanın da bütün zəngləri birdən çalınır. Biz adaya yaxınlaşdıqca, bu arasıkəsilməz zəng səsi də artırdı.

Pantaqrue:

– Bu adadan, elə bil, arı sürüsü uçub; adamlar da onu geri qaytarmaq üçün tas, tava və qazanları döyürlər. Qulaq asın bir!

Adaya yanaşdıqca, zəng zıncırtısı ilə bir yerdə aramsız oxunan mahnı səsi eşitdik. Yəqin ki, yerlilər baş-başa verib oxuyurdular. Pantaqrue adanın yaxınlığında balaca bir qaya gördü. Qayanın dibində bağla dövrələnmiş bir koma var idi. Pantaqrue bu komaya baxmaq istədi.

Komada Bragibyus adlı sadədil bir abidə rast gəldik. O bizi qərribə bir tərzdə qonaq elədi; tamam dörd gün bizi pəhriz saxlamağa məcbur etdi. Abid dedi ki, pəhriz saxlamasaq bizi adaya buraxmazlar, ona görə ki, indi adada ilin dörd fəslə şərəfinə pəhriz dövrüdür.

Panurq dedi:

– Mən belə bir tapmacanı başa düşə bilmirəm. Yəqin ki, bu dörd külək pəhrizidir. Axı pəhriz saxlayanlar ancaq küləklə do-

lanırlar. Məgər sizin pəhriz saxlamaqdan başqa işiniz yoxdur? Vallah, bu cansıxıcı bir işdir. Biz pəhrizsiz də lap yaxşı keçinə bilərik.

Abid:

– Yox, – dedi, – indi pəhriz saxlamamaq olmaz. Bizim adətimiz belədir. Bizim adətimizi qəbul etməyən kafirdir; beləsinə tonqalda yandırmaq lazımdır.

Panurq:

– Sizə bildirməliyəm ki, atam, – dedi, dənizdə olanda mən odda yanmaqdan çox, batmaqdan qorxuram. Ancaq indi siz belə arzu edirsiniz, biz pəhriz saxlarıq. Pəhriz boş işdir. Çətini odur elə eləyəsən ki, həmişə ağzın işləsin.

Biz pəhriz saxlamağa başladığımız. Doğrusu bu pəhriz çox da elə asan pəhrizlərdən deyildi. Birinci gün biz istirahətsiz və müddətsiz, ikinci gün mənasız və məqsədsiz, üçüncü gün ləhləyə-ləhləyə, dördüncü gün ölə-ölə pəhriz saxladığımız. Buranın adəti belə idi.

Pəhriz qurtardıqdan sonra abid bizə Cingilti adasının kilsə gözetçisi olan Albian Kamarın adına yazılmış bir məktub verdi. Kamar, başı tamam daz, yanaqları tünd-qırmızı, burnu moruq rəngində olan məzəli bir qoca idi. O, məktubdan lazım olan qədər pəhriz saxladığımızı bildikdə, bizi çox yaxşı qəbul etdi, mükəmməl qonaq elədi, adanın bütün görməli yerlərini bizə göstərdi.

Belə məlum oldu ki, Cingilti adasında ancaq quşlar yaşayır. Gördüyümüz quşlar iri, gözəl, son dərəcə nəzakətli idilər, mənim vətəndaşlarıma da oxşayırları çox idi. Onlar da lap adam kimi yeyib-içib yatırdılar.

Birinci baxışdan belə düşünmək olardı ki, onlar əsil insandırlar, ancaq heç də belə deyildi. Qoca bizə dedi ki, bunlar nə ruhanidirlər, nə də dünya əhli. Onların tükləri də bizi çaş-baş salırdı: Bəziləri ağ, bəziləri qara, başqaları boz, daha başqaları qırmızı idi. Burada yarısı ağ, yarısı qara, yaxud yarı ağ, yarı mavi quşlar da vardı. Onların xoruzlarına klerq, monaq, pretraq, abbeq, eveq, kardenq və nəhayət papaq deyirdilər.¹¹² Bütün adaya bir papaq

düşürmüş. Toyuqları klergessa, monagessa, pretragessa, abbegessa, evegessa, kardenqessa, papagessa adlandırıldılar.

Bütün adada yalnız bir papaq olması bizə çox qəribə gəldi. Gözətçi bizi başa saldı ki, buranın adəti belədir. O dedi ki, buradakı quşlar dəyişib, biri o birinə çevrilə bilər. Belə ki, klerq dönüb pretraq və monaq ola bilər. Pretraq eveqə, eveqlər də kardenqlərə çevrilə bilər. Papaq kardenqlərdən seçilir. Arı pötəyində ancaq bir şah arı olduğu, dünyaya ancaq bir günəş işıq saçdığı kimi Cingilti adasında da ancaq bir papaq var.

Doğrudur, 2660 ay bundan qabaq adada birdən iki papaq meydana çıxmışdı. Ancaq bu xalis bir fəlakət idi. Quşların bir hissəsi bir papağın, bir hissəsi də o biri papağın tərəfinə keçmişdi. Belə ikitirəlik nəticəsində bəzi quşlar birdən lal olub oxumaqdan qaldı. Başqaları zəng çalmağı qadağan etdilər. Papaqların tərəfdarları bir-birinin üzərinə basqın edir, arası kəsilmədən vuruşub çöküşürdülər; beləliklə adaya əhəlisiz qalmaq təhlükəsi üz verdi. Bu qarışıqlıq zamanında yadelli imperatorları, kralları, hersoqları, qraf və baronları köməyə çağırtdılar. Qarışıqlığı yatırmağa axışib gələnlər işə girişdilər, bununla belə qarışıqlığı ancaq o vaxt yatırmaq mümkün oldu ki, papaqların biri öldü və bütün adada yenidən birə papaq qaldı.¹¹³

Biz gözətçidən, quşların nə üçün həmişə oxuduqlarını xəbər aldığımız. Gözətçi dedi ki, onlara oxumağı qəfəslərin üstündən asılmış zənglər ömrü edir.

– İstəyirsiniz, – deyə qoca təklif etdi, – başlarında başlıq gəzdirən o monaqları oxudum?

Biz:

– Xahiş edirik, – dedik.

Gözətçi zəngi altı dəfə çaldı. Zəngin səsinə monaqlar yüyürüşüb göldilər və səsləri çatdıqca da oxudular!

Panurq:

– Mən zəngi çalsam, – dedi, – bax, o qanadı quru selyodka rəngində olan quşlar oxuyarmı?

Gözətçi:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi.

Panurq zəngi çaldı, doğrudan da bu selyodka rəngindəki quşcuğazlar oxumağa başladı. Ancaq onların səsi xırıltılı və çirkin idi. Gözətçi bizə, bu quşların yaman ikiüzlü olduğunu, balıqdan savayı bir şey yemədiklərini söylədi.

Pantaquiel gözətçiye dedi:

– Siz bizə başa saldınız ki, bu quşlar klerqlərdən başlayıb yavaş-yavaş bir-birinə çevrilə bilər. Ancaq klerqlər özləri hardan törəyiblər?

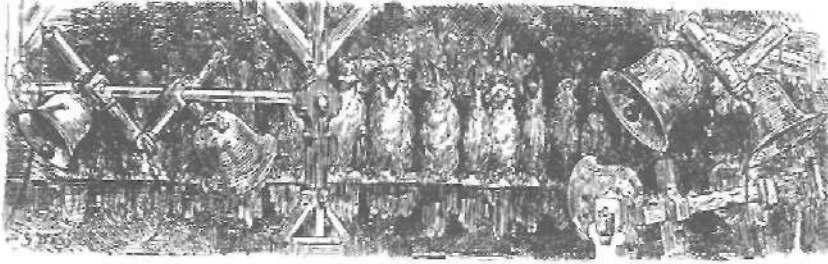
Gözətçi:

– Onlar bizə uzaq ölkələrdən uçub gəlir, – deyə cavab verdi.

– Onların bir hissəsi “Çörək yoxdur” adlanan böyük və qərribə bir ölkədən, bir hissəsi də qərb tərəfdəki “Onlar lap çoxdur” məmləkətindən gəlir. Klerqlər atalarını, analarını, dostlarını orda qoyub, sürülərlə uçub gəlirlər. Təsəvvür edin ki, bir evdə olduqca çox uşaq var. Onların hamısına atamalı verilsə, bütün ev müflis olar. Bunun üçün də ata-analar artıq uşaqlarını bizim adaya göndərirlər. Klerqlər də elə bunlardır.¹⁴

Gözətçi sözüne davam etdi:

– Söz yox, bu adamların çoxu qozbel, donqar, axsaq, dünyaya artıq yük olan faydasız, yazıq məxluqlardır, – dedi. – Adətən anaları cürbəcür çərən-pərən dualar oxuyub onların təpəsindəki tükləri tamam qırırlar. Bundan sonra uşaqlar klerq olub bizim yerə uçurlar. Səbəbini bilmirəm, ancaq klergessalar, o gündən evdə

oxuduqları sevimli mahnıları unudub, təkcə cansızıcı və yanıqlı dualar oxuyurlar. Özləri də istər qoca, istərsə də cavanları, onları quş etdikləri üçün həmişə öz ata-analarına lənət yağdırırlar.

Mən:

– Onların öz yerlərinə uçub qayıtmasına nə mane olur ki? – deyə soruşdum.

Gözətçi:

– Bəziləri uçub qayıdır, – dedi, – lakin belələri çox azdır. Qayıdanlar uçub getməzdən qabaq öz lələklərini gicikənliyə atırlar.¹¹⁵

Doğrudan da biz gicikənlikdə bir qədər atılmış lələk tapdıq. Bundan sonra gözətçi bizi böyük, sərin bir yemək otağına apardı.

O dedi:

– Mən bilirəm, abid Bragibyus sizi dörd gün pəhriz saxlamağa məcbur edib. Burada isə, siz əksinə, arası kəsilmədən dörd gün yeyib-İçəcəksiniz.

Ey haqq olan Allah! Burada biz necə də yaman doyduq! Ey böyük və xeyirxah adam!

XXXVII fəsil

KİLSƏ GÖZƏTÇİSİNİN MƏŞHUR PAPAĞI BİZƏ GÖSTƏRMƏSİ

Birinci tikələrdən sonra rahib Jan gözətçidən soruşdu:

– Sizin bu adada hər tərəfə baxırsan quşdur. Onlar toxum əkmir, yer şumlamır, torpaq becərmirlər. Onların bütün işi sıçırmaq, səsleri gəldikcə oxumaqdır. Bu qədər canı yedirmək üçün siz yemək ehtiyatını haradan alırsınız?

Gözətçi:

– Dünyanın bütün yerdə qalan ölkələrindən, – deyə cavab verdi. – Ancaq bəzi şimal ölkələri üsyan ediblər, o zamandan bəri onlardan heç bir şey almırıq.¹¹⁶

Rahib Jan:

– Pıst! – dedi, – onlar peşmançılıq çəkəcəklər – tili-bom! Onlar peşmançılıq çəkəcəklər – tili-bom! İçək, dostlar!

Gözətçi:

– Siz özünüz hansı ölkədən-siniz? – deyə soruşdu.

Panurq:

– Fransadan, – deyə cavab verdi. – Turendən.¹¹⁷

Gözətçi dedi:

– Turendən bizə çox şeylər gəlir. Belə deyirlər ki, bir azdan Turen hersoqunun özü yeməyə bir şey tapmayacaq, çünki onun qırqovul, kəklik, cüllüt və hind toyuqlarının hamısı bizim müqəddəs quşları yemləmək üçün göndərilir. Bircə bu talvara baxın. Görürsünüzmü orada nə kök quşlar var? Onlar Turenin gəlirini yeyirlər. Ancaq bunun əvəzində oxuyurlar ha! Bülbüldən daha yaxşı! İçək!

Panurq:

– Lənət şeytana! – deyə səsləndi. – Siz bu dünyada ocaq dolanırsınız!

Gözətçi:

– O dünyada daha yaxşı dolanacağıq, – dedi. – Sizin sağlığınıza içirəm.

Qonaqlığın üçüncü günü Pantaquiel qəti surətdə bildirdi ki, hökmən papağın özünü görmək istəyir.

Gözətçi dedi:

– Bu o qədər asan deyil. Papaq adamlara görünməyi xoşlamır. Ancaq mən çalışaram ki, siz onu görəsiniz.

Bu sözləri deyib çıxdı, biz otaqda tək qaldıq.

On beş dəqiqədən sonra gözətçi qayıtdı, tapşırırdı ki, yavaş-yavaş onun ardınca gedək. O xeyli ehtiyatla, oğrun-oğrun bizi papağın qaldığı yaraşlıq qəfəsin yanına apardı. Qəfəsdə onunla bir yerdə iki balaca kardenq, altı da iri və kök eveq vardır.

Pantaqrueel papağı süzə-süzə:

– Nə axmaq quşdur! – dedi. – O xalis zırramadır ki, var.

Gözətçi:

– Siz allah, yavaş danışın, – dedi, – papağın qulağı var.

Panurq:

– O doğrudan da zırramadır, – dedi.

Gözətçi:

– O bircə dəfə eşitsə ki, siz necə küfr danışsınız, özünüzü ölmüş bilin, mehriban dostlar, – dedi. – Onun qəfəsindəki hovuzu görürsünüzmü? Bu hovuzdan göy gurultusu, ildırım fişqırır, sizi yüz fut yerin dərinliyinə atar. Ehtiyatlı olun.

Rahib Jan:

– Belə olduqda gedib kefirmizi eləsək, daha yaxşıdır, – dedi.

Yemək otağına qayıdarkən yaşıl başlı bir qoca eveq gördük. Eveq yarpaqların altında uzanıb yatırdı. Onun yanında cavan bir abbegessa oturub aramsız oxuyurdu.

Panurq:

– Əcəb işdir! – dedi. – Abbegessanın oxumaqdan boğazı cırlır, bu qoca axmaq isə hey xoruldayır, heç vecinə deyil. Dayan şeytan, mən səni də oxumağa məcbur edəyəm.

O, qəfəsin üzərindəki zəngi çaldı. Eveq hələ də xoruldayırdı.

Panurq acıqlanaraq:

– Ay səni, qoca kaftar! – dedi. – Dayan bir, mən səni oxudaram.

O, əlinə daş alıb qəfəyə sarı getdi.

Gözətçi:

– Dayan! – deyə bağırdı. – Dayan! Dayan! Sən birisini öldürmək fikrinə düşübsənsə kralı, imperatoru, lap mələkənin özünü, hər kimi istəyirsənsə öldür, papaq hamısını sənə bağışlar. Ancaq

bu müqəddəs quşlardan birinə toxunsan məhv olduğun gündür. Özün tələf olmaqdan başqa, qohumların, dostların, tanışların hamısı bədbəxt olacaqdır. Sən bu hovuza yaxşı bax.

Panurq:

– Onda gedib kef eləməkdən başqa işimiz qalmır, – dedi.

Üçüncü gün nahardan sonra gözətçi bizimlə vidalaşdı. Yadigar olaraq, ona qəşəng bir bıçaq bağışladıq. Qoca çox razı qaldı, əvəzində gəmimizə çoxlu təzə yemək ehtiyatı göndərdi. Bundan başqa o bizdən, qayıdanbaş yanına gəlməyimiz üçün söz aldı.

XXXVIII fəsil

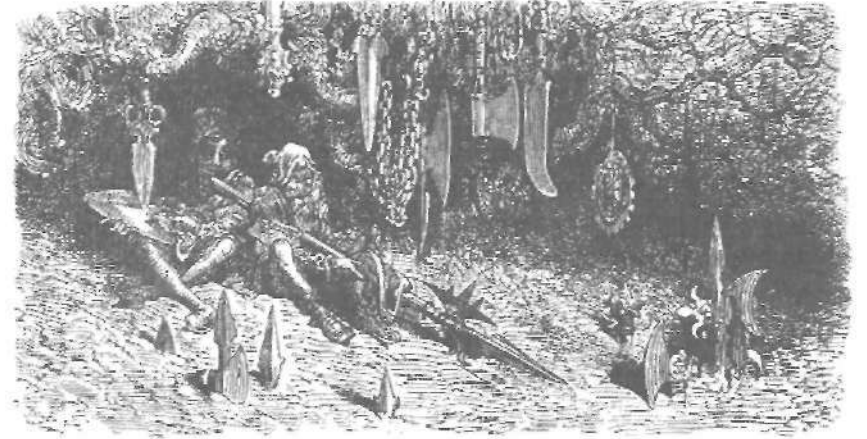
DƏMİR ALƏTLƏR ADASI İLƏ HIYLƏLƏR ADASINA SƏFƏRİMİZ

Qarnımız tox, kefirmiz kök yola düşdük. İki gündən sonra gəmimiz Dəmir Alətlər adasına yanaşdı. Bu, boş, hər yerini iri ağaclar basmış, əhalisi olmayan bir ada idi. Bəzi ağaclarda bel, kürək, oraq, dəryaz, mişar, balta, qayçı, maşa və kəlbətin bitmişdi. Başqa ağaclardan uzun, gödək, ikiqızlı qılınclar, xəncər, bıçaq və təlim qılıncları sallanırdı.

Ağacı silkələdikdə bu dəmir alət və silahların hamısı gavalı kimi yerə tökülürdü. Hələ bu azdır, onlar yerdə “qın” adlanan bir otun üstünə düşür, dəstəyə qədər də ona girirdilər. Əlbəttə ağacı ehtiyatla silkələmək lazım gəlirdi. Yoxsa silahlar adamın başına və ya sinəsinə düşüb, bərk yaralaya bilərdi.

Bir para ağacların altında mən nizə, mizraq, ox, cida kimi silahlara oxşayan qəribə otlar gördüm. Bu otlar dəmir ucluqların bitdiyi ağaclara qədər yüksəlirdi. Dəmir ucluqlar otlə bitişir, bəlləliklə həqiqi nizə və cida əmələ gəlirdi.

Əlbəttə arada səhv də olurdu. Məsələn, nizələrdən biri dəmir ucluq yerinə adi süpürgəyə rast gəlmiş, ona bərk-bərk bitmişdi. Çarə yoxdu, o gələcəkdə həyət süpürməli olacaqdı! Başqa bir nizə bağ qayçısına toxunmuşdu. Bunun da zərəri yoxdu;

bu nizə ilə ağacları qayçırlar. Cidanın sapı dəmir dəryaz ilə qabaqlaşdı. Bu da kara gələr: bu cida ilə ot biçərlər.

Bütün bu qəribəliklər bizi çox təəccübləndirdi. Lakin o biri gün yanaşdığımız Hiylələr adası ondan daha qəribə çıxdı. Orada eynilə sümükdən qayrılmış zərə oxşayan dörd küncü iki qaya vardı. Uzaqdan onlar elə parıldayırdı ki, mən onları buzlaq hesab etdim. Ancaq Şkipər mənə onların sümük olduğunu, yanında da dəhşətli qumar şeytanlarının yaşadığını söylədi. Bu şeytanlardan birinin adı Tuz, o birinin – Kral, üçüncünün – Valet, dördüncünün – Onluq, beşincinin – Doqquzluq və sairə idi. Oyun zamanı qumarbazlar: “Tuz! Valet! Səkkizlik!” deyər çığırır kartları saqqıldadanda, şeytanlar quduz kimi şığıyır özlərini onlara yetirirlər. Əlbəttə şeytanlar qumarbazların yanına həmişə gəlməzlər. Belə də olur ki, onlar başqa yerə çağırılırlar. O zaman onlar əlbəttə ki, gəlib çıxmırlar.

Hiylələr adasının yanında çox adam məhv olmuşdur. Ona görə də biz orada çox dayanmadıq, arxadan külək əsməyə başlayan kimi yolumuza davam etdik.

**TÜKLÜ PİŞİKLƏR ERSHERSOQU MƏSTANIN
YAŞADIĞI İŞGƏNCƏLƏR ADASINA
DÜŞMƏYİMİZ¹¹⁸**

Bir azdan sonra İşgəncə adasına yaxınlaşdıq. Pantaquiel bu adaya çıxmaq istəmirdi və çıxmasaydı yaxşı da olardı. Bu adada bizim başımıza çox bəlalar gəldi.

Məsələ bundan başladı ki, biz orada murdar bir çuğulu əzişdirdik. Tüklü Pişiklər bizi dövrəyə aldılar və heç bir söz demədən özləri ilə götürüb apardılar.

Tüklü Pişiklər – iyrənc, alçaq heyvanlardır. Onların tükü bayağı yox, içəriyə bitir. Onların caynaqları uzun və itidir. Bu caynaqlara düşmək asan, qurtarmaq isə çox çətindir.

Yolda bir dilənçiyə rast gəldik, ona sədəqə verdik. Dilənçi bizə xəlvətə dedi:

– Mehriban insanlar, Allah sizi buradan sağ-salamat qurtarsın. Bu pişiklər öllərinə düşəni qayıb yeyirlər. Bunlar heç bir

günahı olmayan adamları dar ağacına çəkir, yandırır, öldürür, onların malını talayır, yaxşıya, pisə fərq qoymadan var-yoxunu dağıdır. Bunların hamısını da boşər nəslinin sədəti naminə edirlər. Oh, birçə bunların gördüyü işlərin üstünü açan olsaydı! O zaman dünyada heç bir qüvvə onları dəhşətli cəzadan qurtara bilməzdi. Bu kafirləri ildırım yandırana kimi burada qalıb göz-ləməyi rəhmətlik atam mənə ömr etmişdir. Axı, insanlar onlara o qədər alışıblar ki, clədikləri cinayətlər daha gözlərinə görünməz olub. Görən olsa da, qarşısını almağa ürəyi gəlmir.

Panurq dedi:

– Bu heç də mənim zövqümə uyğun deyil. Tezçə buradan qaçaq!

Ancaq iş-işdən keçmişdi. Biz İşgəncə yerində dayanmışdıq. Arxamızda darvaza bağlandı. Bizi eybəcər bir ifritin yanına apardılar. Onun ölləri qanlı idi, gözləri dəhşətlə parıldayırdı, ağzında qaban dişi kimi dişləri görünürdü, ön qorxunc olan yeri isə uzun, iti, qanlı caynaqları idi.

Bu Tüklü Pişiklərin ershersoqu, İşgəncələr adasının hökmdarı və sahibi olan məşhur Məstan Pişik idi.

Çiyinlərindən torba və çanta asılmış naməlum adamlar müt-təhimlər skamyasında oturmağımızı ömr etdilər.

Panurq:

– Ey mənim keçəçi dostlarım, – dedi, – mənim üçün ayaq üstə durmaq daha yaxşıdır. Bu skamya mənim üçün çox alçaqdır.

Adamlar:

– Uzun danışma, otur, – dedilər. – Lazımınca cavab verə bilməyəniz, altınızda yer yarılaçaq, sizi diri-diri udacaqdır.

Biz oturduq.

Məstan Pişik xırıltılı səsle dedi:

– Belə, belə, lap belə.

Panurq dişlərinin arasından:

– İçsəydik, içsəydik, onda olardı belə, – deyər cavab verdi.

Məstan Pişik:

– Qulaq asın, – dedi.

Bizim qarınqulu, qara eybəcər,
 Ağ sarayda ağa tək ömür edər.
 Sarayda nə qapı, nə pəncərə var,
 Nə yumşaq kürsülər, nə də sütunlar.
 Amma ki, eybəcər yaşayır şən-şən.
 Gəmirib divarı o yerböyerdən,
 Günlərin birində bir deşik açdı,
 Süründü, hoppandı, havaya uçdu.
 Süzdü səmaları, quş kimi süzdü.
 İlan tək sürünüb meşəni gəzdi.
 Hər yanda heyvətlə aldılar xəbər:
 Görəsən kimdir bu qara eybəcər?

Məstan Pişik sözünə davam edərək:

– Lap belə, – dedi, – indi gəl bu tapmacanı tap. De görüm lap belə nə deməkdir?

Mən onun cavabında:

– Heç də yox, – dedim, – mən bir şeydə günahkar olsaydım, sizin tapmacanızı tapardım. Ancaq burda heç mənim dəxlim yoxdur, heç də yox.

Məstan Pişik:

– Belə, belə, – dedi. – Demək, səfeh adam, elə güman edirsən ki, günahkar olmadığın üçün biz səni azad buraxmalıyıq; lap belə? Yanılırsan, əzizim: bizim qanunlar hörümçək toru kimidir, lap belə. Xırdaca milçəklər, balaca kəpənlər ona asanca düşür, lap belə. İri, zərərli motaların toru yarım arasından çıxır, lap belə. Buna görə də biz iri quldurları ovlamırıq, lakin sizin kimilərinə də aman vermirik, lap belə.

Rahib Jan:

– Ağa şeytan, – dedi, – bu adam heç bir şey bilmir. O sənə necə cavab verə bilər?

Məstan Pişik:

– Bu qudurmuş axmağı zəncirdən kim açdı? – deyər soruşdu.
 – Qərribə işdir: ondan söz xəbər alan yoxdur, danışır.

Rahib Jan dodağının altında mırıldadı:

– Yalan deyirsən, ay köpək.

Məstan Pişik:

– Lap belə, – dedi. – Növbə sənə çatanda, əzizim, səninlə də danışırıq, lap belə.

Rahib Jan dişlərinin arasından:

– Yalan deyirsən, yaramaz, – dedi.

Məstan Pişik:

– Lap belə, – dedi, – bizim burada öz qanunlarımız var, lap belə. Burada bilmədikləri şeylərdən cavab verirlər, lap belə. Burada heç vaxt eləmədikləri işi boynuna alırlar, lap belə. Burada heç vaxt oxumadıqları, öyrənmədikləri şeylər haqqında mühakimə yeridirlər, lap belə. Lap belə, lap belə. Burada qazı didirlər,

o isə cinqırını çəkə bilmir, lap belə. Əgər, yaramaz, sənin qızdırman varsa, istəyirsən onunla ömürlük kəbin kəsdir, amma dilini dişinin altına qoy, lap belə.

Rahib Jan:

– Vay səni şeytan, iblis, iblisbaşı! – deyər qışqırdı. – Demək sən rahibi evləndirmək istəyirsən? Bəli, belə görürəm ki, sən kafirsən! Oho-ho!

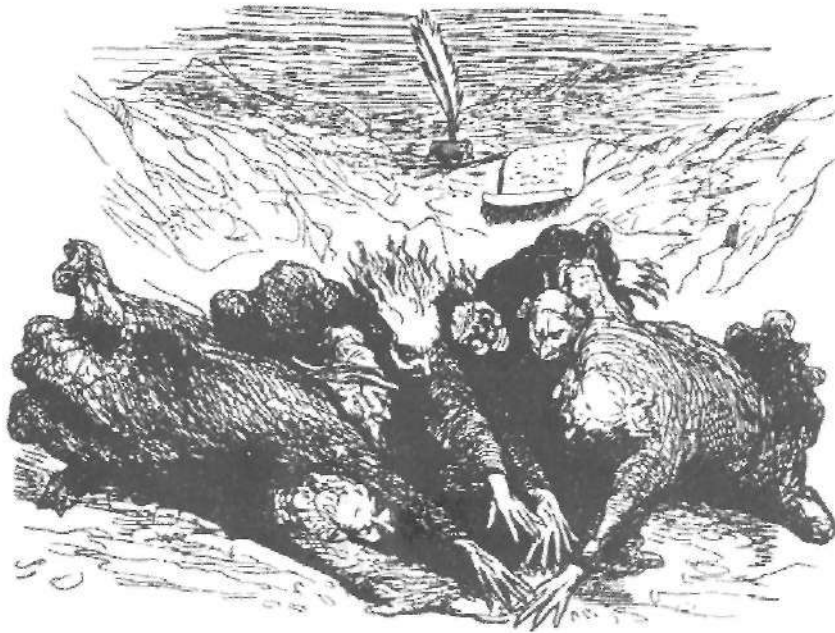
Məstan Pişik özünü eşitməməzliyə vurdu. O, üzünü Panurqa tutaraq dedi:

– Lap belə, lap belə, bəs sən, a tərs, bu barədə bizə bir şey deməyəcəksən?

Panurq:

– Lap belə, lənət sənə şeytan, – dedi. – burada elə bil tauna tutulmuşuq, lənət sənə şeytan. Sizdən xahiş edirəm: mən hamının əvəzinə cavab verim, siz də bizi azad buraxın. Mənim daha burada qalmağa səbrim çatmır, lənət sənə şeytan.

Məstan Pişik:

– Buraxmaq! – deyər qışqırdı. – Tamam üç yüz ildir ki, hələ heç kəs, lap belə, tükü didilmədən, lap belə, çox vaxt da dərisi soyulmadan, lap belə, buradan yaxasını qurtara bilməyib, lap belə! Bədbəxt adam, lap belədir, mənim tapmacama cavab verməsən, lap belə, daha da bədbəxt olacaqsan, lap belə, lap belə, lap belə.

Panurq:

– Tapmacanın cavabı, lənət şeytana, qara qurddur, – dedi. – Lənət şeytana, ağ paxlanın içindən çıxıb, lənət şeytana, kəpənə-yə çevrilib, lənət şeytana, adamların hamısını heyrətə salıb, lənət şeytana.

Bu sözləri deyərək Panurq, ağzına kimi tozə qızıl pul dolu qalın meşin kisəsini otağın ortasına atdı. Tüklü Pişiklər qızılın iyini alıb, öz caynaqları ilə skripka səsinə oxşar səslər çıxarmağa başladılar.

Onlar mırıldayaraq:

– Bax, bu yaxşı yeməkdir! – dedilər. – Bax, bu yaxşı yeməkdir! Bugünkü məhkəmə nə yaxşı, nə dadlı, nə səliqəli oldu! Aşkar görünür ki, bunlar yaxşı uşaqlardır.

Panurq:

– Bu puldur, – dedi, – qızıl puldur. Görmürsünüzmü?

Məstan Pişik:

– Lap belə, – dedi, – məhkəmə bunu qəbul edir, lap belə. Uşaqlar, siz azadsınız, lap belə. Biz, axı, göründüyümüz qədər də qara deyildik, lap belə.

Bizi İşgəncə yerindən çıxardılar, ta limana kimi ötürdülər. Yolda bizə xəbər verdilər ki, görək Məstan Pişiyin arvadına və başqa Tüklü Pişiklərə də bir şey bağışlayaq, yoxsa bizi təzədən İşgəncə yerinə qaytararlar.

Rahib Jan dedi:

– Yaxşı, biz bir yana çökilək, öz xəzinəmizi hesablayaq.

Bizi ötürənlər dedilər:

– Yeri gəlmişkən, biz üzüqaraları da yaddan çıxarmayın.

Rahib Jan:

– Arxayın olun, – dedi, – sizi heç də əliboş qoymarıq.

RAHİB JANIN TÜKLÜ PIŞİKLƏRİ QIRMAQ İSTƏMƏSİ

Bu vaxt limana altmış səkkiz qalera və freqat yanaşdı. Gəmilər təkəsənə kimi dovşan, göyərçin, qaban, dağ keçisi, dana, cü-cə, ördək, qaz və hər cür başqa ov heyvanları və quşları ilə yüklənmişdi. Oradaca top-top məxmər və atlas parçanın qalanmış olduğunu gördük.

Rahib Jan yolçulardan:

– Bu nədir? – deyə soruşdu. – Bu neməti kimə aparırsınız?

Yolçular cavabında:

– Bunlar rüşvətdir, – dedilər. – Biz bunları Məstan Pişiyə, Tüklü Pişiklərə və onların arvadlarına aparırıq.

Rahib Jan:

– Belə, demək onlar rüşvətlə dolanırlarmış! – deyə səsləndi. – Ay yaramazlar! Başqalarının boynuna rüşvət vermək kimi ağır yük qoymaqla onlar nə qədər adamı var yoxdan çıxarıblar!

Rahib Jan bir az susduqdan sonra sözüne davam etdi:

– Mən iki şey təklif edirəm. Əvvələ, bu şikarın hamısını ələ keçirmək. Boynuma alıram ki, bu gəmi qaxacı lap mənim zəhləmi töküb; həm də mədəmi xarab edir. İkincisi, İşgəncə yerinə qayıdaq, bu Tüklü Pişik adlanan şeytanların hamısını qılıncdan keçirək.

Panurq:

– Mən qəti surətdə bir daha ora getməyərəm, dedi. – Mən təbiət etibarilə bir qədər ehtiyatlı adamam.

Rahib Jan yenə sözüne davam etdi:

– Doğrudan da, bu nə səyahətdir? Biz ancaq yeyirik, içirik, özümüz də heç bir iş görmürük. Lənət şeytana, bu mənim təbiətimə uymur. Mən bir hüner göstərməsəm yata bilmərəm. Hə, nə deyirsiniz, gedirikmi? Sizi inandırırım ki, asanlıqla onların öhdəsindən gələrik. Gedək!

Panurq:

– Mənə gəldikdə, heç vaxt oraya gedən deyiləm, – dedi. – Mən hələ də başımıza gələn macəralardan rahat ola bilmirəm.

Dostum, mənə diqqətlə qulaq ver. Sən cəhənnəmə belə getmək istəsən, birçə kəlmə de, mən səninlə gedim. Ancaq indi Tüklü Pişiklərin yanına qayıtmaq istədikdə, mənə bağışla, sənə yoldaşlıq edəsi deyiləm. Mənim sözümlə mis divar qədər möhkəmdir.

Rahib Jan gülərək dedi:

– Amma əsgərsən ha! Bir mənə de görüm, sən niyə onlara qızıl dolu kisə atdın? Məgər pulumuz o qədər çoxdur? Onların qabağına xırda-xuruş bir şey atdın, bəs olardı.

Panurq:

– Yox, canım, – deyə cavab verdi. – Sən görmədinmi ki, Məstan Pişiyin qabağında bir iri məxmər kisə vardı? Məstan onu pəncəsində fırladıb: “Qızılı bura! Qızılı bura! Qızılı bura!” – deyə mırıldanırdı. Onun nə istədiyi məlum idi, dostum. Mənim bildiklərimdən xəbər olsa, ayrı cür danışırsan.

Cındır paltarlılar isə hələ də peşkeş gözləyib dururdular. Onlar bizim gəmilərə tərəf yönəldiyimizi görüb bizi dövrəyə aldılar və qabağa buraxmaq istəmədilər.

Rahib Jan:

– A-a, müqəddəs Xata-Bala, – dedi. – Siz hələ buradasınız, a şeytan fərraşları? Məni siz azmı acıqlandırdınız ki, bir də burada axmaqlamağa başlayırsınız? Allaha and olsun, mən bu saat sizi yaxşıca əzişdirərəm.

Bunu deyərək o qılıncını çəkdi, onların üzərinə atıldı. Avaraların hərəsi bir tərəfə qaçdı, biz onları bir daha görmədik.

Biz gəmiyə minən kimi, Pantaquiel lövbər qaldırmağı əmr etdi. Lakin ələ şiddətli külək əsdi ki, biz yolumuzu azdıq, axıntı bizi geri apardı. Dorun təkəsində oturan yunqa bağırırdı ki, yenə də Məstan Pişiyin məskəni görünür.

Panurq qorxusundan özünü itirərək:

– Şkipər, dostum, – deyə feryad qopardı. – Sükanı döndər, dostum, döndər, döndər. Bu dəhşətli ölkəyə bir daha qayıtmaq, görüm onu lənətə gəlsin.

Külək bizi yenə də adanın yanına qayıtdı. Ancaq biz lap adanın özünə yanaşmadıq, oradan bir mil aralı iri qayaların arasına sığındıq.

GƏMİMİZİN AZ QALA QƏZAYA UĞRAMASI

Külək azca yavaşyan kimi, biz yenidən lövbər qaldırıb, yola düşdük. Lakin təxminən iyirmi üçüncü mildə elə güclü bir qasırğa başımızın üstünü aldı ki, gəmimiz yonqar kimi hərləndi. Şkipper bizi inandırdı ki, belə bir qasırğanı yarıb keçmək mümkün deyildir, qasırğa öz başına sakit olana kimi dayanıb gözləməkdən başqa çarə yoxdur.

Ancaq qasırğa o qədər uzun çəkdi ki, bir təhər onu yarıb keçməyi Şkiperdən xahiş etməyə başladıq. Axırda Şkipper razı oldu. Gəminin dal tərəfindəki dorun yelkənini qaldırdıq. Sükanı düz kompasın oqrəbi üzərinə qoyduq. Küləyin birinci həmləsində gəmimiz yırğalandı, qasırğa zolağından sürətlə uçub getdi.

Lakin iş elə gətirdi ki, biz yağışdan çıxıb yağmura düşdük. İkicə mil keçmişdik ki, gəmilərimiz sürətlə getdikləri yerdə dayaz qumluqda saya oturub dayandı.

Gəmi komandasının hamısına qüسسə üz verdi. Dorun üst hissəsində külək fit çalırdı. Təkə rahib Jan ümitsizliyə düşmədi, o bizə yaxşı sözlərlə ürək verir, tezliklə kiminsə köməyimizə gələcəyini söyləyirdi. O bizim dorun təpəsində müqəddəs Elma¹¹⁹ odunu əbəs yerə görməmişdi. Rahib Camın rəyincə bu xeyirli aqibət əlaməti idi. Ancaq Panurq əlamətlərə o qədər də inanmırdı. O deyirdi:

– Mən razıyam heç vaxt evlənməyim, təki mənə sahilə çıxarsınlar. Vallah mənə nə nökrə lazımdır, nə bələdçi. Ancaq birca at olaydı. O atla gedib evə çıxaram, sizə də cəlalı bir pişvaz düzəldərəm.

Elə bu dəqiqədə, təpəsinə kimi təbil yüklənmiş bir gəmi bizə yanaşdı. Bu əcaib gəminin sərnəşinləri arasında köhnə dostum Hanri Kotirali gördüm. Onun kəməmindən bir eşşək başı asılmışdı. Sol əlində kirli və yağa batmış papağını, sağ əlində isə kələm özəyi tutmuşdu. O mənə gördükdə eşşəyin başını silkələyərək çığırdı:

– Bura bax, dostum, bilirsənmi bu nədir? Amma, bunu sən hardan biləcəksən? Əməlli bax, bu təbiətin misli görünməmiş qəribə bir əsəridir. Mən ondan hər bir metalı qızıla döndərə bilən tilsimli dərman hazırlayıram.¹²⁰ Bu papaq – əlində tutduğu papağını göstərdi, – doktorluq papağımdır.¹²¹ Bu da, – kələm özəyini göstərdi, – məşhur ay otudur.¹²² Bu ot mənə tilsimli dərman üçün lazımdır.

Mən:

– Haradan gəlirsiniz? – deyə soruşdum. – Hayana gedirsiniz?

– Biz Ağılılar adasından gəlirik, – deyə Hanri cavab verdi, – Fransaya, Turen şəhərinə gedirik. İndi biz elə ağıllıyıq ki, tayımız dünyaya gəlməmişdir.

Mən:

– Sizin göyörtədəkilər kimlərdir? – deyə soruşdum.

Hanri:

– Bunlar xanəndə, çalğıçı, qafiyəçi, münəccim və başqa alim adamlardır, – deyə cavab verdi. – Hamısı da Ağılılar adasından gəlir. Onların əllərində ordan gətirdikləri gözəl tövsiyənamələri vardır.

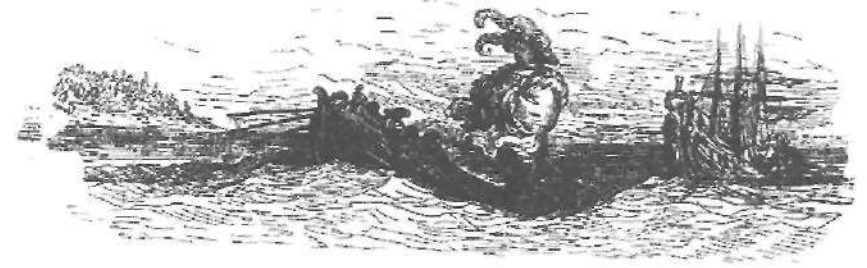
Panurq:

– Hamımız ki, belə ağıllıyıq, bəs nə üçün indiyə kimi bizim gəmimizdən yapışub onu dayaz yerdən çıxartmırsınız? – dedi.

Hanri Kotiral:

– Biz elə indicə bunu etməyə hazırlaşırıdık, – dedi, – bu dəqiqə biz sizə kömək edərik.

O, 7532810 iri təbilin dibini deşməyi əmr etdi. Sonra ağıllılar təbilləri deşilmiş tərəfindən bizim gəmimizə bağladılar və bizi

yedöyö götürdülər. Daha sonra bircə dəfə təkən verməklə bizi dayazlıqdan çıxardıb dərin yerə apardılar. Təbillər boğuş-boğuş gumbuldayır, çınqıl saqqıldayırdı, matroslar qışqırır, bunların hamısı bizə qərribə bir musiqi səsi kimi xoş gəlirdi, – bizim gəmimiz yenidən azad olmuşdu.

Göstərdikləri xidmətin əvəzində onların təbillərini kolbasa və sosiska ilə doldurduq, bundan əlavə onların göyörtəsinə almış iki boçka şərab yüklədik. Elə bu dəqiqədə suda nəhəng bir balina göründü; balina ağılların üstünə uca su sütunu fışkırtı. Su təbillərin içinə doldu, ağılları da iliklərinə kimi islatdı.

Yenidən qasırğa qopdu, gəmilərimizi pərən-pərən saldı. Şkipər axıntı ilə üzməyi qət etdi, daha bizim məsləhətimizə qulaq vermədi. O tezliklə Ağillılar adasına çatmaq istəyirdi.

XLII fəsil

AĞILLILAR KRALLIĞINA ÇATMAĞIMIZ

Üçüncü gün hava aydınlaşdı, biz də sağ-salamat Ağillılar kraliçasının sarayına yaxın olan Bomboş limanına girdik. Sahildə bizi cəbbəxananı qoruyan böyük bir əsgər dəstəsi qarşıladı. Qabaqca onlar bizi bir qədər qorxutdular, bizə dayanmağı əmr edib silahlarımızın hamısını əlimizdən aldılar.

Əsgərlər kobudcasına:

– Siz kimsiniz, haralısınız? – deyərək qışqırdılar.

Panurq:

– Qardaşlar, – dedi, – bizim əslimiz Turendəndir, Fransadan gəlirik, özümüz də sizin kraliçanıza hörmətimizi ərz etmək istəyirik. Biz sadə kəndli adamlarıq, ancaq qəlbimiz təmiz, hamı üçün də açıqdır.

Əsgərlər:

– Bu başqa məsələ, – dedilər, – Turendən bizim ölkəyə hər cür adam çox gəlib, hamısının da məzəli zırrama olduğunu görmüşük. Lakin özgə ölkələrdən bizim yerə elə həyasız adamlar

da gəlir ki, bizi görəndə kimi dişlərini ağardırlar. Ancaq siz ayrı adamsınız. Xoş gəlmisiniz!

Əsgərlər bizi qucaqlayıb, öz kraliçalarının yanına apardılar. Yolda gözətçilərin kapitanı Pantaquellə danışmaq istədisə də, ağız onun qulağına çatmadı. Buna görə də böyük bir nərdivan gətirilməsini əmr etdi, nərdivana dırmaşaraq Pantaquellə dedi:

– Bizim kraliça bizi nəhəng eləmək istəyirdi, boyumuz sizinkindən alçaq olmazdı. Çox ola bilsin ki, ürəyi istəyəndə bu iş baş tutsun.

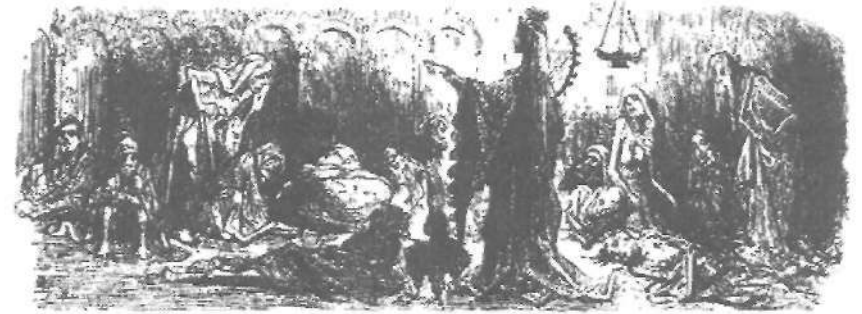
Kral sarayının birinci şüşəbəndində biz çoxlu xəstə gördük. Orada taun, cüzam xəstəliyinə tutulanlar, zəhərlənmişlər, karlar və korlar vardı. Onların hamısı ayrı-ayrı dəstələrlə oturub sanki nəyi isə gözləyirdi.

İkinci şüşəbənddə kapitan bizə gənc və gözəl bir xanımı göstərdi. Doğrudur, onun heç olmasa, səkkiz yüz yaşı vardı, bununla belə o qədər qəşəng idi, elə səliqəli geyinmişdi ki, hər kəs onu gənc hesab edərdi.

Kapitan bizə:

– Bizim kraliçamız budur, – dedi. – Ancaq indi onunla danışmaq vaxtı deyildir. O məşğuldur. Siz onun işinə diqqət yetirin. Deyirlər, sizin krallıqlarda, heç olmasa bəzi xəstəlikləri, təkə olini toxundurmaqla sağaldan krallar vardır.¹²³ Bizim kraliçaya gəldikdə, o istisnasız olaraq bütün xəstəliklərdən sağaldır. Bunu necə elədiyini də indi özümüz görəcəksiniz.

Kapitan sözünü qurtarmamışdı ki, kraliça hündür və qəşəng bir orqanın qabağında əyləşdi və saray adamlarına işarə elədi.

Onun işarəsi ilə saray adamları salona bir yığın cüzamlı xəstə gətirdilər. Kraliça onlara orqanda hansı bir mahnını isə çaldı, xəstələrin hamısı birdən-birə sağaldı. Sonra zohərlənmişləri gətirdilər. Kraliça onlara başqa bir mahnı çaldı adamlar ayağa qalxdılar. Belə üsulla kraliça korları, karları, lalları, hotta dəliləri də sağaltdı. Gözümüzün qabağında olan bu iş bizi elə heyran etdi ki, yerə yığıldıq, bir söz də danışa bilmədik.¹²⁴

Kraliça Pantaqruelə yaxınlaşdı, əlindəki qızılgül dəstəsilə ona toxundu. Biz özümüzdə gəldik, ayağa qalxdıq. Sonra kraliça bizimlə ipək sözlərlə, doğrudan da ipək sözlərlə danışmağa başladı, onun hər bir sözü ön nazik ipəkdən toxunmuşdu.

Kraliça bizə dedi:

– Sizi bürüyən sədaqət nuru, məni, sizin namuslu və xeyirxah adamlar olduğunuzu düşünməyə vadar edir. Ona görə də mən, buranın hakimi sifətilə sizə: “Xoş gəldiniz, xoş gəldiniz, çox xoş gəldiniz!” – deməkdən özümü saxlamağı bacarmıram.

Panurq mənə:

– Mən alim adam deyiləm! – dedi, – istəyirsiniz, siz cavab verin.

Lakin mən cavab verə bilmədim. Pantaqrue də cavab vermədi. Belə mahirənə irad edilmiş nitqi eşitdikdə, elə bil dilimiz tutuldu.

Kraliça:

– Sizin sükutunuzdan belə nəticə çıxarıram ki, siz sükut sevməyən alimlər məktəbinə mənsubsunuz, çünki siz sükutda ilahi bir qüvvə görürsünüz¹²⁵ – dedi. – Bununla belə mənə və mənim xalqıma yetirdiyiniz diqqətə görə, sizə razılıq etmək istəyirəm.

Kraliça öz nitqini qurtarıb saray adamlarına dedi:

– Aşpazlar, Panaseyaya!¹²⁶

Aşpazlar bizi başa saldılar ki, kraliça bizi öz süfrəsinə dəvət etmədiyinə görə onu üzürlü saymalıyıq. Məsələ belədir ki, kraliça Uydurma, Düşüncə, Xəyal, Müəmma, Təklif və başqa bu kimi yeməklərdən savayı heç bir şey yemir. Bunlarsa heç biri

bizim acliğımızı apara bilməzdi, odur ki, bizi adi adamlara məxsus ayrıca nahara qonaq edəcəkdilər.

Bizi yemək otağına apardılar, yaxşıca qonaq etdilər. Deyirlər ki, ulu məbud Yupiter dünyada olan işlərin hamısını aşılənmiş keçi dərisinin üzərinə yazır. And içirəm ki, dostlar, ön xırda hərflərlə yazılsa belə, o gün bizə verilən ləzzətli yeməklərin təsvirini on səkkiz dəriyə də sığdırmaq olmazdı.

Nahar vaxtı Pantaqrue fikrə getmişdi: görəsən Panaseya nədir? Nə üçün kraliça: “Aşpazlar, Panaseyaya!” – deyə əmr verdi? Pantaqrue belə bir qərara gəldi ki, bu söz qonaqlığa başlamaq üçün şərti işarədir. Bu sözlərlə kraliça aşpazlara yemək vermələrini əmr edirmiş.

AĞILLILAR KRALLIĞINDA GÖRDÜYÜMÜZ MÖCÜZƏLƏR

Nahardan sonra saray adamları bizi sarayın içini gözməyə apardılar. Burada biz öz qəribə elmi işləri ilə məşğul olan krallıq alimlərini gördük. Bu alimlərin məharəti məni elə valeh etdi ki, indiyə kimi onları heyranlıqla xatırlayıram.

Məsələn, mən orada xəstələri qızdırma azarından müalicə edən bir ağıllıyı gördüm. O, sol tərəfdən xəstənin belinə tülkü quyruğu bağlayırdı, qızdırma da öz-özündən yox olurdu.

Başqa bir alim də, əcaib bir maşınla pəncərədən çölə ev atırdı. Deyirdilər ki, bu çox faydalı məşğələdir, belə ki, bu yolla evlər pis havadan təmizlənir.

Sonra biz insanlara gəncliyini qaytaran bir adam gördük. Onu dişsiz, üzü qırışmış, saçı ağarmış, xəstə gözlərindən irin axan qarlılar dövrəyə almışdı. Deyirdilər ki, həkim onları on altı yaşında gözəl qızlara döndərir.

Sarayın ətrafında qızğın iş gedirdi.

Bir neçə ağıllının bir zəncinin qarnını köhnə səbət dibi ilə sürtdüyünü gördüm. Bu sürtmədən sonra zənci dönüb ağ adam olurdu.

Başqaları külöyi torla tutub ondan xərcəng çıxarırdılar.

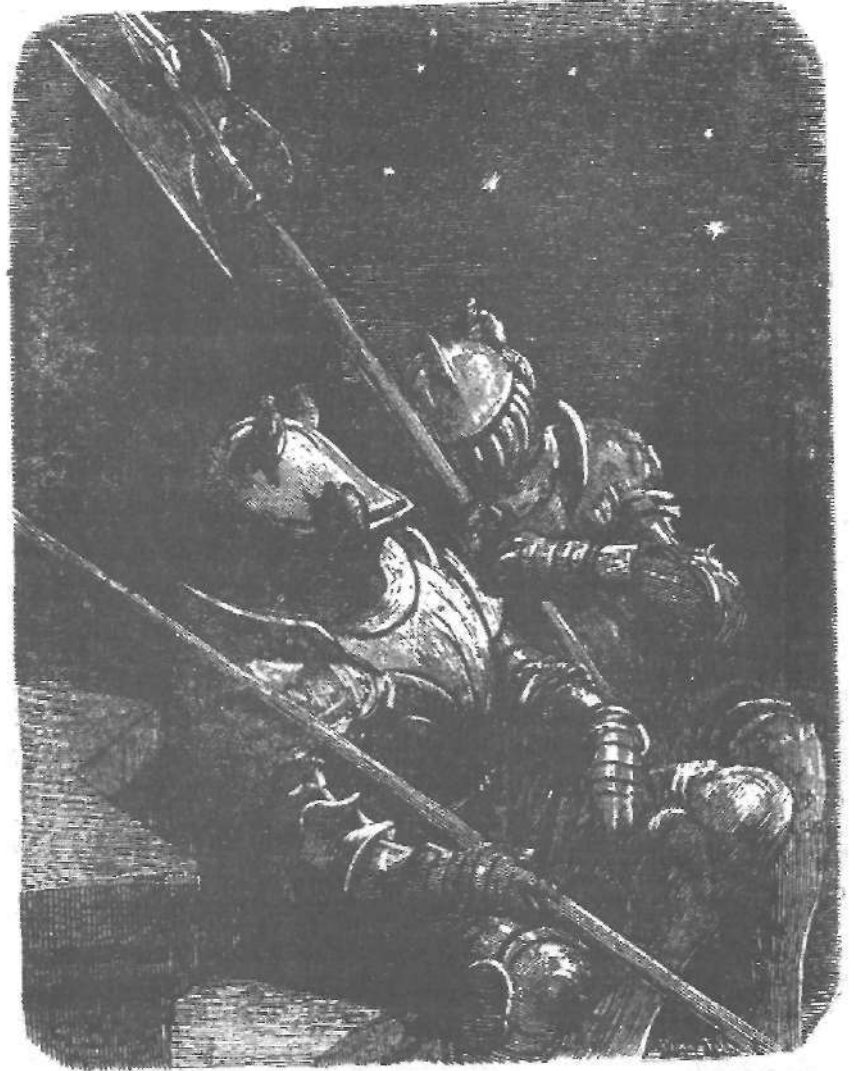
Üçüncülər peyin qurdlarını tutub onlardan ləzzətli yemək hazırlayırdılar.

Mən odu bıçaqla kəşən, sidik kisəsindən qəribə fənər qayıran, buludlardan dəmir soba tikən adamlar gördüm.

Heçdən böyük bir şey yaradan, o böyük şeyi də yenidən heçə çevirən ağıllılar da vardı.

Uca bir qüllənin təpəsində rıtsarsayağı silaha qurşanmış iki cəngavər gördüm. Bizə dedilər ki, onlar ayı canavarlardan qoruyurlar. Biz bu qəribə məşğələləri seyr edərkən axşam oldu, üfüqdə aydın bir axşam ulduzu doğdu. Yenidən kraliçə öz dəbdəbəli dəstəsilə görüldü. O Pantaqruele üzünü tutub dedi:

– Mən görürəm, mənim təbəələrimin elədikləri təcrübələr sizi və sizin yoldaşlarınızı heyrətə salır. Ancaq qorxmayın, mə-

nim evimdə olan işlərə rahatca göz yetirin. Siz yavaş-yavaş öz avamlığınızdan azad olub, indiyə kimi bilmədiyiniz bir çox şeyləri öyrənərsiniz. Sizə bəslədiyim rəğbət nişanəsi olaraq, sizə saray mütəfəkkiri adını verirəm. Sizin adlarınız mənim saray siyahılarıma daxil ediləcəkdir.

Biz kraliçaya təşəkkür edib bu fəxri adı qəbul elədik.

Axşam bizi krallıq süfrəsinə, şama dəvət etdilər. Şam zamanı kraliça ilahi ambroziyadan¹²⁷ başqa bir şey yemədi, ilahi ab-həyatdan ayrı bir şey içmədi. Lakin əyanları, saray xanımlarını və bizi elə nadir xörəklərə qonaq etdilər ki, ömrümüzdə yeməmişdik.

Yeməyin axırına doğru, hələ doymamış olanlar üçün, iri qazan boyda kasa gətirdilər. Kasada nə desən vardı: dağ keçisi, noxudlu qovurma, qızardılmış ət, donuz budu, yığın-yığın hər cür meyvə. Bunların hamısı çox ləzzətli idi, ancaq boğazıma qədər yemiş olduğumdan əlimi heç bir şeye vurmadım. Kasanın dibində oyun kağızı, şahmat, dama, zər, bir də qızıl pulla dolu piyalələr gördüm ki, bunları da oynamaq istəyənlər üçün qoymuşdular.

Kasanın lap dibində məxmər çullu, yəhərlənmiş qatırlar, kişilərə və qadınlara məxsus yəhərli atlar, bir neçə də zərif fayton vardı, – bunlar təmiz havada gəzmək arzusunda olanlar üçündü.

Lakin məni hər şeydən çox kraliçanın özü təəccübləndirirdi. Şam vaxtı o heç bir şey çeynəmədi. Onun üçün yeməyi xüsusi saray adamları çeynəyirdi. Onların boğazlarına qızıl zolaqlı əla atlas çəkilmiş, dişləri ağ fil dişindən qayrılmışdı. Çeynənmiş yeməkləri, xüsusi bir qızıl boru vasitəsilə düz kraliçanın mədəsinə tökürdülər. Buranın adəti belə imiş.

Şam eləyəndən sonra gözəl bir şahmat gecəsi düzəldildi. Salonun döşəməsinə, ağ və qara kvadratlar işlənmiş iri bir məxmər xalı sərdilər. Xalı döşəndikdə salon böyük şahmat taxtasına çevrildi.¹²⁸

Musiqi çalındı, salon şahmat fiqurlarını təsvir edən otuz iki gənc girdi. Onların on altısı qızıl, on altısı gümüş kostyum geyinmişdi. Fiqurlar öz yerlərində dayandılar; eyni zamanda rəqs məşqinə oxşayan qəribə bir şahmat turniri başlandı. Musiqiyə

uyğun olaraq, fiqurlar kvadratdan kvadrata keçir, düşmən tərəfin kralını əsir tutmaq üçün gah hücum edir, gah da geri çəkilirdilər. Birisi düşməni əsir götürəndə, əvvəlcə ona baş əyir və onun sağ əlindən yavaşca vururdu. Düşmən döyüş meydanından çəkilir, qalib də onun yerini tuturdu.

Bu canlı turnir bizi o qədər məşğul etmişdi ki, kraliçanın nə vaxt çıxıb getdiyindən xəbərimiz olmadı. Saray adamları vasitəsilə ona salam göndərərək, gəmilərimizə yollandıq, dan yeri ağaranda səyahətimizə davam etdik.

XLIV fəsil

PANURQUN SƏNDƏL ADASINDA¹²⁹ BİR RAHİBLƏ DANİŞMASI

İki gündən sonra biz Səndəl adasına yanaşdıq. Bu adanın Beni adlı kralı, yaxşı keçən içki məclisindən sonra, bizi öz rahibləri üçün tikdirdiyi tozə monastıra baxmağa apardı. Buranın rahibləri fredon, yəni mahnı həvəskarı adlanırdılar, çünki bunlar çox gözəl oxuyur, həmişə də zümzümə edirdilər.

Biz monastırda çox qalmadıq, bununla belə fredon-rahiblərin bir həftə içərisində nə ilə məşğul olduqlarını öyrənə bildik. Onların məşğələsi o qədər də çətin deyildir. Bazar günü onlar bir-birini yumruqlayır, bazar ertəsi bir-birinin burnuna çırtma vurur, çərşənbə axşamı bir-birini cırmaqlayır, çərşənbə günü bir-birinin burnunu silir, cümə axşamı bir-birinin burnundan cücü çıxarıır, cümə günü bir-birinin qoltuğunun altını qıdıqlayır, şənbə günləri bir-birini kəndirlə döyəcləyirlər.

Panurqun işi-gücü bu sevimli fredonların üzünə baxmaq oldu. Sonra o erkək donuz kimi kök bir rahibi seçdi, onun qolundan dartdı, aralarında aşağıdakı məzəli söhbət başlandı:

Panurq. Rahib, fredoncuğaz, fredon bala! Mətbəxinizdə nə var.

Fredon. Od.

Panurq. O odu nə saxlayır?

Fredon. Odun.

Panurq. Necə odun?
Fredon. Quru.
Panurq. Nə ağacından?
Fredon. Qaraçöhrə.
Panurq. Bəs sizi necə yedirirlər?
Fredon. Yaxşı.
Panurq. Siz nə yeyirsiniz?
Fredon. Çörək.
Panurq. Necə çörək?
Fredon. Qara.
Panurq. Daha nə?
Fredon. Ət.
Panurq. Necə ət?
Fredon. Qızarmış.
Panurq. Şorba içirsinizmi?
Fredon. Elə!

Panurq. Pirojna?
Fredon. Əlbəttə!
Panurq. Bəs balıq?
Fredon. Yeyirik.
Panurq. Necə balıq?
Fredon. Soyuq.
Panurq. Daha nə?
Fredon. Yumurta.
Panurq. Hansı yumurtanı sevirsiniz?
Fredon. Suda bişmiş.
Panurq. Mən soruşuram: necə bişmiş?
Fredon. Bərk.
Panurq. Sizin yeməyiniz elə budur?
Fredon. Yox.
Panurq. Sizə daha nə verirlər?
Fredon. Donuz əti.
Panurq. Daha nə?
Fredon. Dişi qaz əti.
Panurq. Ondan başqa nə?
Fredon. Erkək qaz əti.
Panurq. Daha?
Fredon. Xoruz.
Panurq. Bəs sousu necə?
Fredon. Duzlu.
Panurq. Yeməyin axırında nə?
Fredon. Plov.
Panurq. Daha nə?
Fredon. Meyvə.
Panurq. Necə meyvə?
Fredon. Yaxşı.
Panurq. Bəs necə içirsiniz?
Fredon. Dibinə kimi.
Panurq. Nə?
Fredon. Şorab.

Panurq. Necə şərab?
Fredon. Ağ.
Panurq. Bəs qışda?
Fredon. Tünd.
Panurq. Bəs yazda?
Fredon. Köhnəsini.
Panurq. Bəs yayda?
Fredon. Təzəsini.
Panurq:
Fikir verin, – dedi, – bu yazıq fredoncuğaz o qədər kökəlib
ki, ancaq qısa, birhəcalı sözlərlə danışa bilir.
Rahib Jan:
– Bunun əvəzində o qoyunun kürəyini bayaq ötürər, – dedi.
Epitemon:
– Ona görə də rahibdir, – deyə əlavə etdi.
Panurq Epitemonu göstərər soruşdu:
– Bu adamın barəsində nə deyə bilərsiniz, mənim əzizim fre-
don? Birdən kafir olmasın?
Fredon. Kafirdir.
Panurq. Elə isə onu yandırmaq lazımdır?
Fredon. Lazımdır.
Panurq. Mümkün olduqca tezmi?
Fredon. Əlbəttə.
Panurq. Qovurmamış?
Fredon. Yox.
Panurq. Bəs necə?
Fredon. Diri.
Panurq. O sizi çoxmu acıqlandırır?
Fredon. Çox.
Panurq. Sizcə bu nəçidir?
Fredon. Dəli.
Panurq. Başqa yandırdıklarınız varmı?
Fredon. Çox.
Panurq. Onlar da kafir idilər?

Fredon. Bundan az.

Panurq. Siz onların günahından keçmədiniz?

Fredon. Yox.

Panurq. Yenə yandıracaqsınızmi?

Fredon. Yandıracağıq.

Epiteyon:

– Mən bilmirəm, – dedi, – bu kinli səfil rahiblə danışmaqdan nə ləzzət alırsınız?

Panurq:

– Vallah, bu mənim yaman xoşuma gəlir, – dedi. – Mən böyük məmnuniyyətlə onu Qarqantuanın yanına apararam. Mən evlənəndə o mənim arvadıma təlxəklik edər.

Epiteyon:

– Onu da xalis cadugərə çevirər, – deyə gülə-gülə əlavə etdi. – Yazıq Panurq, qulaqlarını görə bilmədiyini kimi yaxşı arvadı da görə bilməyəcəksən!

XLV fəsil

FƏNƏR ÖLKƏSİNƏ SƏFƏRİMİZ VƏ ORADA GÖRDÜKLƏRİMİZ

Səndəl adasını tərk edərək Fənər ölkəsinə yollandıq. Yolda biz Hərəkət adasına dəyməli, Şayio adasında bir qədər dayanmalı olduq. Hərəkət adasının qərribəliyi ondadır ki, orada yolların hamısı canlıdır. Bu yollar, xalis heyvan kimi, adamın eninə, uzununa, çəpinə gedir.

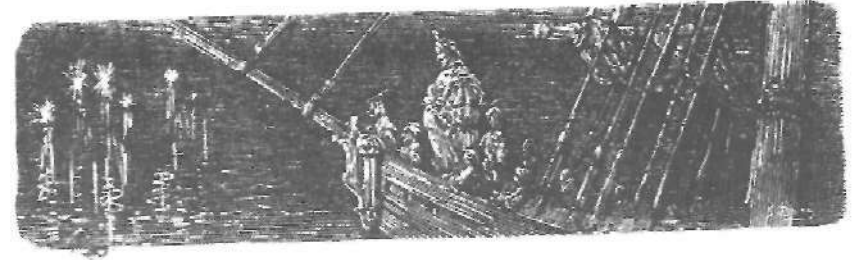
Yolçular:

– Bu yol hara gedir? – deyə soruşduqda, onlara belə cavab verirlər:

– Kilsəyə, səhərə, çaya.

Yolçuya da heç zəhmət çəkmədən özlərinə yarayan yolu seçib lazım olan tərəfə gedirlər.

Bu səbəbə görə də adada bir çox avara və veyil adamlar tö-rəyib. Onlar ancaq bir yerdən o biri yerə səfər etməyi bilirlər.

Yazıq-fağır yollar onlardan çox qorxur, hər vasitə ilə öllərindən qurtarmaq istəyirlər.

Bu adada Burja gedən bir yola rast gəldim. Bu yol düzgün addımlarla gedirdi. Ancaq ağır arabalı sürücülər görüldükdə yol başını götürüb qaçırdı. O, at dirnaqlarından qorxurdu.

Geri qayıdarkən mühafizə altında aparılan bir avaranı gördüm. Sən demə bu avara gecə-gündüz böyük yolda veyillənib onun qar-bırğasını qırıbmış. İndi avara bu hərəkətinin altını çəkəcək idi.

Şayio adasında əcaib bir gurultu eşitdik. Adama elə gəlirdi ki, guya yaxınlıqda bir dəyirman işləyir, havanı öz aramsız uğultusu ilə doldurur. Biz qabağa gedib kiçik və olduqca eybəcər donqar bir qocaya rast gəldik. Onun adı Şayio idi. Onun ağız qulaqlarına çatırdı, ağızında yeddi dili vardı. Dillərin yeddisi də ara vermədən çərənləyir, hər dil də o birilər kimi deyil, öz bildiyini deyirdi. Bundan başqa Şayionin başında, bütün bədəninə bir çox qulaq vardı. Əvəzində isə onun gözləri yoxdu, ayaqları da yerimirdi.

Şayionin ətrafında çox adam toplanmışdı. Hamı qulaq asıb ondan ağıl, bilik öyrənirdi. Bir adamın əlində böyük bir xəritə-kainatın xəritəsini gördüm. Qoca bu xəritəni belə də izah edirdi, elə də; bir çox ön qərribə şeylərdən danışır, hamısının da haqqında ancaq “şayioyə” əsasən mühakimə yeridirdi. Adamlar ağızlarını açıb onu dinləyir, bir neçə saatdan sonra özləri alim olurdular. Onların bir neçə saat içərisində öyrəndiklərinin heç olmasa yüzdə birini yaxşı öyrənməyə insan ömrü kifayət etməzdi. Lakin onlar indi hər şeyi bilir, hər şeydən “şayioyə” görə bəhs edirdilər.

Mənə elə gəlir ki, mən o adamların içində bir çox qədim alim və yazıçıları gördüm. Onlar xalının arxasında gizlənib çhramlar-

dan, nəhənglərdən, yamyamlardan,¹³⁰ hər cür şeytanlardan “şayiyyə” əsasən qərribə əhvalatlar yazırdılar.

Şayiyyə adasını tərk edib dördüncü gün Fənər ölkəsinə yaxınlaşdıq¹³¹. Hələ uzaqdan dənizdə sayrışan işıqlar görüldü. Mən bunları, vətənimdə rast gəldiyim atəş böcəyi qəbilindən işıq saçan balıq hesab etdim. Lakin şturman bizə xəbər verdi ki, bu işıqlar ada sərhədlərində keşik çəkən gözətçi dəstəsinin fənərləridir.

Bir azdan biz Fənər limanına girdik. Fənər limanını olduqca böyük Mayaklar işıqlandırır. Biz Mayaklara səyahətimizin məqsədini söylədik, onlar da bizi öz kraliçalarının yanına apardılar.

Kraliça bizi çox yaxşı qəbul etdi. Panurq, fənər dilində onu salamladı, qeybdən xəbər verən Şüşə kahininin yanına getmək üçün yaxşı bir bələdçi verməsini xahiş etdi. Kraliça bizi şam yeməyinə dəvət etdi. Oradakı saray Fənərləri içərisindən özümüz bələdçi seçməli idik.

Yemək vaxtı çatdı. Kraliça birinci olaraq süfrəyə oyləşdi, ondan sonra da qalan Fənərlər, hər kəs öz rütbəsinə, mövqeyinə görə oturdu. Kraliça dağ bülluru geyinmiş, iri brilyantlarla bəzənmişdi. Adlı-sanlı Fənərlərin kimisi şüşə, kimisi mika, yerdə qalanları da buynuz, kağız və müşəmbə geyinmişdilər.

Axşam yeməyinə yandırılmış iri şamlar verildi. Kraliçaya ucu qırmızı, ağ mumdan tökülmüş iri bir şam təqdim edildi. Adlı-sanlı Fənərlərə piy şamlar, yerdə qalanlara qoz ağacından şam verildi. Yeməkdən sonra Fənərlərin elə parlaq işığı vardı ki! Baxan kimi bilinirdi ki, onlar boğazacan toxduurlar.

Yeməkdən sonra biz əla keyfiyyətli, qərribə Lampamı özümü-zə bələdçi seçdik, kraliçaya təşəkkür edib yola düşdük.

XLVI fəsil TILSIMLI ŞÜŞƏ KAHİNİNİN YANINA ÇATMAĞIMIZ

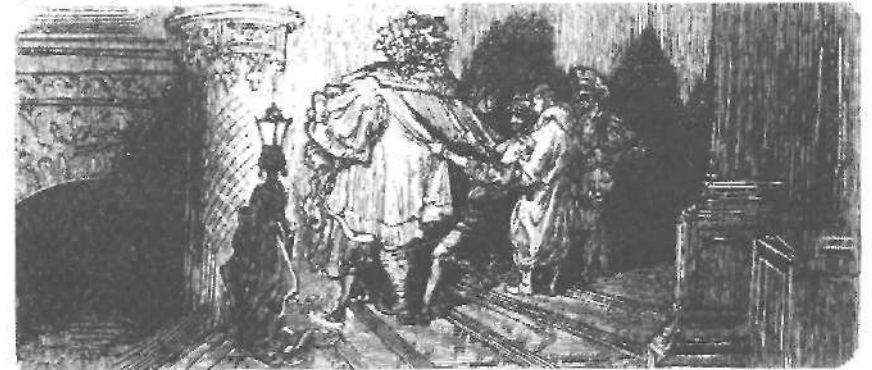
Bizim kamallı Lampamızın köməyi ilə nəhayət çoxdan həsrətini çəkdiyimiz Tilsimli Şüşə adasına çatdıq. Quruya çıxanda Panurq bir ayağının üstündə hoppanıb Pantaquela dedi:

– Axır ki, fikir-qayğı qurtardı. Bu qədər təhlükə ilə üzleş-üzleşə axtardığımız şeyi bu gün tapdıq.

Yol göstərən Lampa qabağa düşdü, bizi yaraşlıq bir üzüm bağının içi ilə apardı. Belə yaraşlıq bağı mən ömrümdə görməmişdim. Burda muskat, Falerno, Anju, Korsika... cinsindən hər çeşid tənək vardı. Lampa, hər birimizə üç üzüm giləsi yeməyi, əlimizə də yaşıl budaq götürməyi əmr etdi.

Üzümlüyün qurtaracağında hündür və qəşəng bir tağ vardı. Oradan yeraltı məbədə yol başlanırdı. Məbədün qapısında bizi Tilsimli Şüşə adasının qubernatoru, çoxlu gözətçi ilə əhatə olunmuş cənab Suqabı qarşıladı. Gözətçilər xırda Fransız Butulkalarından ibarətdi. Əlimizdə yaşıl budaq tutduğumuzu gördükdə, qubernator əmr etdi ki, bizi bu yerin hakimi, Tilsimli Şüşənin saray xanımı şahzadə Bakbyukun¹³² yanına aparsınlar.

Biz cah-cəllalı pilləkənlə geniş bir zirzəmiyə girdik. Bizim qərribə Lampamız olmasaydı, əlbəttə yolumuzu azardıq. Lakin Lampa elə aydın işıq saçırdı ki, biz zəhmətsiz pillələri enir, bir çox meydançaları bir-bir ötüb keçirdik.

Yetmiş sekkizinci pillədə birdən-birə Panurqun canına qorxu düşdü. O Lampaya müraciətlə dedi:

– Xanım, geri qayıtsaq, yaxşı olmazmı? Vallah mən qorxumdan ölüərəm. Mən heç evlənməməyə razıyam. Siz mənim üçün çox zəhmət çəkmişiniz. Allah özü sizə əvəzini versin. Elə mən özüm də bu lənətə gəlmiş mağaradan salamat çıxıb çıxa bilsəm, nankorluq etməərəm. Çox xahiş edirəm, qayıdaq! Mənə elə gəlir ki, qarşımda cəhənnəmin ağzı açılır.¹³³ Bu saat şeytanlar da gəlib çıxacaq. Rahib Jan, haradasan, əzizim? Mənim qarnıyoğunum, xahiş edirəm, məndən uzaq getmə. Qılcığın yanında mı? Mənim yanımda tərs kimi, heç bir silah yoxdur. Qayıdaq!

Rahib Jan:

– Qorxma, mən buradayam, – dedi. – Mən sənin peysərindən tutmuşam. Səni mənim əlimdən on səkkiz şeytan da çəkib ala bilməz. Doğrudur, yanımda silah yoxdur. Ancaq silah bizim nəyimizə gərəkdir? Biz cəhənnəmə enmirik ki! Axı, ay eşşək, biz səni evləndirmək istəyirik!

Panurq:

– Özün get qızdırmaya evlən! – deyər cavab verdi. – Məstan Pişik çoxdan sizin kəbinizi kəsib.

Burada yol göstərən Lampa susmağı əmr etdi. O dedi:

– Siz burada hər bir təhlükədən uzaqsınız. Əlinizdə əbəs yerə yaşıl budaq tutmamısınız.¹³⁴

Panurq:

– Elə isə irəli! – dedi. – Özümüzü ataq bu cəhənnəmin içinə! Adam bir dəfə ölər, iki dəfə yox. Doğrusu, mən çoxdan döyüş arzusundayam. Vur! Hücumu keç. Nə çoxdur məndə qoçaqlıq! Doğrudur, ürəyim döyünməkdən qalır, bu yəqin ki, buranın üfünətli havasındadır. Hər halda qorxudan deyil. Vur! Hücumu keç! Mənə Qorxmaz Panurq deyərler!

Biz Panurqla gülə-gülə pilləkənlə endik, qapalı bir qapının qabağına gəlib çıxdıq. Qapı misdən olub, çox iri və möhkəm idi, xırda mina naxışlarla bezənmişdi. Nə qıfıl vardı, nə də cəftə. Ancaq ortada, qapı taylarının birləşdiyi yerdə, altıbucaqlı qızıl

çərçivəyə tutulmuş paxla boyda qəşəng bir hind brilyantı asılmışdı.

Burada gözəl bələdçimiz bizə dedi ki, bundan o yana getməyəcəkdir, bu dəqiqədən cadugər Bakbyukun səltənətinə daxil oluruq, hər şeydə təkə ona tabe olmalıyıq. Sonra Lampa brilyantı zəncirdən çıxardı, onu sağ tərəfdə xüsusi olaraq qayrılmış gümüş taxçaya qoydu və kənara çəkildi.

Bunun dalınca, heç kəs toxunmadığı halda qapının hər iki tayı öz-özünə açıldı. Məlumdur ki, ağır qapı cırıltı ilə xoşa getməyən gumbultu ilə açılır. Burada isə tamamilə başqa cür oldu. Qapı zərif, ahəngdar, zümzümə ilə, hamar-hamar, ağır-ağır açıldı, zümzümənin səsi bütün məbədə yayılıb yuxarıda, hündür tağların arasında eşidilməz oldu. Pantaqrueel bunun səbəbini dərhal başa düşdü. İş belə idi ki, qapı hər iki tayın altına bərkidilmiş pardaxlı kiçik silindrlərlə diyirlənirdi. Bu silindrlər hamar mərmər döşəmənin üstü ilə diyirlənərək, bizi belə heyrətə salan həmin zərif zümzüməni yaradırdı.

Lakin məni hər şeydən artıq qapının heç bir təkən olmadan öz-özünə açılması təəccübləndirirdi. Bunun sirrini bilmək üçün mən qapının iki tərəfini də diqqətlə gözəndən keçirməyə başladım. Qapının içəri tərəfində, tayların birləşdiyi yerdə Korinf tuncuna keçirilmiş, nazik poladdan qayrılma iki plastinka gördüm. Geniş açılmış qapı taylarının dirəndiyi yan taxtalara hind maqnitindən qayrılmış iki böyük lövhə birkidilmişdi; hamar pardaxlanmış bu lövhələr nazik əl qalınlığında idi. Deməli, bizim qəşəng Lampamız cəftə xidmətini görəndə brilyantı qapıdan çıxardıqda maqnit polad plastinkaları cəzb etmiş, qapı da öz-özünə açılmışdı.

Maqnit lövhələrdən birində qədim latın hərflərlə aşağıdakı sözlər qazılmışdı:

İŞİN AXIRINI GÖZLƏ

YERALTI MƏBƏDİN QURULUŞU

Biz çox gözəl bir yeraltı məbədinə gəlib çatdıq. Mən hələ heç yerdə elə məbəd görməmişdim. Məni ən çox heyran edən şey məbədin döşəməsi idi. Heç bir sənət əsəri onunla müqayisəyə gəlməzdi. Bu məbəd dördbucaqlı, ala-bəzək daş-qaşdan quraşdırılmışdı. Daşlar hamar pardaxlanmışdı, hər biri də öz işığı ilə parlayırdı: biri qırmızı yəşəm daşından, o biri – rəngberəng mərmərdən, üçüncüsü – porfirdən, dördüncüsü – xırda qızıl zərələr səpələnmiş opal daşından, bir başqası – süd rəngində zolağı olan əqiqdən, o biri – çox açıq sarı əqiqdən, başqası da – qırmızı və sarı damarcıqlı yaşıl yəşəm daşından idi.

Bu daşlar bir-birinə o qədər uydurulmuşdu ki, elə bil böyük bir yaşıl yarpaq yığını dağınıq şəkildə yerə səpələnmişdi. Yarpaqların arasında: gah orda, gah burda balaca ilbizlər görünür, bir başqa yerdə kərtənkələ boynunu uzadırdı; bəzi yerlərdə qalaq-qalaq gözəl meyvə görünürdü. Bunların hamısı da o qədər canlı təsvir edilmişdi ki, biz budaq yığımına ilişməmək üçün istər-istəməz ayaqlarımızı yuxarı qaldırırdıq. Halbuki, bu yarpaq və budaqlar əslində hamar və cilalanmış şəkildən ibarət idi.

Məbədin divar və tağları mozaik şəkillərlə örtülmüşdü. Burada şən rəqslər, qanlı çarpışmalar, təntənəli nümayişlər, keçidlər... təsvir edilmişdi. Məbədin yer altında salınmasına, binada pəncərə olmamasına baxmayaraq, bu şəkillərin hamısı açıq-aydın işıqlandırılmışdı. Bu işıq məbədin ortasından asılmış qəribə bir çil-çıraqdan düşür, bütün binaya xoş və aydın bir parıltı saçır.

Bu çil-çıraqın quruluşu məni elə heyran etdi ki, ondan ətraflı danışmaq istəyirəm. Yuxarıda dediyim kimi, çil-çıraq məbədin ortasından asılmışdı. Orada hündür tağın altında yumruq yoğunluğunda qalın bir qızıl halqa bərkidilmişdi. Bu halqadan üç qızıl zəncirle dəyirmi bir qızıl lövhə asılmışdı. Bu lövhədə dörd deşik açılmış, hər bir deşiyə də bir növ xırda lampa, içərisi boş, yuxarısı açıq şar qoyulmuşdu. Bu lampaların hamısı qiymətli daşlar-

dan: biri – ametistdən, o biri – yaqutdan, üçüncüsü – opaldan, dördüncüsü – zəbərəddən qayrılmışdı. Bu lampalar tilsimli, oddan qorxmayan su ilə doldurulmuş olub, gur alovla yanır.

Qızıl lövhədən üç ayrı zəncirle, saf büllurdan qayrılmış iri bir lampa asılmışdı. Buna da həmin yanan su ilə doldurulmuş büllur vaza keçirilmişdi. İşıq büllurdan süzülürdü, iri lampa elə alışıb yanır ki, ona baxmaq mümkün olmurdu.

Bu çox təəccüblü ixtira idi: lakin heykəltəraşın büllur lampanın üstündə nəqş etdiyi, ağac ata minmiş bir dəstə çılpaq uşaq təsviri daha qəribə idi. Fiqurlar qabarıq və canlı kimi görünürdü, ona görə ki, işıq onların içərisindən keçir, büllur təsvirlərdə bərq vurub par-par parıldayırdı.

TİLSİMLİ FANTANDAN SU İÇMƏYİMİZ

Biz bu qəribə məbədi seyr edərkən, cadugər Bakbyuk onu müşayiət edənlərlə birlikdə qarşımıza çıxdı, o, nəvazişlə gülüm-səyərək, bizi məbədin orta hissəsinə, şəffaf alebastrla haşiyələnmiş gözəl fantanın yüksəldiyi yerə dəvət etdi. Fantanın ətrafında yeddi sütun vardı. Birinci sütun göy yaqutdan qayrılmışdı. Bu sütunun başında məbud Saturnun qurğuşundan tökmə heykəli ucalırdı, o əlində dəryaz tutmuşdu.¹³⁵ Saturnun ayağının yanında əla mina işləməli bir qızıl durna vardı. İkinci sütun qiymətli giasint daşından qayrılmış, üstündə isə döşünə qızıl qartal qonmuş olan Yupiter dayanmışdı.¹³⁶ Üçüncü sütun brilyantdan idi. Bu sütun elə işıldayırdı ki, ona baxan gözlər qamaşırdı. Onun üstündə Feb-Apollonun saf qızıldan tökülmüş heykəli vardı.¹³⁷ Feb sağ əlində bir ağ xoruz tutmuşdu. Açıq qırmızı yaqutdan qayrılmış dördüncü sütunun üzərində müharibə allahı Mars yüksəlməkdə idi, onun ayağının dibində aslan yatmışdı. Beşinci zümrüd sütunun başında Venera dayanmışdı, onun ayağının yanında qəşəng bir göyərçin nəzəri oxşayırdı.¹³⁸ Altıncı əqiq sütunu isə

məbud Merkurinin heykəli tamamlayırdı.¹³⁹ Onun ayaqlarına bir leylək qısılmışdı. Yeddinci sütun şəffaf selenitdən qayrılmışdı, onun üzərində isə ilahə Ayın gümüş heykəli ucalırdı. Ayın ayağının altında tazi oturmuşdu.

Yeddi göy səyyarəsinə ithaf edilən bu sütunların hamısı gözəl tağlarla bir-birinə bağlanmışdı. Tağların üzərində, fantan üçün dam təşkil edən qəşəng, büllur bir günbəz vardı. Günbəz o qədər təmiz, o qədər şəffaf idi ki, onda nə bir qabartı, nə bir damarcıq, nə də bir ləkə gördüm. Onun təpəsində, qabaqca mənim təsvir etdiyim çil-çırağın düz altında əl boyda, armud şəkilli üç mirvari bərkidilmişdi. Mirvarilər zanbaq çiçəyi şəklinə birləşdirilmişdi. Zanbağın ağzından dəvəquşu yumurtası boyda bir yaqut çıxırdı. Bu elə gözəl və gözqamaşdırıcı idi ki, ona baxanda az qaldı gözümüz kor olsun.

Bu fantandan üç su sütunu yüksəlirdi. İçərisindən su keçən sədəf borular, hovuzun içində iri ilbiz şəkilli iki spiral kimi görünürdü. Onlardan, sanki yerin təkindən gələn həzin musiqi kimi ahəngdar şırıltı eşidilirdi.

Bu dəmdə Bakbyuk qədəh, piyalə və cam gətirilməsi üçün sərəncam verdi və bu qərribə fantanın suyundan dadmağı bizə təklif etdi. Mən sizə deməliyəm ki, biz belə nəzakətli dövətdən boyun qaçıran zıramalardan deyilik. Buna görə də xahişin bir daha təkrar olunmasını istəməyərək həmin saat adama böyük bir qədəh su içdik. Bir dəqiqə keçməmişdi ki, bizdə əcaib bir dəyişiklik əmələ gəldi. Yorgunluğumuz elə bil qanadlanıb uçdu; damarlarımızda qan daha sürətlə axdı; yanaqlarımıza qızartı gəldi; özümüzü heç olmasa on il cavanlaşmış kimi gümrah və sağlam hiss etdik.

Bakbyuk:

– Bizim tilsimli su xoşunuza gəldimi? – deyə soruşdu.

Pantaquiel:

– Bu qərribə bulağın suyu, ömrümdə içmədiyim ən təəccüblü sudur, – dedi. – Başqa heç bir su insanın ruhunu bu qədər təzələmir.

Bakbyuk gülümsəyərək:

– İndi bir qədəh daha için, – dedi, – elə təsəvvür edin ki, ən çox xoşladığımız şərabdan içirsiniz.

Biz bir də içdik.

Panurq:

– Allaha and olsun, bu ən əla Bon şərabıdır, – deyə bağırdı. – Elə deyilsə, Allah məni öldürsün!

Rahib Jan:

– Vallah, – dedi, – bu adamı şənləndirən, köpüklənən Qrav şərabıdır. Siz allah bunu hazırlamaq üsulunu bizə də öyrədin!

Pantaquiel:

– Mənə elə gəlir ki, – dedi, – bu Mirvos şərabıdır. İçməmişdən, mən məhz o şərabı təsəvvürümə gətirmişdim.

PANURQUN TİLSİMLİ ŞÜŞƏ KAHİNİ
İLƏ SÖHBƏTİ

Bakbyuk:

– İndi siz bu suyun necə qəribə xüsusiyyətləri olduğunu özünüz gördünüz, – dedi. – Sizdən kim Tilsimli Şüşənin sözünü eşitmək istəyir?

Panurq:

– Mən, sizin nökrünüz küpə, – deyə cavab verdi.

Cadugər qadın dedi:

– Mənim dostum, sizə bir öyüd vermək istəyirəm: kahinin yanına getdikdə, onu ancaq bircə qulağınızla dinləyin.

Sonra Bakbyuk Panurqa yaşıl bir bürüncək geyindirdi, başına yaraşqlı ağ papaq qoydu, fantanda üzünü üç dəfə yudu və onu üç dəfə qəşəng-qəşəng hoppanmağa məcbur etdi. Sonra onu bir qızıl qapıdan keçirib mika və başqa şəffaf daşlardan tikilmiş dəyirmi bir kilsə salonuna apardı. Salonun pəncərəsi yoxdu, bura kilsənin damı üstündəki qayada açılmış deşikdən düşən aydın günəş şüası ilə işıqlanırdı. Bu işıq gələn dəşik düz kilsənin damından açılmışdı. Salonun ortasında çox təmiz şəffaf su ilə doldurulmuş yeddiqışəli bir hovuz qurulmuşdu. Hovuzun ortasında, yarıya qədər su içində, düzgün oval şəkildə ola saf büllurdan qayrılmış iri bir butulka vardı.

Bakbyuk Panurqu hovuzun kənarından öpməyə, onun qabağında üç müqəddəs rəqs oynamağa məcbur etdi. Sonra o Panurqu döşəmədə əyləşdirdi, qabağında qalın bir kitab açıb, aşağıdakı mahnını oxumağa məcbur etdi:

Ey Şüşə!
dolusan
sirlə həmişə
Budur bax,
Ötəri
Asıram qulaq.

Bulaq suyu kimi suyunda sənin.
Nə bir qətrə kin var, nə də ki, yalan.
Sən öz fəvvarəndən səsimə səs ver.
Mən dara düşərək çağırın zaman!

Ey Şüşə!
dolusan
sirlə həmişə
Budur bax,
Diqqətlə
Asıram qulaq.

Mahnı qurtarandan sonra Bakbyuk hovuzla, bilmədim nə isə atdı, hovuzun üzə qabarcıqla örtüldü və su qaynamağa başladı. Panurq səssiz-səssiz bir qulağı ilə dinləyirdi. Bakbyuk onun yanında dizi üstə dayanmışdı. Birdən şüşədən bərk yağışın səsinə oxşayan bir gurultu gəldi. Gurultu getdikcə artırdı. Axırda gurultu bütün kilsəni doldurdu, bu dəqiqədə şüşədən TRİNK deyə bir söz eşidildi. Səs-səmir kəsildi.

Panurq:

– Şüşə partladı! – deyə səsləndi. – Vallah partladı! Oda qoyulan büllur butulkalar belə partlayır.

Bakbyuk:

– Dostum, dedi, – taleyinizdən razı qalın: siz Tilsimli Şüşədən söz almağa nail oldunuz. Bu söz mənim ömrümdə ondan eşitdiyim ən doğru, ən düzgün sözdür. İndi qalxın məbədə gedək, bu sözün nə demək olduğunu bilmək üçün kitablara baxaq.

Panurq:

– Gedək, deyə cavab verdi. – Qapı haradadır? Kitab hamı? Bu tilsimli sözə görək nə mənə verilir.

BAKBYUK TİLSİMLİ ŞÜŞƏNİN CAVABINI NECƏ YOZDU

Bakbyuk Panurqu baş məbədə gətirdi və dolabdan iri bir gü-
müş kitab çıxardı. Kitabı qabağında açaraq orada lazım olan fəslə
tapıb dedi:

– Dinləyin, diqqət edin, yolçular. “Trink” sözü böyük sözdür;
o bir çox xalqlara məlumdur, mənası “İçin!” deməkdir. Mən indi
adi içkidən danışmıram: onsuz nə insan yaşayar, nə də heyvan.
Mən ayrı bir içkini nəzərimdə tuturam: bu içkini biz hər gün, hər
saat nuş etməli, daim ona can atmalı, səbir ilə nail olmalıyıq ki,
ağlımızı, qəlbimizi təzələsin, bizi güclü, qüdrətli, ədalətli və ça-
lışqan eləsin. Əlbəttə siz mənim hansı içkidən bəhs etdiyimi baş-
a düşdünüz. Mən bu dünyada mövcud olan bütün şeylər haqqın-
da həqiqi bilikdən danışmıram. Ancaq belə bir bilik sizi cəhəlat
uçurumundan çıxarar, mövhumat və xurafətdən azad edər, göz-
lərinizi açar, sizi yeni və qərribə bir həyat üçün dirçəldər. Bizim
fantandan içdiyimiz su kimi, həqiqi bilik də sizi gümrah və sağ-
lam edər; o yorğunluq və can sıxıntısını dağıdar, xəstəlikləri
qovar, əsrarəngiz və anlaşılmaz təbiət qüvvələrini idarə etməyi
sizə öyrəder.

Lakin, səyyahlar, həqiqi bilik yolunu asan və qorxusuz hesab
etməyin. Tilsimli Şüşəyə çatmaq üçün ucsuz-bucaqsız dənizi
gəzib dolandığınız kimi, həqiqi bilik səhələrinə çatmaq üçün də
çox əmək və vaxt sərf etməli olacaqsınız. Siz yenidən yol göstə-
rən Lampa əldə etməlisiniz, yeni sizin qabağınızdan qaranlıqları
qovan, sizə doğru yol göstərən gözəl və xeyirli elmə sahib olma-
lısınız. İndi bizim bu əsrarəngiz yeraltı mühitimizə endiyiniz ki-
mi sizin bilmədiyiniz və sizə məlum olmayan şeylər aləminə də
eləcə enməli olacaqsınız, bu şeylərin həqiqi mənası da qarşınız-
da hələ tezliklə açılmayacaqdır. Qədim alimlərin hər şeyi təsvir
edib yazdığından, yeni kəşf üçün onlara bir şey qalmadığından
şikayətlənən filosoflarınız çox böyük bir səhvə yol verirlər. Yer-

də tapılan, dənizlərdə, çaylarda olan, göylərdə görünən şeyləri siz hələ yaxşı bilmirsiniz, sizin nəzərinizdə bunların hamısı hələ dumana bürünmüş kimidir, çünki həqiqi bilik hələ sizdən çox uzaqdadır.

Panurq:

– Bəs mənim evlənməyim haqqında nə deyə bilərsiniz? Arvadım mənə döyəcək yoxsa döyməyəcək? – deyə soruşdu.

Bakbyuk gülümsəyərək dedi:

– Dostum, siz saxta deyil, həqiqi bilik yoluna düşdükdən sonra pis adamı yaxşı adamdan asanlıqla ayıra biləcəksiniz. Ümidvaram ki, siz onda öz zövqünüzdə görə arvad seçərsiniz.

Pantaqrue:

– Bu xeyirxah cadugərin söylədiyindən daha yaxşı söz söyləmək mümkün deyildir, – deyə əlavə etdi. – Axı, siz mənə bu barədə birinci dəfə danışanda mən də eynilə belə demişdim. Demək, trink! Rahib Jan bu işə siz nə deyirsiniz?

Rahib Jan:

– Trink, trink! – dedi. – İndi ev sahiblərinə necə təşəkkür etməkdən danışaq.

Bakbyuk:

– Bu barədə narahat olmayın, – dedi. – Sizin bizdən razı qalmığınız bəsdür. Ancaq, xahiş edirəm, öz adlarımızı bu kitaba yazasınız.

Bakbyuk böyük və gözəl bir kitabı açdı. Bizim diktəmiz altında katiblərdən biri qızıl qələmlə o kitaba bizim adlarımızı yazdı. Bakbyuk da bu vaxt tilsimli sudan üç böyük tuluq doldurub bizə verdi və bu sözləri dedi:

– Gedin öz dünyanıza, dostlar, şahidlik edin ki, yerin altında böyük sərvətlər, təəccüblü şeylər var. Gəmiyə mindikdə bu tuluqlardakı sudan bir az dənizə axıdın. Su buxarlanaraq, arxadan əsən yüngül küləyə çevriləcəkdir, onun köməyi ilə siz düz yolla gedib Talmonduadakı Olon limanına çatarsınız. Ancaq bu küləyi həmin tuluqlara bənd olunmuş fleytaya oxşar qızıl dəmkeş vasitəsilə öz yelkənlərinizə yönəltməyi yaddan çıxarmayın. Belə et-

səniz daim salamat olarsınız, heç bir fırtına da sizi hədələməz. Gəmilərinizi tələb olunan qaydada salamat görəcəksiniz. Qayıdış səfəri üçün lazım olan hər bir şey gəmilərə yüklənmişdir. Siz burada olduğunuz müddətdə mən macal tapıb bunun qayğısına qalmışam. Gedin, dostlar, sağlıqla, gülə-gülə gedin, bu məktubu da ağanız Qarqantuaya yetirin, ona, habelə onun bütün yaxın adamlarına və təbəələrinə bizdən salam yetirin.

Bu sözləri deyərək, Bakbyuk bizə möhürlü bir məktub verdi, əbədi minnətdarlıq haqqında ürək sözlərimizi dinlədikdən sonra bizi yuxarı çıxardı. Doğma yurdumuz Turen kimi güllü-çiçəkli, bərəkətli, cazibədar adadan keçərək axırda dənizə çatdıq. Artıq günəş üfüqdə yüksəlir, gəmilərimizə qızıl şəfəq saçır.

İkinci və axırncı hissənin sonu

QEYDLƏR

¹ Silenlər – üzüm bağlarını və şərəbçiliği himayə edən allahlar. Qədim yunan əfsanələrində silenlərin, üzüm yığıcı zamanı, şərəb allahı Vaxın gəzintilərində həmişə onu müşayiət etdikləri nağıl edilir. Silenləri sərxoş, daz və kök qoca kişilər şəklində təsvir edirdilər.

İntibah dövründə antik mədəniyyəti təqlid etmək méyli çox geniş yayılmışdı, odur ki, mücrülərin üzərində çox vaxt silen şəkli çəkilirdi; buna görə də, mücrülərin özü silen adlanırdı.

² Qranquzye – fransızca “böyük udlaq” deməkdir. Qranquzyenin arvadının adı Qarqamel də “udlaq” mənasındadır. Bu adların hər ikisi nəhəng ilə arvadının yaman qarınqulu olduqlarını göstərir.

³ Keqrantua (fransızca “Que grand tu as!”) – “Sənin nə böyük udlağın vardır!”

Rablenin təsvir etdiyi çoxlu hünərlər göstərmiş olan xeyirxah pəhləvan və qarınqulu Qarqantua haqqındakı əfsanələrə oxşar rəvayətlər köhnə fransız xalq nağıllarında geniş yayılmışdı. XVI əsrdə, Rablenin hekayəsi nəşr edilməzdən bir az əvvəl, nəhəng Qarqantuanın qərribə əhvalatlarının təsvir edildiyi bir kitab çapdan çıxmışdı. Bu kitab böyük müvəffəqiyyət qazanmışdı, öz əsərini həmin mövzuda yazmağa və həmin əfsanəvi qarınqulunu və pəhləvanı öz əsərinin qəhrəmanı seçməyə Rableni təşviq edən də budur.

⁴ Penansak (fransızca “Pain en sac”) “çörək torbada” deməkdir. Fransada çox xəsis və ya çox yoxsul adamları istehza ilə belə adlandırırdılar.

⁵ Franrepa (fransızca “franc repas”) – “müftə nahar” deməkdir. Fransızca “müftə nahar yemək” ifadəsi, “nahar edib yeyilən şeyin pulunu verməmək, özgənin hesabına nahar etmək” deməkdir.

⁶ Metr – müəllim. Qarqantuanın müəlliminin adı iki bibliya adından ibarətdir; Tabal, Bibliya mifologiyasına görə Qabilin

nəslindən imiş, metalı emal etmək üsulunu o kəşf edibmiş; Olofern-Babil hökmdarı Navuxodonsorun sərkərdələrindən biridir.

⁷ II Filip – Makedoniya çarı (eramızdan əvvəl 379-336-cı illər). Makedoniya səltənətini ondan irsən alan oğlu İsgəndər (e.ə. 356-323-cü illər) qədim dünyanın ən böyük sərkərdəsi və dövlət xadimidir. Atası tərəfindən başlanan Yunanıstan istilasını başa çatdırdıqdan sonra Balkan yarımadasının şimal vilayətlərinə qoşun çəkib Dünya və İlliriya sahillərində yaşayan xalqları itaəti altına almışdır. O İran məmləkətini fəth edərək, Misiri, İrani və Hindistana qədər bütün Asiya sahillərini özünə tabe etmişdir.

Makedoniyalı İsgəndər orta əsr dastan və poemalarının sevimli qəhrəmanı olmuşdur: onun həyatının tarixi bu əsərlərdə əfsanəvi təfsilatla həddindən artıq şişirdilmişdir. İsgəndərin uşaqlıqda itaəti altına aldığı atın adı Bukefal idi (yunanca “öküz başı” deməkdir – atlara öküz başı şəklində damğa basdıqları üçün Makedoniyada və Şimali Yunanıstanda atları Bukefal adlandırırdılar). Əfsanəyə görə bu atın bir çox qərribə xüsusiyyətləri varmış: guya insan kimi danışır, gələcək hadisələri xəbər verirmiş. Bukefal bütün səfərlərində İsgəndərə xidmət etmiş, Hindistan padşahı Por tərəfindən Hidasp çayı sahilindəki vuruşmada öldürülmüşdür. İsgəndər öz atının şərəfinə haman yerdə saldığı şəhəri Bukefal adlandırmışdır.

⁸ Aristotel (e.ə. 384-322-ci illər) orta əsrlərdə çox böyük hörmətlə yad edilən ən məşhur, ən qədim yunan alim və filosoflarından biridir. Makedoniya çarı II Filip vəliəhd İsgəndəri tərbiyə etmək üçün doğrudan da onu Makedoniyaya dəvət etmişdi.

⁹ Ponokrat – yunanca “yorulmaz”, “güclü” deməkdir.

¹⁰ Yevdemon – yunanca “xoşbəxt” deməkdir.

¹¹ Siseron, Mark Tulli (e.ə. 106-43-cü illər) – Qədim Romanın məşhur natiqi, siyasi xadimi və filosofudur. Onun nitqləri natiqlik sənətinin və klassik latın dilinin nümunəsi sayılırdı.

¹² İkinci fəsildə Rable onun vaxtında hələ də hakim olan orta əsr tərbiyəsini tənqid edir və tərbiyə məsələləri barəsində yeni görüşləri ona qarşı qoyur. Orta əsrlərdə tərbiyə işi bütünlüklə

ruhanilərin əlində idi. Buna görə də təbiidir ki, tərbiyə ancaq dini mahiyyət daşıyırdı. Ruhanilərin başlıca vəzifəsi uşaqlarda daha ilk yaşlarından kilsəyə itaətkarlıq və sitayiş hissi tərbiyə etmək idi. Şagirdə hər şeydən əvvəl dini ibadət dili olaraq qəbul edilən latınca öyrədirdilər. Şagirdi latın dilinin qrammatika qaydalarını höccələməyə, sonra da katolik kilsəsinin əsas ehkəmini şərh edən katexizisi, incili, apostolların işlərini, müqəddəs simalar haqqındakı rəvayətləri və sairəni əzbərləməyə məcbur edirdilər. Bundan başqa “dindarlığa” riayət etmək, yəni katolik dininin bütün ayinlərini yerinə yetirmək, kilsə ibadətində iştirak etmək, müəyyən vaxtlarda pəhriz saxlamaq və sairə tələb olunurdu. Bu tərbiyə həqiqi həyatdan tamamilə ayrılmış olub gündəlik əməli işə yaraya bilən heç bir məlumat vermirdi: bu tərbiyə qəti surətdə uşağın fiziki inkişafının qeydinə qalmır, əqli inkişafına isə mane olurdu, çünki şagirdə müstəqil düşünməyə imkan vermir, hər şeyə kor-koranə inanmağı öyrədirdi. Tubal Olofern də Qarqantuanı məhz belə tərbiyə edirdi.

Qarqantuanın o biri müəllimi Ponokratın görüşləri isə tamamilə başqadır. Ponokrat yeni dövrün pədaqoqudur. Onun əsas qanunu öz şagirdlərini daimi əməyə, həm fiziki, həm də əqli əməyə adlandırmaqdır (onun adı da burdan irəli gəlir). Onun rəhbərliyi altında Qarqantua bir saat da vaxtını boş keçirmir; hər dəqiqə bir məşğələyə həsr edilmişdir. Ponokrat onu oxumağa məcbur etməklə bərabər, bu məşğələlərin eyni zamanda Qarqantua üçün mümkün qədər maraqlı olmasına çalışır. Bu da İntibah dövründə tərbiyə qaydalarından biri idi. Bunun sayəsində Qarqantua həyatda görək ola bilən hər bir əməyə, hər cür işə yaran başqa bir adam oldu.

¹³ Lanqedok – Fransanın cənub əyalətlərindən biridir. Lanqedok keçisinin qulağı sallaq olur, adı cinsdən olan keçilərin qulağı isə dik və sivri olur.

¹⁴ Nel qülləsi – Paris şəhər istehkamu divarındakı dörd iri qüllədən biridir. Bu qüllə XIII əsrdə tikilmiş, XVII əsrin ortalarında uçurulmuşdur.

¹⁵ Prefekt – şəhər hakimi deməkdir.

¹⁶ Yanotusun nitqi orta əsr filosoflarının danışığını təqlid edən parodiyadır. Orta əsr fəlsəfəsi həyatdan, təbiəti elmi üsullarla öyrənməkdən tamamilə uzaq idi. Müqəddəs kitablara, “kilsə atalarının” (xristianlığın birinci əsrlərindən VII əsrə qədər olan xristian filosofları və ilahiyyatçılarının) əsərlərinə əsaslanan orta əsr fəlsəfəsi eşyanın “mahiyətini”, insanın dünyadakı mövqeyini, ictimai həyatda onun vəzifələrini və rolunu, sair bu kimi məsələləri müəyyən etməyə çalışırdı. Lakin eyni zamanda bu filosoflar təbiət hadisələrini və qanunlarını qətiyyənlə bilmirdilər, halbuki, bunları bilmədən bu məsələləri həll etmək mümkün deyildir. Onlar təbii elmləri, təbiətşünaslıq haqqındakı elmi öyrənmir və bilmirdilər. İntibah dövründə isə məhz təbii elmlər, bütün gələcək iqtisadi tərəqqi üçün, əmtəə istehsalı, dənizçilik və sairə üçün burjuaziyaya lazım olan elmlər inkişaf etməyə başladı. Rable, ən sadə məsələləri mürəkkəb və mücərrəd problemə döndərən və bununla da mətləbi daha da dolaşdıran bu mənasız fəlsəfəyə gülür.

¹⁷ Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin – məşhur İncil ayəsidir. İncilin rəvayətinə görə, İsanın düşmənləri onu hökumətə tabe olmamaqda toqsirkar göstərmək niyyətilə ondan xəbər alırlar ki, vergiləri verək ya verməyək. İsa onlardan bir sikkə tələb edərək, pulun üstündə kimin təsviri olduğunu soruşur. “Qeysərin” (yəni Roma imperatorunun, Sezarnı) deyərək ona cavab verirlər. O zaman İsa deyir: “Qeysərə aid olanı qeysərə, Allaha aid olanı Allaha verin”.

¹⁸ Orta əsrlərdə günahı pulla bağışlatmaq olurdu. Kilsə və monastırlarda günah çıxarma qəbzləri (indulgensiya) adlanan fərmanlar satılırdı. Bu fərmanlarda onu satın alan adamın bağışlanan günahı yazılırdı. Günahın böyüklüyündən asılı olaraq, qəbzın də qiymətini artırırıldı. Pulu olan hər kəs nəinki keçmişdə işlədiyi, hətta gələcəkdə işləyəcəyi günahın bağışlanmasını satın ala bilərdi.

¹⁹ Kapellan – kilsədə müəyyən vəzifəsi olan, yaxud kapellanı idarə edən keşişlərə deyirdilər.

²⁰ Pikrokol – yunanca “əşəbi”, “acıqlı” deməkdir.

²¹ Trepelyu – fransızca “cındır paltarlı adam” deməkdir.

²² Ox tüfəngi – qədim zamanlarda işlədilən, güllə əvəzinə ox atan olduqca ağır bir silahtır.

²³ Tukdilyon – fransızca “gopçu, yalançı pəhləvan” deməkdir.

²⁴ Bombarda – daş güllə atan qədim top.

²⁵ Mortira – “aşırma” atəş üçün yarayan qısa, iri top. Bu topdan çıxan güllə havada geniş bir qövs əmələ gətirib hündür qala divarlarından aşır, qala arxasındakı düşməne zərər yetirirdi.

²⁶ Vasilisk (Əjdaha) – 75 girvənkəlik dəmir mərmi atan XVI əsr topu. Üzərində əfsanəvi əjdahanın təsviri həkk olunduğuna görə belə adlanmış. Əjdahanın başında tac şəklində qırıq-qırıq qalın dəri qatı varmış. Qədim ctiqada görə əjdahanın bir baxışı insanı, heyvanı öldürər, onun fışılısı hamını qaçmağa məcbur edərmiş.

²⁷ Abbatlıq – katolik monastırı və onun malik olduğu orazi ilə tikintilər.

²⁸ Turnemul – fransızca “dəyirman daşı hərlədən” deməkdir, ağır tərponon, yöndəmsiz adama deyilir.

²⁹ Qratel – fransızca “qotur”, “keçəl” deməkdir.

³⁰ Kralın hüzurunda, onun xüsusi izni olmadan, ancaq adlı-sanlı adamlar şlyapa geymək hüququna malik idilər. Pikrokol öz yaxın adamlarına şlyapa geyməyə icazə verməklə onlardan razı qaldığını bildirmək istəyir.

³¹ Barbarossa (qırmızı saqqal) – 1523-cü ildən başlayaraq iyirmi il Əlcəzairin hakimi olan pirat Xeyrəddinin ləqəbidir. Türklər Xeyrəddinə arxalanaraq Əlcəzairi Osmanlı imperiyasının bir əyalətinə çevirmişdilər. Türk feodal hökmdarlarının başlıca məşğələlərindən biri dəniz quldurluğu idi.

³² Katolik adətincə papa tərəfindən qəbul edilən katoliklər onun tuflisini öpməli idilər.

³³ Yerusəlim məbədi, Bibliyanın rəvayətinə görə, qədim yəhudi padşahı Süleyman tərəfindən tikilmiş, sonralar Babil hökmdarı Navuxodonosor tərəfindən dağıdılmış, daha sonra yenidən bir də tikilmiş, nəhayət romalılar Fələstini işğal etdikdə onların tərəfindən tamam dağıdılmışdır.

³⁴ Exepron – yunanca “ehtiyatlı”, “mühakiməli” deməkdir.

³⁵ Böyük knyazlar və Moskva çarları dövründəki Rusiya dövləti XVIII əsrə kimi bütün Qərbi Avropada Moskvaya yaxud Moskovitiya adlanır, ruslara da moskovit deyilirdi.

³⁶ Qranquzenin Pikrokolla etdiyi müharibəyə dair fəsillərdə Rable öz atası Antuan Rablenin mülkədar qonşusu Sent-Martla olan məhkəmə prosesini lağa qoyur. Sent-Mart öz malikanəsinin yanından axıb keçən çayda balıq tutmaq üçün sahə ayırmışdı. Bunun üçün də çayın eninə dirək basdırılmışdı, nəticədə çayda gəmilər gedə bilmirdi. Bütün mahal həyəcana gəlmiş, uzun sürən məhkəmə işi başlanmışdı. Bu xalis bir müharibə idi, məhkəmə xəttilə törədilə bilən hər cür süründürməçilik tədbirləri işə salınmışdı, bəzən hətta düşmənçilik edən tərəflər arasında daşlaşma hadisələri də olurdu.

Lakin Qranquze ilə Pikrokolun müharibəsinə aid fəsillərin daha geniş satirik mənası vardır. Bütün dünyanı işğal etmək fikrinə düşən Pikrokolu təsvir edərkən Rable müasir hökmdarları və onların işğalçılıq siyasətini kəskin qələmi ilə amansızcasına lağa qoyur. Pikrokol xüsusilə Almaniya imperatoru və İspaniya kralı Beşinci Karla (1500–1558) bənzədilmişdir. Doğrudan da Beşinci Karl İtaliyanı fəth etmiş, Romanı hücumla almış (1527), Macarıstanda türklərlə, Aralıq dənizində Xeyrəddin Barbarossa ilə vuruşmuş, Pikrokol kimi, bütün dünyanı ələ keçirmək, ümumi bir dünya monarxiyası qurmaq xəyalına düşmüşdü. O uzun müddət Fransa ilə müharibə etdi, hətta Fransa kralı I Fransiski əsir aldı. Lakin onun bütün planları həyata keçirilməmiş qaldı, özü də, həyatının sonunda taxt-tacdan əl çəkdi.

³⁷ Montegyu – Parisdə bir məktəbin adıdır.

³⁸ “Müqəddəs məkanlara” ziyarətə gedən dindarlara ziyarətçi (züvvar) deyilirdi; ziyarətçilər “müqəddəslərin” qəbrinə, “ecazkar” ikonalara və s. sitayiş edirdilər. Bu adət orta əsrlərdə çox yayılmışdı.

³⁹ Zəbur – xristianların ibadət vaxtı oxuduqları dini mahnılar; rəvayətə görə yəhudi hökmdarı Davud tərəfindən tərtib edilmişdir.

⁴⁰ Klöbuk – rahib papağı. Silindr şəklində olub, yuxarısı çiyinlərə düşən parça ilə örtülürdü.

⁴¹ Keşiş qurşağı – keşişlərin dua zamanı bellərinə bağladıkları uzun qurşaq.

⁴² Dipsodiya – yunanca, susuzluqdan əldən düşən insanların yaşadığı ölkə deməkdir.

⁴³ Qranquzenin Tukdilyona dediyi sözlərdə dövlətin idarə olunması məsələlərinə dair yeni görüşlər şərh olunur. Rablenin fikrincə hökmdarların başlıca qaygısı dövlətin daxili təşkilatından, təbəələri iri feodalların özbaşınalığından qorumaqdan, ticarəti himayə etməkdən, yol salmaqdan və sairədən ibarət olmalıdır. Şöhrətpərəstlik məqsədilə edilən işğalçılıq müharibələri dövlət üçün zərərli dir.

Böyük ölkələri fəth edən qədim xalqlardan bəhs edərkən, Rable, Makedoniyalı İsgəndərin fəthatını, sonra da demək olar, bütün Avropanı bütün yaxın Şərqi və Afrikanın sahillərini ələ keçirib öz tabeliyi altına alan qədim romalıları nəzərdə tutur.

⁴⁴ Qripmino – “qəsbkar” deməkdir.

⁴⁵ Melen ilan balığı – Rablenin vaxtında ilan balığının ölməkdən qabaq qışkırdığına dair batil bir etiqad var idi. Melen Fransada bir şəhərdir.

⁴⁶ İntibah dövründə, demək olar ki, hər bir kral sarayında cırtıdan təlxəklər saxlanılırdı. Cırtıdanların durnalarla müharibə etməsi haqqında əsassız rəvayətin mənşəyi çox qədimdir.

⁴⁷ Vurdalak – xalq içərisində yayılmış əsassız qədim rəvayətə görə gecələr yatan adamların qanını soran və bununla dolanan qeyri-təbii bir məxluqdur.

⁴⁸ Herkules – qədim yunan mifologiyasının qəhrəmanı, məbud Zevs ilə adı qadından doğulmuş yarım allah. Fövqəladə bir qüvvə sahibi olub bir çox ən çətin hünərlər göstərmişdir, Herkulesin adı pəhləvan mənasında geniş yayılmışdır.

⁴⁹ Məhəmməd (571-632) – islam dininin banisi. Müsəlmanlar Məhəmmədi “peyğəmbər” hesab edirlər.

⁵⁰ Anarx – yunanca “hökmü olmayan”, “ixtiyarı olmayan” deməkdir.

⁵¹ Su – fransız mis pulu.

⁵² Salmiqondən – müxtəlif ət növlərindən hazırlanan qovurma.

⁵³ Panurq – yunanca “əлиндən hər iş gələn”, “fırıldaqcı” deməkdir.

⁵⁴ Panurq Pantaquela Rablenin bildiyi bütün dillərdə müraciət edir: onun dediyi cümlələrdən biri isə səs yığımıdır. Almanca “Yunker geb eyx qlyuk undxeyl” cümləsi: “Cavan oğlan, Allah sizi xoşbəxt və salamat eləsin” deməkdir. Panurqun ondan sonrakı cümləsi isə mənasız səs yığımıdır.

⁵⁵ Epitemon – yunanca “bilən”, “bilici” deməkdir.

⁵⁶ Bu cümlə İngiliscənin Şotlandiya şivəsindədir. Mənası: “Cənab, ağlımız da bu qədər böyük isə (bədəncə belə böyük olan kimi)...” deməkdir.

⁵⁷ Bu cümlə bask dilindədir. Mənası: “cənab, hər dərddin dərmanı var” deməkdir.

⁵⁸ Denye – 1/12 su qiymətində qədim xırda fransız mis pulu.

⁵⁹ Papa IV Sikst (1414-1484) – Protestantlara və “kafirələrə” qarşı qəddarcasına mübarizə aparmışdır. İspaniya inkvizisiyasını birinci dəfə o tətbiq etmişdir (1478).

⁶⁰ *Disput* – elmi mübahisə. Orta əsrlərdə hər cür disput, xüsusən fəlsəfi və dini disputlar geniş intişar tapmışdı. Rable burada, quru sözlər, həqiqi həyatla heç bir əlaqəsi olmayan mücərrəd şeylər üzərində mübahisə edən orta əsr elminə gülür. Tezis çıxış edən sübut etməli olduğu əsas elmi müddəadır ki, disputdan bir neçə gün qabaq ümumi yerlərdə oxunmaq üçün divardan asılırdı.

⁶¹ *Dekan*, katolik kilsəsində, monastırı yaxud böyük kilsəni idarə edən həyətin başında duran adamlara deyilirdi; sonralar fakültə müdirlərini dekan adlandırmağa başladılar.

⁶² *Magistr* – latınca “müəllim” deməkdir. Orta əsrlərdə “magistr” elmi dərəcəsi təsis edilmişdi.

⁶³ *Sorbonna* – 1253-cü ildə Rober Sorbon tərəfindən təsis edilmiş olub öz banisinin adını daşıyan ali ilahiyyat məktəbi idi. Sonralar Sorbonna Paris universitetinin ilahiyyat fakültəsi oldu. XVI əsrdə Sorbonna dinsizliyə və azad düşüncələrə qarşı katolikliyin bir istinadgahına çevrildi. Kitablarnın dini cəhətdən senzurdan keçirilməsi Sorbonnanın öhdəsinə qoyulmuşdu və Rablenin kitabı iki dəfə onun tərəfindən pislənmişdi. Böyük Fransa inqilabı zamanı bağlanmış, 1808-ci ildə onun binası universitetə verilmişdi. İndi də Paris Universitetinin Sorbonnanın keçmiş binalarında yerləşən fizika–riyaziyyat və tarix–filologiya fakültələri bəzən “Sorbonna” adlanır.

⁶⁴ *Toumast* – yunanca “təəccüblü”, “heyranedicisi” deməkdir.

⁶⁵ *Navara salonu* – Navara kraliçası Janna tərəfindən 1309-cu ildə təsis edilən Navara məktəbinin akt salonudur. Elmi disputlar bu salonda keçirilirdi.

⁶⁶ Cüzam orta əsrlərdə bütün Avropada çox şiddət etmişdi. Yolxucu xəstəlik olduğu üçün bu xəstəliyə tutulanları şəhərdən sürgün edib xüsusi kəndlərdə yaşamağa məcbur edərtilər. Sağlam adamları özlərinin yaxınlaşdıqlarından xəbərdar etmək üçün onlar öz yanlarıncə taqqılacaq gəzdirməyə məcbur idilər. XVI əsrdə cüzam xəstəliyi Bretan əyalətində xüsusilə yayılmışdı.

⁶⁷ *Kanonik* – katolik kilsəsində yepiskop yanındakı müşavirinin (senatın) üzvünə deyilirdi.

⁶⁸ *Panzu* – Fransada Luara çayı sahilində bir kənddir. Kəndin ətrafında qədim naxışlarla bəzədilmiş bir mağara vardı ki, xalq içərisində yayılmış rəvayətə görə Panzu kahini orada yaşamış. *Sivilla* – kahin, gələcəkdən xəbər verən qadın mənasında işlənir.

⁶⁹ *Her-Trippa* – XVI əsrin məşhur alimlərindən Henrix Korneli Aqrippanın (1486–1535) adının təhrif olunmuş şəkli. Onun dünya görüşü bir çox cəhətdən zəmanəsi üçün səciyyəvi olan mistik xarakter daşıyır. Aqrippa xalq arasında cadugər kimi şöhrət qazanmışdı.

⁷⁰ *Astrologiya* – saxta elm olub ulduzlarla fala baxmaq, münəccimlik deməkdir. Hələ qədim zamanlarda insanlar ulduzların insan taleyinə təsir etdiyinə inanırdılar. Onlara elə gəlirdi ki, ulduzların göydəki vəziyyətinə görə yerdə bu və ya digər hadisələr baş verir. İnsanın taleyini qabaqcadan xəbər vermək üçün, astroloqlara onun doğulduğu zaman ulduzların vəziyyətini bilmək lazım idi; onların fikrincə o zaman insanın taleyi ömürlük müəyyən olunmuş. “Uğurlu ulduz altında doğulmaq” təbiri də bundan qalmışdır. İnsanın taleyini xəbər vermək üçün münəccimlər ulduzların hərəkətini diqqətlə öyrənməli idilər. XVI əsrdə hətta Kepler və Tixo Brake kimi böyük alim astronomlar da astrologiya ilə məşğul olmuşlar.

⁷¹ *Xiromantiya* – ovucun cizgi və bürüşüklərilə fala baxmaq deməkdir. Mövhumatçıların təsəvvürünə görə bu cizgilərlə insanın xarakterini təyin etmək, taleyini qabaqcadan xəbər vermək olarmış. *Xiromantiyanın mənşəyi olduqca qədimdir*.

⁷² *Tribule* (1479–1536) – XII Lüdovikin və I Fransiskin məşhur təlxəyi. Viktor Hüqo “Kral öylənir” dramasında onu təsvir etmişdir.

⁷³ *Mona etibarilə o qədər də aydın olmayan “büzanse” sözü* təlxək Tribulenin çox xoşladığı və cümlə başı işlətdiyi bir sözdür.

⁷⁴ *Ksenoman* – yunanca “səyahət həvəskarı” deməkdir.

⁷⁵ *Talassa* – yunanca “dəniz” deməkdir. Rablenin dəniz limanına bu adı verməsi, buna görədir.

⁷⁶ Medamoti – yunanca “heç yerdə” deməkdir.

⁷⁷ Axill – qədim yunan poeması “İliada”nın qəhrəmanı, Troya mühasirəsinin başlıca iştirakçılarında biri; troyalılarla vuruşmalarda böyük qəhrəmanlıqlar göstərmişdir. Onun gənclik illərindəki hünərləri qədim Roma şairi Stasinin “Axilleida” adlı poemasında təsvir edilmişdir.

⁷⁸ Taybuynuz – Bibliyada, orta əsrlərin qərribə səyahətlər haqqındakı poemada və təsvirlərində adı çəkilən fantastik bir heyvan.

⁷⁹ Xelidon – yunanca “qaranquş” deməkdir.

⁸⁰ Qozal – qədim yəhudi dilində “göyərçin” deməkdir.

⁸¹ Levant – italyanca “levante” sözündən – “gündoğan”, “şərq” deməkdir. Aralıq dənizinin cənub-şərq sahillərində yerləşən ölkələr belə adlanır.

⁸² Fransız şəhəri Ruan Fransada ən əla mahud istehsal edən manufakturası ilə şöhrət qazanmışdır.

⁸³ Panurqun öz düşməninə qoyun sürüsünü dənizdə qərç etməsi bütün Avropada məşhur olan qədim bir xalq nağılıdır. “Panurqun sürüsü” ibarəsi adamı özünün düşündüyü kimi yox, ağılsızlıqla qonşusuna baxıb hərəkət etməyə məcbur edən “sürü” hissiyatını ifadə edən məşhur bir ibarə olmuşdur.

⁸⁴ 17-ci fəsil Rablenin dövründəki məhkəmə üsullarının kəskin tənqididir. Məhkəmə xərci çox, cərimə ağır idi, nüfuz sahibi adamların bu işdə əli olduqda birisini döyən adam bütün var-yoxundan məhrum olar, uzun müddət həbsxanaya düşə bilərdi.

⁸⁵ Makreon – yunanca “uzun ömürlü”, “qoca” mənasındadır.

⁸⁶ Pan – qədim yunan mifologiyasında sürü və maldarlıq alahıdır. Onu yarı insan, yarı heyvan şəklində keçi dırnaqlı, uzun saqqallı və buynuzlu təsvir edirdilər. Pan həmçinin şənlik və kefalları sayılırdı. Tərkdünyalıq təbliğ edən və hər cür dünya ləzzətini günah hesab edən xristianlıq bütperəstliyi, o cümlədən Pan allaha pərəstişi təqib etməyə başladı. Xristianlığın birinci əsrlərində Panı xristian allahının düşməni – iblis hesab edirdilər.

Buna görə də kilsə rəssamları iblisi də Panın şəklində, yəni keçi kimi buynuzlu və quyruqlu təsvir edirdilər. Panın ölümü haqqında əfsanə iki dinin – antik dövr bütperəstliyi ilə xristianlığın mübarizəsi zamanı yaranmışdır.

Panın ölümü antik dövr dininin məhv olması və xristianlığın qalib gəlməsi deməkdir.

⁸⁷ Xristian dini rəvayətlərinə görə Roma imperatoru Tiberinin hökmdarlığı dövründə İsa edam edilmiş və xristian dini meydana çıxmışdı. Əfsanəyə görə Panın ölüm xəbəri də bu vaxt dünyaya yayılmışdı.

⁸⁸ Kommod, Lusi Eli (161-192) – Roma imperatoru.

⁸⁹ I Dara Giştasb (e.ə. 522-486) öz səltənətinin sərhədlərini son dərəcə genişləndirmiş olan, lakin o zamanlar cənubi Rusiya çöllərində yaşayan skiflər qəbiləsi tərəfindən məğlub edilən İran şahı.

⁹⁰ İsveçrə piyadası XVI əsrdə bütün Avropada ən yaxşı piyada sayılır, maddəli əsgər sifətilə Avropa ordularında xidmət edirdi. Sarayları qorumaq üçün də isveçrəlilərdən əsgər tutuldu (papa sarayının keşikçi dəstəsi indi də isveçrəlilərdəndir). Rus dilində qapıçı mənasında “şveysar” sözü də bundan törəmişdir.

⁹¹ Sirena qədim yunan mifologiyasında dənizdə yaşayan balıq quyruqlu əfsanəvi məxluqdur ki, öz mahnıları ilə dənizçiləri qorxulu yerlərə çəkərmiş, dənizçilər də gəmilərlə birlikdə bu yerlərdə məhv olmuş.

⁹² Navuxodonsor – eramızdan əvvəl XII-XI əsrlərdə Babil hökmdarı (561-ci ildə ölmüşdür) Navuxodonsor iki dəfə hücumla Yerusəlimi ələ keçirmişdir.

Bibliyada nağıl edildiyinə görə Nabuzardan onun sərkərdəsi imiş, orta əsrlərdə Nabuzardana “mətbəx knyazı” yəni baş aşpaz mənəbini də isnad verməyə başlamışdılar.

⁹³ “Kolbasa döşəməsi” adlı küçə doğrudan da 1676-cı ilə qədər Parisdə olmuşdur.

⁹⁴ Sirokko – cənubdan Aralıq dənizinin Avropa sahillərinə əsən, özü ilə Afrika çöllərindən qumlu toz gətirən güclü və isti külək.

⁹⁵ Papefiqlər – “papaya şiş (fiqa) göstərənələr” deməkdir. Papimanlar – papaya tərəfdar olanlar, papistlərdir. Rable burada protestantlarla katoliklərin arasındakı dini toqquşma və müharibələri nəzərdə tutur. Protestantlıq, yaxud reformasiya XVI əsrdə xeyli inkişaf etmişdi. Bu, katolik kilsəsinə qarşı çevrilmiş geniş bir xalq hərəkatı idi. Katolik kilsəsi zəhmətkeş əhalini amansızcasına istismar edirdi. Kilsə bütün vergilərin onda birini öz faydası üçün alırdı, özünün xüsusi təhkimliləri var idi: hər bir monastırın və ya abbatlığın, hətta hər bir böyük ruhaninin öz təhkimliləri var idi. Bundan başqa belə bir cəhət nəzəri cəlb edirdi ki, rahiblər yoxsulluğu, itaətkarlığı və rəhimdil olmağı təbliğ etdikləri halda özləri bolluq və ziynət içərisində yaşayırdılar. Bu da xalqı olduqca qəzəbləndirirdi.

Buna görə də bütün Avropa ölkələrində, xüsusilə Almaniya, Fransa və İngiltərədə katolik kilsəsi əleyhinə xalq hərəkatı başlandı. Bu hərəkat protestantlıq və ya reformasiya deyə ümumi bir ad aldı. Protestantlar papanın və katolik yepiskoplarının hakimiyyətini, həmçinin katolik kilsəsinin bəzi əhəmiyyətli qəbul etmirdilər. Buna görə də Rable protestantları papefiq, katolikləri papiman adlandırır. Çox keçmədən, XVI əsrin əvvəllərində protestantlarla katoliklərin arasında “dini” müharibə adı alan şiddətli müharibələr başlandı. Bu müharibələr Avropada XVII əsrə kimi davam etmişdir.

Rablenin həm papimanları, həm də papefiqləri lağa qoymağa baxmayaraq, hər halda papefiqlərə daha çox rəğbət bəslədiyi hiss olunur.

⁹⁶ “...Onları yaxşı qızardanda, əla yemək düzəlir”. – Bu sözlərlə o dövrdə tez-tez tonqalda yandırılmaqla edam olunan “kafir” protestantlar nəzərdə tutulur. Bu edama ispan dilində “autodafé” deyirdilər, hərfi mənası “dini akt” yeni kilsə məhkəməsi deməkdir.

⁹⁷ Şeytan ilə kəndli haqqındakı nağıl müxtəlif variantlarda bütün Avropada yayılmış qədim xalq nağılıdır.

⁹⁸ Dekretal – dindarların suallarına papa tərəfindən göndərilən cavab məktubudur.

⁹⁹ Bibliyada nağıl edildiyinə görə, yəhudiləri Misir əsarətindən qurtardıqdan sonra Allah Musaya on əhəkam göndərmişdi. Bu əhəkamlar daş lövhələr üzərində yazılmışdır.

¹⁰⁰ Quru və ya dəniz ibadəti bir qədər qısaldılmış şəkildə keçirilən ibadətə deyirdilər. Dəniz ibadəti adı onun gəmilərdə keçirilməsi ilə əlaqədardır, quru adlanması isə şərabsız keçirilməsindən irəli gəlirdi, təbəri hesab edilən şərəbin gəmi yırtılmasında yerə tökülməməsi üçün gəmilərdə ibadət vaxtı onu işlətmirdilər.

¹⁰¹ Tiara – Roma papasının üçqat taca bənzəyən hündür papağı.

¹⁰² Dukat – birinci dəfə XIII əsrdə kəsilmiş qızıl sikkə.

¹⁰³ Arimaspiyələr, neflidatlar əfsanəvi xalqlardır. Arimaspiyələr – tək gözlü, neflidatlar isə “buludlarda gəzən” adamlar kimi təsəvvür olunurdu.

¹⁰⁴ Falkonet – XVI-XVII əsrlərdə işlənən, qurğuşun güllə atan xırda top.

¹⁰⁵ Yəcuc-Məcuc – Bibliyada nağıl edildiyinə görə Qafqaz dağlarından şimaldakı çöllərdə yaşayan əfsanəvi xalqlar.

¹⁰⁶ Qaster – yunanca “qarın” deməkdir.

¹⁰⁷ Burada qoz qırmaq üçün insan fiquru şəklində olan alətlərdən bəhs edilir: qozu fiqurun ağzına qoyar, sonra saçından çəkərdilər, fiqurun çənəsi örtülər, qoz da sınırdı.

¹⁰⁸ 33-cü fəsildə Rable İntibah dövrü burjuaziyasının bəşəriyyətin ictimai inkişafı tarixinə aid görüşlərini nağıl şəklində şərh edir.

¹⁰⁹ Xanef – qədim yəhudicə “ikiüzlülük”

¹¹⁰ Astrolabiya (üstürlab) – XVIII əsrin əvvəllərinə kimi ulduzların vəziyyətini təyin etmək üçün işlədilən bucaq ölçən alətdir. Dənizçilər bu alətlə ulduzlara baxıb gəminin olduğu yeri təyin edirdilər.

¹¹¹ Cingilti adasını təsvir etməkdə, Rable, yeganə məşğələsi dini mərasimi yerinə yetirməkdən ibarət olan rahiblərin yaşadığı papa iqamətgahını nəzərdə tutmuşdur. Bu fəsil ümumiyyətlə rahibliyə və xüsusi olaraq papanın sarayına qarşı kəskin bir satiradır.

¹¹² Cingilti adasının müxtəlif quşlarını təsvir edərkən Rable Roma ruhanilərini nəzərdə tutur. Klerqlər–klerik, yəni ümumiyyətlə ruhani şəxslər, monaqlar–rahiblər, pretraqlar–keşişlər, abbeqlər–abbatlar, eveqlər–yepiskoplar, kardenqlər–kardinallar, papaq isə papa deməkdir. Quşların tükünün rəngbərəng verilməsindən məqsəd ruhanilərin bu və ya digər təriqətə mənsub olmasına və rütbəsinə görə geyimlərinin müxtəlif olduğunu bildirməkdir. Məsələn, qara paltar – abbatlar, qırmızını – kardinallar, ağ – papa geyinir və sairə.

¹¹³ Rable burada 1380-ci ildə baş vermiş kilsə təfriqəsindən bəhs edir. O zaman papalıq taxtında iki papa əyləşmişdi: Romada olan VI Urban ilə Fransadakı Avinyon şəhərində yaşayan VII Kliment eyni vaxtda papalıq edirdilər. Bəzi ölkələr – İngiltərə, Almaniya, Hollandiya və İtaliya – VI Urbanı papa olaraq tanıyırdılar, başqaları – Fransa, İspaniya və Şotlandiya isə VII Klimentin tərəfində idilər. Papalar bir-birinə lənət yağdırır, kilsədən qovulmuş elan edirdilər. İki hakimiyyətlilik onların ölümündən sonra da qurtarmadı. Düşmənçilik edən tərəflər onların yerinə yenə də iki papa seçdilər. Çox keçmədən üçüncü papa da seçilmişdi: yalnız otuz yeddi il sonra, 1417-ci ildə, Avropa hökmdarının işə qarışması nəticəsində təfriqə bir təhər aradan qaldırıldı. Bu təfriqə katolik kilsənin o vaxta qədər olan hörmətini zəiflətdi, protestantlığın inkişafına səbəb oldu.

¹¹⁴ Rablenin burada rahiblər barəsində dediyi şeylər tarixi həqiqətdir. Zədəngən ailələrində mirasın əsas hissəsini böyük oğula

vermək ümumi qanun idi, bundan məqsəd torpaq mülkünün parçalanmaması idi. Kiçik oğulları balaca vaxtından ruhani rütbəyə hazırlayırdılar. Ərə gedərkən cehiz verilməsin və beləliklə ailə sərvəti azalmasın deyə çox vaxt qızları rahibliyə göndərirdilər.

¹¹⁵ “Yumağı gicitkənliyə atmaq” təbiri fransızca “cübbəni çıxarmaq”, ruhani rütbəni üzərindən atmaq deməkdir. Öz tüklərini gicitkənliyə atan quşlardan bəhs edərkən, Rable bunu demək istəmişdir.

¹¹⁶ Roma kilsəsi katolik dinində olan bütün ölkələrdən kilsə vergisi alır. Qədim zamanlarda bu mühüm bir məbləğ təşkil edirdi. Vergi verməkdən boyun qaçıran “şimal ölkələri”ndən bəhs edilərkən, protestantlığı qəbul edən Skandinaviya, Almaniyanın vilayətləri, Hollandiya və İngiltərə nəzərdə tutulmuşdur.

¹¹⁷ Rablenin özü əslən turenlidir. Turen gəliri haqqında söylədiyi sözlərlə vəziyyətə ürəkdən acıyır.

¹¹⁸ 39-cu fəsil fransız məhkəmə sisteminə qarşı yazılmış satiradır. Rablenin “tüklü pişiklər” dediyi adamlar, sincab xəzindən bürüncək geyən “parlament” üzvləridir. Orta əsrlərdə, 1789-cu ildəki Böyük Fransa inqilabına kimi parlament ali məhkəmə idarələrinə deyilirdi ki, din və hökumət əleyhinə olan cinayətlərə baxmaq da onların ixtiyarında idi.

¹¹⁹ Müqəddəs Elma odu – şimşək çaxan zaman qara buludlar aşağıdan keçdikdə bəzən dor ağaclarının təpələrində od görünür. Bu od elektrik məşəlidir: qara bulud dora çökdükdə, dorun təpəsindən havaya elektrik cərəyanı axır və hava işıqlanır. Fransız dənizçiləri bu işığı müqəddəs Elma odu adlandırırdılar. Keçmiş zamanlarda bu oda dair bir çox mövhum təsəvvürlər vardı, ancaq adətən onu xeyirli əlamət, yaxşı havanın qayıdacağını göstərən bir əlamət hesab edirdilər.

¹²⁰ Rable burada “ixsir” deyilən kimya maddəsini axtarmaqla məşğul olan orta əsr kimyagərlik elminə (kimyanın elmdən əvvəlki dövrünə) gültür. Hər hansı metala toxunduqda onu qızıla çevirəcəyi güman edilən maddəni iksir adlandırırdılar.

¹²¹ **Doktor** – elmi dərəcədir; doktorlar onları başqalarından ayıran xüsusi papaq geyirdilər.

¹²² **Ay otu** – orta əsr kimyagərlərinin fikrincə “iksir” hazırlamaq üçün lazım olan ot.

¹²³ Orta əsrlərdəki yanlış etiqada görə, Fransa kralı təkçə əlini vurmaqla xəstələri sağaltmaq kimi qərribə bir qüvvəyə malik imiş.

¹²⁴ Xəstəliyi musiqi ilə müalicə etmək barəsindəki etiqadın mənşəyi çox köhnədir. Qədim zamanlarda musiqidə ecəzkar bir qüvvə olduğu güman edirdilər. Məsələn, Bibliyada nağıl edildiyinə görə, Davud arfa çalmaqla hökmdar Saulu dəlilik azarından sağaltmışdı. Bu yanlış etiqad uzun müddət davam etmişdi, hətta XIX əsrin əvvəllərində də onun qalıqlarına rast gəlmək olurdu.

¹²⁵ “...sükutda ilahi bir qüvvə görürsünüz”. Ağillılar Kraliçası qədim yunan Pifaqor fəlsəfə məktəbini (Pifaqorun ardıcılarını) nəzərdə tutur. Bu məktəbin əməl etdiyi qaydılardan biri susmaq idi.

¹²⁶ **Panaseya** – bütün dərdlərdən, müsibətlərdən xilas edən dərman.

¹²⁷ **Ambroziya** – yunan mifologiyasında allahların yeməyi; bu yemək onlara daimi gənclik və əbədi həyat verirmiş. **Abhəyat** – allahların içkisi.

¹²⁸ **Şahmat** fiqurları şəklində paltar geyindirilmiş canlı adamların iştirakı ilə turnir düzəltmək adəti hələ orta əsrlərdə varmış; bu adət zamanəmizə qədər də qalmışdır.

¹²⁹ 44-cü fəsil rahib təriqətlərinə, başlıca olaraq XVI əsrin əvvəllərində təsis olunan kapusin təriqətinə qarşı kəskin bir sətiradır.

Adanın kralı Beni adı altında Rable kapusinləri himayə edən papa III Paveli nəzərdə tutmuşdur.

¹³⁰ **Yamyamlar** – adamyeyənlər.

¹³¹ **Fəner ölkəsi** – həqiqi elm, maarif və incəsənət ölkəsi deməkdir.

¹³² **Bakbyuk** – yəhudicə “butulka” deməkdir.

¹³³ Orta əsrlərdə cəhənnəmin girəcəyi, açılmış iblis ağzı kimi təsvir olunurdu.

¹³⁴ Yaşıl budaq sülh əlaməti idi; iki vuruşan tərəf arasında barışıq bağlanması üçün danışıq aparmağa göndərilən elçilər düşmənin qərargahına əllərində yaşıl budaq tutub gedərdilər.

¹³⁵ **Saturn** – antik dövrün mifologiyasında, vaxt, əkin və biçin allahı. O, əli dəryazlı təsvir olunardı.

¹³⁶ Işıqın, göyün və şimşəyin böyük allahı Yupiterin embleması dimdiyində ildırım tutan qartal idi.

¹³⁷ **Feb-Appollon** – günəş və şeir allahı; onun embleması “şəfəq nəğməkarı”, günəşi nəğmə ilə qarşılayan xoruz idi.

¹³⁸ **Venera** – eşq və gözəllik ilahəsi, onun embleması ağ göyərçin idi.

¹³⁹ **Merkuri** – yağış və ticarətin allahı, həmçinin yalan və oğurluğun hamisi olub, başqa allahların yanında nümayəndə vəzifəsini görərmiş. Onun embleması leylək idi.

B.Reizov

MÜNDƏRİCAT

<i>Rable gülüşü</i>	4
<i>Müqəddimə</i>	19

Birinci hissə

PANTAQRUELİN ATASI BÖYÜK QARQANTUANIN QƏRİBƏ QƏHRƏMANLIQLARI HAQQINDA HEKAYƏ

I FƏSİL. Qarqantuanın anadan olması	23
II FƏSİL. Metr Tubal Olofernin Qarqantuaya savad öyrətməsi ...	32
III FƏSİL. Qarqantuanın Parisə göndərilməsi	37
IV FƏSİL. Qarqantuanın Parisdəki Məryəm-ana kilsəsinin zəngini aparması	39
V FƏSİL. Qarqantuanın Paris yaşayışı	45
VI FƏSİL. Lerne şəhərindən gələn qutabsatanlarla Qranquzye çobanlarının dalaşması	51
VII FƏSİL. Kral Pikrokol Qranquzyeyə müharibə elan edir	53
VIII FƏSİL. Bir rahibin, üzüm bağını düşmən basqımından qurtarması	56
IX FƏSİL. Qranquzyenin Pikrokol ilə müharibəyə hazırlaşması ..	59
X FƏSİL. Kral Pikrokolun bütün dünyanı tutmaq fikrinə düşməsi .	64
XI FƏSİL. Qarqantuanın atasının köməyinə çatması	69
XII FƏSİL. Qarqantuanın Ved qalasını dağıtması	72
XIII FƏSİL. Qarqantuanın saçından top güllələrinin tökülməsi ...	74
XIV FƏSİL. Qarqantuanın kahı ilə birlikdə altı ziyarətçini udması .	76
XV FƏSİL. Qarqantuanın öz dostları ilə keyf çəkməsi	78
XVI FƏSİL. Rahibin qoz ağacından asılması	82
XVII FƏSİL. Qarqantuanın Pikrokolun ön dəstəsini əzməsi	84
XVIII FƏSİL. Qranquzyenin ziyarətçilərlə danışığı	87
XIX FƏSİL. Kral Pikrokolun məğlub edilməsi	91

XX FƏSİL. Qarqantuanın yoldaşları kral anarxın 660 cəngavərini nə cür ezişdirdilər	95
XXI FƏSİL. Qarqantua ilə rahib Janın sahilə iki əzəmətli abidə qurmaları	98
XXII FƏSİL. Qarqantuanın daş geyimli 300 nəhəngi və onların kapitanı Burdalakı öldürməsi	100
XXIII FƏSİL. Rahibin kral Anarxı soğan şirəsi satmağa vadar etməsi	105
XXIV FƏSİL. Qarqantua öz dili ilə bütün bir ordunu necə örtdü və müəllif onun ağzında nələr gördü	107
XXV FƏSİL. Telem abbatlığının qurulması	110

İkinci hissə

QARQANTUANIN OĞLU XOŞXASIYYƏT PANTAQRUELİN QƏRİBƏ HƏYATI HAQQINDA HEKAYƏ

I FƏSİL. Böyük Pantaquelin uşaqlıq illəri.....	117
II FƏSİL. Pantaquelin Panurqa rast gəlməsi və onu özünə ömrürlük dost seçməsi	120
III FƏSİL. Panurqun türk əsirliyindən qaçmasını nağıl etməsi	124
IV FƏSİL. Panurqun xasiyyəti və adətləri.....	127
V FƏSİL. Bir nəfər ingilisin Pantaqueli disputa dəvət etməsi.....	130
VI FƏSİL. Panurqun ingilis alimini rüsvay etməsi.....	133
VII FƏSİL. Panurqun evlənmək fikrinə düşməsi	138
VIII FƏSİL. Panurqun Panzulu falçı arvadla məsləhətləşməsi.....	141
IX FƏSİL. Panurqun Her-Trippa ilə məsləhətləşməsi.....	145
X FƏSİL. Parisli məşhur təlxək Joanın iki şikayətçini mühakimə etməsi.....	148
XI FƏSİL. Panurqun axmaq Tribule ilə məsləhətləşməsi	151
XII FƏSİL. Tilsimli şüşə kahinini ziyarət etmək üçün Pantaquelin səfərə çıxması.....	155

XIII FƏSİL. Pantaquelin öz atasına poçt göyərçini göndərməsi..	157
XIV FƏSİL. Pantaquelin tacir gəmisinə rast gəlməsi	158
XV FƏSİL. Panurqun taciri və onun qoyunlarını dənizdə qorq etməsi.....	162
XVI FƏSİL. Pantaquelin qohumlar adasına gəlib çıxması.....	164
XVII FƏSİL. Pantaquelin çuğullar adasına baş çəkməsi	166
XVIII FƏSİL. Dənizdə dəhşətli fırtınanın başlanması	169
XIX FƏSİL. Fırtınanın qurtarması, Panurqun yenidən şən və zarafatçı olması.....	174
XX FƏSİL. Makreonlar adasında qoca qəhrəmanların dünyadan gətməsi	177
XXI FƏSİL. Pantaquelin böyük pəhrizin padşah olduğu gizli ada yanından ötüb keçir	180
XXII FƏSİL. Pantaquelin nəhəng dəniz ilanını həlak etməsi.....	184
XXIII FƏSİL. Pantaquelin tutqun adaya, ət kolbasalarının qədim məskəninə çıxması	186
XXIV FƏSİL. Pantaquelin aşıpazlarının ət kolbasaları ilə vuruşması.....	190
XXV FƏSİL. Pantaquelin kolbasalar kraliçası ilə danışmaq aparması	195
XXVI FƏSİL. Pantaquelin küləkli adaya çatması	196
XXVII FƏSİL. Pantaquelin Papefiqlər adasına çıxması	200
XXVIII FƏSİL. Bir Papefiqin şeytanı aldatması	201
XXIX FƏSİL. Pantaquelin Papimanlar adasına çıxması	207
XXX FƏSİL. Papiman yepiskopu Homenasın göydən enən dekretaları Pantaquelo göstərməsi.....	211
XXXI FƏSİL. Dekretalardan görsənən möcüzələr haqqında söhbət	215
XXXII FƏSİL. Pantaquelin açıq dənizdə cürbəcür ərimiş sözlər çəitməsi	221
XXXIII FƏSİL. Pantaquelin Qaster ağa adasına çıxması.....	224
XXXIV FƏSİL. Pantaquelin Xanef adası yaxınlığında külək qaldırması.....	228

XXXV FƏSİL. Panurqun gəmi pişiyi rodilyardusu şeytana oxşatması.....	230
XXXVI FƏSİL. Pantaquelin Cingilti adasına çatması.....	233
XXXVII FƏSİL. Kilse gözətçisinin moşhur papağı bizə göstərməsi	238
XXXVIII FƏSİL. Demir Alotlör adası ilə hiylələr adasına səfərimiz	242
XXXIX FƏSİL. Tüklü pişiklər ershersoku məstanın yaşadığı işgəncələr adasına düşməyimiz.....	244
XL FƏSİL. Rahib Janın tüklü pişikləri qırmaq istəməsi	250
XLI FƏSİL. Gəminizin az qala qəzaya uğraması	252
XLII FƏSİL. Ağıllılar kralığına çatmağımız.....	254
XLIII FƏSİL. Ağıllılar kralığında gördüyümüz möcüzələr.....	258
XLIV FƏSİL. Panurqun Səndəl adasında bir rahiblə danışması ...	261
XLV FƏSİL. Fənər ölkəsinə səfərimiz və orada gördüklərimiz ..	266
XLVI FƏSİL. Tilsimli şüşə kahininin yanına çatmağımız	269
XLVII FƏSİL. Yercaltı məbədin quruluşu	272
XLVIII FƏSİL. Tilsimli fantandan su içməyimiz.....	273
XLIX FƏSİL. Panurqun tilsimli şüşə kahini ilə söhbəti.....	276
L FƏSİL. Bakbyuk tilsimli şüşənin cavabını necə yozdu.....	279
<i>Qeydlər</i>	282

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı–rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Aleksandra Samuylova</i>
Korrektor:	<i>Elşad Məmmədzadə</i>

Yığılmağa verilmişdir 11.10.2004. Çapa imzalanmışdır 12.04.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 19. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 76.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.